

PROFIT

POEZIJA PROZA DRAMATIKA

PROBLEME

Problemi, časopis za mišljenje in pesništvo, številka 71. Ureja uredniški odbor: Iztok Geister, Niko Grafenauer, Spomenka Hribar, Ivan Hvala, Dušan Jovanovič, Taras Kermauner, Marko Kerševan, Lado Kralj, Andrej Medved, Rastko Močnik, Milan Pintar (glavni urednik), Rudi Rizman, Mitja Rotovnik (odgovorni urednik), Marjan Tavčar, Ivo Urbančič, Saša Vegri, Franci Zagoričnik. Lektor: Darko Dolinar. Korektor: Igor Longyka. Tehnični urednik: Marjan Rožanc. Metër Peter Žebre. Uredništvo in uprava: Ljubljana, Beethovnova 2, tel. 20 487. Tehnični urednik posluje v sredo in petek od 9. do

13. ure. Uredniki sprejemajo: uredništvo za sociologijo in filozofijo v ponedeljek od 15.30—17. ure; uredništvo za literaturo v torek od 15.30—17. ure; uredništvo za literarno kritiko v sredo od 15.30—17. ure. Uprava posluje v četrtek od 14.30—16.30 ure. Naročila pošiljajte na CK ZMS, Ljubljana, Dalmatinova 4, tel. 310 033, tekoči račun 501-8-475/1 z oznako: za Probleme. Celoletna naročnina 25 N din, cena posameznega izvida 2,50 N din, cena dvojne številke 5 N din. Izdajata CK ZMS in UO ZŠJ v Ljubljani. Tiska tiskarna »Toneta Tomšiča« v Ljubljani.

Niko Grafenauer: Položaj revije	417
Veno Taufer: Potovanje oddo	421
Marko Švabić: In siva ptica je letela v svinčeno zoro	427
Valentin Cundrič: Pandemonij	436
Vojin Kovač — Chubby: Zakaj je Evald podpisal deklaracijo	449
Tomaž Brejc: Pesmi	453
Marijan Murovec: Dve pesmi	454
Ifigenija Zagoričnik: Pesmi	454
Frančiska Buttolo: Pesmi	457
Miha Remec: Dan III	462
Andrej Medved: Onkraj rumenega sadovnjaka	475
Izgubljenost prostora	478
Mate Dolenc: Exchange Wechsel Cambio	482
Pavle Lužan: Kanaan	490
Razpis	493
Himna	495
Ivan Mrak: Robespierre	499
Jože Snoj: Hodnik	508
Uredniški zapis	529

Niko Grafenauer:

POLOŽAJ REVIIJE

Razmere, kakršne že nekaj časa vladajo v našem revialnem tisku, so nujno morale pripeljati do nekaterih sprememb, ki so po logiki stvari samih nastale v notranjem življenju revije Problemi. Če opazujemo razvoj te revije v zadnjih nekaj letih, moramo priznati, da sta njena sedanja podoba in njen sedanjí duhovni diapazon precej drugačna od tistega, ki smo ga bili vajeni pri njej nekoč in ki smo ga tudi sami pomagali ustvarjati. Vse to je seveda v globoki zvezi z razvojem naših družbenih razmerij in odnosov kot celote in intelektualnih prizadevanj še posebej.

Svet, ki je bil nekaj kolikor toliko urejen, stisnjen v bolj ali manj samoumevne kalupe in zato tudi pregleden, se je čudno zameglil, saj je izgubil nekatera temeljna oporišča, ki mu jih je nudila bodisi hiliastična marksistična bodisi individualistična kartezijanska eshatologija. Zato ta svet ni več kanonično sklenjen svet. Nastale so praznine, ki človeško misel in dejanje zmerom znova vabijo v svojo brezdanjost, da si pridobi novih izkustev. Zato tudi ni naključje, da je v zadnjem času resnica Niča doživela tako široko aktualizacijo. Nič se je razodel kot temeljna imanenca sveta, kot tista njegova razsežnost, ki se razprostira za obzidjem humanističnih vrednot, ustvarjenih za človekovo varno prebivanje v svetu, torej kot neodpravljiva bit sveta. Svet potemtakem nima nekega teleološko dosegljivega bistva, marveč je to bistvo skrito v Niču, kar pomeni, da se mu je mogoče približati samo z vstopom v perspektivo Niča, ali z drugimi besedami: z izničenjem, pri čemer je seveda do kraja prizadet predvsem misleči subjekt sam. Tako se izkaže, da to bistvo ni temelj življenja, marveč smrti, zato ga ne moremo jemati kot bistvo bivajočega. Očitno je torej, da je bistvo bivajočega lahko le metafizična kategorija. To pa pomeni, da mora sleherno človeško delovanje, ki hoče veljati za smiselno, imeti svoj metafizični korelat v njej. Ugotovili pa smo, da se je svet tistih vrednot, ki so prejemale svoj smisel od takšnega metafizičnega bistva, podrl in da so v njem zazevale praznine. Tako se je zgodilo, da spričo razkrojenosti, ki vlada v sedanjí predstavi sveta, nad katerim je bistvo izgubilo svojo stoletno oblast, torej spričo diskrepance med resnico in bistvom, tudi smisla ni mogoče zanesljivo definirati. Zakaj resnica je nekaj živega, v času se porajajočega in podvrženega spremembam, medtem ko je bistvo nekaj apriornega in totalizirajočega.

Prav na to dejstvo moramo še posebej opozoriti, če hočemo kolikor toliko zadovoljivo pojasniti sedanjó podobo Problemov. Dejstvo namreč, da ne razpolagamo z nekim razvidnim in trdno oprijemljivim smislom, ki bi nam dal v roke tudi jasno izdelane kriterije, s katerimi bi bilo mogoče enkrat za vselej izmeriti moč in veljavo, veličino in vrednost posameznih duhovnih pojavov, to dejstvo nas

je prisililo, da smo si izbrali takšno uredniško prakso, ki najbolj ustreza položaju, v katerem smo. Ta praksa pa je predvsem v tem, da skušamo upoštevati vsako vitaliteto in vsak impulz, ki kaže znamenja pričevanja, in s tem omogočati tisti eksistencialni pluralizem, ki kar najbolj in vsestransko izraža vsebino naših sedanjih izkustev in naše sedanje nacionalne in socialne prisotnosti v svetu. Gre torej za spoznanje, da se ne moremo spraševati o smislu posameznih številčk Problemov ali celo posameznih prispevkov v tej reviji, marveč da jih sprejemamo kot fenomen nekega realnega dogajanja. Kazno je torej, da se revija kot posebna kulturna institucija skuša prilagoditi obvezujoči jo vitaliteti in ne obratno, kar je običajna praksa omnibusnega tipa revije. Spraševati se po smislu posameznih številčk in prispevkov bi namreč pomenilo ukinjanje že omenjenega pluralizma svetov, ki v njej nastopajo, hkrati pa tudi poseganje v njihovo integriteto.

Prav iz tega razloga se je v reviji uveljavila potreba, da se neka enotna struktura v njej predstavi samostojno kot v sebi zaključen pojav, s čimer naj bi bila hkrati zagotovljena tudi vsebinska kompaktnost posameznih številčk. Posledica tega je seveda ta, da se v reviji pojavljajo različne skupine z različno zgodovinsko eksperienco in filozofsko intencioniranostjo. Tako smo priče svojvrstnemu preobratu v slovenski revialni tradiciji. Namesto A LIMINE zagotovljene konceptualne enotnosti, ki je našla svoje dopolnilo v širši revialni konstelaciji, se je po logiki razmer izoblikovala enotnost v različnosti, ki se izraža znotraj ene same revije in ki ni določena vnaprej, marveč nastaja sproti, kar ji zagotavlja tisto spremenljivost in odprtost, kakršna je značilna za sleherno neposredno in spontano delovanje.

Tako nujno prihaja tudi do neprestanega nihanja v intenziteti in vsebinskem obsegu posameznih pričevanj, ki jih revija posreduje. Prav to pa je pogosto vir nesporazumov med revijo in bralci. Pomen in naloga revije ni v tem, da zatajuje, negira in izloča, marveč da evidentira vse tisto, česar smo Slovenci dandanes sposobni na področju mišljenja in pesništva. Revija noče biti monument, marveč nenehni poskus in tveganje. Le tako se namreč vitaliteta, ki jo sicer le slutimo, lahko do kraja izrazi in pokaže svojo življenjsko moč ali nemoč. Šele v širšem socialnem okolju, kot je na primer posamezna grupa, namreč lahko neko duhovno dejanje doživi svojo potrditev ali odklonitev in se s tem po docela normalni poti razkrije tudi njen realni status in pomen v dani družbi.

S tem smo se približali tisti točki, ko moramo odgovoriti na vprašanje, ki se ob takšni razlagi zastavlja kar samo od sebe: kaj je potemtakem osnovno vodilo oziroma koncept revije Problemi,

se pravi tisto izhodišče, zaradi katerega sploh lahko govorimo o njeni upravičenosti?

Obstoj revije kakor tudi njena upravičenost sta najbolje utemeljeni s konkretnimi ustvarjalnimi pobudami, ki se vanjo zatekajo. Iz tega seveda tudi takoj sledi ugotovitev, da so prav te ustvarjalne pobude tudi vsa njena vsebina. Osnovno vodilo revije je potemtakem omogočanje tem ustvarjalnim hotenjem njihovo socialno objektivizacijo. To pa med drugim pomeni, da je vsebina revije udeležena tudi v tej objektivizaciji. Potemtakem je edina funkcija revije v mediaciji med ustvarjalnimi pobudami in hotenji ter njihovo socialno objektivizacijo. EXPERIENTIA kot posebna dimenzija bivanja in eksistencialnega doživetja sveta, ki se uveljavlja v omenjenih ustvarjalnih pobudah, s tem stopa iz svoje anonimnosti in privatnosti v družbeno prisotnost. Ta proces, ki poteka v Problemih, le-tim tudi daje pravi pomen in veljavo, ne glede na to, ali je posamezno zgodovinsko skustvo, ki se pojavi v njih, v sebi koherentno in trdno ali ne. Prav to poslednje pa je poleg drugega tudi eden od razlogov, zaradi katerega je naravnost odločilnega pomena, da se nekatere grupne vizije sveta pojavljajo kot celota zase, saj posamezni prispevki šele v kontekstu z drugimi najdejo svoj RAISON D'ÊTRE.

Vendar pa se ob vsem tem zastavljajo nekatera temeljna vprašanja, ki so v zvezi z izrazito kompromisno strukturo, ki jo danes tako po vsebini kakor tudi po načinu svojega nastopanja v javnosti predstavlja revija Problemi. Na to dejstvo deloma opozarja tudi uredniško pismo v 65/66 številki letošnjega letnika Problemov. Gre namreč za ugotovitev, da je takšno stanje stvari le nekaj začasnega in da je treba posameznim ustvarjalnim pobudam, ki kažejo sposobnost samostojnega nastopanja v javnosti, a so zaradi zunanjih ovir prisiljene pojavljati se v okviru Problemov, omogočiti tudi njihovo institucionalno osamosvojitve. V primeru, ko bi se to zgodilo, bi se seveda spremenila tudi vsebinska in organizacijska podoba Problemov. Glede na dejstvo, da do tega še ni prišlo, pa lahko ta trenutek ugotavljamo, da se v Problemih prepleta troje po svoji naravi in vsebini precej različnih konceptov, ki pa imajo vsak svoje opravičilo na eni strani v sedanji revijalni situaciji pri nas, na drugi pa v potrebi po čimbolj kompleksni afirmaciji posameznih ustvarjalnih pobud in hotenj. Te tri osnovne strukturalne in organizacijske komponente Problemov se navzven kažejo že v dokaj različni ureditvi in vsebinski razporeditvi posameznih števil.

Spričo intenzivnosti in marsikdaj tudi ekskluzivnosti posameznih struktur, ki jih zastopajo nove tvorne moči in ki imajo nedvomno pravico, da se izrazijo v svetu, katerega del so, je nastala potreba, da se posamezne številke Problemov prilagodijo njihovim zahtevam, iz česar se je kar sam po sebi izoblikoval model SKUPINSKEGA revijalnega nastopa, ki nedvomno lahko najbolj učinkovito predstavlja obseg in težo posameznega ali grupno izraženega zgodovinskega izkustva in iz njega izvirajoče ustvarjalne težnje. Posledica tega je, da se v okviru Problemov lahko pojavljajo vse

tiste ustvarjalne pobude, ki naš kulturni in socialni prostor pomagajo na novo dimenzionirati, ki pa so si po svojih izhodiščih mnogokje docela nasprotne. To pomeni, da je tvorni diapazon revije dokaj širok in prilagodljiv, kot je odprta in prilagodljiva tudi resnica slehernega zgodovinskega in socialnega dogajanja. Kakor hitro pa smo sprejeli takšno izhodišče, kjer je za nastop v reviji odločujoča vitaliteta, je nujno, da v njej najdejo svoje mesto tudi kakšna ustvarjalna prizadevanja, ki v luči tradicionalnega mišljenja in ocenjevanja pomenijo izrazito ekstremen pojav. Še več. Prav ti pojavi se morajo glede na svoje dokaj specifično doživljanje sveta, ki ga izražajo, predstaviti kot sama v sebi zaključena in celovita struktura, če nočejo vzbujati parcialnih vtisov v javnosti, kar seveda kaj hitro lahko privede do kulturne ali katere druge diskvalifikacije. Odmev, ki so ga pri občinstvu doživele nekatere v Problemih nastopajoče skupine, nedvomno priča, da je njihov položaj v slovenski kulturni skupnosti močno problematičen, če že ne docela nesprejemljiv. Pri tem pa se seveda takoj zastavi vprašanje, zakaj je tako? Ali gre tu le za navadno izmišljotino, za bolj ali manj duhovito potegavščino nekaterih z zapadnjaško modo prenasajenih glav? Ali pa gre nemara za izraz nekaterih globljih procesov v usodi evropske umetnosti in literature, procesov, ki so našli svojo adekvatno vsebino tudi pri nas?

Že prej smo ugotovili, da so nekdanji ideali in vrednote izgubili svoj sijaj in se sesuli v prah, niso pa jih nadomestili neki novi in trdnjši ideali in vrednote, razen tistih, ki nastopajo v sferi izrazitega privatništva in potrošništva in ki imajo na sebi vse poteze malikovalstva. Živimo torej v docela razvrednotenem svetu. Religiozni in eshatološki odnos do sveta se je izpraznil, svoboda, ki se je s tem ponudila človeku, pa mu je svet storila dostopnejši in hkrati odvratnejši. Ta svoboda človeku tudi omogoča, da v imenu vrednot izvaja najhujša nasilja, pri tem pa se docela zaveda, da s tem svojim ravnanjem tepta prav tiste ideale in vrednote, s katerimi skuša opravičiti svoje nasilje. Ta popolni relativizem dokazuje, da je s temi vrednotami in ideali nekaj narobe, ker jih nihče več ne spoštuje, da so namreč do kraja degradirani v gole lupine Niča. To pa med drugim tudi pomeni, da v svetu brez enotnega smisla, ko RE-LIGIO ni več imanenca bivanja, tudi ni več in ne more biti v idealih in vrednotah utemeljenega estetskega principa, ki bi bil obvezujoč za vse. Tako se kajpa dogaja, da so vse »lepe« in vse »grde« stvari in pojavi enako dostopni in enako sprejemljivi za človekovo skušnjo, in ker so oboji del te skušnje, imajo enako pravico, da vstopajo tudi v njegov vizionarni svet. Razumljivo je, da v takšnem položaju tudi umetnost ni ostala neprizadeta. Njen razkroj je že dolgotrajen, saj je očitno povezan s padcem individua oziroma SUBJEKTA PER SE kot temelja metafizične kartezijanske doktrine. Z razkrojem tega subjekta se je očitno začel razkrajalni proces tudi v umetnosti kot njegovem specifičnem izrazu. Tako smo danes priče dogajanju, ko postaja docela irelevantno, ali nam npr. neka pesem nekaj pripoveduje in izpoveduje, ali pa je zgolj

asociativno zaporedje foničnih in vizualnih senzacij, ki ne temeljijo na racionalnem in z razumom dojemljivem sporočilu, marveč na senzualno-erotičnem doživljanju sveta, ki se odpoveduje racionalni kontroli in interpretaciji. Ta proces je nedvomno kontinuiran in docela v skladu z našo ustvarjalno tradicijo. Vprašanje pa je seveda, če smo ga pripravljeni sprejeti kot kulturno dejanje. Ob tako zastavljenem vprašanju pa moramo seveda spet opozoriti na dejstvo, da kultura kot kompleks cele vrste razmerij in odnosov, ki nastopajo v neki družbi, ni nekaj vnaprej določenega in zanjamčenega, marveč je del naše vsakdanje prakse, ki ima to lastnost, da je sestavni del naših družbenih komunikacij. Brž ko pa smo si na jasnem o tem, nam je tudi mogoče, da gledamo na opisane pojave predvsem kot na enega izmed načinov komuniciranja, ki skuša razodevati resnico brezsmiselnega, razkrojenega subjekta in sveta kakor tudi umetnosti kot ene njenih konstituant.

Čas je, da se povrnemo k prikazu nadaljnje razporeditve gradiva v Problemih, za katerega smo že na začetku ugotovili, da se pojavlja v reviji kot izraz različnih teženj in hotenj in potemtakem nima neke vnaprej določene utemeljitve. Opisati moramo drugi tip v reviji zastopanih prispevkov, ki sestavljajo tako imenovane TEMATSKE številke. Tu se je torej skupnemu principu pridružil formalni, katerega prvi in poglobljeni namen je ta, da skuša bodisi na publicističnem bodisi na literarnem področju združiti posamezna ustvarjalna prizadevanja v nekem enotnem okviru, ki nemalo krat predstavlja bolj ali manj kompleksen pregled tistih ustvarjalnih zmogljivosti, ki so trenutno aktualne in izvirne. Tako se je nekako samoumevno izoblikovala tudi delitev na publicistiko in na pesništvo, ki se v reviji pojavljata ločeno, a se s svojimi vsebinskimi izhodišči pogostoma dopolnjujeta. Pomen takšne delitve je predvsem ta, da se z njo doseže kar najbolj razviden in v sebi po možnosti sklenjen nastop tistih miselnih in pesniških struktur, katerih teža in obseg bi se v mešanem literarnem in publicističnem obeležju nemara izgubila in zameglila, hkrati pa to omogoča tisto tvorno konfrontacijo posameznih ustvarjalnih pobud, ki najbolj učinkovito prikaže njihove medsebojne razsežnosti. Tako nastajajo neke vrste zborniki filozofske in literarne publicistike na eni in pesništva na drugi strani. To je še toliko pomembnejše zagadatelj, ker so tako dane vse možnosti, da se izoblikujejo kar najbolj kompaktne in z enotno ustvarjalno tendenco prežete številke, kar nedvomno prispeva tudi k njihovemu ustreznejšemu razumevanju v javnosti. Treba pa je pripomniti, da je tu skupno nastopanje večidel podrejeno merilom posameznih strok in žanrov, oziroma je skupinska osnova v teh prizadevanjih vidna predvsem tam, kjer v okviru posamezne profesije prihajajo do izraza nekateri močnejši tokovi, ki dajejo posameznim številkam vendarle pečat neke grupe. Vse to dokazuje, da se tudi na tem področju nenehno odvijajo procesi grupiranja na delovni osnovi, ki se seveda odražajo tudi v reviji sami, kar pomeni, da je sedanji STATUS QUO revije Problemi nemara le začasnega značaja in da je sožitje med

različnimi skupinami v njej možno le do tistega trenutka, ko se bo pokazala potreba in možnost, da si osvoji revijo ena sama ustvarjalna grupa. Ta potreba pa je seveda zvezana s celo vrsto težav in problemov, ki zadevajo našo splošno revialno situacijo, zakaj dokler se posamezne skupine ne bodo mogle revialno osamosvojiti, toliko časa bodo Problemi vsekakor morali obstajati kot kompromis različnih ustvarjalnih teženj in hotenj. To pa z drugimi besedami pomeni, da bodo Problemi takšni, kakršni so, vse dotlej, dokler se ne bodo izvršili nekateri docela normalni premiki v celotnem revialnem dogajanju pri nas.

Spričo vsega povedanega je tudi razumljivo, da se revija ne more in se tudi nima namena izogibati tretjega tipa ustvarjalne participacije v njej, namreč tako imenovane KLASIČNE koncepcije revije, kakršno predstavlja tudi pričujoča številka. Gre namreč za stvaritve, ki se po svoji naravi in vsebini ne vključujejo v nobeno od obstoječih skupin in tokov v Problemih, marveč nastopajo individualno brez kakršnegakoli grupnega konteksta. Zato je več kot nujno, da morajo takšni prispevki zagledati luč sveta v adekvatnem revialnem okolju, kar z drugimi besedami pomeni, da je najustreznejša zanje tradicionalna ureditev revije, kjer se zvrsti bolj ali manj smotern pregled vsega tistega, kar se po obliki in vsebini svojega sporočila razlikuje od prizadevanj, ki se skušajo izraziti v skupinsko in tematsko zasnovanih številkah, prav tako pa prihaja do velikih razločkov tudi v samem gradivu, ki sestavlja takšne številke. Gre torej za pregled tistih ustvarjalnih silnic v našem literarnem in publicističnem snovanju, ki sicer nimajo enotne fiziognomije, hočejo pa bolj ali manj avtentično izpovedovati svoje občutje sveta, za katero ni mogoče trditi, da ni sestavni del našega sedanjega doživljanja. Tako se v pričujoči številki Problemov srečujejo najrazličnejša zgodovinska izkustva, ki se kažejo že v različni generacijski pripadnosti posameznih avtorjev; temu ustrezne so tudi razlike v strukturi posameznih prispevkov, katerih vsebinski in izrazni razpon sega, v skladu z različnim eksistencialnim položajem njihovih tvorcev, od postekspresionistične duhovne zamaknjenosti prek realistične narativnosti do reistično prikrojenih vizij. Seveda so vse te oznake le zasilne narave in hočejo opozoriti predvsem na zgodovinske relacije med posameznimi teksti, ni pa njihov namen, da bi jih opredeljevale glede na literarno vrednost. Ta vrednost se namreč v času spreminja in je v celoti odvisna od moči in učinkovitosti izkustva, ki ga posamezno delo izraža: le-to pa v toku zgodovine in v različnih socialnih okolišjih doživlja zelo različne aktualizacije in tematizacije. S tem hočemo povedati predvsem to, da so ta izkustva danes pred nami in da se zato tudi moramo seznaniti z njimi. Stvar zgodovine in s tem seveda tudi sedanjosti pa je, kako se bo izrekla o njih.

Nedvomno je s takšnim položajem ustvarjalnih pobud v sodobnem družbenem življenju neločljivo povezana tudi usoda in položaj revije v družbi. Tudi revija sama ni in ne more biti nekaj v sebi večno enakega, marveč je v nenehnem do-

gajanju, v procesu. Že sama beseda RE-VUE kaže, da gre tu za nekakšen pogled nazaj, torej na nekaj, kar se je že zgodilo in izpolnilo ter stopa v njej izgotovljeno pred nas. Gre potemtakem za PRE- GLED in tudi, kot nam daje slutiti latinska besedica RE-VIDEO, za ponovno doživetje, ponovno izkustvo, ponovno doumetje in občutje določenega zgodovinskega trenutka, ki se ne more več ponoviti, zato je vsaka številka zase nekaj novega in utemeljenega v času, ki ga reflektira. Hkrati pa

se s svojo prisotnostjo in učinkovanjem vsiljuje sedanjosti, ki nanjo tako ali drugače reagira. Na ta način prihaja do tistega kontinuiranega procesa, v katerem revija ni samo pasivni informator, marveč nenehno valujoča komunikacija, preko katere se preteklost sooča in povezuje s sedanjostjo. In čim večja je pre-glednost zgodovinskega izkustva, ki ga posreduje, tem učinkovitejša je tudi komunikacija. Prav v tej pre-glednosti pa se skriva tudi temeljni vzrok za sedanje podobo Problemov.

Veno Taufer:

POTOVANJE ODDO

pride čas ko je v precepu
 pride ko je meridian v teku
 čeprav na begu izogniti se ni mogoče vetru
 niti mokroti v čevlju ptičem v letu
 vsemu božjemu svetu skratka tu je
 cvetje ali dekle na koledarju
 je le vprašanje zgodovine
 rimske ali arabske številke
 nazorov proizvodnje in materiala
 koledar pa je razodetje
 krutost ni problem rešljiv v sedanjem času
 cvet ali dekle ali vijak so formule
 enačb prihodnjega časa in tako je
 zgodovina v občestvu tu je
 v precepu pol v vetru
 pol v zaplati snega v bregu
 pol v soncu pol v dežju
 napol na nebu napol po svetu
 na begu v telesu na očeh občestvu
 koledar v dnevu tu je

1000	0033	sreda
1907	1900	petek
1965	1966	sobota
1943	december	sobota
1943	november	četrtek
1968	marec	petek
1992	avgust	sobota
1964	avgust	nedelja
jeseni	avgust	ponedeljek
jeseni	avgust	petek
jeseni	januar	četrtek
pozimi	februar	sreda
poleti	marec	torek
pozimi	april	torek
spomladi	maj	torek
poleti	junij	torek
pozimi	julij	petek
spomladi	junij	torek
jeseni	junij	1957
pozimi	september	1961
spomladi	oktober	1945
poleti	1959	1956
jeseni	1905	1958
pozimi	1933	1939

izstopijo dedek babica ata sestra mama oče mama tudi litija
izstopite prosim ti tu sem tu smo
po cesti pelja avto
avto po cesti pelja
po cesti pelje
avto po cesti pelja
avto po cesti pelja
avto pelja po cesti
avto na cesti pelja
avto pelje
pot po ravnem gor po ravnem dol po ravnem
jabolko na nebu jabolko v peklu
jabolko na ovinku v ovinku ni jabolka
pomečkano jabolko in vidiš tam
kjer si gledaš po ravnem gor po ravnem dol po ravnem
srečanje je sreča minljiva
strah pred smrtjo ali želja po smrti
različno lepljiva različno
podrla sva tale mejnik ob cesti
z desnim blatnikom do smrti
ni pozabe v zavezi

ten top pops si zavrti
v balončku duše je pravica
trn zadrži arhkerub mihael
nadzornik matematike z ognjenim mečem
se oglasi in tako mi reče

za vsakogar je opeka na strehi
v bolnišnici v cerkvi in v kehi

in se v ječo spravim
in glasnika obglavim

sedem let kerub v ječi sedi
v perutnicah ga boli

ko zapusti keho
vzame s sabo svojo opeko

zdaj okrog prhuta
v perutnicah ga boli
kam naj jo položi kam naj jo da
fran franc france franci
hitite razpodite zatrite
kocbek edvard kardelj
dajte nam puške gremo na trst
wie sich der kleine moritz die revolution vorstellt
je rekel kidrič v brigadi
sem jo dobil po nosu
visoko častivredni
slomšek gospod anton
so tudi tako rekli
če pesmi zlagal bom

oblaki visoko žarijo
na poseki mlad partizan leži
iz luknje na čelu zublji gorijo
po grmovju ogenj prši

ptiči prhajo in žvrgolijo
nan stud nan stud
grogs yon grogs yon
e go e go
če če čeče če guevara

med gabrovko in moravčami vrh klanca
je posejana cela brigada
za dvanajst vpreg navzgor in navzdol
v breg je pot
krvava in čez most
na hrib grem na pokopališče
če le morem vsako leto obiščem
ta grob in plačam
za oskrbo ali vsaj vsako drugo leto
v katerem sta skupaj

ubita v ledenici

28. okt obra 1943

veno taufer ignac zavrl

učitelj organist

15. 9. 1905 15. 7. 1889

potem prižgem sveče a težko je plamene ubraniti pred vetrom ki
zapiska skoz tunel spomina na oni strani hladne luknje srečam
spet sebe zmeden pričakujoč očeta po tolikih letih vidim kakšen
je sem že čisto pozabil sveče prižgem spet in se ozrem naokoli
po zidanicah na moravški gori
večer diši po jedači in pijači
in postani posodi
stari naš bog je res dober gospod
dal nam je trto in goro in sod
šmentano rad mora imeti naš rod

drugih kar svet še pokriva ljudi
vsaki naj magari veselo živi
bela naj koža bo
ali pa črna zlo
ali naj nemške clo bode krvi

sonce gre gor in dol
skoz luknjo naokrog

v sredo	1933	1939
v petek	1905	1958
v soboto	1959	1956
v soboto	decembra	1945
v četrtek	novembra	1961
v petek	marca	jeseni
v soboto	avgusta	jeseni
v nedeljo	avgusta	jeseni
v ponedeljek	avgusta	pozimi
v petek	avgusta	poleti
v četrtek	januarja	pozimi
v sredo	februarja	spomladi
v torek	marca	poleti
v torek	aprila	pozimi
v torek	maja	jeseni
1964	julija	spomladi
1992	junija	poleti
1968	junija	pozimi
1943	septembra	jeseni
1943	oktobra	pozimi
1965	1966	spomladi
1907	1900	poleti
1000	0033	jeseni

ljubezen obliva
 se
 da
 sama dati iz sebe
 sebe iz dati posebej
 se zave dati ob ljubi
 ko se ob dati ne pusti
 zapre dati v telesu
 zroč v dati strahu sramote
 nase dati po gubi
 nemo po dati mesu
 se upre dati do gnati
 koncu do dati pot
 napove dati na neskončno
 samo na dati ni mogoče
 sebi dati poraz samotno
 poraz dati
 da
 se
 ljubezen obliva

ž
zvtšš

rpnmlkjhg

fdstrop moračcb
stati hiša se v
rti tla morajo
stati zemlja se
vrti noga mora
stati kri se vr
ti človek mora
stati smrt se v
rti svet mora s
tati nebo se vr
ti apostoli mor
ajo stati jezus
se vrti zvezde
morajo stati ve
ter se vrti lit
ija mora stati
čatež se vrti
luknja mora sta
ti kdor jo naj
de se vrti vanj
o pade

10

veruj

9

ne po nemarnem

8

posvečuj

7

spoštuj

6

ne

5

ne

4

ne

3

ne

2

ne

1

ne

o

luknja

huda luknja

ni zgoraj ni spodaj ni vstran
je kamor padaš odkoder padaš ko rasteš ko rasteš
ne gor ne dol ne vstran
ker nisi ti zaradi sebe
ampak si zaradi tebe
luknja

nisi zgoraj nisi spodaj nisi vstran
si kamor padam odkoder padam ko rastem ko rastem
ne gor ne dol ne vstran
ker nisem jaz zaradi sebe
ampak sem zaradi tebe
luknja

nisem zgoraj nisem spodaj nisem vstran
sem kamor padaš odkoder padaš ko rasteš ko rasteš
ne gor ne dol ne vstran
ker ni zaradi sebe
ampak je luknja zaradi luknje sva
zgoraj si sem spodaj si sem vstran
luknja

ni luknja zaradi novca
novec je zaradi luknje
ni luknja zaradi barbare
barbara je zaradi luknje
na njej stoji svet
na njej svet
na njej svet
ino ta pravi
ino ta amen
zgodovina
ta hip
padec v luknjo

ni vrat ni dna
kjer sva ker sva ko sva
kjer naju ni bilo da sva
kjer naju ne bo da sva

ženska
narediva luknjo
v smrt

OPOMBE

1. »Wie sich der kleine Moritz...«, Edvard Kocbek, *Listina* (str. 161).
2. »Nan stud«: to daljša sužnost; »Grog yon«: pomoč bo prišla; »E go«: ali to razumeš?; tako odpevajo ptice Budi-kukavici v Pesmi neznanega tibetanskega meniha. *Buddhist Scriptures* (izbral in prevedel) Edward Conze (str. 88–89).
3. Aleš Kermauner: »Ni luknja zaradi verižice / verižica je zaradi luknje.«

Marko Švabić:

IN SIVA PTICA JE LETELA V SVINČENO ZORO

Glava, prelestna skodrana glava z bleščečimi očmi, se mi kaže grozljivo: glava Žižija. Ubita glava brez života, brez vratu, rok, nog.

(... ki jih ljubim.)

Tako je, ko se svita: véliki soj na iztoku, svetlo srebrni obronki pomladne pokrajine, štirje, samo le štirje žarki, prezlati, razkošni, kraljevski, ô žarki. Cvet, moj cvet, jablan moja, Ernačka, o cvet prežlahtni, lepoteč nad lepimi tega sveta, roža, ne, nikoli mi ne poveneš, ne gineš, ko sem tu, ne umreš, ko me že tisočletja ni, ostaneš, roža čudotvorna, roža svobode, sončnih barv širnega žarkovja;

Lepa, mlada, brhka. S kito, debelo pleteno, prek leve rame na prsi, bujne prsi mladenke, čvrste, mišičaste prsi. Oj, devotka! Mladenka stisne bridki meč z levico, stiska, da izza nohtov kapne živo rdeča kri, deviška kri; v desnico uklene jadro kopje: v lov, dekle! Tamkaj za devetimi gozdički, prek sedmih potočkov, studenčkov, v njih trikrat po tri zlate ribice z diamantnimi očmi in bisernimi luskami, tam, dekle, najdeš srnjaka, srnjaka korenjaka, ob izvoljeni njegovi srnji; a vzemi kopje jadro, dekle, zalučaj ga dolgó, žvižgaje prek dobrove, ubij srnjaka, z bridkim mečem odpri prsi — njevogo srce ti razodene radost tvojega življenja.

A kaj, dekle? Čemu ta žalost, solza? Tvoje oči... te tvoje oči niso več srečne? Kaj gledajo sinje oči, Ernačka, kaj vidijo tvoje oči? Ernačka, kaj nisi heroj? Kje sta bridki meč, kopje osorno? Kje so tvoje prsi in kita, ona svetla kita, katere nežnost je božala vso razkošno lepoto mladega telesa?

Ernačka?

Kje si, dekle, kaj vidiš, povej?

Čemu jočeš, saj si heroj?

V smrdljivi luknji, namesto klozeta zanjavela kanta za mešano marmelado: drek je marmelada. To je: pošastna kreature z izbuljenimi očmi, in zvodenele so te oči od preliti solz živinskega trpljenja; makaronček ali dva, ki kot slučajno lebdi v lepljivi, polmasti brozgi sivkaste barve. Na edinem okencu, čisto pod stropom, štiri metre nad betonastim podom, oškropljenim z litri in litri krvi pretepenih kaznjencev, je trdna, gosta rešetka: najbrž se ne dogaja, da bi mesnati, od preobilne hrane in pijače v obraz zabuhli načelnik zaporov zamudil eno samo minuto: vedno pride natanko ob uri, objestno porožljava z debelim šopom ključev, ko odklepa milijontonska vrata, da odpelje Erno na zasliševanje. Potem jo pretepajo

kot psa. Z reflektorji se ji zapičijo v obraz kot pijavke krvose. Potem, daj, daj, priznaj, povej, izdaj, če nam poveš, ti ne bo hudega... Udarci s pestjo — kri brizga, zobje se lomijo. Kot čarovnico jo obešajo na lase pod sam strop, s knuto ji trgajo kožo z živega telesa — kot zverineži hudobci; v peklu ni moglo biti tega. Potem nazaj v celico, dvakrat dva metra in štiri visoko; okenca je na zaprto dvorišče, kako bi prodrli skozenj en sam žarek.

KDO SI? Erna, Ernačka.

KDO JE ŽIŽI? Heroj.

KAJ TI JE POVEDAL ŽIŽI? Nič ni povedal.

KAJ TI JE POVEDAL ŽIŽI? Nič... ne.

KAJ TI JE POVEDAL ŽIŽI? Letališče... bilo jih je mnogo... govorili so tuje... dobili so bencina... dali so čokolade... ubijati so hodili heroja Rhizea...

I

Klozet je še prej določen s predsobico, to je nekakšna umivalnica, z ogledalom nad fajansno školjko za splakovanje rok po opravljeni potrebi, nad že omenjenim ogledalom je motna bučka za luč, ta je zadaj pri steni začuda neprosojna od svetlega apnenega mleka, s tem so bili razkužili straniščne prostore tik po vojni. Sosednji prostor je spet po dolgem razdeljen v dve polovici s tenko steno, ki pa ne sega do stropa, kot v resnici tudi ne raste iz tal, kar nekako zagozdena je med poprečna vzporedna zida. Tako sledi, da sta ena polovica prostora dva klozeta, vsak z lastnimi vrati, za katerimi se stiskata prostorčka kvadratnega tlorisa meter krat meter; ko odpreš vrata enega teh predelkov, se znajdeš tik pred nekam starinsko, okorno visoko školjko: ti stranišči sta kratko in malo dvojčka.

Stotnik J., predstojnik letališča, odpre prva vrata, ki držijo iz hodnika v predsobico z umivalnikom, ter zamišljeno vstopi, z gornjim delom telesa nagnjen malo naprej, da prag v nevidni prostorski meji najprej prekorači pravzaprav desna roka, ki drži kljuko, takoj za njo ves trup, šele pozneje leva noga; desnica sune vratno krilo nazaj, da podá notranjo kljuko levici, ta z uglašeno avtomatično kretnjo nevsiljivo zapre vrata brez šuma. Prostorček nima okna, je sploh brez vsake odprtine, ki bi mogla kazati naravo zunanosti; zategadelj sta noč in dan svetilka nad ogledalom. Ko vstopi, ga rahli okret k vratom v sosednji prostor na levi strani prikuje na zrcalno ploskev. Pramen svetlobe — v resnici je pramen, kajti žarki,

ki skoz zadnjo stran močnega stekla bučke nimajo izhoda, se prav tam odbijejo z vso močjo, kamor pač imajo prosto pot — obliva glavo in oprsje prišleca, ki v zrcalu prosto lebdi na temnem ozadju; sijajno razvidna slika: ozadje temno, ospredje temno — sredi vse te črne luknje prostora pa močno osvetljeni lik predstojnika; v prvem prizoru je samo jarko, v oči ščemeče razsvetljena podoba obraza utopljenca: obraz je že ves zelen, očesi sta izbuljeni, tako da sta beločnici okrog šarenic kot bela okvirčka na pobožnih sličicah z Marijo in Jezusom; ustnice so nabrekle in rahlo razprte, skoznje moli košček modro otečenega jezika kakor košček poslednjega grižljaja hrenovke, še prej pa je jezik priščipnjen med zobe, da malce blaži krčeviti ugriz — tako je konec koncev živo vijoličen in svetlikajoč se kot presna, z vodo oplaknjena češplja; lasje so venomer vlažni, trakasti, tu in tam je kak pramen zviti v spiralast koder; koža na čelu je zgrbančeno nabrana v gubovje, ko da bi mrliča kar naprej dajala huda, resna skrb: prikazen je skoz in skoz jasna in trajajoča. Stotnik se pred ogledalom nalašč še huje spači: to je morda ostanek otroštva. Naglo odpre naslednja vrata, prav ob tem pa postane že ves čas vsemu osnovna in determinantna potreba neučakano silovito nujna. Kar takoj se iztegne prek polovice prostora do prvih najbližjih vrat in jih, z nogami krčevito drobno cepetajoč, jadrno odsune.

XXX

Na olesénem gornjem robu školjke čepi podolgovata oseba z moškim spolovilom, ki prav tako podolgovato bingljaje sega nekam dol ter naprej v notranjost kloake. Na tleh poleg školjke leži v plitvi lužici urina razpadajoča polovica strani iz časopisa; tu je natisnjena grafika z naslovom »Surova gospa«, takšna je vsaj zunanja podoba, a stotnik J. vé, da je na spodnji plati papirja natisnjen prav njegov članek, ki razglablja o perečnosti trenutnega stanja. Ta, ki čepi, ni nihče drug kot tuje govoreči seržant.

Dober dan, pozdravi stotnik v trenutku, ko se zave, pred kom in s kom se je znašel v nerodnem položaju. Pozdravi in še kar naprej bedasto, morda zaradi izjemnosti nastalega trenutka celo malce presenečeno strmi na ono, kar visi v školjko, v grafiko na kosu časopisnega papirja in potem še na ono podolžno reč; pogled pleše od tal navzgor, do oči seržanta (ki mora biti tudi sam v hudi zagati), pa spet do bingljajočega sečnika, obraslega s skodranimi dlakami, od spodnjic, na katerih se razločno črta rjava maroga posušenega govna, do jajčastih kolen, ki segajo možaku v krčevito zgrbljeni pozi do brade.

II

Na zborovanju

Množica sega globoko nazaj v parter in temačnost. Predstoječa tribuna je četrtna betonske krogle, spodnja ravna ploskev tišči ob zadnjo steno mračnega prostora. Na vrhu je telo tribune

nekolikanj sploščeno, nekako kot obtočeno jabolko. Improvizirano leseno lojtrasto stopnišče drži iz globine dvorane do mize na vrhu odra in spominja na lestvico v kurnik, po kateri gredo kokoši spat. Tako se stopnišče končuje v ozki mizi, ali še raje se to nadaljuje kot narobe smuško vzletišče. Za rdeče pogrnjenim govorniškim pultom, ki se podaja tam kot nekaj izrastek sredi mize, stoji stotnik J., predstojnik letališča. Na njegovi desnici in levici za mizo sedita pomočnika v modrih uniformah. Ta si venomer navidezno nekaj zapisujeta v svoji beležnici, a v resnici to ni nič drugega kot poza, ki sta se je bila navadila in povzela od prejšnjih pomočnikov: vzdusje mora biti resnobno in uradno, kot se tu dogajajo resne stvari. Tik pod tribuno poseda na dveh dolgih klopih (ki sta glede na čelo publike v dvorani postavljeni ena pred drugo — zadnja je nekoliko višja) moški pevski zbor. Kadar je odmor, stopijo piloti — prav ti sestavljajo zbor — na klopi in pojejo, da se občinstvo ne dolgočasi. Tedaj se postavi v razkorak prednje dirigent, ki drugače sedi v prvi vrsti parterja med višjimi gosti zborovanja, in strumno taktira napev, kajpak pa poje tudi sam, kot bi ne imel popolnega zaupanja v svoje pevce. Med dirigiranjem se večkrat napol obrne v notranjost dvorane in se šarmantno priklanja in tedaj mu poslušalstvo goreče aplavdira. Ob tem se dirigent vse bolj smehlja. Videti je srečen. Skozi spretno zadelano odprtino se pojavi na odru lakaj, pred govornika stotnika J. postavi kristalen vrč bistre tekočine, z dna katere se dvigujejo k površju drobni mehurčki, nato sluga izgine, podoba je, ko da bi bila odprtina zanj nekje v podu, morda pod prižnico in prav med govornikovimi stopali. Stotnik J. se žejno oklene vrča, ga ponese k izsušenim razpokanim ustnicam, medtem ko čašo poleg aktov na pultu med hlastnim pitjem le kdaj pa kdaj prezirljivo ošine z zariplim pogledom. Ko pije, se sliši iz zvočnikov nejasno momljajoče glogotanje, kot če se potaplja v vodo prazna steklenica s širokim vratom; avditorij v parterju debelo požre slino in se spomni, da je žeja huda in žgoča. Predstojnik odloži vrč in si gre s hrbitiščem roke, s katero je malo prej nesel k ustom vrč osvežilne pijače, dvakrat in še tretjič prek vročega čela, posutega z drobno roso znoja; mimo tega z drugo roko urejuje in izravnava robove snopa listin pri mikrofону, tako izzveni celotna kretnja kot obljava, da bo precej spet spregovoril. Pomočnika vztrajno potvarjata videz, da si nekaj beležita. Množica občinstva je opešana, v dvorani je močno zakurjeno, zimska uniforma pa še pripomore k splošnemu nemiru v parterju. Letavci se naveličano presedajo, odpenjajo si ovratnike na srajcah in si pihajo v razgaljeno oprsje, tako da se z brado dotikajo grodnice, gornjo ustnico pa povežejo čez spodnjo. Potlej si ogledujejo notranjost svojih vojaških čepic, ki jih imajo drugače tu med zborovanjem posajene na kolenih, takisto kot bi se prizadevali na svileni podlogi najti kaj novega, s čimer bi si zdaj mogli dati polnega opravka. Včasih se prične kaka skupinica ali pa tudi samo dva izmed prisotnih meniti o nogometni tekmi ali o ženskah, no, malone vselej jih zavednejši tova-

riši opomnijo s svarečim sikanjem med zobmi in skozi ustnice v šobo: skupinico takoj obide slaba vest, zakaj velika sramota je obnašati se nepozorno, ko govori predstojnik o važnih rečeh. Prisotni, ki so mlajši kot dvajset let, se prično včasih spontano in neumno neugnano hihitati skoz zatisnjen nos, znano je, da mladega človeka obide nenadna živčna radost, gotovo neutemeljena, ki ne pozna nikakih zavor, duška pa si daje z drobcenim na videz trapastim falzetnim hihitanjem; spričo tega zdaj tudi ni v moči zavednega dela občinstva popraviti vzdusje v prejšnje, treba je pač počakati, da se pojav poleže sam od sebe, kot je bil prišel; v praksi se je vedno pokazalo, da stroge opombe potencirajo smeh, kot je ta, v divje smejanje, ki more preiti po določenem trajanju celo v stanje, ki je na las podobno blaznosti, res pa ne zapušča nevarnejših posledic: prav tu se zde brki predstojnika J. neznansko smešni, čeprav so kratko in malo zelo poprečni in nezanimivi, komaj da so opazni. Občinstvo v prednjih vrstah prične kar na lepem ploskati; to je način, ki je nalezljiv; širi se iz središča v loku po vsej dvorani, tisti poslušavci, ki sedijo v zadnjih vrstah, pa svoje darilo govoru podkrepijo z nekaj silovitimi »hura«.

Stotnik J. se klanja in z zadovoljnimi potezami okrog ust in oči odpravlja po lestvici v globino dvorane, med povablence v prvi vrsti, dirigent vstaja, povabljeni vstajajo in priliznjeno ploskajo še naprej in kar stoje, nekateri mu uspejo stisniti roko in ga pri tem dobrohotno potrepljati po rami, medtem se proti občinstvu obrnjen klanja že tudi dirigent — tako bi aplavz publike lahko veljal tudi njemu. Zbor stopi na svoji klópi, taktirka zaniha dvakrat v prazno, vaditeljeva pljuča zajamejo veliko zraka, njegove čeljusti pa ostanejo razklenjene in ustnice razprte, zaokrožene malce v šobo, pogled je strog, rezek, kot če bi šlo za nastop življenjskega pomena. Slavljani stotnik J. ves žareč sede na prazno mesto, odmor se prične, mimo tega pa pomočnika še naprej zagotavljata svoj resni odnos do zborovanja, saj se ves čas nagibata, zdaj prvi zdaj drugi, eden prek drugega, nekaj krilita z rokami, kot bi hotela dati svojim besedam zelo plastičen videz, a prejkone bi se izkazalo, da se menita o nogometni tekmi. Potem se eden od njiju nenadoma zdrzne, togo in strumno se postavi v pozor: spodaj mu stotnik pomiguje z ukrivljenim kazavcem, češ, da si mi takoj tu. Drugi pomočnik je počasne narave in telesa, tako še naprej krili z rokama, ves čas gestikulira, tudi ko tovariša že ni več blizu, ta se zdaj opoteka niz vegaste stopnice, takisto kot prezgodaj in na silo zbujena kokoš iz kurnika. Stotnik mu nekaj pošepeta v uho, nakar pomočnik znova spleza na tribuno, gre z gotovim korakom mimo tovariša — ki zdaj osramočeno poveša glavo k beležnici in se pretvarja, da prebira zapiske, ki naj bi si jih malo prej napravil, a si jih ni napravil, ker se je tudi tedaj le pretvarjal v svoji dejavnosti — stopi v govorilnico in oznanj s počenim glasom, ko da bi presipal suh zimski fižol: »Veledenjeni naš gospod predstojnik, gospod stotnik J., mi je pravkar naročil, naj sporočim, da se bo zborovanje nada-

ljevalo jutri ob osemnajsti uri in trideset minut v prav teje dvorani. In zdaj pojdite mirno v vaše kasarne, gospod stotnik pa vas pozdravlja in vam vošči dober tek in lahko noč!«

Avditorij je zakričal hura in vse plane k izhodu. Takoj zadaj se preriva še pevski zbor z dirigentom na čelu, tako da ostanejo v dvorani visoki gostje, pomočnika in seve stotnik sami.

XXX

Predstojnik si rahlo popravi kravato, vtem se tudi počasi in preračunljivo dviguje s sedeža, kot bi preudarjal kaj zelo pomembnega. Gostje ga v zadregi svoje nevednosti oponašajo, tudi oni previdno vstajajo. Stotnik jim pokaže, naj le sedijo; potem pa reče: »Sami veste, kako hudi problemi nas tarejo: ne vem, ali bi govoril o teh s tribune ali vam bolj ugaja, da se pomenimo v isti ravnini?« Gostje molčijo, ni jim vseeno, rajši bi videli, če bi se pomenili v isti ravnini. J. to uvidi, zato namigne pomočnikoma, naj prineseta v dvorano dolgo sejno mizo, ki jo potem postavita med oder in prvo vrsto v parterju. Ob vsako obeh daljših stranic postavita eno od klopi, na katerih je prej sedel pevski zbor. Ker so pevci med odmorom, tedaj so prepevali, na klopih stali z blatnimi škornji, morajo gostje zdaj s svojimi belimi robčki očistiti umazanijo, saj nočejo onečediti svojih bolj-ših temnih oblek.

Predstojnik J. se postavi ob enega ožjih — »častnih« — koncev mize in nadaljuje prej načeti uvod, ko reče:

»Vojaška tajna je to, kar vam hočem zdaj povedati. A ker ste poslanci, parlamentarci, je vaša dolžnost vedeti za probleme, ki se, čeprav, ne dotikajo izključno gospodarskih zadev — te so vaš resor. Tega, da pristajajo na našem letališču tuja letala, ki sodijo k vojaškemu potencialu tuje države in služijo vojnim operacijam v spopadih, ki se odvijajo v sosednji deželi, verjetno še niste slišali; to je vojna tajna. Če ste slišali, gotovo niste verjeli; nasprotniki naše ureditve govorijo, in sploh se govori, da so tista letala last naših ideoloških sovražnikov. Toda: to je resnica. Letala so res last naših ideoloških nasprotnikov, res letijo nad našega ideološkega prijatelja — a to ni važno; saj te usluge jim ne delamo iz globine srca, to, upam, ste do zdajle mogli uganiti tudi sami, gorivo, ki ga tu prodamo njim za kupe reči, kakršne pomenijo v tujini visok standard, nam je malone odveč, tistih nekaj naših zastarelih letal — saj še tega imena niso vredna — pije zelo malo goriva. Tako ga lahko večji del menjamo; v zameno dobimo nič koliko čokolade, polnomastnega mleka v prahu, bele pšenične moke in britvic iz najfinejšega jekla. Kupčija je vsekakor nam v prid; sicer pa je tule med vami gotovo kak ekonom, ki vodi račune o »uvoženih artiklih in dobrinah«, kot je ves material, ki ga pridobimo na letališču po tej poti, deklariran. —»Vi bi radi nekaj povedali? —« Stotnik je opazil, da je eden gospodov preplašeno, rahlo dvignil dva prsta, zato ga je zdaj pozval k besedi. Oni se sramežljivo smehlja, zakaj velika čast je, če stotnik J. nameni komu vprašanje in je

to namenjeno zares le temu komu. »Da,« reče vprašani in pri tem veliko kima. »Kaj — da —?« ga posmehljivo gleda J. »Jaz sem ekonom, prej ste vprašali, če je med nami kak ekonom, in imam opravka z „uvoženimi artikli in dobrinami.“ Zdaj ga pogleda J. še bolj posmehljivo, kot debila, ki z njim človek nima kaj početi, ostali poslanci pa se gromko zasmejijo neumnosti svojega kolege, oná ki sedita ob ekonomovih ramah, ga zlobno in privoščljivo sujeta s komolci.

»Pustimo to,« reče stotnik z resnim glasom kot učitelj razposajenim šolarčkom. »Glavno je, da ste soočeni z dejstvi. Rezimé: od vsega tega manipuliranja imamo zgolj veliko materialno korist. Zato si ne belimo glav. Problem, ki vas hočem seznaniti z njim, pa je zrasel nepričakovano, tako rekoč iz tal, bi dejal, in pozval sem vas zato, da ga zdajle tule rešimo s skupnimi naporí.« Stotnik nekoliko pogrknje, da si izčisti grlo za važne besede, ki imajo v naslednjih trenutkih priti skozenj na plan. »Tega, da tu pristajajo letala, ne ve niti en sam vojak — to naredimo zelo preprosto, da jih narobe obveščamo. Vsi pa vedo, da pri nas že dolgo gostuje tuji oficir. Ta opravlja funkcijo začasnega letališnega poveljnika, kot smo dali vzletišče v zakup, podrejeni se mu moram tudi jaz sam, čeprav je on po činu le seržant, medtem ko sem jaz stotnik.« Tu stotnik kratko pomolči, da bi med poslušavstvom zrasla napetost in zanimanje, pa tudi da uredi svoje misli. »Naravnost in na kratko vam povem, dobro si zapomnite: v kratkem razdobju seržantovega gostovanja sva se vroče navezala drug na drugega. Najini ideologiji, ki sta si že ab ovo in a priori nasprotni, nista mogli nikoli, prav nikoli niti za trenutek skaliti pristnega odnosa, čistega, polnega odnosa — brez pretiravanja: najlepše prijateljske ljubezni, ki nama je zavladala. Ljubezen, čista, platonična... ljubezen, ki sta ji tuja telesnost in fizični dotik. Občudovala sva se. Nikoli ni padla med naju senca priznanja te simpatije, predobro sva se zavedala, da bi že najmanjši šum suhega lista, ko pada jeseni z drevesa, ki bi bil samo na videz podoben priznanju in izpovedi te ljubezni, v trenutku vse lépo uničil, zamazal, oblatil... Tolikanj sva se bala konca lepote, da sva se naravnost skrivala drug drugemu: če sem ga videl prihajati po hodniku, sem nemudoma smuknil za prva vrata, in kadar je on opazil, to so mi seveda pozneje povedali drugi ljudje, da sem kje v bližini, tedaj ni čakal mojega pogleda, s srcem, polnim sladke boli, se je skril za prvi hišni ogel — od tam, tudi to so mi povedali pozneje, me je skrivoma opazoval, njegove oči s prelepimi trepalnicami so bile polne solzá, roki je proseče stiskal k prsim — in počakal, da sem se kam umaknil. O vseh službenih zadevah sva se menila prek mojih pomočnikov, v neposreden uradni stik sva prišla komaj enkrat v vsem času, kar je tu. A tedaj sva izmenjala samo nekaj najnujnejših običajnih fraz — in pri tem sva gledala v tla. Edina kolikor toliko osebna točka v tem pogovoru je bil zaključek, tedaj sva bila že s hrbti obrnjena vsaksebi, tako si nisva videla niti nog, kje šele glav: seržant me je pohvalil, da sem najboljši in najuglajenejši predstojnik, kar jih je kdaj videl,

in da mu je v nebeški užitek in nepopisno čast delati z mano. Odvrniti sem hotel kaj vsaj približno tako zgoščeno lepega, polno pomenljivega, a niti ust nisem utegnil odpreti, tako hitro se je v svoji uvidevnosti umaknil v bližnji hangar. Pozneje sem napisal dolgo pismo, kjer sem izrazil srečo spričo njegovega zadovoljstva nad mano, ki sem pravzaprav samo njegov podrejeni in mi more zato ukazovati; a še danes mi je žal, da sem pismo, takoj ko je bilo spisano, sežgal, zdelo se mi je preveč osebno; ko bi bil pismo poslal, bi se vsa doseđanja prihodnost odsukala popolnoma drugače, ena sama sekunda v zgodovini, en sam trenutek je osnova za vso bodočnost; če bi bil pismo poslal, se ne bi zgodila grozotna tragedija. A zgodilo se je. *Med nama je končano.* Kolikokrat so bile že izgovorjene te majcene, pravzaprav smešne besede! In kolikokrat sem jih kdaj prej, v zvezi s kako sramotno nepomembno rečjo izrekel tudi jaz! Pa vendar, kako drugače je zdaj, to pot: ko da ni končano samo med njim in menoj, ampak tudi med menoj in vsem svetom, med menoj in Življenjem. Nikomur se nočem smiliti! Zaslužil sem, kar me je zadelo. Kaj vi porečete, kaj bi mogel biti vzrok temu koncu, in v čem je tragedija? Ugledala sva se, kot bi se v najgrši sanjski pohotnosti ali sramotni pijanosti niti v mislih ne drznila ugledati: bilo je v stranišču, da, v klozetu, v sralnici!«

J. se ozre z očmi, utopljenimi v solzah nemoči ob nesreči, med poslušavstvo: poslanci so sedeli tam kot na izvršitvi smrtne obsodbe najboljšega prijatelja, glave so sklonili globoko na prsi, sramovali so se solza, ki so tekle prav iz njih src; tako jih je presunilo. Stotnik mehanično strese z glavo. Iz notranjega žepa suknjiča vzame bel robček in se usekne; ne preveč hrupno, to bi ne veljalo. Z glavo strese še enkrat in reče:

»Fantje, prijatelji, glave pokonci. Zdaj ni čas... prepozno je, kar je prepozno. Vsi vemo, kaj nas je zadelo, a čas nam ne da biti človek. Tudi prek tega moramo s pokončnimi životi, z ravnimi koleni. Dajmo, premislimo o vsem, kot se spodobi, ne bodimo babe! Glejte: tretji osebi, opazovalcu, bi vse skup ne pomenilo več kot neroden položaj (govorim o ugledanju); res, prav tisti trenutek se zavedata tudi prisotni osebi le neugodnosti, ki jo ta trenutna podoba povzroča (dovolite, govoril bom zaradi neosebnosti — saj problem od zdaj zadeva enako polno nas vse — ves čas v tretji osebi, in zaradi plastičnosti bom govoril v sedanjiku): a tu je povedati kljub vsemu še marsikaj — če se povrnemo, da ponovim: na primer, da je seržant, ki sedajle ves v obupni zbranosti in skrajni napetosti opravlja fiziološko potrebo, še pred nepolnima dvema dnema pohvalil podrejenega stotnika, visoko povzdignil njegovo vrednost, ki tudi zdajle stoji prav tule in zre v kos časopisnega papirja na tleh: na vrhnji strani se kaže grafika »Surova gošpa«, a pomembno je, da stotnik ve, kaj pomeni skrita stran papirja na tleh: tam je natisnjen njegov članek o trenutnem položaju. Važno delce, vanj je stotnik vložil ničkoliko noči, tehtna razprava, ki dialektično namiguje na dejansko stanje in ga prav po dialektični metodi opravičuje.

Stotnik zre presenečeno, kot bi nikoli ne mogel dojeti, kako da se valja njegovo na obraz obrnjeno delo — in pohvaljen je bil od tu prisotnega, če bi seržant obvladal tukajšnjo govorico, bi brez dvoma v prvi vrsti pohvalil prav članek — v lužici urina na tleh javnega stranišča; povedati gre tudi, da je med tema osebama že prvi dan, ko sta se spoznali, zavladal poseben, izjemen odnos, poln simpatije z obeh strani; naj povem tudi to, da sta si osebi tudi fizično ugajali že ves čas, od vsega začetka. In zdaj to ugledanje, ki mu, da bi bil trenutek res popoln, dela nekakšno komično-situacijsko vez in smisel značilno vljudni pozdrav podrejenega nadrejenemu — dober dan! Res, sijajno izoblikovan, celo ostro začinjen trenutek! Trikotnik: oseba na školjki z opravljanjem svoje potrebe — vstopajoča oseba — vstopajoče osebe tvorstvo v podobi kosa časopisnega papirja, ki se valja tamkaj na tleh, ta trikotnik je trdno neuničljiv, enakostraničen, vsi koti so v obeh možnih odnosih krepko ravnotežni; kompozicija podob pa ostane na žalost ena tolikih sličnih, ki odidejo nezabeležene v večno pozabo: ostane pač samo trenutek, ki se konča s tem, ko po visokem obratniku svojega zenita zaplava v zgodovino, da bo pomogel na dan sledečemu in vsem sledečim trenutkom — torej vsaj prihodnosti. Apogej in konec pričujočega trenutka sta izražena v besedici, kar vzkliku samosramovanja — oprostite! — ki pride iz stotnikovih ust, iz njegovega srca, polnega zgražanja nad samim seboj.

Tu stotnik J. premolkne, da požre slino. Kazno je, da bo prêcej povzel, a molči še kar naprej, očitno nekaj preudarja, ko da ga je spreletela domislica, ki mu je samo šinila skoz um in jo zdaj išče brskajoč po polspominu, naprezajoč se, pa vse brez uspeha. Bolj ko je govoril, bolj odsoten je postajal izraz na njegovem obrazu, ustnice so se skrčile v eno samo drobno, tanko, kratko črto, ki venomer izginja v ustni votlini; ko da sta se spodnja čeljust in gornji del obraza zlila v enovito, iz živega kamna rezano podobo. Tu, ko J. premolkne, se razpre črnina: kot skozi okno pogled v noč: prostora ne gre zanikati, dasi v stvari sploh ni viden. To ni nič, to je praznina, ki ni nič, ne more biti nič: tema ni nič, tema je tema — in ta tema je v nadaljevanju, v globini prostora. Poslanci nimajo kaj početi; pač: tudi njih ustnice so izginile. Brezizraznost. J. se kot nekoliko prikloni in jih gleda. Vse po vrsti. Poslanci gledajo njega, molčijo, a ta molk vpije, silovita solidarnost veje z obeh, z leve in z desne strani sejne mize. Vdanost ni pasja: fantastična vdanost hipnotiziranih srednikov — da, malone strojev. Gladkih strojev, pokromanih, da so kot zrcala. J. si gre z dvema desnima prstoma v brke, kjer se na drobno, pa vendarle zelo počasi, zložno, ritmično čoha. »Povedal sem vam vse,« reče in takoj doreče: »Domala vse. Če sem katero mnogoterih nepogrešljivih malenkosti (in prav te so najvažnejše) v naglici izpustil ali pozabil, se bom pozneje gotovo spomnil in se dopolnil. In zdaj apeliram na vas: če vas kaj zanima, če je še kaj nejasno, mi, lepo prosim, recite za pojasnilo. Bodite pošteni do sebe in do skupnega položaja, vedite, da smo na istem.«

Med poslanci se zbira prestrašen molk, ki se takoj razpihne v masivno, neprodarno kupolo boječnosti; nihče se ne upa spraševati, nobeden si ne drzne dvigniti pogleda. Stotnikova prevejana, malce umazana diplomatska poteza postaja očitna: nič lažjega kot zaplesti v tako temačno, nepregledno zadevo čim več oseb, da se breme greha porazdeli enakomerno na vse glave, vsa pleča; poedinec trpi vzporedno z muko bližnjega, oba pa sta v prostoru vsesplošnega trpljenja, tako tudi ne gre zanikati, da je strogo osebno trpljenje v vse-splošni nesreči istega vira mnogo lažje, preprostejše in manj boleče; lastno tragedijo razpihniti, da je videti preobsežna in pretežka za poedinca, pa jo zategadelj prevzame nase in v razrešitev magari aparat, kot je država, ni preprosta zadeva, umazana je pa še vedno — in to toliko bolj v vsej lastni prevejani diplomaciji. Se poslanci tega zavedajo? Le kdo bi vedel! Kazno vsaj že ni tako. Poslanci so riti. Tihe, smrdljive riti.

Nato jih stotnik presenečeno premeri, ne vsakega posebej, kar tako, nedoločno poprek. Vse je moral pričakovati, kot se je zdaj ustavilo v obratu, le dela se presenečenega, očitno tako: »Kaj res? Nihče? Še meni primer ni docela jasen, in da je vam! Pojdite no!« Da, tu, prav tu se nepristranskemu opazovavcu pokaže majcena podlost početja J.: kako lahko, še prelahko bi dvignil in iztegnil prst v najbližjega poslanca in ga povprašal o kaki drobnariji, če mu je blizu ali kako jo razume. Stotnik pa ne napravi tega. Ostane pri vzkliku začudenja. Dobro ve, da ne bo nihče prisotnih niti pisnil. In to mu je pogodu, očitno. Zato dvigne obe roki kot duhovnik, ki pokaže bogu, da sam zaupa v svojo čredo, saj jo objame v svoje okrilje, in reče s svečanim glasom: »Dragi gostje, moji dobri prijatelji: odkrit sem bil, sami veste to bolje kot jaz, in da sem bil tak, temu niso vzrok moji osebni interesi, pač pa koristi vse naše družbe in dežele. Glejte, jutri bo tu ponovno zborovanje, tudi na to vas vabim, bodite spet moji častni gostje. In do jutri, časa je na pretek, o vsem dobro premislite, zakaj prav jutri bomo potrebovali skupne, vse naše moči, da razrešimo mučno zadevo in ji napravimo uspešen konec. Gotovo je med vami vsaj polovica takih, ki že imajo rešitev v mislih, pa se iz skromnosti ali kaj ne upajo na dan s predlogi. In do jutri, dragi moji, zberite vse moči, premislite o zadevi enkrat, dvakrat, petkrat... Tako, čas je, da zaključimo današnje zasedanje. Na svidenje jutri ob tem času.«

III

»Kar tako se pa ne bomo šli,« reče čist, zveneč tenor iz teme v globini parterja.

»Prižgite luč! Prižgite luč!« zavpije stotnik J. Preganil je že šop listkov, iz katerih je bil črpal osnove svojega govora, in zdaj se je že napol obrnil k vratom in od mize; poslanci so ga oponašali, tudi oni so zdaj obnemeli. Nastalo vzdušje spominja na ozračje, ki vzvalovi med dvema osebama, od katerih je ena zalotila drugo pri prepovedani igri (po svoji miselnosti), druga pa se prepoveda-

nosti, izvirajoče iz prav te miselnosti, ne zaveda, še več — prepričana je, da dela prav. (Na primer: mož tepe svojo ženo — tujec se viteško vrže v mlin batinanja, da jih da pretepavcu po nosu. Linija pretepavec—vitez, ki je od zdaj naprej trajajoča stalnica med osebama, je verjetno neuničljiva. Gotovo pa ostane kje v ozadju — morda v podzavesti viteza in pretepavca — zato malone izven vsega vedno obstaja nevarnost novega incidenta, podobnega prvemu. Skratka, pretepavec initez se ne moreta več vzljubiti v katerem koli smislu.)

Pomočnika, ki sta med stotnikovim govorom ves čas brez trohice zanimanja sledila kretnjam svojega predstojnika (še vedno sta posedala na starih mestih vrh odra), sta zdaj kot živalci, ki so ju po dolgi ječi izpustili v svobodo, kot dečka, ki se po prestani kazni smeta iti igrati z žogo na dvorišče; ko da sta pozabila na dostojanstvo, ki bi jima moralo biti skoraj globoka vera in prepričanje, prezreta lestveno stopnišče, z odra skočita kar tako, v dolgem loku; in še v zraku potegneta izpod pazduhe vsak svoj avtomatični samokres, da ju zdaj vihtita z nenavadno spretnostjo in sta videti kot bliskovita revolverša; tako se šele zdaj, ob vse tem tudi osvetli njuna dejanska funkcija: pomočnika sta zgolj stotnikova osebna straža, nikakor in nikoli ne politični osebnosti;

»Ni potreba,« reče glas, in drobàn, kodroglav mlad mož stoji pri sejni mizi, tik stotnika, ki še naprej uskočeno v sključenosti drži gleda v temo. Pomočnika prižgeta luči in pokaže se, da sedi v zadnji vrsti parterja, od koder je bil prišel glas drobnega moža, še dekle.

»Kaj ti? Spet Mara!« zagode J. in jo gleda. Mari je vseeno, tam sedi in se ne meni za nikogar.

»Da, tudi ona,« odvrne prišlek v pilotski uniformi. »In ona bo za pričo, če je sploh potrebna.«

Odgovor stotnika zmede, v stiski se obrača k pomočnikoma, ki uperjata samokresa izmenično od pilota v zadaj sedečo Maro. Položaj ima nadah dramatičnosti. Stiska stotnika J. narašča, to dokazujejo njegove živčne, neutemeljene kretneje; nazadnje se odloči in namigne pomočnikoma, naj spravita orožje. Onadva to storita, a pri tem ne skrivata globokega razočaranja, celo tegobno vzdihneta. Poslanci so kot hazarderji, ki so jih zalotili pri prepovedanem početju; trebuhe dlani drže tesno na rob mize, z bradami tišče v prsi, njih oči pa spretno, vajeno silijo spod obrvnih lokov; nemara se pripravljajo na protiudarec. Zdaj se stotnik prisiljeno sprosti, videti je, da se je šele pravkar znova zavedel svoje premoči. Bliskovito se okrene, da obrača razprto oprsje in gol obraz zlovešče hladno v prišleka.

»Kdo pa sploh ste?« vpraša, ko da zabičuje. »Kdo?« Iz tega drugega kdo se zrcali nič koliko zaničevanja, iz katerega je odločno razbrati pričakovanje: prišli je *nikdo*, več ne. Nastop je suveren, ukazovalen, oblasten.

»Nikomur ne bom priča,« reče Mara iz globače, pri tem opazuje lahko nohte, konice čevljev ali pa gladi gubo na pomečkanem krilu; njen glas trdi, kar pravi. Pilot se ne zmeni, bolj zase mrmra — saj to sem vedel že takoj, cipa Mara. Stotnik uvidi v pričujoči priliki svojo nadmoč in prednost pred

pilotom, zato se nasmehne in poreče še bolj visoko:

»Kdo pa sploh ste?«

»Imena niso važna, kajne, stotnik?«

»Zahtevam jasen odgovor, kot jasno sprašujem,« zagrmí, resnično, zagrmí v dvorano. In to je prvič, ko stotnik zares kriči.

»Vse sem slišal, stotnik,« reče pilot in se dela, ko da je preslišal togoto. »To, da nam ljudstvu pred nosom počenjate stvari, ki niso opravičljive niti v sebi, še manj izven sebe, vam odpuščam, za enkrat vsaj...«

»Žiži, ti sam veš, zakaj sva bila tukaj,« reče Mara in vstaja, da bi odšla. Pomočnika jo nemudoma prestrežeta, roki ji zvijeta na hrbet, da zatuli v bolečini, in jo privedeta pred stotnika.

»Govôri, Mara, dosti mi je že večnih komedij s teboj,« reče J.

»Nimam kaj,« reče Mara. Pri tem se namrdne in dvigne krilo na stegno desne noge, ga podrži z laktoma, koleno izboči vnaprej in si pripenja nogavico; poslanci se obrnejo stran, vendar pa z očmi vestno sledijo slehernemu gibu.

»Pustimo to, stotnik, da ne bo zagate: z Maro sva ostala, ker nama je tako prijalo, ne res, menda se ne boste vtikali tudi v moje intimno življenje, ko že svojega vpletate v sistem in tako blatite državni aparat.«

»Drži go...« se malone spozabi J. in takoj spregleda svojo premoč: »Kdo vas je spraševal o tem, vojak? (Žiži!) Nimam namena vtikati se v intimno življenje kogarkoli, tu je nebroj drugih stvari: vojak, ste že slišali za Statut? Kot pilotu bi vam moral biti Sveto pismo in Koran hkrati! Si sploh morete misliti, koliko kaznivih dejanj v enem ste zagrešili? In veste, kaj temu sledi? Mi smo vojska, armada: mi imamo svoja sodišča. Vam to kaj pove?«

»Pustite ga no, predstojnik,« proseče vzklikne Mara, ko ji seže grožnja v srce in se pri tem čuti delno krivo. »Saj nisva vedela, da se bo zborovanje nadaljevalo, tu sva menila ostati le kako uro, dve...«

»Molči,« reče pilot Žiži jezno in strogo. »Stvari naj bodo jasne, ljudstvo naj ve, kaj se godi nad njegovo glavo. Zdaj pa jaz vas povprašam, če dovolite, stotnik: Ali se vi mogoče zavedate grehov, ki ste z njimi umazali naš sistem, za katerega pravimo, da je pravičen?«

»Sistem? Sistem smo vendar tile poslanci in jaz.«

»To, prav to sem hotel slišati iz vaših ust! To-varišija,« obrne se k poslancem, »se strinjate s stotnikom?« Jasno, da se strinjajo, to je očitno, a na njih je le, da molčijo in se ne vmešavajo. Zdaj se vedejo kot na prisilnem pričevanju pri osebni sporu; ko da bi šlo za Maro, recimo, in ne za ideje: ko da bi se stotnik in pilot prepirala o nepomembni stvari. Žiži jih spodbuja:

»Ja ali ne?«

»Jutri, dragi prijatelji,« prezre J. Žižijevo jezo in izziv, to reče kot človek, ki se je po nedolžnem zapletel v neumen položaj, pa se zdaj kot tipaje, nežno opravičuje, a ne zaradi sebe, zgolj namesto povzročitelja neumnosti, ki mora biti ves čas vi-

den kot grešni kozel na visoki skalni polici, kopa joči se v soncu, »ob tem času — kot smo se zmedli. Meni pa, vas prosim in računam na vašo uvidenost, oprostite, vidite, opraviť moram z majhno nerodnostjo, ki je nisem bil mogel predvideti. Na svidenje!«

Poslanci vstanejo, vsi hkrati, nekoliko se trudi-jo, zlasti oni s trebui, ko si prizadevajo splezati izza mize, kamor jih kuje ozko enotno sedišče.

»Stoj! Nikamor!« zavpije Žiži svareče, a nihče se ne zmeni zanj, vsi in vseppek prično žužljati, nekateri se glasno, v kratkih sunkih posmejajo, a smeh velja očitno pravkar zbiti šali sosedu, vse je pozabljeno, odhajajo, kot so bili prišli, nedolžni, njihove vesti so čiste, odkrito se veselijo dobre večerje, saj so si jo končno tudi prislužili po tem dolgem, napornem posedovanju: skratka, opravili so svojo dolžnost, poklic njihov, zato so radostni.

»V imenu ljudstva! Stoj!« Žižijev tenor je zveneče pojoč, res da preglasi, prezveni topo bučanje (zdaj se je žužljanje sprevrglo v bučanje), a nihče ne sliši v njem glasu ljudstva.

Dvorana je podoba tihega, zapuščenege čebelnjaka po rojenju; tako stojijo meter vsaksebi stotnik J., pilot Žiži, cipa Mara, nekoliko dlje pa pomočnika kot eno samo telo.

Takšna nesramnost, takšna nezaslišana nesramnost, si mrmra stotnik v brk in pri tem nekaj drobi prste po svetleči se gladki površini sejne mize, ko da bi hotel pobobnjavati. Žiži se z rokami v žepih sprehodi nekoliko krajših, upognjenih korakov, ob koncu šestega vzame levico iz žepa ter požuga v strop: videti je majhen, prav majcen, a besen, prav srdit, ta mali mož!

»Se vi, odidite!« živčno spregovori J. in pogled pleše od Mare k pomočnikoma, pa spet nazaj. Mara prče uboga, ona gresta, da se ozirata, ko da bi se bala za predstojnika.

»Ostanite! V imenu ljudstva!« Mara je že zunaj, ko se pomočnika še enkrat ozreta, in Žiži zavpije popustljivo: »V božjem imenu!« In v isti sapi do-reče ter pri tem zre v predstojnika: »Prekleta!«

XXX

Zdaj se stotnik smehlja; kot v prazno, podobno tistemu, kadar se človek spomni česa le sebi šaljivega, a v tem smehljanju je gubica zlobe, hudobnega načrta. Žiži se ne smehlja. Žiži gleda zmedeno, ko da bi mu ne šlo v račun, kar se je zgodilo. Žiži stoji beden v svoji drobni postavi; moč njegove odločnosti ni splahnela, vede se nekako gosposko samozavestno.

»Lomiš ga, Žiži,« reče J. priliznjeno in Žižija pri tem tika. Žiži se nasmehne in vrne porogljivo: »Misliš?«

»Glej, nikoli me ne bi mogel razumeti, in ne boš me, zakaj moje življenje je že samo po sebi in v sebi hudó zapleteno: no, pustiva ideale, politiko... pomeniva se kot prijatelja, ki si hočeva pomagati.«

»Ogni se prejšnji mušji imbecilnosti — jaz nisem poslanec,« reče Žiži in se igra z rečjo v žepu; Oči J. gledajo, kako se roka igra z rečjo v žepu: videti je, da ga kretnjice prstov zabavajo, nekako prebira jih, saj se pomenljivo nasmehne in

pravi: »Mara—«, nakar se Žiži tudi pomenljivo nasmehne in odvrne: »Tepec,« kar stotnika užali, da se zresni, tudi spet vzraste v predstojnika.

»Vojak, stojiš pred višjim činom! Razloži, kaj bi rad dosegel s svojim incidentkom? Opozarjam te: ne vmešavaj se v državne zadeve, večji možgani so, ki se z njimi ukvarjajo.«

»Pripomnil bi uvodoma naslednje: ne bom se vmešaval v državne zadeve, te so mi malo v mar, in tudi nisem ti, da bi strogo zasebne probleme in tegobe razpihoval in jih potem skoz to podlo podtikal aparatu sistema ter s tem črnil vse ljudstvo. To, kar praviš o svojem 'izjemnem' odnosu do tujega seržanta, da je koristil vsemu stroju in sistemu, je ostudna laž, a končno, naj le bo; nekaj popolnoma drugega je: kot član partije, v katero si včlanjen tudi sam, te opozarjam, da bom na prvem prihodnjem zasedanju glavnega komiteja iznesel vse podrobnosti o tujih letalih... Prepričan sem, da partija ne ve o vsem prav nič; nekaj izdajavcev in tujih agentov, ki so v naši deželi že po tradiciji globoko vkoreninjeni — širom znana stvar, je vse skup skovala na lastno pest in tako izključno v svoje dobro. Nimam te namena prepričevati o temeljitosti in pravilnosti mojih gle-dišč ter stališč, lahko pa mi verjameš na besedo, da niti niso strogo načelna in povzeta, nihče mi še ni uspel zabiti v možgane nečesa, kar ni sprejemljivo tudi za širši krog ljudstva, kot mi do zdaj še nihče ni izbil, izmozgnil, izdružil srca iz telesa; srce je tule, da, tule, moje srce bije za stvar; v meni ni greha. Meni sta partija in ljudstvo eno. In ker ti in še nekaj tvojih pomagačev goljufate partijo — to, priznaj, je neizpodbitno — goljufate ljudstvo, ki vam daje živeti. Mislim, da bo dovolj. Grem.« In stopi proti vratom; nastop stotnika malce preseneti, a hitro se zbere, da izza usnjenega hlačnega pasa izdre ošiljeno bodalce; kot drži Žižijeva pot k izhodu mimo stotnika, se ta postavi pred vrata in pomoli bleščečo kovino predse. Žiži se bliža brez bojazni, da je strogo nalik živali, ki se ne more zavedati resničnosti lovčevega orožja. Konica se prisloni k njegovim prsim, saj je po stasu dosti nižji od stotnika, za celo glavo nemara. »Zdaj sem jaz na vrsti, da zavpijem stoj. Oprostil boš, zavedam se nesmiselnosti metode, a vem, da te bo le ta ustavila: nikamor! Slišiš? Lepo tjale izvoli na katerega stolov, lahko pa se zavalíš na tla, kot si se valjal pred pol ure — še zdaj si ves blaten po hrbtu; -Uniforma naj bo vedno snažna, je to kje rečeno?«

Žiži se prestrašeno umakne.

»In zdaj bom zaklenil vrata, ni mi do tega, da bi naju kdo motil: časa imava vso noč. Prijetna misel, ha?«

Zdaj Žižiju igra okoli ust gnus do stotnika, a trdno obsedi na sejni mizi, kamor se je skobacal.

»Tako,« pribije J., ko nese v žep ključ od vrat, ki jih je bil zaklenil. »In zdaj, dragi, posluh:

Nisem vojak. Po sili razmer sem, kar sem. Izobražen človek sem, a vojna mi je prekrizala vse načrte. Dvignil sem se iz revščine, takole, vidiš, s temi možgani v tej glavi, s temi rokami v rokavih tele uniforme. Ni mi za noben političen si-

sem, čeprav sem, a to ni oportunizem, v partiji, ki si jo prej omenil. Sem človek, in v prvi vrsti to, edina vrednota zame je posameznik. Človek je sam: človek je popolnoma sam. Družba, sleherna družba, je nasilje nad posameznikom. Temu nasilju se upiram — stil, način, kako se upiram, ta dva nista važna. Ne: izbire ni bilo: načela te partije so marsikje *moja* načela, tako mi vse skupaj ni tuje, to je tudi eden vzrokov, da sem sploh pristopil k stvari; pravzaprav obstaja eno samo, edino torišče (zame): to je partija, ki je kljub vsemu lepemu, svetlemu še vedno partija, kot so vse ostale. Partija, ki hoče družbo po svojem kopitu. Partija, ki uresničuje in *bo* uresničila takšno družbo. In prav to je tisto: meni je družba tuja. Važen je po-e-di-nec. Seveda pa tudi partija vestno in vztrajno propagira parolo, ki sem jo pravkar izrekel; in pri partiji res ni drugega kot parola. Že v teh nekaj letih po vojni se je pokazalo, kako lažnivo je vse skupaj, kakšna odstopanja, razhodi, da, prava nasprotja so se pojavila glede na prej deklarirano vlogo novega sistema: človek ne pomeni tej — kot vsaki drugi — družbi nič. Nič. Vse je zbito v kup gnoja, nikjer sledu kake individualnosti. Sčasoma sem se pričel spraševati: ali niso morda temu krivi ljudje kot posamezniki, vsak posebej in zase? Vselej pridem do istega zaključka (ali obsodbe?): DA. Vidim: povsod želja po nekakšni združitvi, homogenosti, brezizjemnosti, nikjer niti sledu odstopanja: kot trapaste ovce. Brez trohice lastnih možgan. Brez pike razuma. Prišel sem torej do lastnega zaključka, da sleherna družba enostavno *hoče* biti topoglava množica ljudi; tako pa jaz, kot sem, kajpak, nimam pravice živeti? Ne morem se odkrito prilagoditi. Živeti pa hočem. Kje naj iščem rešitve, kje naj jo naposled najdem? — Obstaja le navidezna rešitev: postati hinavec. Celo tako daleč hinavec, da postaneš skoz to visok družbeni funkcionar, celo tako, da ti zaupajo enega ključnih položajev: potem počakati. Še čakati. Čakati. In potem usekati. Če ti ni jasno, povem: v teh letih, kar sem na tem položaju, sem si pridobil neskončno simpatij z vseh strani. Si videl, kako sem osvojil bedne poslance? Torej? Ne, tebe, Žiži, nimam niti najmanjšega namena osvojiti, še »osvajati« ne. Hočem, da sam prideš do tega, kako bedno in nevhvaležno je delati za neko stvar »z vsem srcem«, kot si rekel. Lahko mi očitaš, da je pravzaprav ravno to, ko hočem, da »sam prideš do tega«, eden mojih neštetihi stilov osvajanja. Lahko. Zagotavljam ti pa, da pri tem nimam nikakih koristoljubnih namer: simpatičen si mi. Prav tak sem hotel biti, ko sem bil še mlajši, pa, vidiš, mi ni uspelo. Morda sem bil reva, bojazljivec, klečeplazec; morda. Pustimo. Zavidam ti hrabrost, ne gledam na to, kam ali komu velja tvoj pogum in volja, le spoštujem srčnost kot srčnost. Hudo bi mi bilo, če bi te moral postaviti pred sodišče: in spričo incidenta, ki si ga povzročil pred množico poslancev, te bom že tako zelo težko izvlekel. Zato, razumi vendar, ne povzročaj še novih komedij. Kaj si zastran letal res tako sveto prepričan, da o vsem partija ne ve ničesar? Nič ne bom rekel, to ni tvoja stvar, nisi posvečen vanjo; zato še enkrat: bodi miren, glej

po meni. Mislim, da utegneva postati dobra prijatelj, res, vseč si mi kot človek in kot oseba. Ah, zašel sem. Kot rečeno, sem si zagotovil veliko simpatij, odkritih in pa takih, ki bi se ob eventualni zaostritvi položaja brez čakanja obrnile in razprle k meni. Kmalu bom imel za sabo vso armado, pomisli, celo armado. Tedaj napravim revolucijo. *Revolucijo človeka*. Morda ne bo dolgo, ko bo zame navdušen ves civilizirani del sveta: pomisli! Svetovna revolucija človeka! Razpustil bom brez izjeme vse formacije, ki teptajo posameznika, ki mu branijo uresničiti se: svet bo postal svet Lepote, Ljubezni, Misli... Vsakdo se bo uresničeval — seve v gotovih mejah, ki ne bodo segale v tuje dobro — po mili volji, nikjer nasilja, vojske, vojne; pogoji so že zagotovljeni: lakote ne more biti več, od tod velja, da bodo odpadli zastareli načini blagovne menjave: denarja ni več, tako tudi materialnih zločinov ne: a pomni(!): vsemu je osnova uresničevanje posameznika, nobene družbe nimam v mislih. Utopija? Ne! Dokazovati ti res ne morem vsega po trdnih, ustaljenih točkah, paragrafihi. Lahko pa že vidiš določen procvit mojega načrta; tisto o letalih sem izposloval jaz, nikdo drug; potreboval sem stik, širok stik z ostalimi deželami, zlasti s tistimi, ki so gospodarsko močnejše kot naša. In kje naj bi ga iskal, če ne tu, kjer sem ga naposled našel? Vidiš, ko je bil stik zagotovljen, sem potreboval, da bi tok stekel uspešno in v pravi smeri, še nekaj: medij. Posrednika, ki bi posredoval moje misli v uspešni obliki na svoje fizično-življenjsko območje, od tam pa bi se razširilo naprej že samodejno. Tak medij pa ne bi mogel biti kdorkoli: potreboval sem človeka, ki bi mi bil podoben v nekem določenem smislu. In to je bil seržant. Zdaj razumeš, zakaj mi je toliko do ohranitve odnosa z njim? Glej, še enkrat podarjam, ali te ne spreleti srh ob misli, da si kolesce, delček sistema, ki ne čuti in ne živi zate? Kaj ni obupno biti del stroja, ki sploh ne ve zate, delaš nekaj, zato da vse teče lepo, namazano, ko pa premineš, te nadomesti naslednji, že davno pripravljeni bednik? Kaj res misliš, da si važen, nujen temu vsemu? Sprevidi že, no! Človek si, uresniči se, ne uresničuj družbe, ki te bo slednjič brcnila v pozabo. Opozarjam pa: svoje filozofije nimam namena zabijati s silo v glave. Če množica hoče biti množica še naprej, naj le izvoli, to me ne moti. Gre za popolnoma drugo stvar: *omogočiti hočem uresničevanje*. Uresničevanje posameznika. Skratka: izničiti tudi celó samo ime — družba, vsekakor pa onemogočiti delovanje stroju, ki ubija, ki mori.«

Naglas zadnjega stavka pove, da je govor končan. Žiži malomarno zvoni z nogami, kdaj med poslušanjem se je smejal, zdaj pa reče:

»Če želiš mojega mnenja, samo tole: prepričljiv si, na priliko, približno toliko kot lažniv otrok. Zanima pa me čisto nekaj drugega: zveza med uresničevanjem in tvojim odnosom do seržanta (ali vajinim medsebojnim odnosom).«

J. pogleda presenečeno, reče: »Čudim se ti: le kako me moreš jemati tako enostavno! Lahko bi zameril žaljivemu tonu tvojega vprašanja glede odnosa med mano in seržantom: se ti zdi tako

zelo nenavadno in (morda) nesprejemljivo, da iščem ljubezni pri moškem? Če je tako, dovoli, da ti povem kaj o tvoji ogabni poprečnosti!»

»O tem nisem govoril.«

»Torej se ti ne bo zdelo nenavadno, če omenim, da me vznemirjaš?« Oči J. se preiskujejoče zasajajo v Žižijeve. Žiži pogleda ne umakne, zelo mirno premisli, nato reče:

»Mislim, da je čas, da me izpustiš na zrak, tega tu ne morem več dihati, izčrpal me je; utrujen sem, to mi ne da več bivati v istem prostoru s tabo, stotnik J. Želim, da odkleneš vrata. Nadalje se pomenimo skupaj: ti, jaz in partija. Da?«

»Dajem ti nekaj dni dopusta, da premisliš o vsej stvari. Ne prenehaj misliti nase in na svojo skodrano frizuro, zelenec!«

»Najprej se ti zahvalim za zelenca,« reče Žiži, ko stoji za hrbtom J., »ta odklepa vrata,« dopust pa sprejemem, ker sem si ga prislužil, in ne, ker bi čutil potrebo po kakem preudarjanju.«

IN SIVA PTICA JE LETELA V SVINČENO ZORO

Temna postava se javlja zlovešče, preteče. Postava brez glave. Trup, roke, noge, vrat, glave ni.

Kolesje mora biti čisto in snažno.

Stroj mora biti čist in snažen.

Temna postava je zlovešča v kolesju.

Postava brez glave.

Stroj, oh, stroj. Leteča mašina. Mlad, kodrolas mož nizke rasti v usnjenem pajacu. Smeje si nasaja čelado. Fotografija: z desnim škornjem še

vedno zunaj, dve tretjini telesa že v kabini. Širok nasmeh za poslednjo fotografijo, prosim. Bleščeče oči. To je glava. Med kolesjem tedaj preteče temna postava. Še gorivo. Megleno jutro, a letno. Postava med kolesjem, javlja se preteče. Mlad letalec v usnjenem pajacu in s čelado. Roka se malce dviguje, kot v pozdrav. Nič strahu. Širok nasmeh. Letalski škorenj. V krilih klokoče benci in po rezervoarjih. Postava med kolesi, postava v snažni, čisti mašini. Postava, ki ubije.

Mlad letalec. Fotografija: mlad obraz v mladem nasmehu vrh lestvice, desna noga v škornju, tudi ta izgine.

Postava v stroju. Litri goriva. Redni polet. Jutro je megleno, a letno.

Litri goriva.

Fotografija: prešerni smehljaj.

Fotografija: nikjer preteče postave.

Zunaj: postava je med kolesjem.

Postava je brez glave.

Start.

Fotografija: poslednja fotografija.

Start: kot start.

Fotografija: postava brez glave?

Postava: postava, ki ostane.

Postava, ki zre v megleno jutro za letalom, zre, a ne uzre, kako letalo eksplodira, sliši, da, sliši pa, to je res mogoče. Postava, ki se smehlja brez glave.

Glava, ubita glava brez telesa, ki se kaže grozljivo. Glava, ki pride na okensko polico in se smeje s fotografije. Vedno ob uri. Vedno smehlja. Vedno široko, nedolžno smehlja. Skodrana glava. Glava Žižija.

Valentin Cundrič:

PANDEMONIJ

s fingin song

1

kako bi stopil z obema nogama
in z leščerbo v pritličje zemlje

moraš
grmi sikajo z leve z desne
z razcepljenim jezikom
oni so v prvem nadstropju

moraš
po čigavem hrbtu pa si prilezel do sem
ti
prazna koža prazen meh
vase natlači prsti in mrčesa
da boš čemu podoben

življenje je davek za bistrumni nesmisel
davek v besedah

mislih

dejanjih

za prejeto meso in kri

spustil si se z drevesa da bi bil nesmisel
bistrumnejši
bogatejši za pravice in dolžnosti
bogatejši za vero upanje upanje ljubezen
bogatejši za vero dom cesarja

videl boš še vse kaj drugega
pedenjbrate pedenjsestre
laketbrate laketsestre
vatelbrate vatelsestre
seženjbrate seženjsestre
če bodo sploh bratje in sestre

če ni vse skupaj le riganje ljudskih pesmi

2

za enega boš strah
za druge vnuk

vsakdo je strah
in vsakdo vnuk

in če si takrat ko srečaš vnuka
strah
se mu nasmehneš
in preložiš breme na njegov hrbet
in daš mu leščerbo
in daš mu svoje ime

sam se vrneš na drevo
zraste ti rep
pozabiš vero upanje ljubezen
pozabiš vero dom cesarja

3

tikaj me vnuk
moja koža visi odrta
moja kri vre v čebričku
moji udje kukajo s kaveljcev
pozibavajo se ko goneče se vrane
tikaj me vnuk
prazna kljuka za meso je moja usoda
spravi robec
ta je za romantike
spravi črno obleko
saj ničesar ne boš pokopal
tikaj me vnuk pred svetom
nad vse mi je prav tako
in tudi tebi postaja ko ti odzdravljajo:
... dober dan vnuk
ne veš kaj prosiš vnuk
ali moreš biti to kar smo mi
sedeži na naši levici in desnici so oddani
pomakni se niže vnuk
trda je ta beseda a je preverjena
odobrena

žigosana

priporočena

uzakonjena

kaj praviš vnuk
da nimaš kruha postelje prijatelj
in da te je srečal strah
in da si nam pritekel povedat
vidimo: kri je voda voda
vendar tega ne moremo nagraditi...

tako je vnuk
tudi tebe to čaka
tudi tvoja koža bo visela odrta
tudi tvoja kri bo vrela v čebričku
tudi tvoji udje bodo kukali s kaveljcev
se pozibavali ko goneče se vrane
prazna kljuka za meso je tudi tvoja usoda
nič posebnega nič novega taka usoda

tako je vnuk: tudi ti boš strah
in boš klical za zemljanom
vnuk
vnuček
tikaj me tikaj vnuk pred svetom

4

o ali se spleča biti množica
ali se spleča združiti: sveče v sijoči svečnik
prsti v grabežljivo dlan
ali se dobro poznamo

koliko je množici do človeka
koliko je človeku do množice
koliko je množici do ene mrhovine
koliko je človeku do stonoge crke
vendar se iščeta iščeta ko dva zloga
vsak z eno samo perutjo: šepavec
ko pa je treba umreti se to zgodi v upanju
da zemlja več odpusti ko ljudje

bolj domnevata ko vidita ali živita drug drugega
človek množico
množica človeka
človek stoji pod streho svojih praznikov
in se ponuja: vzemite me kosec
na pokušnjo
ali pa se brani: ne grizite me ne grizite me
kisel sem

dolga so pota človekova
ki ne doume kako nizko drži čas
svoje roke roke v objem
in se zaganjaš k nevidnemu vratu
grabiš po nogah
v naročje ne prideš
in to je tvoja edina zmota
če je zmota

ni drugih zmot
vse zmote so ena zmota
ki je prekopana s tvojo krvjo

5

množica je vsaka lenora
ki išče tvoje telo
ne da bi ga izlizala
saj ga ne more: pes je
a stekel

če te najde ti nadene vrv
zasadi čekane v tvojo posteljo

ureče te v človeka
ki poskakuje s stvori na dveh nogah

to je rimska cesta od ust do peta
ogrneš kožo odrto s podgan
češ: ta plašč mi je odel krog ramen
prvi poljub

tvoj šepet da ti je prav je kletka
v katero jo zapreš
če je ti ne prevariš
te užuga ona

6

in presenetiš se v naslednjem grozotnem položaju:
trdno se je oklepaš množice
čemu o ko bi vedel
toda nimaš več ne glave ne vratu
in skoraj nič sprednjega telesa
ona pa je obrnila usta nazaj čez rame
in se pravkar mirno pripravlja
da pospravi tvoje ostanke
in ti štrcelj se je trdno oklepaš
čemu o ko bi vedel
obglavljen
amputiran do sredine telesa
vztrajaš v hotenju
da si priča do zadnjega

7

zaslišiš himno ki se udejstvuje z eno
ali z enakimi dimenzijami
ti pa nisi eden
in ti nisi enak

vdihneš smrad mitosa: okužen si
ves dan se smeješ histerično
goriš z močnim dimom za druge
lepo je res na deželi

kako si učinkovit v tej gotski pokrajini
a razsul se boš na bakterije
kaj hočeš: vsenaokrog sama vlaga

stojiš na hribu ki je kiklop legel
v travo in se pustil v rože obleči
lep je hrib s krono iz jokajočih ptic

nekdo gre proti tebi miže in raztrgan
ogrni kožo čez kosti in lobanjo
vseeno kaj misliš kdo je: moraš ga srečati
vnuka ali če njega sploh ni: samega sebe

srečaš pastirje ognja nepremične svetle
ti si pa vrtoglav bled prestopaš se
s podoknicami pod mokro pazduho
in oblečen za silo v besedne igre

samo gledajo te in pokajo z biči
pastirji ognja zasmiliš se jim
za lase te dvignejo čez vsak kres
in med zobe ti vtaknejo okisano gobo

v volčjih rokah držijo besedilo svoje himne
ki jo prepevajo ne da bi premikali ustnice
še prej moraš ti zbežati s te planote
med zatohle kamne s kamnom krvi v rokah

9

mesci ti vzhajajo v naročju
mesci namesto himne in upora
razgrizeš jih požreš prebaviš
in z blatom izločiš ta vozal neba

potem počepaš okoli njega z zajemalko
o to zajemaš iz tujega in lastnega blata
in žvečiš žvečiš ter poješ
da gre življenja skozi želodec

nikamor več ne boš bežal nikogar več srečal
samo tvoje ustno izročilo bo premetavalo
na robu razgrizenega jezika:
le vkup le vkup le vkup

ali pa tikaj me vnuček vnuk moj
vidiš strah nasmiha se ti
rad bi preložil svoje breme na tvoj hrbet
in se nekam skrili ker kri je voda

10

ta strah ni v sredi votel
in tudi okrog je precej gost

sicer pa sploh ne straši
samo človek se ga prestraši

bolehen je in mora ga tlačiti
okuži te

hodi za menoj ukaže
oddahni si od nestrpnosti

kam greš strah ga vprašaš
ne pravdaj se z menoj odgovori

ptič je list
 manj časa list ko ptič
 list je ptič
 manj časa ptič ko list
 človek je ptičlist listptič
 in zbit v kvader
 ki dobi svoj kot in signaturo
 ob milijontih stokrat višjih ali stokrat nižjih
 kvadrih

roke v žep ali kvišku
 oči zaprte ali oprezno odprte
 s kadilom trav v nosnicah ali z gnojem
 vseeno
 tvoja zadnja podoba
 ima trd rob

g o t i k a

1

ljubi me sin človeški
 je rekel glas v vrtu
 jej iz moje roke
 liži me
 izpuli si že rep

nekaj je na tem
 čez to ravno polje
 dober večer večer
 bi ovčice pasel
 nocoj je prav lep večer
 in hitro hitro mine čas
 bôm bôm bôm
 občepiš na divjaku glasov in prežiš

nikogar ne vidiš v obraz
 ničesar ne pobožaš
 ljubil bi sin človeški
 sanje so skoki od tal
 in to precej utrudljivi
 je rekel glas v vrtu
 iz tisoč rok si že jedel
 tisočkrat si si izpulil rep
 zdaj pa le čakaš prežiš in
 oprezno oprezno oprezno
 o prav imaš
 čim več previdnosti

če ne danes pa jutri
je rekel glas v vrtu
ljubila se bova
to niso mačje solze
to niso lanske sramne uši

2

leta in leta hropeš
v bajti mesa
v vegasti zadimljeni kamri krvi
s pokončanimi vojskami zvezd
zeleni prsti minulosti
prikazni prihodnosti
vse te guga
in stresa iz kože
kakor iz vreče

svet pada vate
kakor mlinski kamen
zaide vate kot bogomoljka
svojo pot po tebi
trebi neusmiljeno
kruši te ruši
ti ga prekolneš
junačiš se a v resnici
si se predal že
v materinem telesu

svet te hoče svet te hoče
mrmrajo vojske zvezd
svet hoče tvojo bajto mesa
svet zahteva desetino
in zahteva tlako
za to kar si napravil iz sebe
zahteva polovico in vse
in primoral te bo
da ga boš klical veliki
in da mu boš rekel oče
svet te hoče svet te hoče
a ti hrumiš:
ven iz mojega telesa
golo zapeljivo truplo sveta
razsvetliš se z materinimi znamenji
in zvezde v tebi zapojo
pesem premaganca

3

če
dežuje ves teden
to tvojim načrtom ne škoduje
greš na kratko potovanje

iz postelje v posteljo
iz sobe v sobo
ali če se zvedri
od drevesa do drevesa

čez to ravno polje
ko je duh voljan
si daš duška
v žabji perspektivi

doma ti posteljo prebadajo meči trohnobe
lahko bi prelival kri za domovino doma
dokler bi mir ne bil podpisan v postelji

saj saj človek je prijeten na oko
če dežuje ves teden je celo dober za jed
in mora na kratko potovanje
skozi mrčesji želodec

oblekel si železno srajco
oblekel si železne spodnjice
stopil si na navpično življenjsko pot
z dveh na eno nogo

4

paziti moraš kadar greš čez cesto
biti moraš ob srečavanju frigiden
in ne šari po žepih ko da iščeš
lanske sramne uši
dober večer dober večer večer
to sem potlačeni jaz
kako je z vašo pantomimo
že kar dobro igrate

da da precej smo izgubili
zato nismo bogati
reke so potopile plazovi odnesli
dosti kosov nas
črede so nas pile
sovražni vozovi odnašali
dosti smo tudi zavrgli
dober večer dober večer večer

5

planil boš iz labirinta oblek
pod tuš pred zrcalo na sonce
pobotan z eno in edino dimenzijo
reja jajčaric bi bila boljša za živce

ali pa bi ovčice pasel
dokler ne bi med njimi zblaznel
o ko bi se mogel sestaviti nazaj

iz ukradenih in podarjenih kosov
bi bil višji od obzorja

ostalo ti je nekaj omar in rjuh
in boni za nakup ugleda ter vljudnosti
prisluškuješ grudam ki se kotale v tebi
slednji svoj kamen poznaš čeprav je okrušen
to si ti: človek iz prsti

6

stojiš ob svoji čemerni usodi
to je usoda na prvi pogled
to je platonska usoda
in se te ne poželi

nocoj je prav lep večer
natanko ob določenem času
reakcije so zmeraj močnejše
postajaš dobro strašilo

če ti bo kdo rekel: pojdiva malo na polje
ti hoče pokazati nov kozolec
namesto da bi te ubil
kot je zapisano v bibliji

če ti bo kdo rekel: pojdiva malo na vrt
se ne boj srečanja z bogom
ne boš šele tam zvedel da si nag
in da si grešil ker nisi grešil

7

glej:
postaviš se na obe nogi v veseli družbi
gledajo te ko opico med noge
če trezno pomisliš bi se temu lahko izognil
da bi hodil po štirih in ohranil rep

bôm bôm bôm begotne slike vzorci prizori
ko da bi gledal v zglajeni kamen ali noht
ali v razlito črnilo ali v drobovje
poklekneš in moliš jih

poklekneš in moliš jih
pa tudi če ne poklekneš in če ne moliš
mečejo ti nož v hrbet tudi če ga ne mečejo
kliče te glas z vrta tudi če te ne kliče

ne en glas tisoč glasov hrumi v vrtu
ne ena bogomoljka tisoč bogomoljk te kliče
pravijo da moraš z njimi nečistovati
pravijo da moraš z dežja pod kap

človek še ni metulj
človek je samo ličinka

preteguješ se v razbitih vrčih dežja
izzreš gnezdo leglo

pričakaš brezmadežen medeninast zarod
ki ga potem trkljaš vsak dan na sonce
z mazohistično naslado

srečaš jih tisoč z enako balado
in spoznaš da si nag

tvoj pisk je iztrgan iz mrtve prirode
tvoj lajež prav tako

noben bog se ne oglasi
da bi te oblekel z glasom

o noben bog:
toda ali ni res tega se človek najbolj boji

zebe te v penasti brazdi ki jo noč orje
v obleki iz smokvinih listov
pod stropom spoznanja da se vračaš v prah

pred tvojimi nosnicami trepeti veter
ko napita sušecha se rjuha

nikamor ti ni treba
obvisel boš na kosi noči

bela otva gluhote bo prigagala
in počepnila v krvavi urin

to je zelo nedolžna igra
ni te strah te smrti ne tega vstajenja

9

odtrgajo ti glavo in jo zakotalijo
na sever

odtrgajo ti drob in ga zalučajo
na jug

levo roko levo nogo vržejo
na zvezdo na levi

desna roka desna noga ozelenita
na zvezdi na desni

dolgo časa je tako
dolgo dolgo: en dan
zjutraj vstaneš od mrtvih
kar so ti vzeli ti vrnejo
in spet si tisto na dveh nogah

sprehodiš se po pokrajini ki kipi navzgor
po gori z ozkim pasom
na obeh nogah stojiš in kličeš kraljico miru
da ji razparaš kraljevsko obleko
in jo pošlješ nago stožčasto ljudstvo past

zelo je melanholična
in nič nestrpna
brezbrižna
neprizadeta
božanska

epilog za gotiko

legenda: gotika ni gora
ampak javno mnenje
mnenje brez javnosti
robec za smrkelj vsega mesta
preprosteje bi rekli: izobčenje
poleno pod noge
novačenje za z dežja pod kap

1

vsak mesec v zbor
v zbor za staro pravdo
da prelistaš gnile urbarje
in se prepričaš
da so neuporabni

vsak mesec v zbor
da povohajo tvoj jezik
neizgovorjene besede
da prislonijo nos na vseh sedem odprtin
da ti razlomijo krožnike
—kaj vse se dobi na krožniku
da ti sklede pobijejo pladnje preluknjajo
—kaj vse počaka na pladnju
to je gotika gotika
gnusna
prašičja
volovska
crknjena
usmrajena

2

kajne: iz precej debelih kosov je človek
ko razpade
njegov duh zbere vse okruške
da si telo na novo pozida

a kaj ko tvoj duh vzame moj kamen
ko tvoje kose vzame duh biriča
seveda tolažimo se kot se spodobi:
merica naših dni je majhna ali velika
premajhna ali prevelika
kakor kdo in kakor komu

potem stopimo na vratove obglavljenih kipov
kraljev in pesnikov
njihove garjave misli smo
krpa njihovih stavkov
pa kaj: ni nas sram

zarjavela krona nam vlada
zarjavela gotika je naš kralj
sveta ni več ni drugih kraljev

izpehali smo se iz zgodovine
v večnost v nesmrtnost

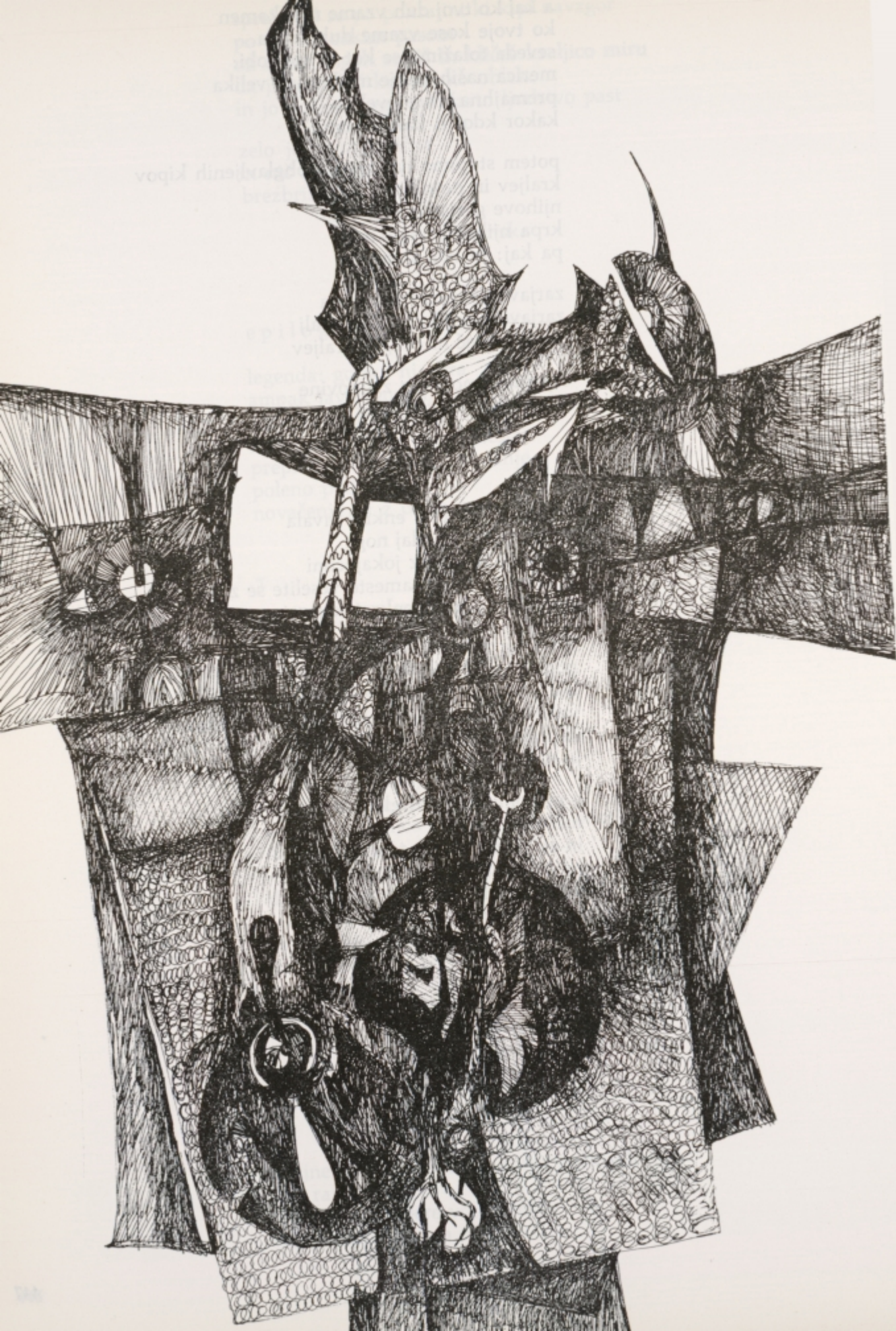
3

en dober dan in enkrat hvala
zgoraj glava spodaj noge
namesto jokajte z jokajočimi
o pripominjam: namesto veselite se z veselimi
en dober dan in enkrat kaj zato

glava se zaletava ko da led prebija
noge bingljajo ali gazijo
hitijo ker so samo epizoda telesa
vendar kam: ni obzorja za našimi kolibami
in roka ki dvigne prazno golido
je najvišja gora gotike

o pripominjam: od glave do nog
nič dlje
in od glave do nog je minuta
ne pa sto let
samo vozal smradu
ne pa vozal let
in v bistvu je to
še kako
opičja igra

roka z golido hitro
hitro omahne

Vojin Kovač – Chubby:

ZAKAJ JE EVALD
PODPISAL
DEKLARACIJO
metafizična farsa

ko je evald prvič padel z jablane se je rodil
ko je padel drugič je zalajal pes
ko je padel tretjič je podpisal deklaracijo

I.

deset let je evald živel v pasji uti
in kuhal paprikaš
enajsto leto se je odpravil po svetu
paprikaš prodajat

in sreča evald moža in mu pravi
gnoj si in gnoj ostaneš kajti
tvoja izobrazba je majhna nos pa šibak
mož ga udari s palico in pobegne
drugi dan sreča evald ženo in žena mu pravi
odkupim ti ves paprikaš evald če mi zaplodiš otroka
kajti moj mož je star in sama sva
pa je bilo evaldu samo enajst let in odvrne ženi
počakaj vsaj toliko da doživim puberteto
medtem pa jej moj paprikaš
da boš močna in boš imela dosti mleka za otroka
tretji dan sreča evald slepca
in ta ga prosi miloščine
pa mu odvrne evald
nalil bi ti paprikaša v klobuk
a kaj ko nimaš žlice
in slepec je bil žalosten
bil pa je evald dober fant in mehkega srca to
je treba povedati
četrti dan sreča evald hromca
a ta ga ni ogovoril zato je bil evald sam
peti dan sreča evald branjevko
kupi evald zelje
mu pravi
kupi branjevka paprikaš
ji odvrne
šesti dan je bil evald v kavarni

in srečal prostitutko
sleci se evald
mu je dejala
in videl boš da je na meni bolje
kot pa počenjati tiste reči v postelji
a evald je zardel in samo odkimal
kajti sram ga je bilo da ne ve
kaj je na njej bolje in kaj naj bi počenjal v postelji
sedmi dan sreča evald deklico
in deklica mu pravi
lep si evald
ljubim te evald
ali me ljubiš evald
ljubim te deklica
ji odvrne
vzemi moj paprikaš
osmi dan je sklenil evald počivati
zato je šel gledat vrvoходca
a vrv se je utrgala in
vrvoходec se je raztreščil na tisoč koscev
zato ni evald videl ničesar

II.

tako je evald spoznal ljudi
in sklenil je spoznati naravo

prvi dan je odšel na polje
in tam je rastel krompir
škoda da sem pošten
je pomislil evald
lahko bi ga ukradel in vmešal v paprikaš
drugi dan je šel evald na travnik
sijalo je sonce in pasla se je krava
kako lepa krava za moj paprikaš
je pomislil evald
a bil je nežen fant zato je ni ubil
napil se je njenega mleka
potem pa je ležal na hrbtu in gledal sonce
tretji dan je šel evald k jezeru
potoček je žuborel vanj in ribe so pobliskavale
v sredi je koketiral lokvanjev cvet
ulovim si srebra in bogat bom
je pomislil evald
a riba je bila mrzla in evald se je ustrašil
pa jo je izpustil
četrti dan je šel evald k reki
hitro je tekla in daleč so bili nje bregovi
okopljem se v tebi
je pomislil evald
a reka je bila zahrbtna
in komaj se je rešil iz vrtinca

peti dan je šel evald v dolino
 a ležala je megla
 zato je bil nesrečen
 šesti dan je šel evald v gozd
 in videl je veverico
 lepa si
 ji je dejal
 vzemi moj paprikaš
 ne maram ga evald
 naberi mi orehov
 mu je odvrnila
 in evald je odšel
 srečal je srno pa ji dejal
 lepa si
 vzemi moj paprikaš
 ne maram ga evald
 mu je rekla
 nažanji mi trave
 zato je bil evald nesrečen in jedel je borovnice
 sedmi dan je šel evald v gore
 in srečal je gamsa
 a ta se je splašil in pobegnil
 zato je bil evald nesrečen
 osmi dan je sklenil evald počivati
 a dolgočasil se je v brezdelju

III.

tako je evald spoznal naravo
 in sklenil je spoznati umetnost

prvi dan je šel evald v kino
 in dolga je bila vrsta do kart
 potem pa so se ljudje v svetlobi ubijali in ljubili
 ljudje v temi pa smejali in poljubljali
 zato je bil evald nesrečen
 drugi dan je šel evald v gledališče
 in zopet je srečal ljudi svetlobe in ljudi sence
 včasih je bila svetloba bela in včasih rdeča
 a ljudje svetlobe so morali zelo trpeti
 ker so imeli samo hiše in nič vrtov in gozdov in vetra
 zato je bil evald razočaran
 tretji dan je šel evald v opero
 in tudi tu je srečal ljudi svetlobe in sence
 in ljudje svetlobe so tudi tu imeli samo hiše
 ljudje svetlobe so bili debeli
 in so prepevali na mrtvaškem odru
 ljudje teme pa so dišali po cvetlicah
 zato je bil evald razočaran
 četrti dan je šel evald v galerijo
 tam so bile slike
 a smrdele so po barvi
 in evald je bil razočaran

peti dan je evald poslušal poezijo
a pesmi so bile dolgovezne
zato je bil evald razočaran
šesti dan je evald bral romane
a bili so dolgočasni
zato je bil evald razočaran
sedmi dan je šel evald med umetnike
a bili so domišljavi in mnogo so se prepirali
in evald je bil razočaran
osmi dan je sklenil evald počivati
a moral je popivati z umetniki ki jih je srečal
zato je bil utrujen

IV.

tako je evald spoznal svet
in sklenil se je vrniti domov
ko se je vračal prvi dan
je prepeval
ko se je vračal drugi dan
je srečal ženo in hotel ji je zaploditi otroka
počakaj pubertete evald
ga je zavrnila
in šla
ko se je vračal tretji dan
je srečal evald deklico
ali me še ljubiš deklica
jo je vprašal
ne ljubim več evald
mu je odvrnila
predolgo te ni bilo
sedaj ljubim drugega
pa je šla
ko se je vračal četrti dan
je srečal evald prostitutko
pokaži mi kako lepo je na tebi
jo je prosil
ne morem evald
bolna sem
je rekla in je šla
ko se je vračal peti dan
je srečal evald slepca
daj mi miloščine
ga je prosil
in evald mu je dal paprikaš
ko se je vračal šesti dan
je bil evald lačen kajti razdal je že ves paprikaš
in zato je bil nesrečen
ko se je vračal sedmi dan
se je evald vrnil domov
osmi dan je bil evald srečen
in podpisal je deklaracijo

Tomaž Brejc:

NAGOVOR

Če imaš pred seboj dolgo in široko znamenje, izpolnjeno s svetlo pego, ki raste proti tebi, bo težko najti srečanje brez sočasnega obstajanja te pege; prav v tem je marsikaj negotovega, kar nam daje ure in ure trajajočo zabavo; če je to še nekaj, kar izgublja seme svoje barvitosti, potem je že zelo malo resničnih verjetnosti, ki bi ti bile na voljo in tu ni kaj dodati; v osemenjevanju barvne pege je tvoja nedoslednost, zakaj senca, ki jo utegneš misliti, bo krila celoto tvoje misli o barvitosti te pege; a vse ima svojo sončno plat in ta, kljub temu, da nisi sam svoj, ti omogoča, da sedeš v sredino dela, ki ti je odmerjeno, in da se sprostiš v upanju, da si nekaj opraviš.

POSTOPEK

To, da se stvari ponavljajo, je znana stvar; vse, kar je resnično mogoče, mora zapustiti znamenje svoje celotnosti na delcih, ki uvajajo v zbranost vsakega posameznika možnosti, po katerih se vnešene stvari izmerijo s preizkusom lastne opredeljenosti; v tem je to pisanje.

TAKO MIMOGREDE

Menda je skoraj vse, kar je bilo pisanega o romanih, zaznamovano s senco njih samih; v tej senci je skritost množice pomembnih stvari; ko jih skušamo spraviti na dan, se preprosto prevrnejo na nas in težko, da jih znova ugledamo; to traja samo do naslednjega znamenja, ki vonja roman.

KER JE BILO

Bilo je vse zapisano, vse zaznamovano, vse podčrtano, sprejeto ali odklonjeno; tako je postalo mogoče napisati to.

Marijan Murovec:

PREPIH

če brisačo oblečem
je brisača srajca

če se v srajco obrišem
je srajca brisača

če se črv naredi človeka
nosi srajce

če se človek naredi črva
ga pohodijo

če se človek naredi srajco
ga raztrgajo

če se človek naredi brisačo
se vanj brišejo

MIR

sem ki nisem
in samo prvi ali drugi

zato recite
bog naj nas
odreši
tega grdega divjaka

Ifigenija Zagoričnik:

BAJKA

o mestu samoroga
o čarovnici na grmadi
o vojakih s kosami

prednik je hodil pokonci
hrbtenico je imel v obliki dvojnega s
izpopolnjeval se je
odtekla je zgodovina
zlila se je v meh sedanjosti
človek se je upognil

artičoka
tihotapi
s samokolnico
nekdo ji pomaga
za plačilo
ne zastonj
njegovo čelo je vročično
misli na vse kaj drugega
premetava se v spanju
pot mu vlaži obraz

vse se je podrlo
vročica pojenjuje

končno se je umiril
s sabo nese pogum in razum
strah pusti za seme

POLNI LISTI

dan se vleče
zlomila so se kolesa Apolonovega voza
konec sestanka je v megli

župan je v zvezi z atentatorji
izstrelil je obsodbo kozmetiki
pogoji pogajanja
ljudsko štetje
naravni prirastek
posvet o pripravnikih
padec zaradi vetra
čakanje križem rok
nesoglasja
robot se je vdal misli mislecev
župan se vdaja kozmetiki
pudra verižico žepne ure
lakira videz
lošči razum

utrudi ga poslušanje skozi uho in ven
omami ga izrekanje milih obljub
odloči se županovati dalje

tu je stopnica
najdaljši dan
najtežja pot do dna
zadnja pot do svoje Troje

LETNI ČAS

vampir v zelenih čevljih
s trdimi ušesi
s penastimi kopiti

dekle v pižami
mavrica na obzorju
pojem čistine in miline

veda in svet
mravlje in ljudje
čebele in zvezde
nasproti nasprotnemu

katedra v katedrali
na katedru žrtvenik
luna mojega očesa

OSTAL JE NA TLEH

odpravil se je na beg
popotoval je po egiptu
popil je pest vode iz svete reke na svojo pest
arabci so ga umorili

preplul je južno morje
zasidral se je na južnem otoku
izdajal se je za boga
nemi kamen ga je izdal
ni čutil bolečine
on ni bog
ubili so ga božji hlapci

PESEM DONNE MARINE

tv drama
236055 kader
s številko izobrazbe
okno na ključu
pritlično pritličje pritlikavih škratov
zahvala
človeku
kapeli proti kužnim boleznim
nebu in zemlji
zeleni smrček
tačke
tifus frizura
donne marine
reka na dnu čevlja
sončna livada pozabi nanjo
vijoličasta reka iz nosnice v drugo nosnico
rumena reka iz znanja v razum
jamici na licih
lici se smejeta
debel obraz
donne marine
smrtni trenutek poživi življenje

delovni palčki delajo
delo jim dežuje iz delavnih rok
delo polni paličasto kočo palčkov
smeh udarja na boben
med teče v usta kot besede iz ust
pritlikavi delavci naredijo rumen zaboj
vanj dajo zeleni smrček
donne marine
vanj dajo tačke
donne marine
vanj dajo tifus frizuro
donne marine
vanj dajo donno marino
donne marine

zapojejo
zapojejo pesem o delu
ker vedno delajo
ker je petje delo
ker druge ne znajo

kmalu nehajo peti
nimajo pojma
ali pa
bog ve

zaboj pokrijejo
na pokrovu je napis
napisov ne znajo brati
ne vidijo napisan napis
vidijo umazan pokrov

vhod prepovedan

Frančiška Buttolo:

SAMOTNI KRAJ

Prepričala bi se,
kako sem neskončno
boljša od sebe
in brezizhodnost
bi me nehala boleti
kot ena izmed možnosti,
da okamenim
na svetli strani oboda
volčje samote,

brezčutna do trpkih
kitar, ki drhtijo
iz mojih pesmi
(nekega Španca)
ujetih v čipkasto
mrežo črk.

Prepričala bi se
(in za vse življenje),
da sem dovolj osvetljena
z eno izmed mnogih
njenih podob:
smehljaj,
ki naj bi me potolažil,
in dvoje rok —
tako zapuščenih!
med prvimi sončnimi
žarki.
(Če bi bilo pred leti,
bi rekla, da jo sovražim.)

MIDVA

In še se tisti,
ki ga ljubim,
imenuje Ti.
Zato ne glej
na cenik
človeka dostojnega
žrtvovanja.

A ker se tisti,
ki se mu darujem,
imenuje Ti,
naj si v mojem življenju
ne zasluži spomina,
ki bi presegal
resnico o najini bedi.
Ne le zato,
ker sem ti neke noči —

ob obali goreči,
med temnimi drevesi
z obsijano dlanjo
izjokala profil
gole Kirke

in ne zato,
ker si me prosil
kozarec vode
po prvi ljubezenski noči,

samo zato,
ker se tisti,

ki ga ljubim,
imenuje Ti,

a Jaz — vsakdo,
ki ljubi.

IDILA

Vsebina mojega telesa
je enaka vsebini
tvojega telesa —
zato molčiva.

Molčiva.
Besede sva si udomačila,
oddvojila od deviških čred
neukrotljivih misli.

V strahu,
da poblaznijo
v svojih tesnih kletkah,
jih božava v mehkih
belih rokavicah
in v poznih nočnih urah
jih odpirava s simboli,
ki so znani le enemu
izmed naju
(tako kot v tovarnah
atomskega orožja:
vsak gumb je lahko
življenje, vsaka ročica —
neslutena katastrofa).

JUTRANJA DARITEV

Očiščena v želji,
da bi ti podarila
najlepšega med njimi,
 stojim pod jablano
s težkimi plodovi.

Počasi odpirajo
hribi svoje veke,
zato je čas,
da se jim zahvalim —

tako kot
tiktakanju ure
v najvišjem stolpu
brezciljnih prizadevanj.

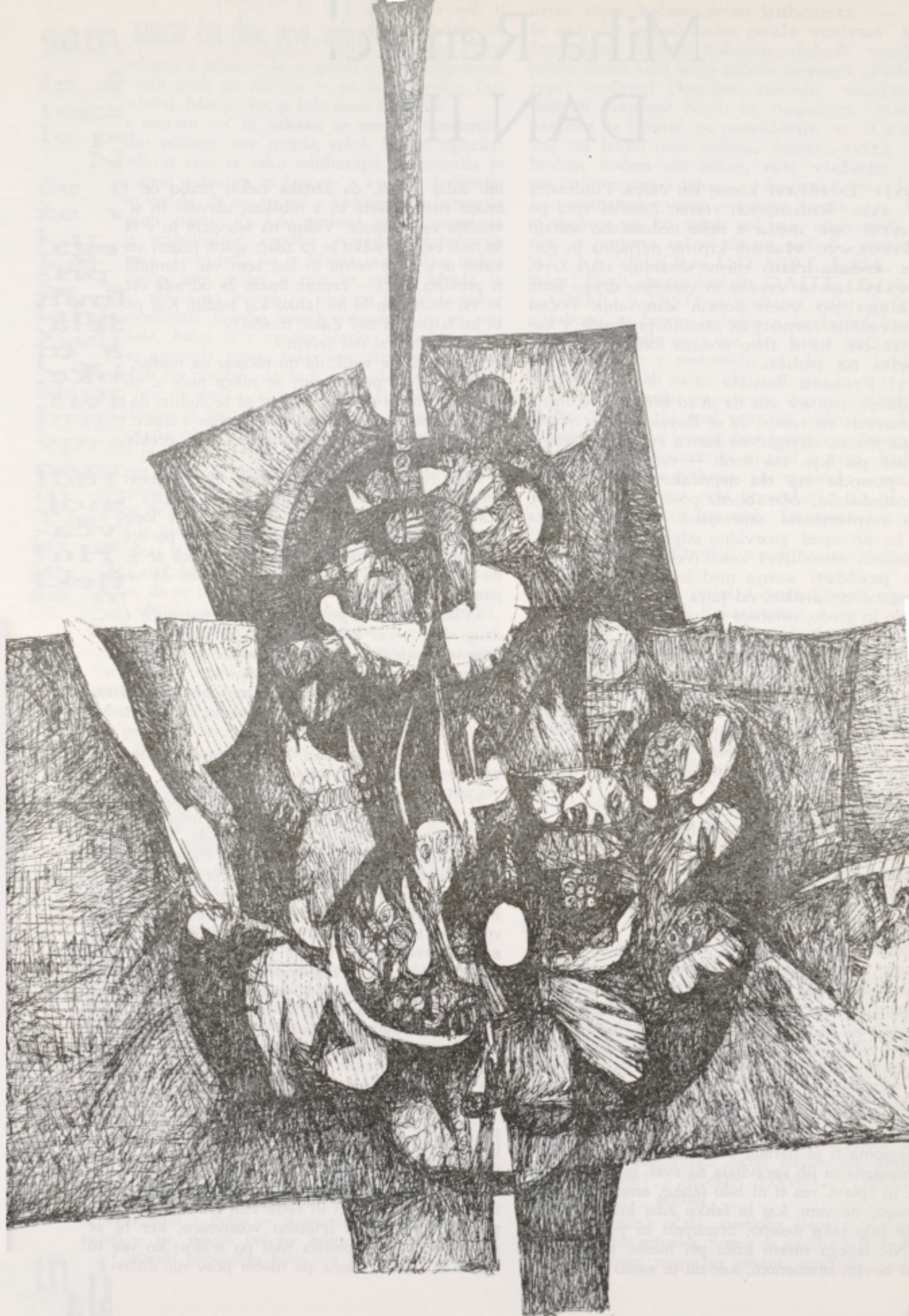
Ker nisva dva izmed njih,
 ne moreva ostati
 v zelenih dlaneh,
 v katerih sva vzbrstela —
 med Jelkami, Brezami
 in Topoli v večnem
 prerekanju z vetrom:
 ne viharju ne mrazu —
 samo tem ponižnim ljudem
 lahko še kljubujeva,
 če nimava peroti
 niti korenin.

Zato se vračava
 v katero koli ulico,
 med golobe:
 ker nisva dva izmed njih,
 jih samo opazujeva.

Kako počivajo na strehah
 in ne vprašujejo
 in nikoli ne mislijo,
 da so kaj storili
 drug za drugega:
 a slutiva,
 da storijo največ
 (kar morejo).

Ker nisva dva izmed njih,
 se vračava v čredo
 malodušnih krikov,
 v procesijo sivobradih vprašanj,
 v prekletstvo neke leščerbe
 ovite s pajčevino,
 ki ji sledimo s hvaležnostjo
 (in kako spretno hlinjeno!).
 Ker nisva dva izmed njih,
 se vračava v katero koli sobo,
 v svojo tiho sobo,
 v svojo toplo sobo,
 kot imenujejo
 to registrirano gnezdo
 v enem izmed problematičnih
 jezikov najinega plemena.

Ker nisva dva izmed njih,
 ne moreva ostati v zelenih dlaneh . . .

Miha Remec:

DAN III.

Po zunanji bleščavi komaj kaj vidim. Pozdravim obris tašče na kuhinjskih vratih. Zatohel vonj po kuhi in hrani se meša z neko nedoločeno smrajto starega pohištva, vlažnih krp ter naftalina in sivke. Tašča z nezadržno vneto shranjuje stare krpe, papir, polivinilaste vrečke in vsakršno drugo šaro, ki jo nalaga po vseh koncih stanovanja. Počasi se oči privajajo temoti in zaznajo predmete v kuhinji in taščo, ki z ihto prelaga lonce s pomivalnega korita na polico.

»Lonci! Prekleti lonci!«

Treščila je ponev na tla in jo brcnila pod mizo. Zmeraj naredi to tako, da se človek zdrzne: včasih iz ljubelega miru, drugič na koncu vreščavega samogovora ali pa kje na sredi — vedno pa poskrbi, da zleti posoda na tla nepričakovno in vselej je to tudi najslabša, obrabljena posoda, ki je že tako ali tako namenjena smetnjaku. Carjevič pokuka iz sobe in se spet previdno odplazi.

»Umazani, smrdljivi lonci! Veš, kaj pomeni, vse življenje preždeti sama med lonci? Kot ura, kot kakšen stroj za kuho od jutra do večera: pridejo, pojedjo in gredo, ostanejo pa umazani lonci. Gredo in nekaj doživijo, jaz pa nič, čisto nič. Mislite, da sem iz železa, mislite, da ne bi rada šla na sprehod v Tivoli ali pa k Sori, da bi se malo spočila in ohladila, ko se ves dan pražim ob tem prekletem štedilniku. Sinova imata avto, dva zeta imata avto — pa nič. Nihče se ne spomni na staro mater, nihče ne pride in ne reče: kako si kaj, bi šla z nami na lepše? Pa vedno kam greste. Kje ste bili danes?«

»S Carjevičem sva bila na Sori.«

»No, vidiš. Kam pa je šla Majdka?«

»Pri frizerju je.«

»Tako se živi, ja; hčere že znajo. Tudi mene kliče frizer, le poglej te štrene, pa misliš, da utegnem? O, one znajo in se lepotičijo in nekaj imajo od življenja. Jaz pa nisem nič užila.«

»Morda ste le kaj.«

»Ne draži me, zakaj me vsi samo dražite? Kaj sem doživela, mi povej, ko so bili vseskozi samo porodi in lonci, njega pa sploh ni bilo blizu in se je oziral po drugih; hvala bogu, da je pustil svoje kosti v taborišču, ker drugače bi šlo tako naprej. Misliš, da sem kaj imela pri njem? Saj sploh ne veš, kakšno je bilo moje življenje.«

Slišal sem že. Vsakokrat slišim celo zgodbo: porodi in lonci — res ni bilo lepo in nič nisi doživela, nanagloma ti je naredil otroka in potem si nosila ta bremena in jih spravljal na svet, bilo jih je pet, šest in splavi, res ti ni bilo lahko, ampak kaj zdaj pomaga, ne vem, kaj bi lahko zdaj kdo pomagal, če je bilo tako nelepo, brezupno in ponesrečeno.

»Nič lepega nisem užila pri možu, samo strah pred novim bremenom, ker mi je samo otroke de-

lal. Zdaj vidim, da ženske nekaj imajo od tega, imajo tiste tablete in z moškim uživajo in si privoščijo vse mogoče. Vidim na televiziji in v filmih in tudi berem, kako je to zdaj; sploh nisem vedela, kako je s temi rečmi in kaj sem vse zamudila in ti prekleti lonci — čeprav imam že odrasle otroke, ki vsi služijo in bi mi lahko kaj nudili. Kaj praviš, bi mi lahko ali ne? Zakaj molčiš?«

»Ne vem, kaj naj rečem.«

»Ne veš? Ne vidiš, da mi ničesar ne nudite, tudi trohice ne, še pogovarjati se nihče noče z menoj, nihče me ne posluša in potem se še čudite, da včasih govorim sama s seboj in da tulim v lonce. Hu! prekleti! hu! — slišiš, kako odmeva? — prekletjeki mutasti!«

Njen tulež v velikanski lonec votlo odmeva po kuhinji — Carjevič spet kuka, kaj se dogaja — tašča včasih počne to tudi sama: rjove v lonce in preklinja življenje in vse nas druge, ki po njenem brezmejno uživamo to življenje. Najbrž se ji zdi, da kar venomer drhtimo v nasladi in da se kopamo v uživanstvu.

»Vidiš, tako se pogovarjam, ko me noče nihče drug slišati, ker kar gledate v tla in čimprej zginete iz te kuhinje in se ne zmenite več zame.«

»Saj smo vam kupili televizor.«

»Kaj pa je to takega, televizor? Saj ga tudi rabim, ko nikamor pod milim nebom ne grem. Mi boš zdaj očital televizor?«

»Ne očitam. Povedati hočem, da se tu in tam vseeno zmenimo za vas.«

»Nikdar. Niti toliko, kolikor je črnega za nohtom. Me kdaj kam peljete? Si me mogoče peljal v bar, kot si obljubil? Rada bi videla, kaj se tam sploh dela, ko slišim, da so ženske čisto nage pred dedci; rada bi videla in bi plačala iz svojega.«

Res sem obljubil, čeprav se tega bojim: začela bo med programom govoriti na ves glas in se sploh ne bo zavedala, da to ne gre, popila bo kozarec preveč in bo hotela plesati in bo razlagala vsem ljudem svoje tegobno življenje, tako kot ga razlaga prodajavkam v trgovini in branjevkam na trgu, pa mesarju, ki ji v tolažbo odreže lepši konec junetine. Nekega dne bom moral tudi to opraviti. Majda pravi: kar pelji jo, mene ne bo zraven.

»Zagotovo vas bom peljal. Ob prvi priložnosti.«

»To ne bo nikoli. Sram te je z mano v bar, čeprav bi se lepo oblekla, ne misli, da nimam nobene prazne obleke. Vidiš, to me boli: pri svojih letih še nikdar nisem videla pravega bara in kaj se tam dela in še marsikaj drugega nisem videla in lahko bi mi otroci in zetje vsaj enkrat omogočili počitnice in kupili letalsko vozovnico, ker bi se pred smrtjo rada peljala tudi po zraku; ko vse to vidim in berem, sama pa nisem prav nič doživela.

Le povej jim to, mene tako ne poslušajo več, ti me vsaj malo poslušaj. Moje življenje je bilo en sam samcat črn dan: prva vojna, pa druga vojna in življenje z njim — še v grobu mu ne odpustim, tega tudi grob ne zabriše — en sam vojskin čas, le poslušaj, Matija, kaj je bilo moje življenje.»

Ne morem več in nekako se moram izmuzniti: če tiho odidem, me morda sploh ne bo opazila; že večkrat sem se tako odtihotal in govorila je kar naprej zidovom in loncem o svojem življenju, ker ni vedela, da me ni več v kuhinji in ji je morda že sploh vseeno, če kdo poslušal ali ne, samo da lahko pripoveduje zgodbo svojega neizživetega življenja. Tisto noč, ko je Majda tako težko rodila Carjeviča, sem prišel k njej in rekel: Majda je skoraj umrla na porodu — ona pa je začela takoj pripovedovati tegobe svojih porodov in ni niti vprašala, kako je z njeno hčerjo, ampak je kar naprej govorila svoje, tako kot pripoveduje zdaj in sploh ne pomisli, da tudi meni danes ni lahko. Tisti beg po pesku, ki se vdira — živ pesek je bil in nikogar ni bilo in potem sesutje vsega — tako je, kot da nisem tega nocoj sanjal — v podplate se mi je vtisnil občutek pogrezajočega, sipkega in vročega peska in drobovje si je zapomnilo neznošen občutek, ko se je Majda ljubila s tujcem in ko me ni hotel nihče več slišati — tudi mene ne — popolna gluhoti sveta.

»Zakaj ti vse to pripovedujem, ko me niti poslušaj ne? Med seboj najbrž govorite, da je mati trčena, da se ji pač meša, meni pa je tako pri srcu, da bi ubijala, kar ubila bi nekoga! Vojne manjka, da bi se kaj zganilo, da bi počilo!«

»Ne želite si vojne. Vam nista bili dve dovolj?«

»V zadnji vojni sem nekaj bila, nekaj sem pomenila: skrbela sem za ljubljanske ilegalce, fantje so se prihajali skrivati k meni in so govorili z menoj, poslušali so me in so razumeli, kakšno je bilo moje življenje. Mati Smolnikova, po vojni bo vse drugače — so me tolažili in pravili, kako se bodo ljudje razumeli in kako bodo vsi enaki — meni pa so zdaj ostali samo lonci in nihče ne govori z menoj in nihče me nikamor ne pelje. Je kaj čudnega, če si želim vojne?«

Ne maram o vojni. Potem pride. Tako kot zadnjič, ko sva z Majdo sedela na Goldonijevem trgu v Trstu. Opravila sva nakupe in vsa utrujena sedela pod pisanimi sončniki in pila kavo in po sinjem nebesu nad Trstom sta se zarisali tanki beli črti — izpuhi dveh letal, ki sta leteli zelo visoko; tesno mi je — je rekla Majda — spominja me na vojno; tudi mene je spominjalo: nebo prepreženo z belimi sledmi kot lectovo srce, zamolklo drhtenje ozračja ob bobnenju iskrecih se letečih trdnjav in liberatorjev, med katerimi so švigali lockheedi z dvojnimi trupom, in mi spodaj, pričakujoč, da se bo zdaj zdaj ta leteča truma začela obračati in da bo odvrгла na železniško križišče v Pragerskem preproge bomb in napalm zažigavke — natrijev palmitat zdaj požiga v Vietnamu — in dež staniolskih laskov je deževal na travnike in potem so začeli lockheedi strmoglavljati kot jastrebi in flak je zabeval v nebo — znamenje, da se bo začel pekel — ne, nikoli več ne želim tega. Pri Upimu in v Standi prodajajo majice z napisom: nočemo

delati vojne, hočemo delati ljubezen — pa vendar, če se ljudje preveč parijo, pride vojna in to je začaran krog: če delaš ljubezen, delaš vojno. Morda pilule. Samo kdaj bodo začele jemati Kitajke pilule zoper spočetje? Dogolasci nočejo vojne, pa niso doživeli preproge bomb in napalm zažigavk, ne naskoka na bunker, pa nasvidenje v Trstu; ali človek res lahko noče nečesa, česar niti ne pozna? Nočem, nočem niti slišati, niti videti — poznam vse to in zapiram televizor, ko mi vsak večer kažejo vietnamsko vojno — vsega tega je bilo preveč in najhuje je, ko sploh nič ne moreš. Lahko se sicer iz protesta zažgeš ali pa pišeš gesla: JOHN-SON NA VISLICE IN LSD NOT LBJ, in kaj pomaga? Pisali smo in kričali: DAJTE NAM PUŠKE — GREMO V TRST! pa hodimo zdaj tja po blago s torbami, in čeprav je bolje s torbami kot s puškami, tudi torbe niso vse. In tako nič ne moreš, kot mravljinca v mravljišču si, ki ga lahko vsak hip razkoplje ali zažge okrutni paglavec.

»Vojne si vendar ne morete zares želeli.«

»Pa si. Rada bi spet postala kdo, ne kuhar in pomivalnik, in lepega dne bom res koga ubila.«

Vse zaman. Govoriti bi moral z njo, kot govori Majda in svak in svakinje: ja, mama — ne, mama. Izmuzniti se. Samo prej povedati, da ji puščam Carjeviča v varstvo čez noč. In spet bo dvignila krik.

»Mudi se mi. Pripeljal sem vam sina. Če ga vzamete čez noč.«

»A tako. Zato si prišel. Gresta spet na lepše?«

»Povabljeni sva k Rekarjevem.«

»Spet se boste lepo imeli in boste jedli in pili in plesali. Še nikoli me niste peljali na kakšno domačo zabavo.«

»Prav dolgočasne so.«

»Mora že biti lepo, če hodite.«

Zdaj ji stisniti pettisočak. Morda bo pomagalo in bom lahko v miru odšel. Molim bankovec.

»Za trud, ker večkrat varujete Carjeviča. Vzemite.«

»Ni mi treba dajati denarja! Briga me denar! Vsi skupaj mi tiščite denar kot kakšni dekli. Denar nič ne odtehta. Tako! Vidiš! Ne maram vašega denarja!«

Mečka bankovec. Vrže ga na tla in jezno tepta po njem, čeprav toliko previdno, da ga zares ne poškoduje.

»Kje naj ga porabim, ko nimam nobene družbe, vi pa uživate in vam je vseeno, kako je z mano! Tudi ti. Požvižgam se na denar! Prekleti vsi skupaj! Kar pojdi, poberi se, da te ne bom več gledala in ti sploh ni treba več hoditi blizu in me dražiti! Dolgočasne zabave — ti bom že dala! Vsi lažete in me dražite: mama, saj ni nič zunaj — kakor da ne bi videla, kako gredo družine čez nedeljo na sprehod in posedijo v gostilni in se lepo imajo.«

Tiho zapiram vrata in še v veži odmeva njen rezki glas, k sreči je Carjevič na to navajen, tudi skozi odprto kuhinjsko okno slišim vse znova: moje življenje... ničesar doživela... nikamor šla... lonci... porodi...

Nadeti sončna očala, svetloba slepi, s pločnika še vedno žehti pripeka. Sonce se nagiba k Rožniku. Pred Figovcem migotajo pisani senčniki, godba

milice se zbira na ploščadi: spet bo nabijala do večera. Pisane obleke frfotajo po pločnikih, napolnile mladenke v minicah razkazujejo svoja zagorela stegna in žvečijo žvečke in ližejo sladoled — mika me, ampak v vročih dneh je to zagotovljena angina, pa še želodec si pokvariš. Rad bi imel tako oranžno mikico iz frotirja; smešno, nosi jo brhek mladenič, ne morem si vendar privoščiti oranžne mikice, Majda bi se mi krohotala.

Vrvež pred Figovcem: vse mize zasedene in ljudje se oddeajo s pivom in kokto in ledenimi sokovi — pivo v velikih, orosenih vrčih — že ves čas me žeja, ampak pred Figovcem ni praznega prostora in tudi pred Evropo ne. Gruča se pretaka po ploščadi sem in tja, ljudje žuborijo okrog mene kot neka tuja tvar, tako je, kakor bi me pokrival steklen zvon, čudno, nekaj nevidnega me že ves dan obdaja in ločuje od vsega tega vrveža in mrmeža; zaletavajo se vame, pa vendar ni nobenega stika z njimi, moje znanje odpoveduje — kam sploh grem? Kam hočem? Še uro imam časa do zmenka z Majdo.

Pošta. Nakazati telefonsko naročnino, poravnati prometno kazen.

Črpalka. Menjati vsaj olje, brez nadrobnega servisa in mazanja.

Krojač. Že zdavnaj bi moral na pomežanje obleke, saj je še zimska obleka in Majda me je že nehala opominjati na te opravke.

Žeja. Popiti kje vrč hladnega piva.

Vsega ni možno opraviti v tem času. Olje. Olje je nujno. Ampak na črpalki onstran parka stojijo tomobili v nepretrgani vrsti in zmeraj dotekajo novi; tujci nalivajo bencin in še za dneva bodo s tem bencinom pri morju — vozili bodo po jadranski cesti, skozi kraj, kjer prebiva Ana, kako blizu je pravzaprav Ana — samo enkrat naliješ bencin na Župančičevi cesti — in kako daleč je. Odloči se in si lahko takoj pri njej.

Ana, dober večer. Ves dan sem mislil nate.

In si prišel. Kako je kaj?

Ni dobro. Pregarajo me hude sanje. Utrujen sem in ne najdem se več.

Odpočij si. Lahko veslava na morje. Kmalu bo vžšla luna.

Rad bi položil glavo v tvoje naročje.

Položil jo boš.

Rad bi zaspal pri tebi.

Lahko boš tudi zaspal pri meni. Saj si kot otrok.

Utrujen in preganjan. Samo tebe še imam.

Bodi brez skrbi. Najino rada te imam. Nekoliko noro...

Ne sestavljati. Neumni so ti dvogovori. Ni možen pogovor z Ano brez Ane. Ne bi odgovarjala tako in to je pogovarjanje s samim seboj.

Črpalka — črtano. Preveč čakanja. Opravim zvečer. Pošta — črtano. Gotovo velika gneča. Opravim jutri. Krojač — črtano. Menda se je sploh preselil. Odložim. Žeja — to ostane.

Lahko bi v kiosku pred Figovcem kupil Izbor, gotovo je v njem kakšen dražljiv spis. Kot zadnjič tisto o čutnih oglasih v ameriških časnikih: mlada, privlačna zakonca iščeta znanstvo z drugim parom brez predsodkov zaradi intimnega uživanja... zaželeni slika in spisek posebnih želja. In

pogobno. Rad bi vedel, kakšne posebne želje imajo. Morda kaj tistega, kar je na opolzkih fotografijah, ki jih je zadnjič pokazal Borut. Četverna orgija. Zanimivo bi bilo dobiti tak spisek. Paritvene sestave in zblojena početja. Spisek zaželenih užikov. V glavi se porodi marsikaj, čeprav človek vsega tega ne počne. Nekateri morda. Nekateri morda res ne sestavljajo v mislih možnosti, ampak delajo, kar jim godi.

Vse bolj sestavljam. Sestavim vse, kar hočem in kakor hočem; tudi te spolne zadeve.

Mladenka, ki hodi pred mano, je komaj kaj oblečena. Njena zaobljena zadnjica se pregiba in stresa in vzbuja slutnjo trepetu mišic in prepon, slutnjo telesa, ki je nabito s silo in bi najbrž začelo kmalu odgovarjati na snubljenje.

Lahko sestavim: pripeljal sem jo domov. Moji poljubi drsijo po njenem zagorelem tilniku, po zaobljenih ramenih in pod pazduho — ne brije se — zadruga polzi in razgalja hrbet — ne nosi nedrčka nagnem jo in položim na nizko klubsko mizo — nikoli si ne upam predlagati Majdi ljubljenja na tej mizi — na mizi jo imam kot na oltarju in na kolenih drsam okrog nje: kako rosna mladenka, še dehti po deklici, čudovit, omamen vonj deklic, kot vonj ciklame v popku, kot vonj mladega sira, še neizrazit, pa vendar že določen in samosvoj.

Je že kdo poljubil brstiča tvojih prsi, draga?

Ne, prosim ne.

Pa to tvoje materino znamenje, je?

Ne, nikar.

Gotovo je pri njej slišati še potoček, ne slap, bolj me privlači potoček: tudi tu je še vse v brstju, popkovno listje oklepa cvet, ves sočen in žamestast.

To ne gre na ulici, lahko opazijo. Nehati. To sestavljanje je pogubno, ker v tej igri nastopam kot režiser, igravec in občinstvo.

Hoja za dekletom me je pripeljala v Nazorjevo ulico. Zginila je, najbrž je zavila v kakšno trgovino. Vsa sreča, ker drugače bi morda še nadaljeval. Sicer pa tudi pri tem sestavljanju ne pridem do konca sestavljenke. Ko je predstava na višku, ustavim izmišljevanje. Imel sem nečiste misli, govoril sem nespodobne besede. Kaj še? je vpraševal kaplan v spovednici — si delal kaj nečistega? Ne — sem v strahu šepetal in blagroval temo v cerkvi, ker je zakrivala mojo rdečico — če Bog vse vidi in vse ve, zakaj bi moral pripovedovati še kaplanu? Se nisi po nepotrebnem dotikal svojega uda? je šepetal izza rešetke in oblivala me je zona in tresla so se mi kolena — le kako je to vedel? Ne, nisem. Si se dotikal udov pri drugih dečkih? Ne. Si se nemara dotikal deklic? Ne, ne, sem šepetal. Če lažeš, imaš smrten greh, in če s smrtnim grehom umreš, si zapisan peklu. Za nespodobne besede in nečiste misli je odveza, nečista dejanja pa so smrtni greh. Kaplanov glas je prihajal iz spovednice in sapa mu je zaudarjala po česnu in spovednica po črvivem lesu in kadilu — deset očenašev za nespodobne besede, petnajst zdravmarij za nečiste misli. Bog vse vidi, Bog vse ve, greh se delati ne sme.

Nečista dejanja. Dotikanje: sam in z drugimi dečki, prvo športno tekmovanje za kozolcem, kdo bo prej; nikoli nisem bil prvi, vselej so me preHITE-

li. In nekega dne je neki fantalin pripeljal s seboj deklenco; z zanimanjem je gledala naše tekmovanje, do konca si je vse ogledala, kako to delamo, in mi smo gledali njo — potem nas je zatožila. Srobotna šiba je tleskala po otečenih dlaneh — si bil zraven ali ne? je sikal kaplan; ne, ne — in neznosno je žgalo, kakor da s šibo polaga živo žerjavico v dlani. Potem so nečiste, s smrtnim grehom onesnažene dlani otopele — ne, nisem bil zraven! Ne zapusti nobeden ga v tej sili — naučite se Krst pri Savici na izust, malo nas je in bodimo ponosni na Krst, dajmo: Valjahun, sin Kajtimara boj krvavi že dolgo bije za krščansko vero — pravi palček je bil profesor slovenščine, palček z zlatimi naočniki in srebrno sivimi lasmi in temeljito nas je naučil Krst, posamično in v zboru; če si znal Krst, si pri njem naredil slovenščino.

Žeja. Upam, da imajo v Smrekarjevem hramu ohlajeno pivo. Najprej odtočiti. Pri mladenki prej je gotovo še potoček, ki se prebija po ozki strugi, in če bi se upal vprašati, bi ga najbrž želel okusiti — nečiste misli so odvečljive, dejanja ne — hinavščina; najbrž bi, ne slap, potoček bi. Limonin olupki v skalnični školjki. Oster smrad amoniaka. Scavci na levi in desni se odcejajo v vedno daljših presledkih in na koncu otrešajo ude. Izprazniti mehur, kolikor se da.

»O, koga vidim. Že ves čas gledam, če si res ti.«

Nekdo me ogovarja. Zapira si hlačni razporek in se mi uglajeno smehlja. Naglo se spomniti imena, saj je znan obraz: te zbegane sive oči, v grimaso ukrivljene ustnice in piškavo zobovje — seveda, Bruno: počena nosilna stena v stolpnici B 17, pozabljena stranišča v načrtu, splošno zgražanje, tisk, graja v skupščini, nato Polje. Kaže, da so ga izpustili.

»Zdravo, Bruno. Že lep čas te nisem videl.«

»Nisi mogel. Zdravil sem se, uničene živce sem imel. Saj veš, da so mi podtaknili tisto zoprno zadevo s stolpnico.«

»Vem.«

»Preganjali so me, ker sem bil sposoben in ker se nisem strinjal s podvozi. Bali so se zdrave pa: meti. To, kar so naredili z Ljubljano, je zgodovinska sramota.«

»Saj. Boš kaj popil?«

»Prosim. Dvojni konjak, če smem prositi. Poleti pijem samo žgane pijače, to je edino zdravilo zoper žejo.«

»Kako kaj žena in otroci?«

»Nimam več žene. Ločila se je med mojo boleznijo. Otrok sploh ne smem videti. Tudi njo so moji nasprotniki omrežili in spravili na svojo stran. Sploh veš, kakšno svinjarijo mi je zakuhal? Seveda ne veš. Res sem bil živčen, ampak nisem bil nor, Matija, ti menda veš, da nisem nor. Skupaj sva študirala.«

»Prepričan sem, da nisi.«

»Ta pošast pa je nekega večera poklicala reševavce, češ, da kričim zmedene besede in da sem nasilen, pa sem ji samo hotel dopovedati, da so mi škandal s stolpnico podtaknili in da me hočejo onemogočiti, ker se me bojijo. Samo nekoliko bolj glasen sem bil. Mirno, ne da bi trenila, je lagala

reševavcem, da se me boji, ker hočem ubiti njo in otroke. Pomisli, kaj si je izmislila. Ko sem to slišal, sem res podivjal, zadaviti sem jo hotel in seveda sem se znašel v Polju pod mrežo kot žival.«

»Zelo neprijetno. Veliko pivo in dvojni konjak, gospodična.«

»Ženska je kača, Matija. Rad sem jo imel, res sem jo imel rad in garal sem noči in noči, da bi prišel do denarja. Zaradi nje. Vse bi ji dal. Vse bi imela. Nisem pa kriv, če se mi ni posrečilo, če sem imel toliko nasprotnikov.«

Upam, da se bo kmalu opil. Potem bo prosil denar naposodo in lahko bom izginil. Morda ne bo prišel niti do čiščenja Blejskega jezera in projekta slana voda—sladka voda.

»Taka je ženska: ko si na tleh, te pomečka kot nadležen mrčes. Prav z užitkom te dotolče in pokonča. To je naredila. Ker res te lahko dotolče samo tisti človek, ki ga imaš rad, drugi te ne morejo. Zdržal bi, če bi mi stala ob strani. Pa me je dotolkla. Na zdravje, Matija. Tebe sem imel vedno rad. Nisi se vpletal v gonjo zoper mene. Si še vedno na zavodu za novi trg?«

»Še.«

»Slišal sem, da vas ukinjajo.«

»Na pol.«

»Vidiš, vaših načrtovavcev pa ne bodo vtaknili v norišnico, čeprav so tiste stolpnice norost. Čista norost je zidati nebotične zgradbe nad ravnijo gradu in to na netrdnih tleh, na robu Barja. To sem takoj v začetku povedal in napisal. Poslal sem v Delo in Naše razglede, pa mi niso objavili; ni dokumentirano, so rekli. Moj projekt za očiščenje Blejskega jezera in projekt slana voda—sladka voda pa so lahko nedokumentirano proglasili za norost.«

»Na zdravje. Delaš zdaj kaj novega?«

»Vse zaman. Vsak projekt mi zavrnejo, ker nisem v njihovi bratovščini. Ne morem blizu. Razen tega bi se izkazalo, da nisem nor, če bi kaj sprejeli, in prišla bi na dan vsa svinjarija, ki so mi jo skuhal. Zdaj imam izdelan načrt za ureditev javnega prometa v Ljubljani. Imaš svinčnik? Prometna viba. Podzemeljska železnica, polžasto zavita v središče mesta, postaje se zgoščujejo ob središču in se razmikajo v predmestju. V najkrajšem času dosegljive vse točke v mestu. Se ti zdi to noro?«

»Ne, zelo zanimivo je, čeprav mi ni popolnoma jasno križanje in obračanje.«

»Nobenega križanja, nobenega obračanja. Predor bi imel dve nadstropji: v enem bi potekal promet k središču viba, po drugem iz središča. Vse sem preračunal. S postaje v središču bi odpeljala sestava vsakih šestdeset sekund, če bi uvedli deset sestav. Imaš svinčnik? Moral bi narisati. Vzemimo deset sestav in sto postaj. Prva sestava bi vozila do stote, končne postaje in od tam nazaj; druga sestava bi vozila do devetdesete postaje in nazaj, tretja do osemdesete in nazaj — ti je razumljivo? Deseta sestava bi vozila samo do desete postaje in nazaj in bi potem v središču čakala na prihod prve sestave. In ko bi v spodnjem predoru odpeljala prva sestava iz središča, bi v zgornjem pripeljala zadnja sestava. To je nenehno, k središču zgoščujoč se promet. Kaj res nimaš svinčnika? Zamisel se mi je porodila ob spiralnih meglicah v vesolju in

mislim, da je to fantastičen projekt, popolnoma izviran.«

Kristus, nor je. Skoraj bi nasedel in začel misliti o tem projektu, ki ima gotovo neko usodno napako, če bi ga začel resno preračunavati. Kakor njegova stolpnica, kjer je počila nosilna stena in kjer je enostavno pozabil stranišča. Tudi če bi se res vse ujemale pri tem fantastičnem načrtu, bi bili potniki fantastično zmedeni. Ne, ne smem se pustiti zapeljati, norci imajo neko pošastno moč, da znajo obsesti poslušavca — k vragu viba in deset sestav.

»Kaj praviš? Projekt sem delal med zdravljenjem. Zdravniki so bili navdušeni: v Polje bi namreč pripeljala sestava vsakih dvajset minut. Razen tega bi glavni usmerjevalec pospešil promet ob konicah. Če hočeš, ti prinesem projekt.«

»Ne vem, če bi utegnil pregledati.«

»Obdelati moram še neke malenkosti. Nujno bi potreboval računalnik, pa me seveda nikjer ne pustijo blizu. Vem, da mi bodo projekt zavrnil, ampak ne bom odstopil. Če ne bo šlo drugače, se odpravim v tujino.«

»Mnogi gredo.«

»Morda je Ljubljana res premajhna za tak projekt. London. New York. Desettisoč postaj in tisoč sestav. To bi bil pravi utrip. Sicer pa bi moja prometna viba naredila revolucijo v urbanizaciji in zidavi mesta. Mislim, da je zgrešeno najprej zidati mesta in potem urejati javni promet. Viba naravnost terja ustrezno zidavo: spiralna razporeditev stanovanjskih in poslovnih poslopij, ki so postavljena okrog postaj. Vesolje v malem. Mi naročiš še dvojni konjak? Brez denarja sem in brez službe. Ampak pokazal jim bom. Tudi njej. Veš, s kom se zdaj goni? Z Žnabljem, mojim nekdanjim direktorjem, ki mi je podtaknil tisto svinjarijo s stolpnico. Vidiš, ženska gre z zmagovavcem, gre z močnejšim; zato ne pričakuj zanesljivosti pri ženski, v njej je kurbirski gon, ki pride slej ko prej na dan.«

»Grdo te je razočarala.«

»Pokazal ji bom. Če v tujini uspem s prometno vibo, bom vsem pokazal, kaj sem. Matija, če se mi bo posrečilo, te bom poklical. Saj v tej prekleti Ljubljani ni mogoče dihati. Kamor stopim, šušljajo in ogovarjajo. Nobene možnosti ni in ne moreš se uveljaviti, ker ti zamerijo vsako resno delo. Veš, imam naravnost domotožje po tujini. Hoditi po ulici, kjer te nihče ne pozna in biti prost. Res bom odšel.«

Vsi nekam hočejo in tudi odhajajo. Vedno me stisne pri srcu občutek bednega ostajanja, kadar odhajajo znanci v tujino. Nobenih korenin več nimamo. Moje matere ne bi nič na svetu spravilo iz njene vasi.

»Matija, ne bodi hud, ampak prosil bi te za majhno posojilo.«

Dolgo je trajalo.

»Koliko?«

»Tisočaka, počakaj, če moreš, bi nujno potreboval dva.«

Nikoli več jih ne bom videl. Če bi Majda to zvedela, bi poslušal goro očitkov, ker dajem denar zmedenemu pijancu, ki ga bo takoj pognal po grlu. Ampak drugače se ga ne znehim. In to za danes

in lep čas naprej. Zadnjič si je sposodil pri meni denar pred letom.

»Hvala, vrnil bom. Ne bom ti tega pozabil. Res si še človek. Mislim, da so tudi tebe zaklali in onemogočili.«

»Zdaj se mi pa mudi, Bruno.«

»Malo bom še ostal. Nocoj bom pil. Včasih se moram opiti, da sploh zdržim. Poglej si, kaj naredi ženska z moškim: razvalina sem. Čisto na psu. Ne zaupaj nobeni ženski na tem svetu. Ne želim ti, da bi prišel na moje. Moraš se ograditi pred ženskami in se zavarovati. Drugače te pogubijo.«

»Bruno, poslavljam se.«

»Drži se. Že nekaj časa bi te rad vprašal: si srečen z Majdo?«

»Ne morem se pritožiti.«

»Oprosti, ampak kadar se napijem, imam čudne prebliske: naenkrat mi neka misel prevrta možgansko skorjo in nekaj se mi razsvetli. Morda je to moja bolezen. Ta hip mi je bilo kristalno jasno, da te bo žena uničila.«

»Pojdi no. Nima zveze. Pozdravljen.«

»Včasih se tudi zmotim. Srečno, Matija.«

Kako je mogel izvrtati? Menda se to zmedenec včasih posreči, kakor neka jasnovidnost ali kaj. In njegova prometna viba! Uprta misel, ki je tako močna, da človeka zapelje. Ima me, da bi začel računati, ker nekje slutim strašansko pomoto in je to s sestavami, ki vozijo na vedno krajše razdalje, nemogoča zmeda. Izravnati vibo v premico. Tako je lažje. Namesto sestav krogle, ki se valijo ena za drugo in zastajajo vedno bližje. Hudiča, nekaj je na tem. Če je središče mesta najbolj naseljeno in če naseljenost pojema na obrobju, potem viba uravnava enakomerni pretok na to in ono stran. Ne, ne bom se pustil obsesti od tega. Bruno je za hip prevrtal stekleni zvon, ki me že ves dan obdaja, smuknil je vanj s prometno vibo in z grenkobnim občutjem domotožja po begu.

Miklošičeva cesta je zagozdena z avtomobili, ki so na poti k morju: prašni, obloženi s šotori, vesli in vso drugo počitniško kramo. Francoska žaba vleče za seboj bivališče na kolesih. Za nemškim oplom se maje velikanski motorni čoln. Ves dan vozijo skozi mesto. Tudi ustavljajo se: klepetave Francozinje v pisanih majah, v pretesnih kratkih hlačah in z velikanskimi sončniki. Bevskavi Nemci, ki se obnašajo kot na vojaškem pohodu in preverjajo svojo pot z zemljevidi in vprašujejo, kje so cenena gostišča. Vse gre. Tu in tam kakšen Belgijec, kakšen Anglež in Šved. Pa Poljaki in Čehi s svojimi škodami in trabanti, ki jih vozijo tako počasi, da so ponavadi cokla kolone.

Bledolična nuna mahedra pred Unionom med kratkokrilimi dekleti in fanti v kavbojkah. Črnc kupuje limonov sladoled na vogalu frančiškanske cerkve. S sladoledarjem, ki je očitno Šiptar, se z lahkoto sporazumevata z rokami in grimasami. Kako je postal svet majhen in kako so vsi povsod in nikjer.

Avtomobili kar naprej vozijo mimo. Slamniki, ribolovske puške in plavuti v prtljažnikih. Utrujen, pa vendar vozijo naprej k svojemu šotorišču, svojemu zalivu, svoji skalnati ploščadi ob morju. Srečni, ker lahko gredo. Hvar ponoči — kakor

Betlehem iz jasic, k so za Božič brlele pod stari, črvivim razpelom — palme in jadrnice in čolni in stare ribiške barkače v zalivu; električne orgle in kitare odmevajo z Galešnika, nekdanjega zatočišča kužnih bolnikov, bogataška jahta pod panamsko zastavo, vonj morja, polna luna nad Paklenimi otoki. Vselej občutim Ano, kadar me obsede hrepenenje po morju. Tudi zdaj. In tudi pozneje, tam. Lansko poletje sva se sončila z Majdo na skalni polici ob zalivu in nenadoma sem videl Ano na drugi strani: njeni lasje so bili, njena hoja — in izmišljati sem si začel, kako je res tam čez, neuresničljivo tam čez in vendar možno tam in nemara sploh uresničljivo tam čez.

Še vedno je vroče; ostajam v tem kotlu, nobenega izhoda ni. Pivo v želodcu se je segrelo in se mi ogabno spahuje. Pročelje frančiškanske cerkve žari v popoldanski sončni bleščavi: AVE, GRATIA PLENA! V cerkvi je gotovo hlad in še precej časa imam.

Nisem se zmotil. Hlad. Vonj po kamenju, kadilu, starem lesu in ljudeh. Ne vidim. Sneti sončne naočnike in nadeti običajne. Tako. Vsak korak spremlja presunljivo škripanje desak, ki so jih položili na kamnita tla. Prisiljen hoditi kar se da previdno, saj vsak škrip odmeva visoko pod poslikane oboke in se odbija v glavno cerkveno ladjo. Starke, ki molijo v klopih, se ozirajo. Obstoim. Hlad, mir, mrčnost. Pribežališče grešnikov, zatočišče preganjenih, hram miru in molitve. Koliko vročih želja in priprošenj k vsevišnjosti je zgneteno pod temi oboki: okna z barvastimi stekli žarijo, na stropu se rišejo čudne, temačne in zabrisane podobe na zidu, splet mišic in vihrajočih, nagubanih oblčil, vse nejasno prepleteno kot molitve rodov, ki so se sem zatekali v svoji stiski.

Lahko bi poskusil moliti: Bog, odvzemi mi to bolešno hrepenenje po ne vem čem, reši me samote, reši zvona, ki me obdaja, reši me tega dneva današnjega in daj mi Ano, prosim te, daj mi človeka, ki ga bom lahko imel rad in bom lahko govoril z njim, človeka mi daj, ker ga potrebujem bolj kot kruh vsakdanji, in reši me tesnobe, ne zapusti me samega s fiatom in obodinom in z vsemi temi čudnimi stvarmi, ki jih ne morem razumeti, ker potrebujejo nenehoma olje, bencin in snaženje ter ne vedo ničesar o ljubezni.

Ne zaleže. Ne znam več moliti. V mladosti sem pokleknil pred lesene, grobo izrezljane svetnike v vaški cerkvi in molil, če je mati zbolela, če je kravo napenjala ali če je oče preveč pil, molil sem in mi je odleglo. Takrat sem najbrž še znal. Zdaj ne več. Moja molitev je zadela ob gluhi, poslikani cerkveni obok in tam ostala. Nobenega olajšanja. Boleče hrepenenje je še tu in tesnoba je tu in to čudno, nemirno počutje — danes se je vse nakopičilo in pritisnilo name. Kam bi se obrnil?

Dekle s košatimi, zlatastimi lasmi stoji za stebrom pred mano. Svetlo rožasto minico nosi. Kaj jo je prineslo sem? Približati se ji s strani. Počasi, da me ne izda škripanje desak. Zdaj vidim njen obraz: strmi v Marijino podobo na osrednjem oltarju in njene debele, čutne ustnice se premikajo v molitvi. Čudno: lahko si jo zamislim med razposajenimi gosti na domači zabavi, med poslušavci koncerta

električnih kitar in tuležev, lahko si jo zamišljam, kako pleše najbolj divji šejk in madison — s tem mračnim cerkvenim prostorom pa se sploh ne sklada in je tu prisotna kot tujek. Vendar njene ustnice, ki so bolj ustvarjene za poljube kot molitev, žebrajo vročo priprošnjo k oltarju. Starke meljejo kot samodeji, dekle pa menda moli zares. Rad bi znal tako moliti, morda bi se mi potem ta polagoma razpadajoči svet spet sestavil, morda, če bi znal — srečno dekle, ker lahko še veruješ in moliš.

Ogovoril bi jo. Rekel bi: gospodična, ne znam več moliti. Ne sestavljaj, ogovori zares! Počakaj, ko bo šla iz cerkve in jo zunaj ogovori. Čemu bi se bal dekleta, ki zna moliti — krščanska ljubezen: ljubi svojega bližnjega kot samega sebe, in to ona gotovo ve in ne bo ugriznila, ne bo zakričala na pomoč, ne bo konec sveta, če jo zunaj počakam in ji rečem: prosim, molite kdaj zame. Obrnil se bom k njej, če se ne znam več k Bogu, in morda mi bo odgovoril skozi njo in po njej, ker ona zna moliti.

Priklek, še poklon temačni podobi Marije in zdaj odhaja. Njena hoja je zibava, vabljliva — škrt, škrip, škrap — škripavo deskovje prepeva pod njenimi drobnimi koraki. Za njo: prehiteti in počakati pred cerkvenimi vrati. Ustavila se je še pred kropilnikom pod korom. Zadnji poklek: kako lahko je to v minici in stegna se še bolj razgalijo, rob krila se skoraj sreča z robom hlačk. Prekrižala se je. Hitro, da jo še prestrežem.

Hrup pred Tromostovjem, sonce ščemi — v kateri žep sem vtaknil naočnike? — srce pa razbija v grlu: čudno, kako se bojim ogovoriti človeka. Morda je res nesmiselno, da se razburjam, ko mi sploh ni treba tega — lahko grem in je ne ogovorim. Glas se mi bo tresel. Tu je. Hitro se zdaj odloči. Stopila je iz cerkve in tudi njo je zaslepila svetloba; okna na Kresiji žarijo kot zlato rdeče ognjene grmade, stekla avtomobilov, ki vozijo čez most, mečejo zajčke po cerkvenem pročelju — AVE, GRATIA PLENA! — dekle mežika in viha svoj že tako privihnjeni topi nasek — moram jo ogovoriti, vsaj nekaj izpeljati, ne samo sestavljati in si izmišljovati. Odpri že gobec, reva!

»Gospodična, ne zamerite, ker vas ogovarjam. Ampak prošnjo imam.«

»Ja? Prosim?«

»Opazoval sem vas, v cerkvi.«

»In?«

»Mislim, da znate moliti. Meni se ne posreči. Ne znam več.«

»Saj je čisto preprosto, gospod: gotovo še znate očenaš: potem poveste vse, kar vam leži na duši in na koncu spet očenaš.«

»Pa vendar ne znam moliti tako kot vi. Zato imam prošnjo: molite kdaj zame.«

»Molim za vse ljudi, gospod. Celo za Twiggy, ki je tako suha in se bojim, da bo kmalu umrla. Se tudi vam zdi presuha?«

»Nekoliko res. Tudi zdravniki so tega mnenja.«

»Brala sem, da so zdravniki proti taki modi. Pa je tako srčkana kot kakšen deček. Molila bom za vas, če sami res ne znate. Zdaj se mi pa mudi v Tivoli na minigolf in moram kar precej tja, ker me čaka klapa.«

»Ne bom vas več zadrževal. Hvala.«

»Saj ni za kaj: ko bom molila za vse ljudi in za Twiggy in za Kennedyja, ki je bil tako lep predsednik in so ga tako grdo upihnili, pa za svojega dragega Belmonda, veste, čisto sem trčena nanj, ko bom molila za vse, ki jih imam rada, bom še rekla: in za tistega gospoda, ki ne zna moliti. Nekaj vas grdo žre, kaj?«

»Bo že menda res. Še enkrat hvala. Morda bo pomagalo.«

»Škodilo gotovo ne bo. Zdaj pa se mi res vražje mudi. Zbogom.«

Oddrobila je po stopnišču in njena košata pričeska poplesuje med glavami navzgor po Čopovi ulici — šlo je, nič hudega ni bilo — ljubi svojega bližnjega kot samega sebe: to je učil kaplan, ki je vihtel šibo, ker smo ljubili sami sebe za kozolcem; smešno sami sebe: nekoliko otožno, brezciljno in neokusno — lepo bi bilo, če bi res veljalo: ljubi svojega bližnjega kot samega sebe in bi rekel svetlo rožasti minici:

Tvoj bližnji sem.

Seveda si.

Rečeno je, da me moraš ljubiti tako kot samo sebe. Moja roka je tvoja roka, moja usta so tvoja usta, koža bližnjega je tvoja koža. Daj mi torej moje roko, moja usta mi daj, daj mi moje vse in združiva se in ljubiva.

To je vendar greh.

Ne, to se pravi ljubiti bližnjega kot samega sebe.

Potem vzemi to mojo tvojo roko in mi daj to tvojo mojo roko.

In pojdiva kam, da mi izročiš še vse drugo tvoje moje in jaz tebi vse moje tvoje.

Pa res ne bo greh?

Ne, to bo krščanska ljubezen. Bližnja sva.

O tem nekoč z doktorjem Brodnikom. Če počno to tudi drugi? Če tudi drugi sestavljajo in izmišljajo pogovore, ali je kaj z mano narobe, da to kar naprej počnem.

Lep nauk: ljubiti svojega bližnjega kot samega sebe. Ali pa še bolj. Rad bi imel rad Ano bolj kot sebe. Ampak kako bolj? Kje je meja za bolj rad. Umreti za nekoga, je to imeti bolj rad? Saj potem ni nič več, kar bi lahko imel bolj ali manj rad. Smrt izravnava in vse zniči.

Raje o raznjičih. Raje o Veri, s katero se želim nocoj mečkati, brez bolj ali manj rad, sploh brez imeti rad.

Krpan je za las zdrsnil mimo. Oplazil me je zrak, ki ga je izrinil. Čopova je prava tesen in mimo-grede si lahko povožen ali pa vsaj zbit. Pod kolesi avtobusa pregibnika bi bil konec: štirikrat povožen, zmaličen na asfaltu. Nobenih želja več, nobene hrepenenja, doseženo vse in nič. Morda to slej ko prej tako samo pride. Misleči prašek strmoglavljen v prah in prah se nabira. Ta moja roka bo gnila — odmisli — čudno, da rastejo lasje in nohti še nekaj časa naprej, kar enostavno preživijo zavest, vest in mišljenje in rastejo naprej ti šaljivci lasje in nohti, in ko vse zgine, ostanejo kosti — odmisli, odmisli.

Kimajoči psiček v renaultu. Razpasli so se ti kimajoči psički v avtomobilih. Bedasta lutka. Med vožnjo kima in daje videz živega bitja. Zakaj si

ljudje želimo neživo živo? Kot tiste lutke deklet, o katerih je pisalo v Teteju: napihneš jih in so tvoje družabnice; lahko jih oblačiš, objemaš, plešeš z njimi in sploh počneš z njimi karkoli si poželiš. Zagotovljen občutek prave kože, pravi lasje, vse izdelano pristno do slednjih podrobnosti po telesu kakšne znane igravke. Ni pisalo, če lahko tudi spiš z njimi. Je to bolesta želja, imeti nekaj popolnoma v lasti? To gre tako daleč, da tudi ubijejo, čeprav se lutke in mrliča sploh ne moreš polastiti. Morda pomeni ljubiti bližnjega bolj kot samega sebe to, da ga niti za trohico nočeš imeti v lasti.

Opravi bi lahko vsaj s pošto in nakazal denar. Drugače mi bo to obležalo na grbi še jutri in bo večalo kopico opravi, ki me čakajo. Ampak pri vplačilnem okencu se še vedno tarejo ljudje. Ne morem danes. Najraje ne bi nikoli. Najraje bi ubežal vsem opravi in pravilom in kotlu, v katerem sem del variva — kdo ve, kaj se bo iz vsega tega skuhalo — celo dan se bo danes obesil, sam dan ne prenese več dneva.

Avtomobilske vrste zastajajo pred semafori pri pošti. Zavora cvilijo. Potem spet hrupno pospešujejo, kadar se prižge zelena. Nekateri bodo še nocoj skočili v morje. Po ubijajoči vožnji, po pripeki in prahu zvrneš nekaj kozarcev vugave ali dalmatinske črnine in zabredeš v morje.

Kje si, Ana?

Tu.

Ne vidim te.

Plavam ven.

Še vedno te ne vidim. Zgubil te bom. Ana, oglaš se. Prosim.

Ne morem. Plavam.

Prosim, oglašaj se.

Ja.

Oglašaj se mi, da bom vedel, kje si.

Tu sem. Se bojiš zame?

Nočem te izgubiti, Ana. Ne vem, kaj bi brez tebe.

Ne boš me izgubil. Oglašala se bom. Tu sem. Plavaj k meni.

Ne najdem se. Nimam očal.

Tu sem. Če stegneš roko, se me lahko dotakneš.

Krpan je zagostil križišče. Pregibniki komaj zmagujejo ozke ljubljanske ulice. Brunova prometna viba: padajoče karte v rokah rokohitca: karta sestava. Seveda, tu je napaka. Za sestavo, ki bi se vračala s končne postaje v središče, bi ostajala praznina. Vedel, da mora biti neka napaka. Dobro vedel. V vsakem Brunovem projektu je tako prekanjeno skrita, kot bi jo namenoma nastavil v projekt. Prava umetnost jo je odkriti. Kakor pri stolpnici. Dokler ni počila nosivka. Če ni nor, potem se prekleto zabava.

Javna ura pred Namo nekoliko zaostaja. Še pol ure imam do zmenka z Majdo. Premalo, da bi šel do bencinske črpalke po olje. To bom moral jutri brez odloga.

VSE ZA VAŠE UDOBNE POČITNICE.

Modne lutke sedijo v bikinijah in mrežastih kopalnih na ležalnikih v pritličju. 13.580. Nekoliko preveč za košček črne mreže, ki ni niti posebno okusno sešita. Šotor. Dobro bi bilo kupiti šotor za dva. Induplati Jarše. Ne grajajo jih in ne hvalijo.

To je navadno dobro blago. 43.200. Precej. Ampak razpneš ga kjerkoli.

PREDEN ODRINETE NA MORJE, SI OGLEDJTE NAŠE TRETJE NADSTROPJE.

Ogledati si ga moram tako ali tako. Zračni blazini puščata. In še vse drugo, ne morem se vsega spomniti. Narediti bo treba seznam potrebščin. Tudi Majda ga bo naredila. Piz-Buin. Preizkušen na Himalaji: namaži tanko plast, ki varuje pred ultravijoličnimi žarki.

»Dežurni električar premičnih stopnic naj se zglesi v tretji etaži. Voznik fiata LJ stosedemdeset sedemindvajset naj umakne svoj voz izpred tovornega dvigala.«

Glas iz zvočnika odmeva s stropa med hrupno množico nakupovavcev in votle besede se napihujejo v ušesnih odprtinah, prebijajo bobnič in kot milni mehurčki pokajo v možganih.

»Kupce opozarjamo na veliko izbiro zračnih blazin in ležalnikov v tretjem nadstropju.«

Naj neha.

»Našli smo denarnico z manjšo vsoto denarja. Lastnik naj se oglasi v pisarni v drugi etaži. Ne pozabite: vse za počitnice najdete v tretjem nadstropju.«

Nama je pregreta kot pločevinasta škatla. Vonj mila, parfumov, šamponov in drugih lepotil. Piz-Buina ni več. Razprodan.

»Boste dobili Piz-Buin?«

»Naročeno, gospod.«

Ljudje se drenjajo ob prodajnih mizah in se potijo in kar naprej rinejo k premičnim stopnicam. Piz-Buin bo treba kupiti v Trstu. In še marsikaj drugega: treba bo narediti seznam za tržaške nakupe. Majda ve bolje, kaj se izplača kupiti tam in kaj tu. Preizkušen na Himalaji. Nekaj že mora biti na tem. Ne smejo napisati kar tako: preizkušen na Himalaji. Ali pa.

»Ne pozabite: vse za počitnice dobite v tretjem nadstropju.«

Dobro, saj že vem. Ne pripoveduj več. Vem, da je v tretjem nadstropju vse za počitnice. Ni treba kar naprej — kot nohti in lasje. In šel bom v klet, če že hočeš vedeti, ker je tam hlad in ni toliko ljudi. Če bi mi prišel v roke mikrofona, bi objavil: Kupci, pojdite se raje hladiti v kletne prostore.

Prijetno hladno. Sem nikoli ne posije sonce. Bleda neonske luči sevajo na hladilnike, štedilnike, pralne stroje, orodje, steklenino in električne potrebščine. Prodajalci se naslanjajo na stebre, ker samo nekaj ljudi hodi po ozkih prehodih med stroji. REX, CASTOR, AEG, EM, OBODIN, CANDY 230.000. Superavtomatičen. Petletna garancija. Program dopolnjen. Dopolnjujejo kar naprej in naš candy je že zastarel. Prišla bo na obisk Polona ali Otilija — o, Majda, bo rekla ta ali ona, ti imaš pa še candy starega tipa. Pa sem se komaj nekoliko sprijaznil s njim. Kadar začne delovati ožemalni spored in centrifuga podivja, ker perilo ni pravilno razporejeno in se ves stroj maje, zakričim: hop! in ga sunem z nogo, pa se takoj umiri.

»Ste že obiskali tretje nadstropje, kjer lahko nakupite vse za vaše počitnice?«

Tudi tu v kleti. Kurba ti je boštra! Privezal bi te in ti spustil na traku tvoj lastni glas, ki bi te vsako drugo minuto pošiljal v tretje nadstropje. Bi videla. Pes naj te povalja!

Prileže se dobra psotka. Škoda, da ne morem na glas.

Kupiti razdelilnik. Majda si ne more sušiti las in obenem poslušati gramofon. Sicer ne vem, kako lahko ob žužnanju sušilca sploh kaj sliši, ampak že večkrat mi je naročila, naj kupim razdelilnik.

»Prosim razdelilnik.«

»Navaden ali šuko?«

»Šuko.«

»Plačate pri blagajni. Hvala.«

Nekoliko zmanjšana kopica nujnih opravil. Razdelilnik kupljen. Da ne bo dejala, da na vse pozabljam. Prej jih ni bilo nikjer. Neka prepoved ali kaj. Kupiti je treba, ko kaj vidiš, ker drugače pride. Posebno dobro blago. In nenehoma bi moral vedeti, katero je dobro blago. Vse razglašajo za dobro in najbolje, potem pa vedi. Norišnica. Pa še različne cene. Ta infra sesalka je v prodajalni Iskre cenejša za tri tisočake. Prej sem jo gledal v izlozbi. Potem pa kaj kupuj. Obhoditi je treba vse trgovine in primerjati cene. Zapisati, ali pa obdržati v glavi: to je tu toliko, tam in tam toliko, se pravi, tu je najceneje — kupi takoj. Majda ima s tem veselje: vsa žari, kadar odkrije, da je kupila nekaj ceneje, kot to prodajajo druge.

»Zdaj je čas, da se opremite za počitnice. Vso opremo dobite v tretjem nadstropju.«

Nevzdržno. Tu v kletnih prostorih še posebej močno odmeva. Ali zadaviš razglaševavko ali pa jo mahneš v tretje nadstropje. Druge izbire skoraj ni.

POČITNIŠKA OPREMA — III. NADSTROPJE. Puščica.

»Ste že bili v tretjem nadstropju? Tam dobite vse, kar potrebujete na počitnicah.«

Na stopnišču se ujemajo zvočniki iz kleti, pritličja in nadstropij. Zadel me je snop glasov, šinil skozi glavo in se razpočil v odmeve po vsej Nami. Grem! Samo nehaj. Grem v tretje nadstropje. Samo ne več.

V naši vasi smo imeli bobnarja, ki je razglašal. Prikazal se je na vaški poti in začel ropotati po bobnu iz pasje kože in ko so se ljudje zbrali, je pomenljivo potegnili iz žepa list papirja in bral z visokim, pojočim glasom, da je v okolici pasja steklina in je zato treba cepiti pesjad, da se je izgubila krava in da je treba plačati davke. Otroci smo tekali za njim in se vedno znova navduševali, ko so palice zaplesale po orumeneli koži.

Premične stopnice polzijo. Nekaj stopnic pred mano kaže kratkokrilo dekle svoje bele noge. Nekoliko prebele. Drugače privlačne: ozek gleženj, skladno okolenje in obetajoča stegna. Morda se bo kaj videlo, ko bo prestopila. Seveda. Bilo je kakor bliskavica. Bele hlačke nosi, zelo ozke. V naslednjem nadstropju bo morda pokazala kaj več. Ozira se. Rdeči, neurejeni lasje, pegav in top obraz — vse pokvarjeno, nezanimivo. Samo privlačne noge. Škoda, da se je ozrla. Njen prestop je res daljši in razkorak bolj širok. V modnih zvezkih, ki jih prinaša Majda, so skoraj vse razkazovavke mode razkoračene. Brez zadrege se smeh-

ljajo. Gledajo naravnost vate in predreno ponujajo svoj razkorak: glej, ne tiščimo več skupaj kolen, to imamo, to je dostopno brez posebnih ceremonij. Tudi pri kopalnih oblekah. Poplava razkoračen.

Smrad po gumijastih in plastičnih izdelkih. Razvpito tretje nadstropje, kjer dobiš vse za počitnice. Pogledati zavoljo seznama, ki ga bo treba narediti. Nekaj dni pred počitnicami bo prava dirka, pa še kaj bova pozabila. Spomniš se kje pod Velebitom.

Gostilna »Bled«. Oštir prinaša ribe in hladno pijačo, ki jo hrani v votlini izvirka pod samo cesto. Po kosilu plavanje čez zaliv. Pozabila sem plavalno kapo, me nisi mogel spomniti, Mat? Slaba volja. Sami ovinki, od zaliva do zaliva. Dan se nagiba, prenočiti bo treba. Mat, poišči primerno šotorišče. Mat, Carjevič bo lulal. Ne želim si teh počitnic. Še več opravil in dolžnosti je. Carjevič dobi drisko. Majda mesečno čiščo. S čiščo pride glavobol, krči in bruhanje. Mat, pozabila sem vložke...

V skladovnice zložene napihnjene pisane žoge, čolnički in plavalni pasovi za otroke — Carjeviču je treba letos kupiti vsaj plavalni pas — pa blazine: rdeče, modre in rožaste; enojne in pregibne — boljše so pregibne, ker jih lahko uporabiš kot naslonjač. Potapljaške maske in plavuti, šotori, spalne vreče. Nujno bi rabila spalni vreči, če se bova ustavljala in spala v šotoriščih. Pa novo masko za potapljanje in gorilnik na bencin.

»Želite kaj, gospod?«

»Ne. Samo ogledujem.«

Zaripla prodajavka zлага na kup napihnjene blazine. Ubijajoče vroče je, pa še smrdi povrh. Čevlji. Ne smem pozabiti japonk, lanske sem sčefral na ostrih skalah. Seznam, drugače res ne bo šlo in bo preveč pozabljenega. Stakniti bo treba tudi denar, ker je vse prekleto drago. Kakšen postranski zaslužek, ker v zavodu nam bodo zdaj gotovo znižali plače. Vsi drugi delajo po strani. Da bi le bili ležaji v redu. Če so šli, me bo to uničilo in sem res čisto sam tega kriv. Saj, jutri to dokončno opravim.

»Gospod, lahko s čim postrežem?«

»Ne. Samo ogledujem si.«

»Pa kdaj drugič.«

»Ja, kdaj drugič.«

»No, že spet!«

Skladovnica blazin se je podrla. Nekdo je hotel izvleči blazino pri dnu in zdaj se blazine zvijajo in prekopicujejo po tleh, kakor da so žive. Kakor da se ljubijo. Saj se bodo — na njih. Na vseh teh blazinah se bodo parili pari pod šotori, ali v skritih skalnatih zajedah ob obali, ali v gozdičkih pinij, ali v avtomobilu. Najbrž me res razganja. Saj že celo večnost ni bilo in sploh ne vem, kaj misli Majda.

Ura! Šest in četrt. Kako sem mogel. Če je prišla točno, me že lep čas čaka. Hitro. Stopnice lezejo navzdol prekleto počasi in debeluh pred mano se sploh ne zgane. Jezna bo. Nocoj spet ne bo hotela.

Stoji pred Balo v senci in se nestrpno ozira na okrog. Polomil sem ga. Prav zares.

»Oprosti, Majda.«

»Kje vendar hodiš?«

»Zamotil sem se v Nami.«

»Res duhovito. Vedno mi delaš pridige, če čakaš le nekaj minut več. Pošastno vroče je bilo pri frizerju pod sušilcem in zbita sem, doma me še čaka kup dela, pa moram čakati kot neumna. Hvala lepa, Mat.«

»Res mi oprosti. Ne vem, kaj mi je bilo. Avtomobil imam v Beethovnovi.«

Molče gre z menoj. Zdaj bo molčala lep čas. Molk kot kaznen.

»Peljal sem Carjeviča k materi. Spet je imela svojo predstavo. Metala je posodo.«

Stiska ustnice in gleda nekam mimo mene. Pričeska ji pristaja. Oprani in načesljani lasje so kot kres na glavi. Pričeska za kresno noč.

»Lepo pričesko imaš. Pristaja ti.«

Vse zaman. Ne bo govorila. Kazen molka traja včasih ves dan. Fiat je k sreči že v senci, pa tudi huda pripeka je že mimo. Molče prisede in začne z nohtom strgati madež na usnjeni prevleki nadzorne plošče. Kakor da me grebe v živo meso. Užaljeno strmi v tisti madež in praska, praska.

Poženem z jezo. Nima pravice. Čeprav sem res kriv za zamudo, bi lahko razumela, da se to zgodi. Človek pač pozabi na uro.

»Kupil sem razdelilnik. Zdaj boš lahko poslušala gramofon in si sušila lase.«

Dobro, da molči. Drugače bi zdaj gotovo vprašala: kaj pa pošta? Kaj pa olje v motorju? Tako je vsaj mir. Naj kar praska. Tudi če nastane luknja v usnju. Bolje kot: Mat, ti namenoma uničuješ voz. Morda. Morda res nekoliko namenoma, ne da bi se zavedal. Gnjava me in se mu ne pustim. Ne bo me še fiat. Najnovejši avtomobili imajo zapečaten menjalnik in ohišje motorja. Menjava olja je odpisana. Tovarna zagotavlja delovanje stroja do generalnega popravila.

Na tem spačku je gotovo prah iz Dalmacije. Opečnato rdeč. Razpoznavna številka in oznaka države se sploh ne vidi. Ta prah je lahko pobral samo v Dalmaciji ali pa v Istri. Ziblje se pod podvoz kot kamela. Posrečen voz. Hotel sem ga imeti, pa je rekla, da ne bi nikoli sedla vanj, ker je grd in ker ga imajo samo časniki, živinozdravniki in umetniki. Še vedno praska.

Znesem se nad fiatom. Gume zacvilijo na ovinku. Pred stolpnico sunkovito stisnem zavoro in zadržam po kamenju. Majdo je skoraj vrglo v vetrobransko steklo in oblak prahu se je dvignil.

»Veš kaj, tega ti ni treba počenjati. Ni treba zdaj tebi kuhati jeze.«

No, vendar jo je premaknilo.

»Ne kuham jeze. Ti jo kuhaš. Imaš pri roki ključ od dvigala?«

Hišnik je tu in olji avtomatični zapiralnik vhodnih vrat. Vseskozi je pokvarjen in vseskozi ga popravlja. Snema ključavnico ter maže tečaje in zapiralno vzmet dan za dnem. In nikoli ne deluje v redu.

»Dober dan. Že spet pokvarjeno?«

»Za tem je neki namen. Nekdo kvari vrata.«

»Čudno.«

»Dvigalo dela, tovariš Rob.«

»No, vsaj to.«

Peljeva se navzgor in Majda se utrujeno naslanja na ogledalo v dvigalu. Pri frizerju se je temeljito prepotila in zdaj vonja po znoju. Željno vdihujem in oglašja se želja. Če bi pustila kar tu, v dvigalu. Vozila bi se gori in doli in bi. Premagati se. Ne pokazati, da me mika, ker bo potem še bolj nejevoljna.

Odklepa stanovanje in z vzdihom olajšanja odvrže čevlje. Dvigniti zavese. Sonce nima več moči. Kamniške planine so zavite v mrč.

»Naš hišnik je res trčen. Nihče namenoma ne kvari vrat.«

»Mislim, da res ne.«

Slači obleko in se pri tem izvija kot vijačnica. Razklene tudi nedrček in prsi veselo poskočijo iz ujetništva. Frcne ga na divan in posvaljka z bokov še hlačke in se začne naga pretegovati. Od nje še vedno puhti vonjava potu in moja želja postaja neznosna.

»Pod prho grem. Komaj sem čakala.«

Silovito poželenje se pekoče pretaka po hrbtenici in mi hoče raznesti ledja.

»Počakaj malo. Zelo lepa si«

»Križana gora, ti menda ves dan misliš samo na ljubljenje. Izбираš pa najbolj neprimerne trenutke za snubljenje. Počutim se prašna, umazana in mi ni.«

»Rad bi te vsaj malo poljubil.«

»Daj, ampak res samo malo.«

Žejen sem je in lačen sem je. Ona pa se izvija mojim poljubom, kakor da so kužni, in se pri tem kremži. Naj se. Slana pazduha. Oster vonj. Hočem tudi to, hočem.

»Nehaj, prosim! Kako da se ti ne studim? Sama sebi sem odvratna tako prepotena. Mat, obvladaj se vendar! Ne dovolim tam!«

Odsune me in zbeži v kopalnico. Ključ škrtne. Vedno se zaklepa v kopalnico. Pri nekaterih opravilih hočem biti sama, pravi. Razneslo mi bo glavo. Slišim pretakanje krvi v možganih. Zakaj me že ves dan muči? Njene hlačke ležijo na divanu. Pograbim sintetično pajčevino in jo krčevito stisnem k obrazu. Obdržale so njen vonj, samo njen vonj. Obvladaj se! Ne grizi... Lahko bi sam... Nemožnost, zakaj? Obvladati se. Zakaj ne razume? Saj bo. Saj je tvoja žena.

Prha se oglašja, voda curlja v kad. Zakaj se vedno zaklepa? Rad bi vedel, kaj počne, ko je sama s seboj, ko je nihče ne vidi. Ključavnica! Naravnost h kadi gleda in če je zob ključa obrnjen, se bo videlo.

Ne. Ne morem vendar zalezovati lastne žene, to je podlo. Ampak hočem jo videti, moja je vendar, pravico jo imam videti, tudi ko je sama.

Samo po prstih, da ne bo slišala. Sicer pa prši voda in klockota v kadi. Še korak. Poklekni. Če bi prisluhnila, bi najbrž slišala moj zasopli dih. Srce razbija. Zob ključa ne zastira odprtine. Vidim: nekoliko prsi, trebuh, mednožje in del stegen. Voda curlja po koži in njeno telo se leno premika sem in tja. Ne sopi, slišala bo! Ne ve, da jo gledaš, misli, da je čisto sama. Pristna je. Nobene igre.

Njeni prsti polzijo po trebuhu, prefinjeno ljubkuječ vsak pedenj kože. Moram zadržati razburjeni dih. Pršilnik si je pritisnila na dojko in telo

se začne premikati nekoliko hitreje. Menca s stegnimi. Škoda, da ne vidim obraza. Je to samo ugodje ali kaj več? Pojdi no, vstani. To ni pošteno. To je njena stvar. Ne moreš ji zlesti pod kožo. Pojdi stran in ne kukaj skozi ključavnico. Ne, zdaj sem že predaleč, zdaj hočem vedeti, ali je to navadno ugodje ali kaj drugega. Pršilnik polaga na drugo dojko. Prsti proste roke so se priigrale po trebuhu do cilja. Morda ni. Morda je kar tako, brez občutka. Ne verjamem, prsti so vse bolj brezobzirni. Nenadoma jih umakne in zrine pršilnik med stegna: stisne ga in voda zabrbota v mednožju, curki se zdaj igrajo z lasmi in kožo, prsti šinejo k prsim in jih prepletajo kot kače, igraje na njih divjo skladbo samoljubkovanja — telo ji vse bolj drhti in zdaj ni več dvoma. Med drhtavico se nenadoma vzboči trebuh pa uplahne in se spet vzboči, slišim tih, vendar globok in olajšajoč vzdih in še in še, telo podrhtuje v čedalje daljših presledkih.

Dovolj. Dovolj sem videl in bolje bi bilo, da sploh ne bi videl. Saj je kot sanje in huje kot sanje. Kaj sem zagrešil, da to počne; ne razumem, ne razumem; želel sem si je in bi lahko z mano — res ne razumem. Sem mar zanič in ji nisem dovolj in ne znam? Kaj sem zagrešil, da me tako ponižuje, ko bi vendar lahko z mano, kadar bi hotela. Ne razumem, zakaj? Je z njo kaj narobe ali z mano ni vse prav? Bolje bi bilo ne vedeti tega, nikoli videti, ker zdaj boli kot prevara, kot skrajno ponižanje. Skopi se, reva, ker nisi vreden, da nosiš moško plodilo, ali pa skoči: deveto je visoko in hišnik bo debelo pogledal. Ali pa joči, ali pa se smej, saj je žalostno in smešno: pršilnik te lahko nadomesti, curki vode so boljši ljubimec kot ti — človekovo stvarstvo bi naj nosil v sebi in kaj te spodrine!

Ne z balkona. K Ani moraš. Ana ti ne bo naredila tega. Prosim, nikoli tega, Ana. Preveč prizadene.

Odklepa kopalnico. Zberi se, igrati je treba, ničesar pokazati. Pozabi. Zbriši. Ničesar nisi videl.

»Kje si, ljubi? Joj, žalosten moj! Dolgo sem te pustila čakati. Ampak res sem bila umazana. Zdaj se počutim kot prerrojena.«

Naga, še nekoliko vlažna se pozibuje skozi sobo k meni. Vse zamorjeno. Nobene želje več. Prerrojena, seveda prerrojena.

»Kaj me zdaj spet nočeš?«

»Majda, nisem stroj. Ne morem na ukaz.«

»Prav. Saj ne ukazujem. Mislila sem, da si želiš. Prej si hotel.«

»Prej ni zdaj.«

Prišla je in se privila k meni. Diši po milu Palmolive. Boža me. Njeni prsti smuknejo za srajco in se zarinejo med dlake na prsih. Z zobmi lovi mešiček uhlja, ga stisne in obližne. Mršči me. Kurja polt. Kako more po tistem prej. Najbrž igra. Lahko bi ji rekel, da vem, da sem videl. Ne, to bi bil konec. Ne bi mi odpustila, da sem jo zalotil.

Njene ustnice drsijo po licu in za njimi ostaja hladna in vlažna sled. Izza priprtih vek prežita dve zeleni, pohlepni in tuji šarenici. Prisesala se je k meni.

»Ljubi, daj. Prosim, daj. Ne bodi jezen. Rada te imam, saj te imam res rada, samo nekoliko sitna sem danes.«

Govori: rada te imam in si bogve kaj misli. Sama se je potešila in zdaj razlaga, da me ima rada. Ne morem več verjeti. Pa sem ji doslej zaupal. Luknja. Vse zaupanje je scurelo skozi tisto prekleto ključavnico. Lahko bi mi povedala, če kaj nisem delal prav, in bi popravil.

Ne zaupam več. Ne zaupam tvojim rokam, ki gladijo mojo kožo, ne zaupam jeziku, ki preizkuša svojo posebno govorico z mojimi ustnicami, ne zaupam priprtim očem. Bojim se, kaj je za vsem tem. Ko bi lahko za hip ujel tvoje resnične misli: morda se ti gabim, morda se mi posmehuješ, ali pa me želiš mučiti. Spet bi me rada pripravila do poneumljenja in bi me potem pustila na cedilu. Ne boš.

»Majda, kaj ko bi se ogrnila?«

»Dobro. Zdaj mi pa odkrito povej, kaj ti je? Imaš drugo?«

»Kako ti pride na misel. Nimam. Saj sem si prej želel.«

»Pa nisi mogel strpeti, da se oprham.«

Njen objem popušča. Zakrila si je obraz z dlanimi. Smrka. Če ne bi vedel, bi me pretentala in bi jo zdaj vzel v naročje in bi jo tolažil.

Telefon zvoni. Prvič, drugič. Poskoči, pozabi na solze in dvigne slušalko.

»Prosim. O, Veruška, pozdravljena. Res? Pravkar sva prišla. Oprhala sem se in malo prišla k sebi. Ne. Opica! Kaj ti pride na pamet. Pri frizerju je bilo neznosno vroče. Mehko kuhana sem. Veš, koga sem videla? Ireno. Blazno pričesko si je omislila, nekaj kakor sračje gnezdo, dve dekleti sta morali plesati okrog nje: gospa sem, gospa tja — ona pa se je šobila in samo tu in tam rekla: prosim in hvala in še tu malo bolj gor in tale kodrček, prosim. Šavra, kako je šavrata, človek bi počil. Kar na lepem pa je naredila sladek obraz in pogledala naju s Polono in rekla: kako ste srčkani in takoj nato: ni lepo, kar delajo Američani v Vietnamu. Brez zveze. Misli, da mora tu in tam ziniti kaj političnega, ker ima moža v službi pri skupščini. Seveda, gotovo ga vara že zdaj. To ji je v krvi. Še kot Mirkova tajnica. Res? Dobra si, gotovo si se nagarala. Mm, delaš mi skomine. Ja, blazno. Nocoj imam resen namen, da se bom opila. Saj veš, da sva si privlačna, in najbolj bo, da ga skriješ. Zlata si, res si velikodušna. Si bom zapomnila in te prijela za besedo. Mat je tu. Zjutraj je vstal s komunistično nogo in je že ves dan nasajen. Seveda. Mat, Vera bi rada govorila s teboj. Tu ga imaš, izročam ti ga lastnoročno in si grem uredit nohte, da ne bom motila. Na svidenje.«

Pomembno se mi smehlja, mežikne in izroči slušalko. Kakšna dopustljivost: kakor da me hoče na vsak način spečati z Vero. Saj. Predvsem menda njo mika z Borutom. Verin glas je po telefonu globlji kot v resnici.

»Pozdravljen, kako si kaj?«

»Hvala. Pa ti?«

»Zvečer se torej vidimo. Raženj bo na vrtu in kupila sem jetra izrecno zate.«

»Lepo je, da misliš name.«

»Pa veš, da res mislim. Včeraj sem te iskala, da bi šla na kozarček, pa te ni bilo v službi. Celo

večnost te že nisem videla in nocoj se mi je sanjalo o tebi.«

»Kaj pa?«

»Ne povem. In če ne povem, že veš kaj.«

»O, in kako je bilo?«

»Niti ne preveč napačno. Sploh ne. Zelo se veselim nocojšnje zabave.«

»Saj bova kaj plesala.«

»Veš da. Zdaj pa moram nehati, ker mi v kuhinji že celo večnost vro jajca. Pridita čimprej. Res. Vse je pripravljeno. Zvone in Palčica sta obljubila ob pol devetih. Na svidenje, Mat. Poljub dobiš lastnoustno, ko prideš.«

»Težko ga bom čakal.«

Ali se ji je res sanjalo ali se spreneveda? Morda, morda se ji je res. Lepo, da se komu sanja o meni. Preletel bom časopis. Saj ne verjamem, da je kaj novega. Uvodnik.

Glassboro

Alekseju Kosiginu so ob

odhodu iz New Yorka zasta-

vili vprašanje: »Ali ste povabili

predsednika Johnsona v Moskvo?«

Odgovor je bil na videz presenet-

ljiv: »Mislim, da se moramo tru-

diti predvsem za popuščanje na-

petosti v svetu ...

Slaboumno. Briga me, kaj je rekel. Marsikaj rečejo predsedniki. Nocoj moram poskušati z Vero. Do konca.

Vietnam: letalski napadi

na vojne objekte in mesta

... ameriški težki bombniki ... davi ... tri-

krat ... Po večdnem premoru ... tudi plo-

ščad za izstreljevanje raket »zemlja-zrak« ...

Kakor poroča vietnamska ... kakor poroča

Reuter ...

Vsak dan isto. Druga stran. Pisma bralcev.

Bojmo se polresnic

... o brezposelnosti pri nas ... Zakaj imamo

huligane? ... Mi smo majhna država ... Eno

pa se mi zdi jasno: pripadnost spolu in

stopnja kvalifikacije ... Kdo naj bo sedaj go-

spodinja? Država? Ali možje? ... protest de-

la mladih proti CELOTNEMU načinu življe-

nja ljudi v moderni ...

Predolgo. Ne vem, kaj hoče povedati: nekaj o huliganih in ničesar o polresnicah in neresnicah. O tem tako ne bi mogla. Verine prsi so res mikavne. Kdo ve, če bo nocoj pripravljena?

Skupščinska razpra-

va o tekočih gospo-

darskih gibanjih

Kako bo s tujim

kapitalom

... ne bo mogoče plasirati v bančništvu,

v zavarovanju, notranjem prometu, trgovini...

Diplome brez vred-

nosti za

velik denar

... V Beogradu je okrog 190 raznih institucij,

ki dajejo na tisoče diplom brez vrednosti in

jemljejo velik denar pod firmo strokovnega

izobraževanja. V 120 urah lahko postanete

po dopisni poti daktilograf, stenograf ...

Rad bi vedel, če Majda večkrat to počne? Pozabi. Kakor da nisi videl. Še nesreče.

Zaspal za krmilom
Starki je iztrgal
torbico s tisočaki
Rop v stranišču
Mopedista je odbilo
v smrt

Kako bo jutri z vremenom? Vse drugo se ne spleča prebirati. Sama sonca na ozemlju Jugoslavije.

NAPOVED: še sončno in vroče.

Torej ne bo nehalo. Skuhali se bomo. Pri Rekarjevih na vrtu bo hladneje. Gozd je blizu in ponoči se le nekoliko shladi, ker ni ... česa že ni? Asfalta ... nekoliko visijo, menda bi lahko vmes. V hiši pod Kamniškimi planinami ... nikoli vroče, skozi predverje teče potok in vsi bi lahko prišli — časopis šumi, spodaj na dvorišču kričijo otroci, trolejbus zavijajoče tuli, v zgornjem stanovanju nekaj premikajo — oblaki nad Kamniškimi planinami in Ana, glej jo, Ana prihaja in nič se ni spremenila, vedel sem, da bo taka, kot je bila včasih. Rad bi se ji nasmehnil, pa mi nekaj kot železen obroč stiska glavo, neznosno stiska — pršilnik, kaj ima pršilnik s tem; nekaj zoprnega, ne vem zakaj se hoče vmešati, prav nič ni potreben — Ani se hočem nasmehnuti, tudi ona se nasmiha ... pozdravljena v mojem domu! Nekaj govori in je ne morem razumeti, preveč mi stiska čelo. Hočem jo slišati, saj vendar nisem gluhi in moram slišati: njene ustnice se pregibajo, v njenih očeh vidim prošnjo, naj jo vendar poslušam — prekleto, kaj je z mojimi ušesi: šumi, šumi kot ponorela prha po pločevinasti strehi in ne morem slišati Ane. Odpovedala nama je govorica in to je strašno. Kričim: rad te imam! in menda me tudi ona ne sliši, ker obupano gleda in odkimuje z glavo. Ampak naj bo kakorkoli: če sva gluha, slepa in nema: rad te imam! Približam se ji in rad bi poljubil ustnice, ki mi mrzlično nekaj dopovedujejo, nemara mi hoče povedati isto kot jaz njej, pa je nekaj snedlo najino govorico — v snopu sončne luči se usipajo milijarde prašnih delcev, prah prši, neke veličastne skale, Velebit menda; s tem prahom prav čudno, kar naprej se usipa in pada na Ano in na skale. Ana me kliče, zopet jo slišim, zdaj je vse v redu, ker slišim Anin glas:

»Iti bo treba.«

Saj se bo res treba dvigniti in odpraviti, to že ves čas hočem. Duši me, smrdi po časopisnem papirju in tiskarski barvi.

»Mat! Kaj spiš? Mislila sem, da bereš.«

Zadremal sem bil z nosom v časniku. V sobi se že mrači. Votle otroške oči s Tisnikarjeve podobe strmijo v polmrak kot dva žareča oglja. Nocoj je kresna noč, sanjalo se mi je o Ani. Pršilnik. Niso bile sanje. Bilo je prej, v kopalnici. Majda gre k televizorju.

»Prižgala bom. Vsak čas bodo poročila. Si res spal?«

»Malo sem zadremal.«

»Ni bilo malo. Ta čas sem skrajšala obleko za nocoj. Mislila sem, da je ne bom več nosila. Za šalo sem jo odrezala v super mini. Kako se ti zdi?«

Naočniki so se mi zajedli v nos, ker sem tako nerodno spal. Obleko iz regično zelene svile, ki je že dolgo ni imela na sebi, je odrezala do sredine stegen. Lepe noge ima in pristaja ji. Modrikasta svetloba zamigota na zaslonu televizorja in se počasi sestavi v obraz, ki nekaj pripoveduje: saj ga poznam: Golenec je in najbrž že spet pojasnjuje reformo.

»Ne odpiraj glasu. Naj bo mutast.«

»Odprla bom pri poročilih.«

»Obleka je kar v redu.«

»Res? Upam, da bo užgala. Se vidijo hlačke, če se sklonim?«

»Nekoliko.«

»Nekoliko se morajo. Veselim se nocojsnje zabave. Ves dan je bil strahovito morast in naporen.«

»Ja, čuden dan.«

»Mat, glej: ena, dva, tri!«

Odpela je tri velike medeninaste gumbke na obleki in jo razgrnila. Samo prozorne hlačice ima na sebi. Nič drugega.

»Zgoraj bom brez. Lahko si privoščim.«

S svojimi jedrimi prsi si to res lahko privošči. In prho. Dovolj. Nekoliko pretiravam s tem. Njena stvar, kar je počela. Najbrž ji godi, in kaj morem? Narediti se, kakor da tega nikoli ni bilo. Vsak čas bodo poročila. Podobe migotajo in kot tisočero iglic bodejo v oči. Ali je pokvarjen televizor, ali so krive oči?

»Majda, umiri sliko.«

»Saj ne trepetaj, Mat, s tvojimi očmi je nekaj narobe. Moral bi k zdravniku.«

»Šel bom pod prho in se preoblekel.«

»Vse sem ti pripravila v predsobi. Obleci svetle hlače in temno modro srajco. Tudi čevlje sem ti izbrala. Špagarice.«

Prižgem cigareto in stopim na balkon. Po malo zraka. Mršči me v zaležani nogi. Pod menoj soseska. V stanovanjih prižigajo luči. Kakor da se začnjenja večerna predstava: kot običajno v tretjem nadstropju leve stolpnice večerjajo; v pritličju desno spravlja mati otroka v posteljo: poljubi ga, pogrne in ugasne luč; dvoje oken naprej počne neka družina nekaj, česar ne morem nikoli razvozlati: sklanjajo se nad nečim in potem eden odide in teče skozi stanovanje in spotoma prižiga luči in jih ugaša, kakor nekakšen obred, in nato gre še eden in počne isto, vsi drugi pa se še vedno sklanjajo nad mizo in nekaj počno. Menda nikoli ne bom razvozlal, kaj delajo. Tudi Tiger je na svojem mestu. Stanuje v stolpnici nasproti in okna njegovega stanovanja so v višini našega nadstropja. Imenujem ga Tiger, ker vsak večer hodi sem in tja kot zver v kletki. Prižge luči in hodi sem in tja. Iz sobe v sobo. Včasih tudi sredi noči. Nekoliko grozljivo: pogledaš čez uro ali dve, kako je z njim, njegova senca pa še vedno sem in tja.

Glasba, ki naznanja poročila, odmeva skozi odprta okna po vsej soseski. V mnogih stanovanjih miglja modrikasti soj televizorjev. Pa še jih prižigajo. Tiger hodi. Napovedovalka želi dober večer. Tiger še vedno hodi. Soseska plava v mrzli spreminjasti svetlobi zaslonov. V vseh oknih naenkrat svetleje, temneje in spet svetleje. Zelo svetlo. Glas

Andrej Medved:

ONKRAJ RUMENEGA SADOVNJAKA

1.

V gostem žolču podobnem tolmunu sredi tihega

močvirja

so ležali

pokriti s potemnelimi

madeži

na mirujoči zelenkasti površini

počasnega rečnega studenca

Mirno so plavali kakor pijanci v umazanih

progastih

hlačah in

barvastih srajcah

Z očmi ki so molče gledale kvišku

Z mlahavimi gibi telesa

Polni težkih glasov

Preproga rumene svetlobe se je enakomerno prelivala

skozi zaporedja

sončnega

prostora

Bele sence hrastovih in javorovih

listov

so težko ležale

na lepljivih obrazih

nemih prikazni

Bile so kakor moreče sanje v breztelesnem

močvirju z gladko

odrezanimi

površinami

poševno nagnjenih

z mahom poraslih

sten

ki so se dvigale

kakor zatohle

črne

jame

polne majhnega in lepljivega bodičastega
grmičevja

In poletni glasovi so se pričeli proti večeru
spuščati

v nedoločne obrise
odmaknjenih
predmetov

kakor široke
prazne sence
neznancev

Razgaljeni ne ozirajoči se
so ležali
pogreznjeni
v nedoločnost in minljivost
vročega
večera

Sonce pa je postajalo črno in mesec
ves rdeč

kakor dozorevajoči
sadeži

v sadovnjakih onkraj
močvirja

Odprti in čisti lokvanji so bili dolgi in vitki kakor
bele
alge

V pomladnih vrtovih
z modrokljunimi pticami
v vrhovih
dreves

so kričali na rdeče oblake
ki so se podili

mimo

Kričali so tudi v nebo in v sonce in v
rdeče
breze

In potem obmolknili

Brez obraza in brez
imena

so prispeli tja

kjer jih nihče več ni pričakoval

V belih oblačilih

Z razpetimi dolgimi lasmi
ki so se komaj opazno

pregibali

2.

In skozi vrbe ob stoječih studencih je deževalo

sonce

3.

In takrat je bil dan sedemdesetkrat sedmih zvonov
In ob uri ki se je

spremenila v nerazumljivi
trenutek
večnosti

je zagrmelo iz odprtega
neba

In zgorela je zemlja

In zgorela so drevesa

In vsa zelena trava

In morje je postalo kri

In orel je kriknil z glasom obupanca

In dan je bil ključ k žrelu brezna

Štirje beli divji konji
so dirjali preko grobov malikov

Zdaj spijo v samoti molčanja

Zvezani z nočjo dneva

S temo pozabe

Z bolečino v prsih

4.

Ljudje pa bodo iskali smrti pa je ne bodo našli in bodo
želeli

umreti

a smrt bo

bežala od njih

5.

Mrtve doline konj so posejane z divjimi
belimi grivami

In zeleni topoli

In izpeta luna v odsevu rečnih sadovnjakov

In skrivnost odprtih morskih dlani

Mirnost
pogreznjenih
vodnjakov
Sonce ki je postalo visoko in težko

In sence
porojene iz nesporazuma
ki ostajajo
kakor dih
kakor molk

Podobe uprte v začetek

Podobe
tam kjer se začenja
zavest o koncu

Jate utopljenцев

IN pomlad pomlad kakor rumen topel odsev neba
v praznem
prostoru

kakor rdeče rumeni drevoredi na obalah ponovno vzcvetelih
kostanjev

IZGUBLJENOST PROSTORA

1.

Bronasti odsevi sončnih poti

2.

Napet jeklen lok je kakor let mrtve ptice

Kot dolgonogi pelikani
se med travami
sprehaja rastoče sonce

Med listjem visokih borovcev se pretaka
kovinski zvok
hladnih rezil
lune

Vrhovi dreves so polni
ptičjega molka

Padajoče sonce zapira utrujenost izgovorjenih besed
po dežju zadišijo trave

In njihov vonj
je v zrcalu
dneva

podoben

petju ptic noči

Opotekam se skozi bridkost molka

Skrivnost klečečih dreves

me omamlja

In skozi rogove večera me vabijo
kovinske ptice
z nemim ječanjem

Na izpraskanih prsih nam počivajo
žrtvovani bogovi
jutra
z osutimi rokami

Njihovo domovanje
se je pomaknilo

v prostranost
senc

V odsev sonca na luni

Zrelo sadje je dozorelo

In polni plodovi
so se pogreznili

v votlost odrekanja

V norost čakanja

3.

Plot večnosti ločuje enoličnost od brezkončnosti

4.

Ustvarjeni smo

da spoznamo laž
sonca

Odmev svetlobe je pekoč

Preproge zablod
ubijajo

mirnost našega
bega

Vrnitev skozi vrata dreves

nas ne more rešiti

kajti na oni strani
se vedno pojavlja
puščava

Po poti vrnitve

Po poti bega

se vračam v svet

ki je hujši od pekla

Brezumno se hočem zavedati
senc

In brezpomembnosti
bežanja

Zlomljena luna

pleše razbita nad strunami noči

Bridkost je podobna slutnji in nemiru
odprte krste

In slutnja je podobna črni pegi
na zrcalu

sonca

Kretnje in gibi podob

v odsevu

vetra

so kakor moje življenje

IZSANJAL GA BOM

Izsanjal bom tudi praznino

ki je privid

preteklosti

In resničnost

prihodnosti

5.

Mehkoba molka me ni naučila molčati

6.

Razlitost obal

In nihanje strahu
me je potegnilo s seboj

Pogoltnilo me je
v zbeganost vračanja

Tajil sem svojo slepoto

In izgubljenost prostora

Let lastovk me je poučil
o zmoti

In od takrat

oznanjam konec
brez ponovnega začetka

Odpovedal sem se verovanju

Ležem na polje in sem kakor brodolomec v pesku
na obalah

dihanja

Danost jutra mi je
nerazumljiva

Tako sem bil siloma iztrgan
iz jeklenega loka

življenjskega
plesa

In napor

da sem se hotel

ponovno roditi

se mi je naenkrat zazdel
brezpomemben

7.

Od takrat me preganja prisotnost ubitega upanja
In nemožnost razodetja usode

Mate Dolenc:

EXCHANGE WECHSEL CAMBIO

Tisti dan je bilo sonce močnejše kot vse prejšnje dni in s svojo silno vročino je priklenilo Filipa na obrežne skale v vročinski spanec, poln vijoličastih in zelenih krogov, migetajočih senc spominov, trapastih sanjskih prizorov in idej, kaj bi s tem in onim če bi in ko bi; vse je bilo zelo živo in premično, a obrito s krogi in lisami raznih barv, in minevalo in spreminjalo se je hitro in brez zveze drugo z drugim. Vklenjen v to omotico, ki je bila sprva prostovoljna (Filip je zato hodil na morje, da je takole sanjal pod pritiskom sonca), potem pa je začela postajati neprostovoljna, kajti ni se je več mogel otresti, je ležal ob boku velike skale, ki je zadrževala edine redke pihljaje slabotnega vetra, sicer pa puščala sončnim žarkom prosto pot do celotne zgornje površine njegovega telesa.

Tedaj je Maja, ki je sedela kak meter proč od njega in se ukvarjala s špiritnim gorilnikom, vprašala, če hoče skodelico pravkar skuhanе črne kave. Filip je zaslišal njen glas po dolgem času in od daleč in ni bil zadovoljen, da je glas prekinil njegove lisaste like in slike, zato je odgovoril, da naj ga pusti na miru vsaj zunaj, na plaži, in da si jo bo že vzel zvečer, doma, če mu bo kaj do tega. Če bi Filip malo napel možgane, bi odkril, da nekdo od obeh drugega ni dobro razumel, kajti Maja, njegova leto dni trajajoča žena, je utihnila in njena tišina je imela užaljen prizvok. Ko je Filip s skrajnim naporom volje in telesa odprl eno od obeh vek, tisto, ki je bila bliže ženski, je skozi ozko režo, ki je nastala v njegovi glavi, videl, da Maja sedi in nekam trdo potiska glavo med kolena, medtem ko z eno roko riše v skalo z nečim črnim (z ogljem) nekakšne prizore. Filip se je še nekoliko potrudil z očesom in ugotovil, da gre za prizorišče mučilnih orodij, vešala, kolesa za nategovanje in kako prebadajo človeka s kolom. Vendar se ni mogel dolgo koncentrirati na ženine podobice, čutil je sonce, kako pritiska na telo, s poudarkom na nekatera mesta, na primer na oči, ki so ga skelele, kot bi ga grizle mravlje, in na kopalne hlačke, ki so bile tako pregrete, da so ga pekle. Tedaj je po dolgem času spet priplaval do njega človeški glas, za katerega je bilo ugotovljeno, da je Majin, od daleč in z odmevom; »Ali se ti ne zdi, da se ti bo zmešalo?« Filip je močno nategnil svoje misli, da bi odkril, kaj spravlja v nevarnost njegov razum, in je še kar dobro uganil, da žena misli prekomerno uživanje sonca. Od daleč nekje (na plaži sta bila že kakih pet ur, od tega je štiri ure nepremično ležal na soncu in mu je vse, misli, gibi, glasovi, vse prihajalo zelo od daleč) mu je priplula ideja, da ima morda Maja prav. Zato je zbral vse svoje raz-

položljive sile in dvignil zgornji del telesa navpik, s pogledom, usmerjenim proti morju, ki se je prelivalo v zelenih vijoličastih lisah skupaj z zrakom, se prelivalo, vibriralo, se vrtelo in se plazilo, iz lise v liso. »Daj no,« je rekel, »od česa neki?« »Od sonca. Sončarico boš dobil. Zdaj že ravno peti dan takole ležiš in se ne premakneš.« »Jaz da bi dobil sončarico? Daj, saj nisem prvič na morju.« »Malo bi šel lahko v vodo. Greš z menoj?« je vprašala Maja. Filip je slišal glas, oddaljen in nevesel, bil je tak kot vedno, kadar se Maja pripravlja, da ga bo žrla s kakim problemom. Tega se je Filip bal, pod pretvezo počitnic, in je sklenil, da se miru na ljubo — svojemu miru seveda — v nič ne bo podajal skupaj z njo. Zato je rekel; »Šel bom v vodo, toda z masko in obleko in se bom potapljaj. Ti ne moreš zraven, ker nisi vzela obleke in maske in plavuti s seboj. Saj sem ti rekel, da jih vzemi.« »Lahko grem v hišo in jih vzamem.« »Jaz te že ne bom čakal.« »Prav!« Ah, si je rekel Filip, to je ravno tisti »prav«, ki pomeni, da nič ni prav, in iz tega je lahko sledilo kup reči, ki bi bile za Filipa, kakršen je bil v tistih dneh, prenaporne. Morje, sonce, vročina, počitnice, lenarjenje, to niso pogoji za reševanje psiholoških problemov. Torej je Filip vstal, se potrudil, da ga ni zaneslo, in potem nekaj minut stal na mestu, da se mu je povrnil občutek za ravnotežje. Ves ta čas ni videl ničesar okoli sebe, niti ženske, niti skal, niti špiritnega gorilnika, odej, radio aparata, niti gumijastega čolna. Ko je tako nekaj časa stal in se uravnotežil, je stopil naravnost naprej do črnega kupa gume, ki je ležal na skali pred njim; iz njega je zrasla neoprenska podvodna obleka, ki jo je začel vleči nase.

Njegovo razmišljanje o ženski pa se je izkazalo kot napačno. Maja je prišla k njemu in mu pomagala, da je našel glavo iz tesne obleke, potem pa mu je podala masko in uteži, brez katerih se v obleki ne bi mogel potopiti pod vodo. Ko je potem stal ob vodi, težek in neokreten in z zmanjšanim vidnim poljem, ker si je že nadel masko, se je Maja pritiskala k njemu, ga poljubila pod masko in rekla; »Ti si srček!« pa še; »Napihnjen kot srček.« Filip je nekje v sebi začutil, da bi ga te besede lahko ganile ali pa razjezile, in v strahu, da bi se mu lahko približalo katero od obeh čustev, kar bi prehudo aktiviralo njegove presončene možgane, jo je lahko odrinil in zacapljaj v vodo kot raca (s plavutmi na nogah). Hotel je hoditi, dokler mu ne bi bila voda čez glavo, a se je prekmalu prevrnil v neko razpoko. Potem je zaplaval daleč proč od brega, dokler ni bil nad bogato skalnato

dolino, prekrito z algami, ki so vihrale kot lasje v vetru. Zaplaval je v najglobljo razpoko in se prijel za šop alg, z nogo pa se je zataknil pod velik kamen in tako obsedel na dnu, v mehkiem pesku, med ribami, ki so plavale okoli njega in ga opazovale. Kmalu so lahko videle, kako se je od velikega črnega bitja na dnu vode dvignil rumen oblaček, zaplaval ob telesu navzgor in se malo više, nad glavo, razkrojil v vodo. Ribe niso vedele, da ga je ta oblaček, preden je odplaval od njega, prijetno pogrel po načelu centralne kurjave.

Potem mu je jelo počasi zmanjkovati zraka in se je dvignil na površino. Tam je legel na hrbet in mirno obležal, saj je bila obleka kljub utežem še vedno lažja od vode in ga je držala na površini. Sonce mu je sijalo v masko, voda pa mu je pljuškala čez obraz in ga hladila. Sem in tja se je kak val prekopicnil čezenj, pa je malo pobrcal in se spravil v prejšnji položaj, se zibal na vodi, zapiral oči in živel znotraj svojih vek, med vijoličastimi lisami in drugimi divjimi ornamentami. Zabaval se je s tem, da je lovil majhno rdečo liso, ki je plavala med njimi kot nekakšna ribica iz enega kota oči do drugega. Vsakič, kadar je prišla do konca, do skrajne leve strani, jo je s premikanjem očesne kroglice spravil nazaj, in če se ni dovolj koncentriral, se je znalo zgoditi, da mu je lisa ušla nazaj ali pa je ni mogel spraviti čisto do skrajne DESNE strani.

Tedaj ga je nekaj sunilo od spodaj, prav med noge, in v hipu se je Filip prevalil na bok, požrl pol litra slane vode, pomočil glavo v vodo in začel divje brcati v smeri proti obali. Vendar ga je ustavil glasen smeh, pomešan z vodnim brbotanjem, in smeh ni bil slišati tak, da bi bil nevaren ali pa da bi se dogajalo kaj nevarnega. Zato se je ustavil in sopeč zagledal črno bunko na vodi, ki ni bila nič drugega kot Majina glava v črni potapljaški oglavnici. Filip je rekel: »Take stvari so popolnoma nepotrebne.« Počutil se je vzvišenega nad Majo in je plaval stran, kot da se ne zaveda več njene navzočnosti. Maja je pohitela in ga dohitela ter ga prijala za nogo, pa se še vedno smejala. Filip je rekel: »Zelo mi je žal, da ne morem uživati svojih počitnic tako, kot bi jih rad.« Potem se je Maja le zresnila in rekla: »In jaz sem tvoja ovira?« »No, pusti me, ne filozofiraj zdaj,« je odgovoril Filip, kot bi govoril ribam in vodi. Odplaval je do obale in se tam še nekaj časa valjal po nizki vodi, da je bil videti kot nasedel kit ali kot morska klobasa, kot je menila o njem Maja, zdaj, ko je tudi ona postala slabe volje. No, Filip niti ni bil slabe volje, pogovori z Majo so šli v glavnem mimo njega kot lahna sapica ali nedolžen valček. Zlezel je iz vode z eno samo mislijo, kako prijetno bo zdaj še kako uro spati na soncu. Zato je brž legel na brisačo, odprl transistor, snel masko in plavuti, slekel pa se ni, in je zaspal.

Zbudil se je v trenutku, ko je žareča sončna krogla legla za obzorje. Počutil se je precej slabo in je zelo težko odprl oči, imel je zoprni okus v ustih, vrtoglavico in mišice ohlapne, da se mu je komaj ljubilo premakniti kak ud. Vseeno jih je nekaj premaknil, toliko, da je pogledal, kje pravzaprav je, našel se je seveda na isti obali, na kateri je bil z ženo Majo in na kateri je zaspal, vse

to je počasi in od daleč prišlo v njegovo glavo, polno sončne vročine. Ugotovil je tudi, da je še vedno v podvodni obleki in da mu je pod njo zelo vroče, da pravzaprav znoj kar curlja od njega in se vpija v celice penaste gume. Ampak brez Majine pomoči je tvegano slačiti tako obleko, ker se rada strga, Maje pa ni bilo videti nikjer. Skupaj z njo je izginil transistor, kuhalnik, razne brisače in malenkosti, ostal je samo čoln, brisača, na kateri je ležal Filip, in Filip. Vse se je zdelo tako, kot da je ženska odnesla, kar je mogla, odvečni tovor s Filipom vred pa pustila na obali. Tako se je Filip tudi počutil, ko je pobral brisačo in se otovoril z gumijastim čolnom, spregovoril bi celo nekaj besed sam s sabo, pa je imel preveč posušena usta in se mu jih ni ljubilo odpreti, kaj šele dati v glasilke silo, ki je potrebna za govor.

Stanovala sta v majhni hiši, ki jo je najel še v tistih letih, ko je bil študent, jo opremil in kasneje odkupil. Hiša je bila bivši skedenj, postavljena v hribu sredi samotnega zaliva, kakih deset minut hoje od obale. Okrog so bila samo opuščena polja, oljke in grmovje, pa skale, na pol podrte skalnate ograje, kače in redka od strel preklana večja drevesa. Filip se je vzpenjal po stezi, preraščeni s travo in bodičjem, bil je kot posušen močerad ali gumijast možic, otovorjen z velikim čolnom in z brisačo na glavi. Spotoma se je nekajkrat zdrznil, ko je čez pot planila kača ali martinček, in dvakrat mu je čoln padel iz rok. Potem je prispel k hiši in naprej opazil, da je odbijač avtomobila poškodovan, vdrt in malo počen. To mu je dvignilo hrbtenico in že je bila Maja med vrati. »Kaj pa je to?« je rekel, njegov glas je bil zmagoslaven, saj je vedel, si je mislil, da bo nekaj narobe. »Bila sem v mestu,« je odgovorila Maja. »Da, bila si v mestu,« je rekel Filip, »torej spada jo vdrtine na avtomobilu k tvojim izletom v mesto, tako kot čevlji na noge, kaj?« »To mi je storil nekdo drug.« »Kako drug?« »Na parkirnem prostoru.« In si si zapisala njegovo številko? »Nisem, ko sem prišla nazaj, je že odpeljal.« »Nazaj, od kod?« »Iz trgovine.« »In je odpeljal?« »Ja, odpeljal je.« »To, to se zgodi samo ženski! Ne vidite dlje kot decimeter od svojega nosu!« Zdaj se je Filipu zdelo za malo, da bi prosil Majo, naj mu pomaga sleči jopič, pa ga je začel sam; vendar je bila obleka že dolgo suha in se je tesno prilepila k telesu, tako se je zgodilo, da je obtičal z glavo v njej in se začel dušiti. Maja mu je priskočila na pomoč in ko je prijem popustil in se je Filip prevrnil v travo, je videl pred seboj Majin obraz, nasmejan in dober kot Madonin. Pa je bilo že mimo; pomislil je na hrano in je vstal ter šel v hišo, kjer je lepo dišalo po prekrasni mineštri in golažu. Nasmehnil se je in prijazno pokimal proti štedilniku, vendar je to veljalo jedi in ne Maji, kakor je Maja zmotno mislila. Ko mu je dala krožnik na mizo, je rekla: »Včasih pa nisi bil tako občutljiv na avto. Še sam si se režal, če je dobil kako prasko, in si rekel, da je avto samo stvar in da se stvari pač obrabijo z uporabo.« »Jaz,« je odgovoril Filip, »nisem nikoli dobil nobene praske po neumnosti.« »Torej si jih dobival po pameti?« To pa je bilo za Filipa že preveč,

zato je jedel in ni odgovoril. Ženska je sedla na drugo stran mize in je imela spet nekam žalosten in dober obraz, Filip pa si je mislil; kako lahko je ženski biti trpinka in dobrotnica. »Veš, Filip,« je rekla, Filip je zamižal, »veš, da si ves hrbet suknjiča pomazal s katranom?« Filip: »Daj, no, kje?« »Najbrž na obali.« »Saj ga ni bilo tam, kjer sem ležal.« »Poglej!« Vstala je in pomolila Filipu podvodni jopič, po hrbtu ves premazan z mazutom, odpadkom z ladij. Filip je nehal jesti in je gledal suknjič. »No, pa kaj! Saj bo šlo stran.« »Vdrtino na odbijaču bomo tudi popravili.« »Samo da bo to mnogo več stalo, tvoja vdrtina. Tvoja vdrtina!« V glavo se mu je vmuznila kvantaška misel, ki mu je bila tako všeč, da je pogledal žensko, si jo ogledal in jo ocenjeval, kot da jo prvič vidi, in prišel na misel, da bi z njo spal. »Pusti obleko,« je rekel. »Zdaj je vse v redu, ko si ti napravil škodo,« je rekla Maja. »Ne mislim več na to. Zdaj mislim na zgornjo sobo in posteljo.« Maja ga je presenečeno gledala, pustila žlico in prišla k Filipu. Nežno je rekla: »Mišek moj!« Filip je vstal, jo prijel okoli pasu (od zadaj) in jo vodil k stopnicam v zgornji prostor. Zlezla sta po njih gor in Filip, ki ga je močno prišlo, je prevrnil Majo na posteljo, še preden se je slekla, in začel vleči obleko z njenega telesa. Maja je uživala in globoko dihala. Ko sta opravila vsak svojo dolžnost pri slačenju — vendar samo na pol, na Maji je ostal še pas za nogavice, na Filipu pa srajca in nogavice — je Filip večkrat izgovoril besedo »vdrtina« in se posmejal. »Mišek moj,« je ponavljala Maja, »jemljeva se, spet se jemljeva,« je govorila. Filip jo je jemal kake tri minute, potem je nekoliko pomiroval na njej in se prevalil na bok. Potem na hrbet. »Pokrij me,« je rekel. Maja ga je pokrila. Ležala sta drug ob drugem, Filip je zaprl oči in se počutil kot pod soncem na obali. V sencah mu je prijetno pljuskala morska voda — prišle so lise in rdeča pegica, prijetni šumi, sproščenost. Znotraj vek se je pojavilo rahlo valujoče morje s širokim obzorjem. Po njem je proti bregu plavala zaprta steklenica. Filip je stegnil roko in jo vzel iz vode, odprl jo je in vzel iz nje listek. Črke so bile sprva slabo vidne, zato je primaknil papir čisto blizu k svojim očem, da ga je skoraj zaskelelo, in prebral — bilo je natipkano — »Mišek, zakaj si pozabil name, ko si me jemal?« Zdrznil se je in odprl oči, se zazrl z njimi v strop sobe, ki je bil resničen strop, strop v budnosti; črke so bile na glas izgovorjene besede, še so mu zvenele v ušesih. Majin obraz je bil obrnjen k njemu in je pričakoval njegove besede. Zaprl je svoje poklopce nazaj v morje in obzorje, morja in obzorja pa ni bilo in lise, ornamenti niso bili skladni in lepi, ampak utrujajoči. Besno je vrgel steklenico s svojim nakracanim odgovorom v modrikast krog; »Imela si dovolj časa, da ti pride.« Odgovarjalo je njeno dihanje in mrak v sobi; težka nepremičnost se je zgrnila nanj, kot bi mu sedla Teža na prsi.

Da bi se je znebil, je vstal in se oblekel. Šel je po stopnicah dol, Majin molk je šel za njim, z njim pa pretrgana sproščenost, napetost, v hlačah se mu je nabrala vlaga. Mišice niso hotele opu-

stiti prijetne ohlapnosti, ki so se ji sprva predale, zato ga niso prav ubogale, noge so mu klecale v kolenih in ko je pil vino iz pletenke, je bila pretežka in mu je tresla roko. Zleknil se je na klop, ki je potekala vzdolž celega zidu, in v hipu mu je telo ušlo nazaj v mehkobo, glas pa je rekel: »Naj mi da mir!«

Potem je bilo sonce še močnejše. Na kamnito, prazno plažo je legla vroča, suha tišina, oglasil se ni ne veter, ne morje, le sonce je žvižgalo žarke in razilo z njimi kamen in vodo in Filipa. Bil je črn kot deblo, le iz kože so se mu svetile svetle dlačice. Tudi ležal je kot deblo, dihanje je bilo komaj zaznavno. Maja je premišljevala, kaj ima Filip od tega, ona je sicer tudi ležala in se sončila, vendar je hodila pogosto v vodo, vmes je kaj pojedla ali odšla do hiše po oprasku, brala je knjigo v senci oljke, malo nad plažo, kjer je že rasla trava (rumena), šla je do konca zaliva na konico rta in opazovala ribe z masko na obrazu. Filipa je pustila na miru, tiho je hodila mimo njega, se ga izognila v majhnem loku, da ni padla njena senca nanj.

Filip je ležal, a ni popolnoma spal, samo preselil se je med svoje ornamente, ki so dobili temnejšo barvo, postali so manj pisani, manj izraziti, a veličastnejši. Rdeča pegica je potemnela v temno vijoličasto in zrasla, da je zastrla Filipu skoraj pol notranjega obzorja, skoraj da je ni več mogel pošiljati sem in tja. Kadar je odprl oči, kar se je zgodilo vsako uro enkrat, mu je reža pogleda, ki je drsel ob koži trebuha proti robu skal v vodo, zaobjela morje z obzorjem, neznansko široko, a popolnoma skrčeno v višini, tako da je vse skupaj potekalo v dolgi črti od enega kotička očesa v kotiček drugega očesa. Nikoli pa ni imel oči dolgo odprtih, ker je skozi reže med vekami prihajala vanje premočna svetloba in so bile slike znotraj njih popolnejše. Ko je izčrpal kombinacije abstraktnih vzorcev do skrajnosti, je zlepil lise in brezoblične like v realnejše predmete, videval je palme, ceste, velike masive skal, ob njem so se plazili velikanski boki ladij, prešpikani z okroglimi linicami, potem so bile klopi v parkih, avtomobili nedoločljivih znamk, celo psi. Nato si je poskušal poiskati človeka in je gnetel predmete in lise v človeške oblike, ki pa so bili samo ženski in brez konkretnih obrazov. Zato pa jih je oblekel v raznolike modele in barve, v bizarne kostume iz usnja in plastičnih mas, v mini krila, ob katerih mu je šlo na smeh, nadeval jim je razne lasulje s pričeskami in jih razčesaval in jim spreminjal barve. Potem si je začel dovoljevati z njimi razne spolne norčije...

Medtem je prišla Maja na idejo, da bi pretrgala Filipovo sončno nedotakljivo zamaknjenje (kot da bi vedela, da si je zdaj slikal ženske). Premišljevala je, ali naj to stori na običajen način, da ga potrese in zbudi, da mu potem predlaga kako spremembo, hotela je, recimo, da bi šla zvečer v mesto na ribe in plesat; ali pa naj si izmisli kaj nebanalnega, naj mu kaj priveže na noge in zažge, toda tega se je zbala — naj mu zamaši nosnice, položi nanj mokro morskno klobaso — nazadnje ga je sklenila polita z vodo po trebuhu. Nekje

v svojem skritem ženskem upanju je videla, kako se Filip zasmije in pristane na to, da gresta na ribe in plesat. Zajela je vodo v masko, jo ponesla nad Filipovim telesom nekajkrat gor in dol, ker se ni mogla odločiti, kje naj ga polije — potem je odvrгла bombe nad trebuhom. Filip je močno poskočil, po njegovem obrazu je spoznala, da ne bo ne rib ne plesa, upanje je izskočilo in se skotalilo v razpoko vode. »Zgini, krogla trapasta!« je zaklical. Obstala je nad njim s smehom, ki ni mogel umreti, ne živeti, Filip pa je zaprl oči in se prevail na trebuh. Potem ga je prestopila, previdno mu je šla čez hrbet, ne da bi se ga dotaknila z drugim kot s senco, in je šla mimo gumijastega čolna, brisač in podvodnih mask za skale. Filip jo je gledal z enim očesom, dokler ni stopil za skale njen zadnji kos, peta desne noge.

Potem je sicer poskusil nadaljevati svoje slikanje, a mu slike niso več prišle nazaj, zato je stresel iz glave zadnje ostanke barv in vstal. Zabrodil je do kolen v vodo, pa se mu je zdela premrzla in se je vrnil na suho. Nekaj časa je sedel, z rokami objemal kolena in gledal morje, ki pa je bilo ves čas kruto isto in obzorje tako široko in utrudljivo, da se ga je naveličal. Vzel si je kos klobase in kruha iz plastične vrečke in ju malo pogrizljal, zaradi česar je postal žejen, pitne vode pa spodaj na obali ni bilo. Dan se mu je zazdel nekako izgubljen, sonce, material za njegove slike, pokvarjeno. Pobral je vse stvari, ki so ležale okrog nje, tudi ženine, in se napotil po hribu proti hiši. Bil je bos, zato ga je trava, posušena, ostra, bodla v podplate, da se je opotekal, preskakoval in se izogibal nevarnih mest, dokler ni stopil z eno nogo v grm brinja. Iz tega grma je v istem trenutku šinila dolga vrv, ga mimogrede ugriznila v nogo in se zvila v skalno razpoko kot strela.

Filipu so vse stvari padle na tla, edino, kar je držal odslej v roki, je bila noga, iz katere je kapljala kri. Srce, močno prestrašeno, je poskakovalo v prsih in ga dušilo s krvjo, s katero mu je zalivalo požiralnik in možgane. Potem ga je popadel bes, spustil je nogo in se zaril z rokami v skalnat kup, v katerega je šinila kača. Odmetal je tri, štiri kamne, ko je kača prilezla ven, tokrat ne hitro, ampak počasi, pripravljena na boj. Gledala ga je s spremimi očmi in jeziček ji je z visoko frekvenco utripal iz ust, not in ven. Človek je bil seveda močnejši in kačina glava se je v hipu sploščila v skalo v živi fosil, medtem ko je rep še šibal sem in tja.

Kača ni bila strupena.

Filip je odšel v hišo in pustil, da mu je kri še nekaj časa iztekala, s prsti ji je pri tem še pomagal, potem si je očistil ranico, ki je bila komaj vidna, z alkoholom. Medtem je enkrat zaklical Majino ime proti zgornjemu nadstropju, ne da bi mislil, da je tam, ampak kar tako. Obvezal si je nogo in vključil kuhalnik, da bi si naredil večerjo. Sonce je namreč medtem potemnelo iz žive rumene v temno oranžno barvo in viselo na zadnji nitki nad obzorjem. Stopil je med vrata hiše in spet zaklical, pa ne zelo na glas: »Maja!« V travi pa so peli samo črički. Potem si je nenadoma premislil, da bi si sam kuhal večerjo; zamislil si je

gostilno, kjer pečejo okusne ribe, po katerih diši ves prostor, in točijo belo primorsko vino, ki potopi možgane v omamno vinsko meglico. Zatem si je predstavljal restavracijo s plesiščem in nenadoma ga je, kot resnična, obdala zabavna plesna glasba v beat ritmu. Ženske iz sončnih sanj so se vrnile in gledal jih je, kako se seksualno premikajo, na odru pa stojijo dolgolasi mladeniči s kitarami. Prizorišče, ki si ga je zamislil, je bil disco club v mestu, kamor sta včasih hodila skupaj z Majo. Izključil je kuhalnik, obul sandale, s posebno pazljivostjo pri ranjeni nogi, šel iz hiše in jo zaklenil. Preden je sedel v avto in odprl pokrov na strehi, je še enkrat zaklical proti ozadju hiše: »Maja!« Vendar Maja ni ničesar odgovorila.

Tako kot to pot, se Filip že dolgo ni gustiral z ribami. Naročil je dva velika brancina, pokrita s peteršiljem in česnom, in ju zalival z močnim vinom, da sta še v njegovem želodcu lahko plavala. Pred tem je v trafiki kupil časopis in je med jedjo, ko je žvečil kak posebno velik grižljaj, pogledaval naslove zadnjih vesti. Ne da bi dosti premišljeval o tem, mu je prišlo v zavest, da se dogajajo zunaj tega obmorskega mesta čudne in dinamične stvari, da se ljudje vsepovsod bojujejo in celo umirajo, medtem ko on v vsem svojem udobju razkosava in okuša ribo in vino, s prijetno okroglim želodcem. Pa ne da bi Filipu taka spoznanja zagrenila tek! Še z večjim užitkom je jedel. Potem pa si je nenadoma predstavljal, da mu nekdo izpred ust potegne krožnik z mize in ga odnese (ali celo sam poje ribo) — in si je mislil, da si tega gotovo ne bi dovolil storiti. Potem se je že videl na barikadah in v strelskih jarkih sredi bitke, vpijoč: »Dajte mi moje ribe nazaj!«

Ribe so bile spečene na mojstrski način.

»Maja!« nenadoma je zagledal Majo, ki je korakala mimo restavracije. Medtem ko je čakal, da se obrne, je premišljeval, kje je dobila obleko, ki jo ima na sebi. Bila je obleka iz rdečega žameta, tesno oprijeta ob bokih: pod ritnimi hlebčki je bila ukrojena navznoter, da jih je močno poudarjala. Maja že dolgo ni marala takih izzivalnih oblek, si je mislil. Vendar pa dekle, za katero je zaklical, ni bila Maja in Filip je osramočeno sklonil glavo nad krožnik.

Sam je popil cel liter vina. Ko je vstal, je imel v glavi sonce, tako kot podnevi na obali, in ves sončen je šel po obali, po promenadi, polni primorskih mladoletnic, ki so nekaj posebnega — otroci parjenja morja in trdih kraških skal — z dodatki moderne mladoletniške mode. Dekle v rdeči oprijeti obleki je srečal še dvakrat, hodila je s prijateljico sem in tja na kratki relaciji med beatniškim caféjem in restavracijo, kjer je Filip jedel ribe.

Naslednji prostor, ki ga je obiskal, je bila bučna klet, polna teles in zvokov, pa pôtne vlage v zraku in premikanja v vse smeri. Filip je sedel na barski stolček, pil je viski. Tu so mu sončne ornamente in lise in like reproducirali z reflektorji različnih barv, ki so se križali na stenah in stropu; ženska telesa brez obrazov iz sanj so bila zdaj oprijemljiva, premikala so se pred njim, obrazov pa celo tu niso imela, imela so samo zelo različne

maske, pravi obrazi pa so bili globoko spodaj, če so bili. Tako vsaj je mislil Filip; v resnici Filip sploh ni znal videti obrazov. Tedaj se je spet pojavilo dekle v rdeči obleki in Filip, brez smisla za obraze, ji je nataknil Majino podobo. Naročil je dva viskija in postavil enega na točilno mizo pred sosednjim stolčkom, enega pa pred sebe. Pri tem je ves čas gledal dekle v rdeči oprijeti obleki, ki je plesala s črnolasim mladeničem, in v njej je gledal Majo, s čimer se je pomiril; Maja je bila tukaj. Ko je popil svoj viski, je postavil prazen kozarec na Majino mesto in vzel njenega polnega. »Hitro piješ,« je rekel. »Se enega,« je odgovorila. Naročil je še dva.

Potem je sonce zamenjala tema noči in stalni ornamenti so bili skoraj nerazpoznavni, ko je Filip iskal svoj avtomobil. Predmeti, ki jih je videval, so bili: motne hiše, utripajoč vodnjak, združasti avtomobili na parkiriščih, zvite cestne luči, migetajoča luna, valujoča tema nad pristaniščem, prevrnjene ladje, ljudje s šestimi udi. Zlezel je na sedež svojega avtomobila, vžgal motor in začel voziti, tako da je imel eno oko zaprto, kot bi meril v tarčo. Tarča je bila bela črta sredi ceste. Pred njim je bilo vse črno in črno se je odmikalo pred vetrobranskim steklom, ki ga je napenjala Filipova glava. Potem se je črno zožilo in dobilo ob straneh oblike grmovja; še potem se je oblika grmovja izbočila in dobila sijaj in novo silhueto, ki se je močno premikala. Filip je ustavil, da bi videl, kaj je. Nasproti so mu prišli možje v uniformah in z baterijami, eden je imel psa, čigar oblika se je nekje pri tleh še bolj napenjala kot druge. Filip je izstopil iz vozila in korakal proti njim, kot bi šel pred puške; pod njegovimi stopali ni bilo ne kamna, ne korenine, ne luknje v makadamu, vse je bilo gladko. Mislil si je, da bi bilo najbolje, da prvi prične pogovor, pa je zavihal hlačnico in rekel:

»Kača me je pičila!«

»Ali ste pili?« je rekel glas.

»Bal sem se, zaradi kače.«

»Pokažite!«

»Res ga je pičila kača,« je rekel drug glas.

»Kje je Maja?« je rekel NEKI glas.

»Ne vem, kje je Maja,« je rekel Filip.

»Kaj govori?« je rekel prvi ali pa tudi drugi glas.

»Mislil sem, da ste vprašali po Maji?« je rekel Filip.

»To ni naša stvar,« je rekel eden od glasov, »moramo pa skrbeti za red na cesti.«

»Fant je močno prestrašen,« je rekel glas.

»Jaz bi pa vseeno rad vedel, kje je Maja,« je rekel NEKI glas.

»Častna reč, da ne vem, kje je Maja,« je odgovoril Filip.

»Ali ste bili pri zdravniku?« je vprašal glas.

»Ne, k zdravniku nisem šel pogledat.«

»Kača ni bila strupena,« je rekel glas.

»Malo preveč ste pili,« je rekel glas, ki ni bil isti kot tisti tik prej.

»Saj veste, kako je to,« je rekel Filip.

»Če ste videli, da kača ni strupena, se vam menda ne bi bilo treba tako prestrašiti, da ste se

potem napili. In potem še vozi avto!« je rekel užaljen glas.

»Nisem vedel, da ni strupena. Izžgal sem rano z vžigalnikom.«

»Mogoče pa je bila strupena,« je pomagal glas.

»In kje je Maja?« je rekel NEKI glas.

»Kje je Maja, pa ne vem.«

»Kdo pa je ta Maja, vendar!« je rekel običajni glas.

»Moja žena,« je pojasnil Filip.

»To je pač res vaša skrb,« je rekel eden od navadnih glasov, »mi smo tu zaradi prometa in za vašo varnost. Ali se boste lahko sami odpeljali do doma?«

»Lahko se bom, saj sem do sem tudi prišel.«

»Pustimo vas, zato ker ste tujec tukaj. Drugače vas ne bi! Storili ste hud prekršek!« je govoril glas.

»Vem, da, vem,« je odgovoril Filip. Ležal je na obali in sonce ga je peklo po tilniku. Kuhal si je kosilo na špiritnem gorilniku. Glava ga je bolela, v soncu ni našel pravega zadovoljstva in potešitve. Večkrat je šel v vodo in ujel tri majhne ribe s podvodno puško — vendar so bile premajhne in se mu jih ni ljubilo pripraviti za jed. Kuhal si je navaden golaž iz konzerve.

Sonce je šlo počasi dol, zgubljač barvo in obliko. Ko je imelo le še pol oblike in pol temnejšo barvo, je šel Filip v hišo in znosil prtljago iz nje. Vse je naložil v prtljažnik avtomobila, potem je zaklenil hišo in sploh ni pogledal nazaj, ko je odpeljal izpred nje.

Liljana je frfotala pred Filipom kot metulj, polna gibov in premikanja, stopala je zdaj v to, zdaj v ono smer, zlasti pred izložbe, pa od izložbe nazaj k robu obalne promenade, k jahtam, ki so bile tam privezane, in od jaht spet k izložbam in h gostilnam, iz katerih je dišalo po jedeh in pijačah. Filip je stopal za njo bolj umirjen, s sproščenim obrazom, ki je bil neprestano obrnjen v smeri Liljaninega premikanja. V roki je držal dežnik, ker je rahlo padal dež in je bil zaradi dežnika videti bolj resen kot ženska, s katero je bil. Ženska je vihrala okrog v črnem dežnem plašču s kapuco, ki ji je večkrat padla na zatilje, da so se iz nje razsuli plavi dolgi lasje. Hodila sta v vlago dneva (zoom se približa — neki tujec snema promenado s kamero in v objektivu ima prav Filipa in Liljano), hodila sta v vlago dneva, proti svetlejšemu ozadju nad rtom, kjer se mesto konča. Tam sta imela parkiran avtomobil. Premična streha bele limuzine je bila odprta. »Glej, streho si pustil odprto!« je zaklicala ženska, »no, in kaj, malo so mokri sedeži,« je rekel možki. »Vseeno ti nisem zato kupila novih prevlek.« »Imaš čisto prav, a dež je na srečo le samo voda.« Odprla sta vozilo in Liljana se je zavihtela v sedež z mokrim plastičnim plaščem na sebi. »Ljubica,« je rekel Filip pomirjevalno, »vidiš? Daj mi poljubček.« Poljubil jo je na lice, ker mu ustnic ni prinesla nasproti. Potem jo je gledal od strani, kajti imela je lep profil, bila je sploh zelo lepa in ljubka s svojimi

malimi ženskimi jezicami. »Jutri bo lepše vreme, pa se bova lahko kopala in ti boš postala rjava, kot si želiš.« »Že dva dni čakava lepo vreme.« »Ne vem, res je čudno. Lani ob tem času je bila vročina, da je bilo vse požgano.« »Ali je bilo lani lepo tukaj?« »Saj je zmerom lepo.« »Mislim, če si se ti imel lepo?« »Jaz? No, sončil sem se cele dneve, bil sem rjav kot krava.« »Pa Maja?« »Maja je bila bolj sitna.« »Mene imaš rajši, ali ne?« »Seveda, Lili, drugače ne bi bil tukaj s teboj.«

Potem je končno prišlo sonce in čeprav je bilo malo preveč vetra in hladu in voda mrzla, sta šla na obalo. S seboj sta imela radio, z njim sta si pričarala glasbo; toda morala sta se pokriti z odejo, ker je s hriba nad zalivom pihal hladen veter in ju je zeblu v golo kožo. Filip ni mogel zaspiti, ker mu je manjkala vročina, zato je šel raje loviti ribe. Liljana je ostala sama na bregu, pokrita z odejo in svojim dežnim plaščem, ostala je skupaj z glasbo iz radia in majhnim, slabotnim soncem, na katerega je bila jezna. Zaprla je oči, pregnala lise, ki se vedno pojavijo, če kdo zapre oči in si ničesar ne misli, in se preselila v svet svojih ženskih zahtev in ena prvih je bila, da Filip lovi ribe, medtem ko je ona sama na samotni plaži, vreme pa tudi ni niti najmanj prida. Tedaj je pod zaprtimi vekami stopil k njej princ iz sanj, malo močnejše postave kot Filip, a s Filipovim obrazom, oblečen v promenadno belo obleko, in se ji je smehljaj. Med smehom pa se mu je obraz spremijal in naenkrat ni bil več Filipov, ampak obraz nekega človeka s ceste, ki ga je včasih srečala. Hotela se je dvigniti s tal, pa se je možak vsakič, kadar se je premaknila, odmaknil in se utrnil, dokler se ni nenadoma spremenil v Filipa v črni podvodni obleki in z masko na čelu. Od njega se je cedila voda in se mrzlo dotaknila kosa njene noge, ki je gledala izpod odeje. Filip je dejansko stal tam in držal v roki, stegnjeni proti Liljani, dve veliki ribi, nabodeni na harpuno. »Kdo bi si mislil, da si tak športnik!« je rekla Liljana. »Jih boš znala pripraviti za večerjo?« »Ne vem, rib še nisem pekla.« »Naučila se boš.« »Naučil te bom tudi plavati pod vodo.« Legel je k njej, odgrnil odejo in se ji pritisnil k telesu. Liljana je vrisnila in se odmaknila. »Ves si sluzast!« »To ni sluzavost, ampak navadna mokrota.« Liljana se je primaknila in ga otipala. »Tak si kot tjulenj.« Filip se ji je še približal. »Seksi si v tem!« je rekla Liljana. »Greva domov?« Sonce se je razširilo. »Greva domov?« Zdelo se je, da bosta nekaj zamudila, če ne gresta takoj, tako sta hitela. Radio sta pozabila, ker se jima je skrilo v skalno razpoko. Spremenila sta obrežje v veliko sobo s široko klopjo ob steni, na klopi je stal črni Filip, s hrbtom stisnjen ob zid in z rokami kvišku »jaz sem ščurek iz Ostržka,« »kateri ščurek?« »tisti, ki ga je Ostržek pribil s kladivom na zid.« Liljana skoči na klop in pribije Filipa na zid s svojim telesom. Filip se reži, »ha, ha, ne moreš me dobiti, ker me obleka varuje.« »Daj jo dol.« »Ne dam.« »Daj dol!« »Ne dam! Posilila me boš.« »Prav.« Skočila je s klopi in odšla na drugo stran sobe, tam je sedla v naslanjač. Filip je prišel za njo. »Kaj ti je?« »Torej je zate posilstvo, če spiš z menoj?« »Zdaj ga pa lomiš,

Lili.« »Rekel si.« »Ali razlikuješ med šalo in resnico?« »To ni stvar, s katero bi se ti lahko šalil.« »Prosim, no...« Stopil je malo stran in začel vleči obleko s sebe. Ko je ležala pred njim na tleh kot kupček črne snovi, je bil ves rdeč in upehan. Vseeno se je približal samici, ki je povešala oči, in se je dotaknil. »Rak!« je rekla. »Ti si ena neumna rakovica,« je odgovoril Filip. Objel jo je z rokami pod bedri, jo dvignil in prenesel na klop. Skobacal se je nanjo kot otrok na gugalnega konjička. »Tukaj je trdo, Filip!« »Tudi jaz sem trd,« je odgovoril. Spodnji del kopalnih hlačk je švignil z bokov in meso se je razgalilo drugo pred drugim. S koticom očesa je oplazila ribi, ki sta ležali na tleh tik klopi. »Hej, ribe so še žive, Filip!« »Mir!« Vendar miru ni bilo, Liljana je ves čas s kosom pogleda opazovala ribi, ki sta se premikali, pribiti druga na drugo s harpuno. Bila je odsotna, pravzaprav je bila bliže ribama kot Filipu. Zdelo se ji je, da nista sama v sobi, da je zraven njiju na tleh še en par, ki se ljubi v smrtnih krčih. Zato se je izvila izpod Filipa, ki je obležal v praznem; Liljana ga je pogledala in zdel se ji je čisto tak, kot riba na suhem.

»Potem vsaj pripravi ribi za večerjo,« je rekel Filip. Pobral se je s klopi, se otresel in obrisal v prt (Liljana je kar obrnilo glavo) in odšel z mlahavimi koraki skozi vrata pred hišo. Hudo se je temnilo in morje je dobilo grozljivo nevihtno barvo, njegovo enakomerno šumenje se je slišalo prav v hrib, ker je stala hiša. Filip je sedel na stopnici avtomobila in gledal v nebo, dokler ni začelo rahlo rositi, potem se je preselil v vozilo. Spustil je naslonjač nazaj in legel v polovično, utrujeno, prazno spanje, okoli katerega je bil mir in tišina, kajti od nikoder ni bilo glasov, še dež ni imel tiste udarne sile, ki sproži ropot na avtomobilski strehi. Z noge je zavrtel gumb na armaturi, s tem je vključil radio, postaja, na katero je bil naravnat, je bila prava, kajti oglasila se je melanholična popevka z refrenom »... I want to be with you a day or two...« in potem »... I see, with you I can't more be...« besedilo je bilo seveda komercialno in za široke angleške mladostniške množice, nekaj pa je bilo vendar v melodiji. Sledile so še druge melodije.

Čez čas se je Filip vrnil v hišo in kljub vsemu, kar se mu je zdelo, da ga je doletelo, je mislil na ribjo večerjo. Liljana pa je stavkala, kajti ribi sta bili še vedno na tleh, niti dotaknila se ju ni. »Liljana!« je poklical v zgornje nadstropje. Ženska ni odgovorila, zato je šel sam gor in jo našel na postelji z neko revijo v roki. »Kaj pa ribe?« je vprašal. »Kar speci si jih.« Stopil je zraven in se zagledal v strip o super-manu. »Vsaj kaj pametnega bi brala,« je rekel žalostno. »Berem, kar berem, zame je dobro. Sploh mi pa ni do nikakršnega razpravljanja.« Filip je molčal in se vrnil dol k ribam. Snel ju je s harpune, nalil olje v lonec, dal vse skupaj na kuhalnik in opravil vse ostale operacije v zvezi s tem. »Z morja bom prišla bela kot sneg. Kaj bo rekla mama? Rekla bo, da sva se ves čas samo valjala po postelji in se onegavila. Saj tebi tudi je največ do tega!« Filip ni odgovoril glasu iz zgornje sobe. V vidnem polju svojih oči je imel

le okroglo ponev z ribama in v ušesih cvrčanje olja. Ampak rahlo hlipanje je vseeno prišlo do nje. Ko ga je zaslišal, so se mu mišice povesele, ohlapele so mu, položil je vilice na mizo. Jok, ki je prihajal od zgoraj, je nenadoma preglasil grom še bolj od zgoraj, po terasi pred hišo so udarile ogromne dežne kaplje. »Filip!« je zakričalo iz zgornje sobe. Filip je skočil na stopnice in se potegnil k Liljani, nad njeno telo, z glavo nad obraz. »Kaj je?« »Strah me je.« »Strah, česa?« »Vedno me je strah grmenja.« »Nič se ti ne more zgoditi.« »Kaj me briga! Bodi tu gori, pri meni.« »Ampak ribe se cvrejo.« »Ti in tvoje ribe! Kaj sem pa jaz?« »Prav, ampak ne morem pustiti, da zgorijo.« Liljana se obrne z obrazom k steni. Filip vstane in stoji nad posteljo.

Potem je šel dol in je pojedel obe ribi. Bili sta slani, kot da ju je zalil s solzami, čeprav v resnici ni potočil niti ene. Medtem ko je jedel, je gledal delno v krožnik, delno pa v bel zid nad mizo, okrašen s starimi krožniki in majolkami. V zidu je bilo nekaj prizorov vsakdanjega življenja v mestu, kjer je doma, nekaj profilov in doprsnih slik Liljane, kakršna je bila v mestu. Povečal je izrez na teleobjektivu in dobil Liljano v celoti, sredi vesele družbe prijateljev, ko se premika v ritmu beat glasbe, oblečena v rdeče mini krilo, vsa frfotajoča in na prvi pogled avšasta, v resnici pa polna temperamenta, ki so ji ga vsi priznavali, potem ko so jo bolje spoznali. Ko pa je pojedel ribi do konca — in potem je bil močno nažrt — je izključil svojo telekamero in pregrnil vse skupaj nazaj z belim prtom zidu. Pospravil je krožnike in pribor, česar ni nikoli delal, topot pa zato, da je malo odložil odhod v zgornjo sobo, potem pa se je napotil — NAPOTIL — kot kak mučenik — gor. Soba je bila v temi, zato so dežne kapljice povzročale glasnejši šum na strehi, šum, ki je bil skoraj podoben Liljaninemu dihanju. Filip se je z obžalovanjem ozrl na temno obliko, ki je ležala na postelji, in se zakotalil pod odejo druge postelje, pri oknu. Odprl je okno in gledal v črnino, ki je vladala zunaj, prebodena z šviganjem sivih niti dežnih kapelj od zgoraj proti tlom. Malo naprej od teme zraka, če je smer pogleda malo padla navzdol, je bila temna modrina morja, ki je šumelo v skale in se glasno zlivalo čez plažo prav do roba, kjer se že začenja trava in opustošeni sadovnjak.

»Filip!«

»Ja?«

»Ali se bova poročila takoj, ko prideva od tod?«

»Ne vem.«

»Filip!«

»Misliš, da se bova poročila?« je rekel Filip polglasno skozi okno. Tedaj je zagledal sredi morja majhno luč, si se je močno premikala sem in tja. »Kaj si rekel?« »Nič.« »Povej, Filip!« »Nič. Gledam luč neke barke, precej daleč od obale so.« »Nisem te tega vprašala.« »Jaz pa nisem nič rekel.« »Ni res. Rekel si, če mislim, da se bova sploh poročila.« »Rekel sem, da je na morju v nevihti majhna barka ali čoln in da so še zelo daleč od obale.« Molk je prerezal šume in besede; vendar Filip ni pogrešal dialoga. Gledal je luč, ki se je še kar hitro

bližala obali, in nenadoma se ji je pridružil glas, ki je prevpil butanje morja; bilo je vriskanje, kot vrisakajo pijani možje. Dolgo ni vedel, ali se mu samo zdi ali je res, da sliši harmoniko, pa je bilo res. Iz teme in hrumenja je prihajal glas harmonike in pijanega vriskanja. Luč se je povečala in se bližala prav v smeri Filipove plaže, harmonika si je izmišljala melodije kot ponorela, preigrala je druge glasove, samo vriski so jo še prevpili. Filip se je napol dvignil na postelji in stegnil glavo tako daleč skozi okno, da mu jo je zmočil dež. »Zaleteli se bodo v breg,« je rekel. Začutil je težo človeškega bitja, ki se mu je povzpelo čez hrbet in gledalo v smeri njegovega pogleda. »Najbrž so pili, pa jih je zalotila nevihta.« »Filip, zapri okno, dež ti pada na posteljo.« »Moral bom dol, če se prevrnejo,« je odgovoril. »Dol, v tem vremenu?« je rekla Liljana. »V tem vremenu in še v slabšem.« »In jaz bom sama v hiši?« »Ti boš sama v hiši ali pa boš šla z mano dol.« Luč z barke je bila že zelo blizu obale, vendar je Filip mislil, da imajo možje še možnost zaviti okoli rta in proti pristanišču. Vriski niso prenehali do trenutka, ko je luč nenadoma ugasnila; tedaj pa so se tudi pijani glasovi kot odrezani utrnili in čeznje se je zvalilo bučanje morja in dežja.

Filip je najprej otrplo občepel na oknu. Liljana je klečala za njim na postelji in pridrževala dih. Potem se je Filip zganil, se začel premikati, se premikal hitreje in hitreje, skočil s postelje in tekel po stopnicah. Vrata so bila zapahnjena in medtem ko jih je odpiral, ga je ženska dohitela. »Filip, ne boš me pustil same v hiši!« »Bom.« Odpahnil je vrata in skočil v temo. Sredi skoka ga je ustavila teža priveska, ki je visel na njegovi srajci. Za hip ga je privesek potegnil nazaj, potem se mu je Filip iztrgal in tekel po bodljikavi travi proti morju. Pot so mu razsvetljevale strele, nenavadno svetle in električne, ognjene in mrzlo modre, dolge in razvejane in kratke in goste. Bliskovito je bil na obali, pa se mu je zdelo, da še nikoli ni potreboval toliko časa do nje. Monje je z dolgimi posegi v notranjost zemlje zalilo Filipove noge, pršec mu je jemal vid; potem, ko se je odmaknil od njega, pa je zagledal temno gmoto, ki jo je metalo ob skale, in zaslišal ljudi, ki so na pol zadušeno klicali imena in razna vprašanja.

Tekel je k njim.

Žarometi so obstali na zaprtih vratih hiše, ki je stala sredi noči bela in trdna kot kamnit otok. Zvoki so pojenjavali, kot da jih hiša pije vase, zadnji je utihnil avtomobilski motor. Kot za kuliso so ostale tanke dežne kaplje, ki so blažile prehod iz glasov v tišino še ne začetega jutra.

Filip je tiho odprl lesena vrata in stopil v temno sobo. Prižgal je svečo in se zavrtel naokrog v pričakovanju, da bo svetloba zadela ob speče žensko telo. Vendar je bila postelja prazna. Zato je nadaljeval pot za svečnim plamenčkom po stopnicah navzgor, počasi, da ne bi povzročil strašljivega ropota — vmes je tiho klical, da ne bi prestrašil ženske; »Liljana!« Plamen je obarval napeto odejo s toplo oranžno barvo. Obraz je bil obrnjen v steno,

a Filip je vedel, da ne spi, približal se mu je in se nagnil čezenj; potem je rahlo pihnil, da so se nosnice premaknile in oči odprle.

»Ali je bilo hudo?« je vprašal. Oči so na široko odprte (na ves glas odprte, je prešinilo Filipa) strmele vanj. Potem so se nekaj časa odpirala njena usta, glas pa, kot da je prišel za Filipom že, ko je odhajal po stopnicah: »Izgini, sebičnež!« Filip se je spuščal po stopnicah dol in zadnje, kar je od njega videla Liljana, ko je obrnila glavo za njim, je bila njegova glava, velika in črna, s profilom, ostrim kot rezilo noža.

Potem se je obrnila nazaj k steni in z odprtimi očmi dočakala jutro, ki se je iz zalite zemlje odprlo v sočno sonce. Poležavala je še do srede dopoldneva in se potem dvignila iz postelje, se pretegovala, se gladila po prsih, medtem ko si jih je vtikala v modrček številka štiri, se gledala v ogledalo na steni, šla po stopnicah dol in spotoma trikrat pihnila v piščalko, ki je bila za okras obešena na steni. Skuhala si je močno kavo, pokadila cigareto iz škatle svojega moža — pri tem je srednje glasno zaklicala njegovo ime proti odprtim vratom — nakar je navlekla nase belo platneno obleko, se ogrnila z dežnim plaščem, vzela torbico, dala vanjo škatlo s cigaretami, šla ven, pustila vrata odprta,

mimogrede ošinila s pogledom poležano travo, kjer bi moral stati avto, pa ga ni bilo, in je šla potem peš po razdrapani volovski poti. Hodila je debelo uro, kajti pot je bila dolga tri kilometre. Ko je prispela v mesto, je bilo sonce ravno na najvišji točki, zaradi dežja ni bilo vroče, ampak samo toplo in mnogo ljudi je sedelo na vrtovih restavracij, na pristaniških kamnih za privezovanje ladij in na terasah jaht. Ko je tako šla ob robu vode, brez posebnega namena in misli, se ji je nenadoma ovilo okoli glave njeno ime »Liljana!« Zavrtela je glavo okrog v pričakovanju, da bo zagledala Filipa, kar se ji je za hip zdelo, da se je izpolnilo, kajti ob nekem belem avtomobilu je stal možki, ki mu je bil podoben, a avto je bil druge znamke. Potem se je glas ponovil — »Liljana!« in jasno ji je bilo, da prihaja iz druge smeri, od morja. Pogledala je proti ladjam in zagledala na srednje veliki jahti z italijansko zastavico (tega ona seveda ni videla) možakarja, ki ga je poznala od — iz — ni vedela od kod, ampak gotovo je že govorila z njim, saj jo je poznal po imenu. Pomahnila mu je in na njegov odgovor usmerila korak k jahti. Stopila je na ozko brv, ki je vodila od pomola na jahtin zadnji krov in šla čeznjo, ne da bi se enkrat samkrat ozrla na mesto in deželo za seboj.

Pavle Lužan:

KANAAN

Dlje greš Globlje ti kaže
glad v kamnu

Noč za nočjo
globlje v nebes
strmoglavljaš

S stisko v svojem čelu
z zvezdami pod stopali
v prahu
svojega rojstva

Stvarnik
neskončnosti in prividnega sveta
Neogibni iskavec
bistva kosti v vonju požara
nad žejnim trenutkom
kjer ni moči
v smrti

1. razsežnost

Beseda
kaplja
skozi zemljo in zrak

Ne vidiš je
Ne slišiš je
Ne misliš je
Še slutiš je ne
Zaseže te Terja te
Posrka te
da si kost
in kamen

2.

Brez konca in kraja
je golt
ko nisi
z roko v roki
z ničemer

In izreči moraš

izreči nemoč
svoje krvi

izreči omejenost
svoje duše
izreči jedek kamen
izreči žaltav zrak
izreči suho vodo
izreči jalov ogenj
Izreči prazen prostor
izreči vse

kakor preseganje

Četudi je svet glas
Četudi je zarečena beseda
Preseči moraš
Četudi je beda
Četudi je čas

2. razsežnost

Čas prehiteva
Ti zaostajaš
Čas lebdi
Vsak dan je suho zlato
Črede se zgrinjajo proti obzorju
kakor zmagovavci
Sonce kaplja z besnega néba
Svetloba razpada v korakih
čez prsi

Vsakdo ima
svoj jaz
in nič odpuščanja
svoje dolžnike
in vse dolgove
na telesu in duši

kruh svoje smrti
upanje v lačni slepoti

in sonce na ugaslem čelu
in zemljo pod praznimi stopali

in v žilah semena
ki nepotešljivo tiščijo
v nožnicah jutra

2.

Preroki usihajo vase
Resničnost je dana dnevu
Dan se razteza v usodnost
Ogenj razbira samega sebe
kakor da so živi

kič in balast
Zvon Zvoni
Molk molči
Lačno znamenje smo

Kateri dan je
Katera noč je
med konjem in plugom

da ni brazde
da ni duha
ne sluha o stvareh
ki bodo prišle pozneje
za nami
kakor svet
ki izginja

3. razsežnost

Raziskani so čudeži
tvojih rok
Izmerjena je slepota
tvojih nog
Nasičen je glad
tvojih oči

Razpuščene so
tvoje žile

Svet se razblinja
kakor vera
v zorenje svetlobe

2.

Dan in noč
si seme
v prostoru lačnih stvari

Senca je dorasla
na poti
in določen je kraj
tvojega ognja
Ne vidiš več
vase
in ne daješ
iz sebe

Le slutiš
da čas
zori

3.

Zaseženo je telo
in zmagana duša

od jutra do jutra
je zemlja
vse dlje
v prahu resnice pa ni obzorja
le žeja in glad

IN ZOPET ZENIT

RAZPIS

I

Kdo bije svoj čas
kdo preudarja besede
zven sam zase
razsežnost na krogli
večnost v tem zrnu njive
Kdo ve
med sončnimi stražami
v kalupastem mraku
o srhu poldneva

Okameneli so zasopli robovi sveta

Poti skozi grlo
poti za proti
poti proč
nezavrnjene
poti med nas
zadihane
mrzle
klice

Prižgite ogenj
kakor vsakčas večnega potopa
kjer maternice umro na ozadju
kjer beli tok nosi
kamencvet neba
Prižgite ogenj
Senca je trda tema

In dim bo iskal prostor
pod soncem

II

Gora preiskuje očesa
na brezdanjem dnu

zakaj sredi svita
se pričenjajo
kačaste vrste jader v neogibnem vetru
proti zenitu
ki razpihuje
pot navzdol
v prisotnost

Odrešujoča selitev kljuje v kamnu
Stopala pritiskajo
v pozne stopinje

a pot ne vzdrži
v posledicah
po zaverovanem drncu hoplitov
ki sekajo zmage
do neobljudenih krajev

III

Zaman zvenijo besede pomen
v ognju
zaman so kaplje požete
na obrazih
iz samopostrežbe

zakaj slednji krog zemlje poide
po zmagi in znoju
kot rojstvo
in smrt v nezadržnem
kjer svet potihne
pod breznom

Kamen je razdeljen

V razpokah
je dan pokončan
najkasneje

In noč bije
Najkasneje

IV

Kdo gre za tabo
v kraje na veter
v stisko
ubite spečnosti stvari

Žvepleno pleme senc
Oči ki dotrajajo
v jutru gobavih straž
Obstanek
o ko bi vsaj bil
še senca ne

pa budnost umira
in bog
ljubi sebe

HIMNA

I

Preudarjam
Navsezgodaj kaj ni prepozno
za domačo pesem
na obsojeni gori

Rojstvo je zdaj vprašanje
ko je odnešeno snopje
v jutranjih povorkah s petjem in streli
o davnem herojstvu

ki ugaša blišč ugaša bedo
vprašanje o tistih
ki iščejo svoja usta
v požganem znoju
O tistih
ki tipajo v najstvu
in niso nič bliže bogovom
ki pešaćijo v breznu ožgani od nas
zakaj niso pripušćeni k svitu
ki mu služijo vse stvari
o tistih
ki puščajo svoje kosti na zaćetku
brez milosti ko se spuščā zastava

In jih preudarja ura
navsezgodaj
ko v kamnu razpada
slednji pomen besede
ki je ilo
ki je prisega
snedena v nevzdržnem gladu
sivega
ugrezajoćega
v slednji kazni v transu ognja
Kje najde grom
svoj cilj v hudi uri

in ugasne v svojem domu
prinašajoč odgovor
in kri za čakanje
v vrsti stvari
pred svetom

Jadra so pogorela
Delfi molčijo
nobena vesla jih ne dohitijo
do večera
ko zvezde padejo v močvirje
in cilj preseka pot

Pepel dogovori
in pristanišča odnese
na dno jutra
ki bo rana
umirajočim

II

Ne bom te izrekel
besni čas ki naplavljaš smrten plen
neogibno oko otopelih
v gladu
v dnevu
v prahu

zakaj požgana dežela si

Ne bom te izhodil
skozi mrtve odzvene
ki se vračajo živim pod noge
kakor ujede v soparen dan
kjer izginjam v stvareh
prinašajoč smisel svoje krvi
na svetlo v izropanje
pod sonce v očiščenje
nad dan
ki v času rasti
vsak hip ubija
z glavo in repom
zavedajoč se svojega konca

zakaj požgana dežela si

Ne bom te razkrival
v baklah ne v noči
pod nobenim kamnom lačnih kali
pod nobeno zastavo izpranih voda
kjer brstimo v propadlih očeh
prinašajoč smrt
v bližnje krike ob rojstvu

zakaj požgana dežela si

jalove gore kakor privid ravnine
kamen kakor čas
bube kakor prah
prah kakor dom
dom kakor žeja
žeja kakor žeja
resnica struge čustva izlivov

izpraznjeni mehovi krvi
izpraznjene sanje o poti
o porodnem krik
ko vstajam zjutraj
ko vstajam opoldne
ko vstajam ponoči

ko ne zmoreva biti
ko ne zmoreva roditi

zakaj požgana dežela si

zakaj izžigaš me
zakaj jaloviš me
s prstjo in nebom
zakaj ruvaš me
Ruvaš

Zakaj hočem te po znoju

ROBESPIERRE
SAINT JUST
COUTHON
LEBAS
FOUCHE
DAVID
LAURENT

BARRERE
TALLIEN
LECOINTRE
PANIS
LANCI

SIEYES
prvi poslanec
drugi poslanec

HANRIOT

MERDA

prvi vojak
drugi vojak

THIERRY BARBUS

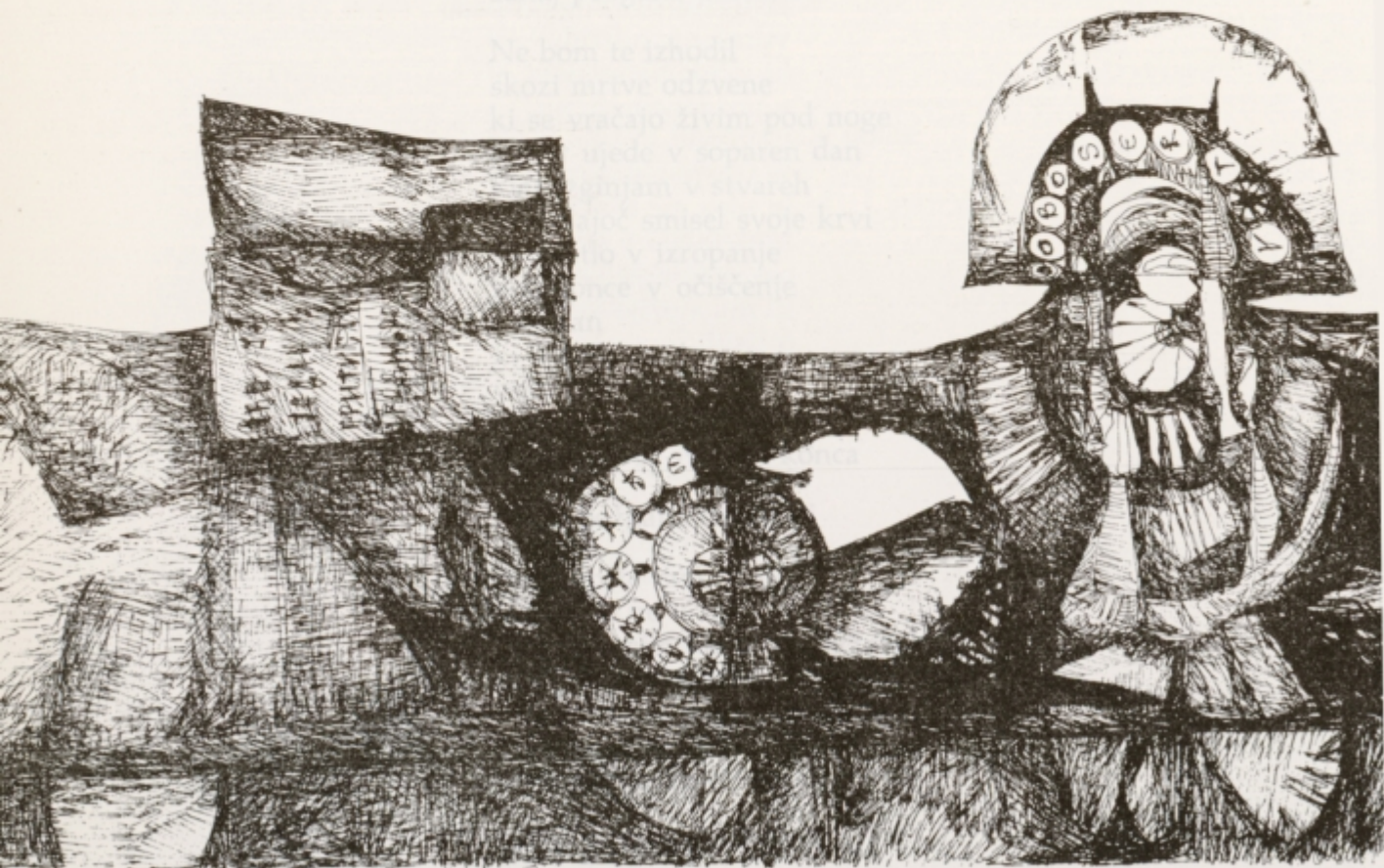
malčevnik

Ljudsko svetlo, pošteno, gospodje, dame

DEJANJE

izvajanje

izbrano iz sejne dvorane kon-
stitucije, malomarno Barrere, Slidati

Ivan Mrak:

ROBESPIERRE

HIMNIČNA TRAGEDIJA V ENEM DEJANJU
(TROJE STOPNJEVANJ) IN EPILOG

O se be :

ROBESPIERRE	}	poslanci skrajneži člani konventa
SAINT JUST		
COUTHON		
LEBAS		
FOUCHÉ		
DAVID		
LAURENT	}	poslanci zmerneži člani konventa
BARRÈRE		
TALLIEN		
LECOINTRE		
PANIS		
LANOI		
SIEYES	}	rojalistični člani konventa pod krinko sredinstva
prvi poslanec		
drugi poslanec		
HANRIOT	—	ljudski general, vojaški poveljnik Pariza
MERDA	—	narednik republikanske vojske
prvi vojak		
drugi vojak		
THÉRÈSE CABARUS		
Maščevalka		
Ljudstvo, vojaki, poslanci, gospodje, dame		

ENO DEJANJE

I. stopnjevanje

(Tallien plane razburjeno iz sejne dvorane konventa, za njim na videz malomarno Barrère. Slišati je medlo ploskanje.)

TALLIEN: Ne morem zdržati. Že spet govori. Celo ploskajo mu vmes. Kje je tisti, ki se mu bo zoperstavil?

BARRÈRE: Strezni se, stari.

TALLIEN: Mar ti, koliko trpim. Tole pismo je napisala danes. Pomisli, v tem povaljanem, zamazanem, raztrganem kosu papirja tli še njen dih. Še upam; vendar strupa sem si kupil. A on tam notri; melje in melje! Kaj iz tega hudičevega mlina ni vrat?

BARRÈRE: Menda ne znaš drugega, kot vzdihovati in se pridušati.

TALLIEN: Pa še njene besede povrh, njen trpki posmeh. Življenja se okleplje oberoč. Če premine to telo...

BARRÈRE: Lej, lej...

TALLIEN: Če bi ti ž njo eno samo noč prespal!

Kako se te oklene, na kakšne načine se ti skuša prikupiti! Ni, da bi se razpovedoval.

BARRÈRE: Z ljubo v naročju presladka smrt.

TALLIEN: Ti jih kar vžigaj...

BARRÈRE: No, no.

TALLIEN: Kurja polt me obliva; s kolikšno ihto je začrkala teh nekaj besed: »Jutri bom odgna na pred revolucijski tribunal. Umiram v brezupju, da pripadam strahopetcu in šlevi, kakršen si ti!«

BARRÈRE: Zlato je tihotapila, pred Robespierrovimi sodniki je ne reši živ krst. Kaj ti je ljubše; dihati, morebiti z dihanjem jenjati?

TALLIEN: Jaz?

BARRÈRE: Kar prisluhni. Krepostni žene hrušč kot malokdaj. Menda ti gre za kožo kot nikomur med nami. Tudi Nepodkupljivi te ima venomer na jeziku in očeh. Kaj pa se vlačiš po Parizu kot bolan pes. Če to ni samomorilni nagib? Če boš še kaj prida glavo povešal, za crknjeno izdajalko solze pretakal...

TALLIEN: Tako ti, o božanstveni Therese...

BARRÈRE: Stori, kar hočeš, šafotu se ne izmakneš.

TALLIEN: Mar ti muk, ki jih prestajam...

BARRÈRE: Če ga mahoma ne zrušimo, nas bo vse zapovrstjo podavil. Je že tako zavzet za svoj bodoči paradiž, da s čiščenjem zlepa ne bo jenjal.

TALLIEN: Toda njo čaka jutri šafot!

(David vstopi)

BARRÈRE: David!

(Peha Talliena v zbornico)

BARRÈRE: Potemtakem moramo danes ž njim obračunati.

(Tallien odide)

(Davidu): Si pripravljen s Krepostnim umreti?

DAVID: V smrt?

BARRÈRE: Se nisi maločas naglas pridušil?

DAVID: Čudovit črtež sem zamislil. Kako dviga Sokrates čašo strupa k ustom. Naš dobri prijatelj je tako presunljivo govoril.

BARRÈRE: Prav. Pa ti?

DAVID: Ne me zadrževati. Kaj vse bom zamudil...

BARRÈRE: Fant...

DAVID: Kaj se godi s teboj? Malo prej, na domu Krepostnega, ko nam je svoj govor bral, si bil docela izpremenjen. V prstih se ti je očitvalo, kako drhtiš.

BARRÈRE: Torej izprezi za čas...

DAVID: Ne razumem.

BARRÈRE: Ti imaš svojo pot.

DAVID: Mi ne verjameš?

BARRÈRE: Se ti tako mudi glavo izgubiti?

DAVID: Tako čudni ste, vseprek.

BARRÈRE: Je bil Danton kupljiv? Mili Desmou-lins da je bil svinjar? Pa kaj bi ti jih našteval...

(Sieyes vstopi iz zbornice)

DAVID: Ob dobro voljo si me pripravil...

BARRÈRE: Kadar pogineš, naj te požene pod rušo drug, zate važnejši klic. Zdaj pa...

(David odide)

BARRÈRE: (Sieyesu) Se boste pridružili nam? Ti-rana moramo še danes onemogočiti.

SIEYES: Svoj čas nas je Robespierre vaši ihti iz-trgal. Skrajneži ste nas trumoma gonili na šafot.

FOUCHÉ (plane iz zbornice): Vnovič mi je za-grozil.

BARRÈRE: Se je obme spotaknil!

FOUCHÉ: Sicer je bolj na splošno namigoval.

BARRÈRE: Zaustavimo že ta hudičev stroj.

SIEYES: Ni bil občan Fouché eden prvih, ki ga je v tek pogнал?

FOUCHÉ: Grešil sem, a se včas iztreznil. A on, kolikor več izteče krvi, tolikanj bolj je po novi zahteven. Ljudstva, kdaj že nima za seboj. Vsi smo se že prenasitili teh mesarjenj.

SIEYES: Bogve, kdo pride za njim? On je vsekakor državo uredil. Najvišje Bitje priznal...

(Iz zbornice se zasliši močno ploskanje. Saint Just, za njim dvoje pristašev Sieyesa)

SAINT JUST: (Fouchéju in Barrèru) Občani, moj-ster svojega govora še zdaleč ni končal. Kakšen gromovit odziv pri poslancih. Glav, ki se majó, ni da bi jih štel.

FOUCHÉ: Občan, izražaš se v slogu prihodnjih saturnalij...

SAINT JUST: Bodisi živeti, bodisi umreti, to za pravšnjega revolucionarja ni vprašaj.

FOUCHÉ: Ljubše mi je biti živ razcapanec, kot obglavljenec, ki se je s svilo šemil.

SAINT JUST: Stvar okusa, občan komisar. Govo-re, da si zadnje dni karseda prizadevaš. Kajpak tudi Barrère ne drži križemrok.

BARRÈRE: Jaz?

FOUCHÉ: Za republiko garati menda ni greh?

SAINT JUST: Še danes se bo odločilo, kdo od nas je nenadomestljiv.

FOUCHÉ: Kogar lahko s sposobnejšim zamenja-mo, naj gre ter položi svojo glavo pod nož.

SAINT JUST: Zabavna misel, občan komisar. Sam si jo izustil. Menda ne bomo mudili...

(Ju s kretnjo primora, da odideta v zbornico)

FOUCHÉ: Jaz sem nared. (Odide)

BARRÈRE: Nepodkupljivega poslušati — prava slast. (Odide)

SAINT JUST: (Sieyesu in njegovim) Občani, se lahko zanesemo na vas?

SIEYES: Vsekakor, če bo vaša premoč.

SAINT JUST: Beračil ne bom. Če ne boste hvalež-nivčas, če boste cincali in omahovali, se boste pojutritšnjem prebudili brez glav.

(Odide)

SIEYES: (tovarišema) Gospodič nam je zagrozil. Prav. Ne da se mu več. A bivši teroristi nas prepričujejo, da so jagnječjih natur. Fouché se je kremžil, ko da ne zna do pet šteti. Zares, nam se ne mudi. Čas dela za nas. Samogoltnost ljud-skih poslancev — naš najboljši zaveznik. Ljudje si ne žele ničesar bolj mimo kralja in miru, tako so že presiti sumničenj in morij. Če treščijo Ro-bespierra, nam prav.

Prvi sredinec: Življenje nam je svoj čas rešil.

SIEYES: Naših glasov je potreboval. Navsezadnje, če mu spodmaknejo tla spod nog, so zadržnili republiko vrat. Nimajo ga s kom nadomestiti. V trenutku bodo ob poštenost, ugled in ob kre-post; skratka ob moč! Z njim izdero republiko hrbtenico in mozeg.

Drugi sredinec: Dovolj smo se lagali, pritajevali, poniževali in krivo prisegali.

SIEYES: Zares, svita se dan, ko bomo zborovali brez priskutnih republikanskih krink. Njim, ki se nam sladkajo, še sanja se jim ne; kot spokor-niški križ prenašamo ogabni revolucijski cirkus! Dobljena igra, gospodje! (Si ganjeno stiskajo roke. Iz zbornične dvorane je slišati močan hrušč. Ploskanje. Skandiranje Ro-bes-pierre. Vmes žvižgi, smeh, krik. Nekateri poslanci pla-nejo iz zbornice.)

LANOI: Kdo drugi ohramlja konvent, ko on? Ven z njim!

LAURENT: Če pomislimo na trgovino in obrt... (Robespierre vstopi)

LECOINTRE: Vse krinke je treba potrgati! Tudi tiste z najsvetejših podob! Živ ne bom več mol-čal! Zločinov ne menim odobravati več, kaj šele, da bi jih pomagal pripravljati! (Ploskanje)

PANIS: Kaj grožnje venomer! Podtikavanja vse-naokrog! Jasno in razločno naj mi pove, kaj na-merja z menoj. Je moje ime na spiskih? Prav, prav. Koliko sem si potemtakem z revolucijo prislužil? Niti toliko, da bi sina s sabljo opremil, da bi hčeri spodobno krilo kupil.

Večina: (se gruči okrog Robespierra): Z imeni sem! Z imeni sem!

ROBESPIERRE: Kolikokrat naj še podčrtam: na nikogar nisem meril. Tisto o spiskih; laž in ob-rekovanje kontrarevolucionarjev! Našo pot v bodočnost sem začrtal.

BARRÈRE: Grozil si! Nam vsem meč nad glavo zavihtel!

ROBESPIERRE: Mar je v tej republici zahteva, da se zakon spoštuje — zločin?

BARRÈRE: Z zvijačnimi namigi si vsakogar pose-bej ogrozil! Samo besedo izrečeš; po tem, po onem je, po kateremkoli izmed nas!

Večina: Z imeni sem! Z imeni sem!

ROBESPIERRE: Kdor je pred republiko čist, se mu ni treba ničesar bati.

TALLIEN: Njegovega govora ne dovolimo tiskati! Ljudstvo hoče proti konventu nahujskati! Za

skup postopačev, ničpripad in goljufov nas grozi razznani!

BARRÈRE: Kajpa le eden med nami je čistih rok!

COUTHON: Ljudstvo naj bo razsodnik! Neomejeno naklado terjam! O govoru Pravičnika naj razmišlja sleherni Francoz! (Slabotno ploskanje)

BARRÈRE: Govor izročimo odboru v pretres!

ROBESPIERRE: Ljudem, ki jih obtožujem! (Odha-ja proti zbornici)

BARRÈRE: Če se kdo naziva Krepostnega, mora imeti moč in pogum izpričati resnico naglas. Z imeni sem!

ROBESPIERRE: (se obrne) Ne boj se, občan komisar! Poseben odbor raziskuje cesto iz Marseillesa v Pariz, kjer si izgubil osemsto tisoč liver državnega denarja. (Smeh in ploskanje)

BARRÈRE: Voz z zakladom se je v močvirje pogreznil. Kup neovrgljivih potrdil sem predložil.

ROBESPIERRE: Ta potrdila poznam.

TALLIEN: Z imeni sem!

Večina: Z imeni sem! Z imeni sem!

(Robespierre in večina so odšli v zbornico)

BARRÈRE: (Fouchéju) Zdaj moramo vsi poprijeti!

FOUCHÉ: Jaz, da bi se pačil kot ljudski tribun.

Govore, da za takšno rabo nisem ustrezen.

BARRÈRE: Ko si uzdal Lyon...

FOUCHÉ: Kot strahovalec vsekakor; da bi svojo larfo sicer razkazoval... Tudi v telo nisem prida zajeten. Talliena potiskaj naprej; kdo bi njegovim poštenim namenom ne verjel? Skratka, ti si v tem trenutku prevzel vojaško oblast, Tallien civilno.

BARRÈRE: A ti?

FOUCHÉ: Zame se ne boj. Z republikanstvom nisem čezmerno obremenjen. Zdaj velja pohiteti. Hanriota, ljudskega generala moramo dobiti v pest.

BARRÈRE: Tega bedaka?

FOUCHÉ: Za svojega mojstra je pripravljen umreti. Četudi vino ljubi, za ženskami nori, se z redovi kiti, vendar... Naredniku Merdi ukaži...

Narednik MERDA: (pristopi od vrat) Občan komisar?

FOUCHÉ: Občan general.

Narednik MERDA: Moj general.

BARRÈRE: Občan narednik, republika je v nevarnosti.

MERDA: Ukazujete?

BARRÈRE: Sklep konventa: komandanta Hanriota je treba nemudoma pripreti!

MERDA: Razumem, moj general. (Odide)

(Znova hrušč iz zbornice. Nekateri poslanci ob vratih. Saint Just se oprime vrat in govori v zbornico)

SAINT JUST: Francozi, republiki grozi razsul! Treba se bo odločiti! Oblast kaže včas poenostaviti! Kam nas bo sicer pahnil medsebojni prepir? Življenjska nujnost republike; diktator! Je treba njegovo ime naglašati? Rešil nas bo edino le Robespierre! (slaboten plosk)

TALLIEN: (se požene ob njega) Kdo od patriotov bi nad republiko ne jokaj! Maločas jo je Robespierre opljuval! Poslušajte Saint Justa; grozi jo zadušiti!

Glasovi: Tiranom smrt! Tiranom smrt!

LECOINTRE: Včeraj so neki ljudje v jakobinskem klubu očitno zahtevali, da je treba konvent postopoma giljotinirati!

(Med naraščajočim truščem se Robespierre ustavi med vrati)

BARRÈRE: Res je; sredi nas je glavni zarotnik! V sinje modro našemljen! Saint Just mu je pravkar krvavi meč v roke potisnil!

(Poslanci se od vseh strani zgrinjajo proti Robespieru)

BARRÈRE: Ven ž njim!

Glasovi: Ven ž njim! Ven ž njim!

ROBESPIERRE: Lov morilske svojati na poedinca; ogabnost, ogabnost!

BARRÈRE: Ste slišali? Za morilce nas razznanja, ki tisoče poganja v smrt!

LANOI: Uklenite ga! Usta mu zamažite!

Glasovi: Tiranu smrt! Tiranu smrt!

ROBESPIERRE: Francozi, posluh! Moram vam izpregovoriti!

BARRÈRE: Preveč si se dosihdob ustil. Čas je, dajenjaš. Nam nisi pravkar svoje oporoke prebral?

TALLIEN: Slednja njegova beseda; smrtonosni pik. Tega modrasa, to pošast, to krvižejno zver; moramo končati!

COUTHON: V konventu se sme vsak poštenjak zagovarjati!

SAINT JUST: Kdo je, kje je tisti, ki se drzne ta prav Robespieru kratiti?

TALLIEN: Kri mi bo zavrela, ob pamet bom!

LECOINTRE: Kdo nas še ni njegovih krvoločev prenažrt? Jih niso že danes odgnali šestinštirideset na krvavi ples? Ni med njimi svojo glavo položil tudi naš prvi poet?

TALLIEN: Če mu še en pot dovolite spregovoriti, se butim z glavo ob zid.

BARRÈRE: Se ni Saint Just maločas ustil, da bo današnji dan za premagance tarpezijska skala — za zmagovalce Kapitol?

TALLIEN: Zdaj ždi ta ustež prekrizanih rok, da užije naš poslednji obup. Ob vso moč, ob slednji razmislek sem! Če že konec, kolikor mogoče prej, čimprej!

BARRÈRE: Robespierre, od danes za naprej tu na tem mestu nimaš niti pisniti!

Večina: Ti nimaš besede več! Ti nimaš besede več!

ROBESPIERRE: Poslednjič vas, voditelje morilskih tolpe, prosim za posluh!

(Zgrabi ga krčevit kašelj)

TALLIEN: Dantonova kri ga grozi zadušiti! André Chenier ga grabi za vrat!

BARRÈRE: Ko so Dantona gnali na šafot, je krvoloku zagrozil; Robespierre, zaman si se potajil. Tudi tvoj čas je seštet. Na svidenje v krtovinah! V treh mesecih, če ne poprej!

TALLIEN: Tretji mesec poteka danes ta dan!

Večina: V arest ž njim! Pred revolucijski tribunal!

BARRÈRE: Glasujmo! Je kdo proti?

Večina: Soglašamo! Soglašamo! Pred sodišče ž njim!

LEBAS: Ubogi jaz, da mi je ta dan doživeti!

SAINT JUST: Če je pred narodom kriv, jaz nič manj!

TALLIEN: Vse oprode je treba pozapreti!
Glasovi: Ves njegov morilski dvor!
BARRÈRE: Straža!

(Merda z vojaki. Okrog Robespierra prerivanje)

MERDA: Hanriot nam je spotoma pobegnil.
BARRÈRE: Hudiča, in ti hočeš napredovati?
MERDA: Sredi mesta je prišel ko iz uma: »Parižani, vašega generala ženo v arest.« Mahoma ti soči okrog nas. Vsakršen odpor odveč.
BARRÈRE: Lepa reč, mu nisi znal z bajonetom med rebra posvetiti? Odženi Robespierra in njegovo svojat!
MERDA: Moj general, drugič se bom ročneje izkazal. (Odide z vojaki proti Robespieru)
TALLIEN: Uklenite ga!
Večina: Živela republika! (Vojaki obkrožijo Robespierra)
ROBESPIERRE: Republika? Republike ni več! (Strahoten trušč med poslanci)

II. stopnjevanje

(Dvorana pariškega rotovža. Robespierre, Saint Just, Lebas, Hanriot)

SAINT JUST: Ta prekleta tišina! Trg pred rotovžem je kot izumrl. Celo na nebu se nič ne gane.
HANRIOT: Da bi že nehal ta hudičev sopar. Saj ni moč dihati...
ROBESPIERRE: Zdi se, da se je ves svet zarotil molčati. Jakobinci nas kanijo na cedilu pustiti. Se ni David pred nekaj urami zaklinjal, da bo šel z mano skupaj v smrt?
SAINT JUST: Ph, David...
ROBESPIERRE: Pred konventom me je še popoldne dušil orkan slavoklicev.
SAINT JUST: Človek je čudna zver.
ROBESPIERRE: In morje zanesenih besed. Je vse to laž?
SAINT JUST: O, svojat, svojat! Njih najčesči pridevek; trezna bojazljivost! Za zidovi hiš žde in trepetaje prisluškujejo. Sam veš, da se nam na ulico ni zanašati.
LEBAS: Lejte, lejte, nebo se je povesilo kot svinčen pokrov.
HANRIOT: Naj se že ulije dež. Grozi me zadušiti.
LEBAS: Nas je tudi Couthon izdal?
HANRIOT: Kakor hitro so ga moji dečki odnesli iz aresta, se je k ženi in otrokom potulil.
ROBESPIERRE: Če se ne domisli, kaj mu je v danem trenutku dolžnost...
SAINT JUST: Mogoče hromec števili na lastno pest?
LEBAS: Kakšen hrušč...
SAINT JUST: Ljudstvo...
ROBESPIERRE: Nam na pomagaj!
HANRIOT: Kaj pa, moji dečki so vmes.
ROBESPIERRE: Vidiš, slišiš, Saint Just! To je preprosti, prisrčni Pariz! O, Ljudstvo ve, da smo vedno hodili ravno pot. Zares, če bi kak mesec vodil Francijo skup samopridnih Tallienov in Barrèrov, bi bilo z našo svobodo en pot za vselej amen.

SAINT JUST: Ga vidiš? Konventov sel!

(Slišati je udarce na boben)

HANRIOT: Naj ga upihnem?
ROBESPIERRE: Proč z orožjem!
Glas iz trga: Parižani! Robespierre s pajdaši se je narodnemu predstavništvu zoperstavil. Trona tiranov se namerja polastiti, konvent razgnati, svobodo zadušiti!
ROBESPIERRE: O, laž!
HANRIOT: Le zakaj mu ne bi gobca zamašil!
Glas iz trga: Zadelj tega ga je konvent iz ljudske skupnosti izločil. S tem odlokom je Robespierre izven zakona postavljen.
ROBESPIERRE: Fouchéji, Barrèri in Tallieni so nas potisnili ob zid.
(Vihar vzbuhne med bliski in gromom skozi okna, razmeče listine z mize vseppek po tleh)

LEBAS: Odlok mu je spulil vihar iz rok!

SAINT JUST: Okna zapret!

ROBESPIERRE: Kakšni časi! Sem ukrepal in delal prav? Mar nisem krivice na vsak korak ugotavljal? Nisem zgolj pleve ruval?

SAINT JUST: Kakšen pekel se je nad mestom razdivjal! Dimnike meče raz hiš, strehe grozi razkriti...

ROBESPIERRE: In ljudstvo?

SAINT JUST: Molče se razbegavajo vseppek. Vihar jih razganja, noč plaši. K nam, izobčencem, se ne zdi nikomur niti ozreti...

ROBESPIERRE: Si zadovoljen zdaj?

SAINT JUST: Le od strani, sem tam kdo, v varno zavetje hiteč, poščili na ta prekleto rotovž.

ROBESPIERRE: Kdo med vami nosi nož s seboj?

HANRIOT: Nož?

ROBESPIERRE: Kdo izmed vas?

LEBAS: Kaj hočeš?

ROBESPIERRE: Kdo je Judež, ki me bo s poljubom izdal?

SAINT JUST: Izdal? Vsi smo izdani, vsi zaznamovani.

ROBESPIERRE: Kdo me je semle siloma prignal?

SAINT JUST: Vsi smo s teboj.

ROBESPIERRE: Nekdo me je v past zvalil.

SAINT JUST: Vsi smo ujeti s teboj.

ROBESPIERRE: Če bi v priporu ostal, bi bil pred sodišče odgnan.

HANRIOT: Hudiča, kaj mi ven na ven oponašaš, da sem te iz aresta rešil? Mesto da bi mi bil hvaležen, se pomenil, kaj in kako nam je ukrepati znanprej.

ROBESPIERRE: Kakor hitro bi pred sodiščem izpregovoril, bi to zalego kozjih molitvic naučil. Sem manj zgovoren, kot je bil Marat? Manj domiseln? Ko so ga hoteli zmerneži onemogočiti, streti; jih je tako hudičevo napetnajstil, da ga je ljudstvo na rokah odneslo domov. Marsikateri njegovih tožnikov si je s to pravdo skopal grob.

Chenier je bil vse bolj naravnost, vse bolj ostrih in žgočih besed. Vendar me je prisilil, da sem ga pogнал na šafot. A ti, me nisi vendan proti Chenieru ščuval? Svoje si dosegel. Ogrdil si ga; da nisem mogel, ko da zlomim liktorski šop nad njim. Poslušaj to zavijanje daljnih viher?

Ta tožni zvok? Se ne oglašaj on? Moj pesnik? Ni revolucije poveljal kot nihče sicer? Mi ni zažugal, da pridem čez tri dni za njim? Poslušajte, poslušajte; se tako oglašaj prihajajoči potop? Kaj se mi bližaj? Kaj skrivaš za hrbtnom? Ne premikaj se.

SAINT JUST: Mojster...

ROBESPIERRE: Ne boš me prevaril, ne ti, niti nihče od najetih morilcev!

SAINT JUST: Kako naj dokažem?

ROBESPIERRE: Prisegaj in kolni. Čutim in vem, da bom ta tla s svojo krvjo poškopil...

SAINT JUST: Maksimiljan... Maksimiljan...

ROBESPIERRE: A, to si ti? Vendarle od nekod. Iz daljave človeški glas! Me je Andrej poklical? Andrej Chenier? On? On da me kliče?

SAINT JUST: Jaz te kličem. Jaz te kličem v zavest!

ROBESPIERRE: Ti? Da, to si ti!

SAINT JUST: Kdo me je doraščajočega osvestil? Kdo me s sveto revolucijsko resnico razsvetilil? Kdo se mi zaziral zaklinjajoč v oči? Komu sem po pasje služil? Komu osrečeno pritrjeval? Kdo me je hranil, kdo v svilu oblekel? Kdo mi je razkril miselni čar? Misel domisliti do poslednjih giljotinskih ostrin!

ROBESPIERRE: Da, takšen si. Kako bi mogel nositi skrivoma nož za hrbtnom?

SAINT JUST: Pa če ti je Hades prestopiti, skupaj se podava v podzemlje.

ROBESPIERRE: Skupaj s teboj? Kakor da si mi neznansko težo odvezel. In vendar je vsakomur od vas, brez kazni, dovoljeno me kot steklega psa pobiti... Kaj čakate, kaj me gledate? Ne strmite v me! Pobijte me! Odkupite se! Nekdo bo storil to. V obraz ga nisem videl. Preveč poniglav in zahrbtnen je bil udar. Toda vprav ta dvorana se mi je v snu razodela...

SAINT JUST: Še ne verjameš?

ROBESPIERRE: Kaj naj verjamem, česa naj ne verjamem? O, ko pa predobro vem; če me končajo, je naš veliki up bil. Tallien in Barrère bodo s svojo nepoštenostjo republiko grobokop. Tretji stan, ki je prvih v zgodovini iz polnih pljuč zadihal, bo znova teptan in opljuvan!

SAINT JUST: Je to glas mojega mojstra?

ROBESPIERRE: In kaj mi svetuješ, ti, ki si me semle zvalil? Ta tla si oglej, nobenih krvavih madežev nikjer. In vendar, sna si ne morem utajiti; čedalje bolj določno se riše v mojo zavest.

SAINT JUST: Tvoje ime, tvoj ugled! Revolto moramo oklicati! Na noge nam je vzdigniti ves Pariz! Ko trop podgan se bo razbežal konvent. Ne bo ga, ki bi se drznil ljudski volji ustavljati.

ROBESPIERRE: Skozi kakšne megle me ogovarjaš? Si to ti? Si ni nekdo tvojega glasu izposodil? Silo mi svetuješ, ko je zakon spregovoril. Stopi bliže, je to tvoj obraz? So to te oči, v katerih sem plamen brezpogojne privrženosti revoluciji zanetil? Ne premakni se, obstoj... Zares, čuden in nenavaden je tvoj nasvet.

HANRIOT: Plat zvona ukaži biti!

ROBESPIERRE: Kdo ste vi? Vsi zapovrstjo? Ta tu mi ukazuje plat zvona biti?

(Lebas molči.)

SAINT JUST: Nekaj vsekakor moramo podvzeti.

ROBESPIERRE: Samo ta vrata; edin izhod. Za njimi se plete naša smrt.

HANRIOT: Za vraga, kakšna smrt?

ROBESPIERRE: Hudodelstvo in krivica ne smeta nad nami vriskati. Navsezadnje ne gre za nas, zadeli milijonov za nami ne smemo popustiti. Z nikakršnim, četudi komaj zaznatnim ukrepom proti svobodi se ne smemo pregrešiti...

(Medtem je pritekel sel in šepetaje poroča Hanriotu)

HANRIOT: Jaz ti pa povem, da boš na to vižo bore malo dognal. Pravkar mi sporočajo, da je rotovž zastražen. Medtem ko mi postajamo križemrok, prazno slamo mlateč, so konventovci navozili topove krog in krog.

ROBESPIERRE: Sem dejal, da iz te mračne dvorane za nas ni vrat.

HANRIOT: Če bomo kaj prida tenkočutili, sredstva izbirčili, nas bodo vsekrižem pognali hudiču v rit.

SAINT JUST: Predvsem moramo Couthona poklicati (Lebasu) Piši! »Couthon, vsi patrioti smo postavljeni izven zakona...«

ROBESPIERRE: Samo jaz.

SAINT JUST: Vsi, kar nas je s teboj. Pripisi: »Vse ljudstvo je z nami pripravljeno na odpor...«

ROBESPIERRE: Ljudstvo?

SAINT JUST: Ljudstvo? Zakaj ne ljudstvo?

LEBAS: (dopiše in si glasno narekuje) »Ljudstvo boš izdal, če se ne potrušiš med nas.«

ROBESPIERRE: Le kaj smo ljudstvu mar?

HANRIOT: Kanalje se gonijo, opijajo. Z batom po buticah zaslužijo.

SAINT JUST: (predloži Robespieru v podpis) Boš podpisal?

ROBESPIERRE: Pravzaprav...

HANRIOT: (naglomoma podpiše) V bitki ne kaže rožic saditi...

SAINT JUST: (zapečati pisanje in ga izroči slu) Občanu Couthonu.

(Sel odide)

SAINT JUST: O, da bi mogel s čimerkoli ta prekleti molk razbiti!

Nihče se ne gane; vrata so pozapahnili, okna zatemnili. Le sem, tam blisk. Vse kaže, da smo Parižanom prava figa!

ROBESPIERRE: Smo lastnemu ljudstvu zares tako odveč?

HANRIOT: Drhal je drhal, slednji se trese za lastno rit.

COUTHON: (Z bergljami vstopi) Napisali ste mi, da je ljudstvo na nogah, a ceste so prazne ko beračev žep. V takšnem neurju bolnega človeka z doma zvaljati. Kaj postajate? Česa kanite pričakati? Kazno je, da se sekcij nobena ne meni zganiti. Odpravljajočega se zdoma, me je obilil smrtni pot; kakor da se odpravljam na šafot.

HANRIOT: Hudiča! Saj se ne pripravljamo za pogreb. Vina in žensk se še zdaleč nisem naveličal.

ROBESPIERRE: Hanriot, te minute velja spodobeje razmišljati.

SAINT JUST: (ki je medtem dopisal) Podpiši, mojster! Proglas ljudstvu, edini izhod.

LEBAS: Vsem nam velja podpisati!

ROBESPIERRE: Vprašam vas, v čigavem imenu, s kakšno pravico naj podpišem ta klic na punt?

SAINT JUST: Podpiši. Ne sprašuj.

HANRIOT: Zdaj nimamo kaj ugibati. Vsi se moramo podkrižati. S topovi velja izpregovoriti. Z bajoneti naš prav v kontrarevolucionarje začrkati.

Vsi: Podpiši! Podpiši!

ROBESPIERRE: Ta proglas? Kdo nas je pooblastil? Konventu se ne bom zoperstavljal. Zakonov, ki sem jih utrjeval, ne bom ničil.

SAINT JUST: Sam veš, da uživaš med ljudstvom brezprimeren ugled. Če boš omahoval, boš izgubljen.

ROBESPIERRE: Svoje sem povedal.

SAINT JUST: Položaj je brezupen.

ROBESPIERRE: Brez privolitve odsekov, brez konventove pritrditve se niti ne zganem.

SAINT JUST: Samolastno si boš vrv okrog vratu zadrgnil.

ROBESPIERRE: Maloveren si, Saint Just. Če se je moj čas zares iztekel, bom zavestno in vdano smrt pretrpel. Pogum, ki sem ga od tisočev terjal.

SAINT JUST: Ne le sebe in nas; republiko boš pokončal.

ROBESPIERRE: Morebiti za hip. Če bomo rušili zakone na lastno pest, poženemo republiko v grob. Kaj nisem zaradi lomljenja postav, zaradi hudodelstev proti svobodi, v smrt tisočernih pritrdil? Zdaj mi ti kažeš krivo pot; le da sebe obvarjem. Prijatelji, ne pozabiti, iz kako krhke gmote sestoji človek! Jutri si že ti, krasotec, zlahka pest črvov in gliv. Duh je, ki te je izklesal v to mikavno podobo. Zares, glej, da se ne boš proti lastnemu geniju pregrešil.

SAINT JUST: O, moj mojster, le kako, s kakšno besedo bi te pregovoril. Ne uvidiš, da je včasih sila potrebnejša mimo tenkočutij? Le z golo pestjo se nam bo posrečilo pravico ohraniti.

COUTHON: Kaj bo z nami? Kaj bo z nami?

HANRIOT: Čedalje bolj se mi zdi, da smo se ujeli v mišjo past.

LEBAS: Od vsepovsod so namerili topove na rotož.

ROBESPIERRE: Prav tu mi je dano usodno uro dočakati. In vendar, najbližji si mi, ko da si me ti izdal?

SAINT JUST: Meni, takšne besede!

ROBESPIERRE: Navsezadnje, kaj o človeku sploh veš?

SAINT JUST: O, mojster, kaj meniš, da mi današnja kot poprejšnja naša dejanja ne dajejo polno zavest, kam naša pot? V večni neslišni nič... Nekam, kamor bom šel čisto sam. Od kdaj že to misel ljubkujem. Čudno, o smrti razmišljati je lepše in prijetneje, kakor z ljubico spati. Kako grobih čutov je bil Danton...

ROBESPIERRE: Spet on! Kaj hočeš z njim? Zakaj mi govoriš o njem?

SAINT JUST: Oženil se je, ko je začutil smrt za petami. V objemih mlade žene si je nič, ki je zazeval pred njim, skušal prikriti.

ROBESPIERRE: Pusti to, pusti... Vem, ti si z menoj. Je v tvojih očeh izpisan moj poslednji prav? Kaj pravzaprav si, človek? Svojo resnico v tvojih očeh lovim? Chenier, Chenier... Kaj sem pričakoval? Tisto zaupanje bi rad znova užil, s katerim se je šestnajstletnik v me zaziral. A on? Na pragu v smrt me je od vrha do tal popljuval. Sem zaslužil ta izpljunek grenkih slin? Kaj strmiš v me?

SAINT JUST: Na kolenih sem pred teboj. Moj ponos, moja vzravnost, vse ti podarjam.

ROBESPIERRE: To si ti, da, ti...

SAINT JUST: Le tenka stena nas ločuje od morilcev. Kot jim mi prisluškujemo, onstran teh vrat prisluškujejo oni nam.

ROBESPIERRE: To ni tisto, to ni tisto... Nekaj povsem drugega moram domisliti. Govore o meni, da sem nestvor. Desmoulins me je Caliguli enačil. Morda je tu po sredi nekaj res, grozljivo res... Niso katedrale poganjale iz grmad okostij? Piramide so zidale armade sužnjev.

SAINT JUST: Prav si mislil, Maksimilijan!

HANRIOT: Se bosta jenjala izpovedovati, vidva tam?

LEBAS: V predsobi je vse živo ljudi.

COUTHON: Le zakaj ste me nagovorili semkaj?

ROBESPIERRE: Ti mi daš prav? O, ta čudna razdvojenost srca! Miru si želim, a sem vseskozi ena sama bolečina. Nobenih cenjenih besed, vzvišenih gesel, ničesar ne prenesem več. O, kako je razril in razranil Chenier to srce! Kot Abraham Izaka sem Andreja na giljotinskem oltarju domovini žrtvoval. Odkar pomnim, mi je bilo brezčutno samodovoljstvo povprečnosti gnus! Odkod ta nemir? Se ne krči vesoljstvo v nenehnih bolečinah? A jaz? A jaz? Kdo me je poklical, kdo vesoljstveni nemir v me zasejal? Da, da, v teh očeh berem popoln zaup? Sem že kdaj zaslužil čistejši lesk? Psujte me, pljujte po meni, ni mi mar. O Bog, da si mi podaril na pragu v nepovrat tolikšno zaupanje v moj prav!

LEBAS: Mar nas ne vidiš? Smo bili manj ob tebi in s teboj kot Saint Just? Če si mi tudi krivičen, celo zdaj, ko se nam vsem izteka čas.

COUTHON: Kaj nam zares ne kaže kakor podobno umreti?

(Blisk in grom)

HANRIOT: Kdaj bo prejenjal ta pekel?

Stražar: (vstopi) Konventov odposlanec.

SAINT JUST: Ne ga prepustiti!

COUTHON: Kaj res ne boš podpisal?

(Drug čez drugega:)

Podpiši, podpiši!

ROBESPIERRE: Naj našo pravdo končno veljavno razsodi konvent.

SAINT JUST: To je neizbežna smrt.

ROBESPIERRE: Vsekakor bolje slavno poginiti, kot pa poniglavo životariti!

HANRIOT: Hudiča, pa jaz, pa mi!

ROBESPIERRE: (stražarju) Vstopi naj! (Stražar odide)

SAINT JUST: Zares, Danton ni vprav ničesar vedel o sladko trpkem, a tako ljubečem, lahkotnem skorajda neslišnem bližanju smrti...

III. stopnjevanje

(Skupinica v pritajenem pomenku. David privihra in hoče v sejno dvorano)

BARRÈRE: (zaustavi Davida) Kam, prijatelj?

DAVID: Ne zadržuj me! Ves svet se je proti njemu zarotil.

BARRÈRE: Kam potemtakem?

DAVID: Ne odpraviš me. Že od jutra mi prečkaš pot. Nikoli ti ne odpustim, da si me iz konventa nagovoril. Na tak dan! Ob urah, ko se je zganil utrip zgodovine! Kaj vse sem tebi na ljubo zamudil! In neurje, ki se je razbesnelo nad Parizom! Se spomniš sinočnje sopare; v kakšno noro ihtivost nas je naganjala vsevprek? Se ni Chenier ustil in se je v vsakogar zaganjal, ko da je v nevidno kletko ujet? Čudno, čudno; mar je vedel, da bo čez nekaj drobnih ur pred giljotinskega Samsona pokleknil? Kje se potika zdaj?

BARRÈRE: Se ti meša?

DAVID: Je v to viharšiško simfonijo zvokov tudi njegov spev zaobjet?

BARRÈRE: Sanjaš?

DAVID: Čekajo; smrt? Četudi je bil pijandura in sila nadležen svat; toda poet je bil, poet! On, da bi kar tako kot kak podlesek preminil? Beži, beži; teh in podobnih pravljič sem sit! Poslušaj to zavijanje čez strehe, reže, line, čez ves ta babilonski splet; da bi on ne imel svojih prstov vmes? O, ta čudovita slutnja! Če me ujme pokončajo, ki preže na nas od vsepovsod; da ne bom duhovina svojih barv izlival čez nebesni svod?

BARRÈRE: Ne sili mednje, miruj.

DAVID: Mojstra naj v stiski zapustim?

BARRÈRE: Poslušaj, David. Rotovž je bržda že z vojsko obkoljen. Konvent je potisnil tirana in njegove ob zid. Po sklepu konventa je bil Robespierre v ječo odgnan; od tam ga je nasilno odpeljal Hanriot. Zdaj zver ždi za temi vrati in kuje punt. Mi se krčimo tu in čakamo. Drug za drugega vemo. Se ni davi ustil Saint Just, da velja tarpezijska skala ali Kapitol! Zdaj jo ima. Gorje mu, ki se jim je pridružil to uro v ta čas. Tam notri jim ne kaže kot raz skale v prepad. Kapitol je naš.

DAVID: S Krepostnim bi bil lahko skupaj zaprt; zatem v zmagoslavju čez Pariz ponesen.

BARRÈRE: In ti si vse te tresljaje zgodovine preupal.

DAVID: Le kaj si bo mislil o meni naš dobri prijatelj, da sem ga poniglavo izdal...

BARRÈRE: Prava figa, kako sodi o tebi mrlič.

DAVID: Čuden čas! In ta peklenski piš! Zame nepremagljiv mik. Veš, sliko imam v grobem pred seboj. Zdaj mi treba preučiti vsakega posameznika.

BARRÈRE: Za temi vrati se krči in nemočno besni krvavi triumvirat: Robespierre, Saint Just, ravnokar se jima je pridružil Couthon. Ti, pa ti!

DAVID: Jaz, jaz? Sokrates se poslavlja. Pravkar namerja čašo strupa izpiti!

BARRÈRE: Sokrates, pa zver, ki za vrati ždi!?

DAVID: Tako veličasten prizor! Ozadje; razviharjeno nebo! Edinstven, čudovit mož! Nikomur pod soncem ni bilo dano nekaj podobnega naslikati!

BARRÈRE: Preprostež Hanriot je tudi med njimi. Če se mu zazdi in plane med nas; ž njim ne kaže češenj zobati!

DAVID: Veš, kelih bo zlat. Kot zdajle bo planil vmes blisk. Odtlenki, sviti in prelivi tisočeriš še nevidnih barv! V ozadju on; miren, hladen, z odločnim leskom v očeh, stisnjenih usten...

BARRÈRE: Ne hodi k njim...

DAVID: Zgodovina bo spregovorila; jaz naj zamudim?

BARRÈRE: Še ne razumeš? Odpri oči. Če pahnejo njega v prepad, za njim — tebe!

DAVID: Mene?

BARRÈRE: Se nisi vendar ob njem izpostavljaj? Se nisi v jutro zaklel, da hočeš umreti skupaj z njim?

DAVID: Če se pošlevim, bom še sliki kos, ki sem jo zamislil?

BARRÈRE: Sem ti svetoval; poberi se odtod!

DAVID: Si ti čudak! In kakšen si videti! V obraz si ves stisnjen in bled. Tamle med očmi se ti ostri bolesten urez! Včeraj ga še ni bilo! Če bi te takšnegale naslikal!

BARRÈRE: Otrok si, David. Kolikokrat naj ti še zabičim; izgini čimprej!

DAVID: Meniš potemtakem, da purpurno rdečih barv giljotina ne izdeluje zgolj iz aristokratskih mrhov?

BARRÈRE: Ni škoda! Mesto da bi ti s srčnim sokom aristov vzvišene sanje uresničeval — se bo poljuben mazač s tvojo krvjo po platnu spakoval.

DAVID: Ti, potemtakem resno misliš? Joj, koliko podob bi še želel naslikati! Če pomislim zgolj na razviharjeni rotovski trg. Maloprej sem se zgrozil ob titanskem boju naravnih sil. Nebo grozeče kot še nikdar, zemlja pogreznjena v temo in molk. Kako si želim vprav zdajle naslikati razkošen sončni vzhod.

BARRÈRE: V politiko se potemtakem ne mešaj.

TALLIEN: (pristopi Barrèru) Konvent pošilja narednika Merdo z desetnijo izbranih. Dečka bi kazalo še posebej podučiti.

BARRÈRE: Kar meni ga prepusti. (Davidu) Še nisi izginil?

DAVID: Same hude misli se pletejo tod...

BARRÈRE: Česa čakaš potemtakem?

DAVID: Že grem. (Odhajajoč se zagleda v Merdo) Gospod...

MERDA: Jaz? Mene?

DAVID: Trenutek, občan. V vaših očeh je tako tajinstveno odločen lesk. Če se mi tole posreči na platno ujeti!

MERDA: Oprostite, občan komisar. Kliče me dolžnost.

DAVID: Figo me briga svet. (Odide)

MERDA: (Barrèru in Tallienu) Občan, general.

BARRÈRE: Si obkolil z vojaki rotovž?

MERDA: Povelje sem izvršil!

BARRÈRE: Konventov ukaz imaš?

MERDA: Na povelje.

BARRÈRE: Vsekakor moraš tirana s pajdaši prepreti. Če kdo pobegne, se boj!

TALLIEN: Fant, en pot si pogrešil, glej, da ne boš vdruči.

MERDA: Če bi se krvolok ustavljal?

BARRÈRE: Menda veš?

TALLIEN: Ne pozabi: ves svet je priča, da ga je konvent izven zakona postavil.

MERDA: Potemtakem ga zlahka brez okoliševanij...

BARRÈRE: Tiho! Nihče ti ni ukazal, ne dovolil. Karkoli boš ukrenil sicer, boš napravil na lastno pest.

TALLIEN: Drzno dejanje včasih ni malost.

BARRÈRE: Mladi Brutus, za temi vrati se sklepa tvoj triumf.

MERDA: Brutus? Triumf? Gospodje... (Stopi k vratom — vratarju) Sporoči občanu Robespieru, da me pošilja visoki konvent. (Vratar odide)

MERDA: (tovarišu) Popoldne toliko, da nisem glave zaigral, ko se mi je Hanriot izmaknil. To pot bom bolj pazljiv. Pištolo sem skril v žep. Če ta ne bo še nocoj moj veliki srečolov! Brutus, da, Brutus!

VRATAR: (vstopi) Občan Robespierre pričakuje odposlanca konventa.

MERDA: (tovarišu) Kakor hitro zakličem republiko, udrite za menoj! (Odide)

BARRÈRE: Kazno je, da bo fant svoji nalogi kos.

VOJAK: Občan, general?

BARRÈRE: Ste pripravljeni? Če bi se vam kdorkoli ustavljal: streljajte!

TALLIEN: Brez mečkanja in brez ozirov.

(Zasliši se strel ter Merdin vzklik »Živela republika!«)

BARRÈRE: Vojaki revolucije, naprej! (Vojaki vdoro v dvorano)

TALLIEN: Ljuba moja Thérèse...

BARRÈRE: Treseš se, prijatelj.

TALLIEN: Ti si smrtno bled.

MERDA: (Opotekajoč se vstopi) Kakor hitro sem se znašel med izdajalci z obraza v obraz, me zagrabi nepopustljiv krč. Krvolok je mirno sedel sredi svojih pajdašev. Hromi Couthon je potiskal nek pergament predenj. Tiran me opazi in se dvigne. Vpraša me bogvedikaj. Pred očmi se mi prične krvavo megliti. Dvignem izpod plašča pištolo ter sprožim. Z zgornjim telesom se je čez mizo zvrnil; brez glasu — mrtev.

PRVI VOJAK: (ob vratih) Lažes! Samosilnik ni crknil. Ravnokar je po vodi zahlipal. Hudičevega olja bi mu v gobec natočil!

DRUGI VOJAK: Tudi ta je bosa! Tiran si je samoročno v Hades vrata odklenil!

MERDA: O, bogovi! Vprvič v življenju sem človeško kri prelil! Kako čuden in nenavaden počutek. Saj vem, da je bil izdajalec... Vendar, ko da mi je žal. Kolajn nečem, povišanja so mi odveč. Si je res potrebno po takšni poti čast služiti, življenje ohranjati? Če tako, potem sem rajši svoj živ dan berač!

BARRÈRE: Kar trobezljajš? Kdo ti je ukazal streljati?

MERDA: Razumel sem, moj general.

BARRÈRE: Slabo si slišal.

TALLIEN: Proti volji konventa si svojeglavo ukrepal. Da bi te za to še kdo nagrajeval!

BARRÈRE: Sicer smo pa ravnokar slišali, da se je nestvor sam pokončal.

MERDA: O, da bi jaz ne bil udeležen!

TALLIEN: Le glej, da se ne boš z bajkami otepal. Uradno je dognano; krvolok je roko nase sam položil.

BARRÈRE: Če bi se ti pa zahotelo še naprej lagati, se korajžiti in naraščati, bom včas poskrbel, da boš onemel.

MERDA: Moj general!

LEBAS: (plane v predsobo) Ljudje, svoboda poginja in jaz naj živim! Se izplača? O Tallieni, Barrèri, kakšen nesmisel! Res, jaz ne morem več. Če tako, potem rajši smrt! (Se ustreli)

SAINT JUST: (Vstopi) Proč! Naj se me nihče ne drzne dotakniti! (Nad truplom) Lebas! Mrtev? Bogovi! Kako tiho, skorajda neopazno si nas spremljal. Šele smrt te je razodela. Kakšna krhka lepota je čez ta obraz vzcvetela! Mojster, najin mojster v smrtnih krčih izhropeva... V najtišjo tišino si se umaknil. Kaj skoro pridemo za teboj.

TALLIEN: Kaj ga gledate? Menda ne bomo s krvoloki ovinkali ter sem tam mešetarili!

SAINT JUST: Krvavi opravek si mi olajšal, Lebas.

TALLIEN: Menda si ne domišljaš, da bomo kate-remukoli morilcev dovolili pred giljotiniranjem otrobe vezati?

SAINT JUST: Ti boš mene s smrtjo strašil? Če se spotaknem pred šafotom; bom to še jaz? Če bo smrdelo tole razcunjano meso; saj to ne bom več jaz!

BARRÈRE: Občan, čas krvoločnih čenč je bil.

SAINT JUST: O, Robespierre, blagor ti, da ne slišiš naraščanja podgan!

BARRÈRE: Pripravi se, ponosnež! Zate in tvoje že tešejo slavnostni šafot. Jutri vas bo ves Pariz vrisakajoč pospremil na poslednjo pot.

SAINT JUST: Podgane! Podgane!

EPILOG

(Pariška kavarna in prostor pred njo. Družba veselja pijane gospode. Sieyes pride počasi od strani.)

GLASOVI: Hura! Hura! Ste videli tirana crkniti?

ENA DAM: Je nestvor končan?

PRVI ROJALIST: Škoda. Da sem ob ta pogled! Se je bal, milosti prosil?

SIEYES: Vso dolgo in mučno pot ni z očmi trznil; a pri tem je zaradi prestreljene čeljusti strašne muke trpel.

DAVID: Gospoda, dan, ki nam je zasijal, se v ti-sočletju ne bo ponovil! (Vsesplošen plosk)

PRVI ROJALIST: Nisi ti David? Tiranov poma-gač?

DAVID: Kdo kakor jaz je teže tiranijo prenašal?

SIEYES: David je naš! On ni, da bi ostudne spake teroristov ovekovečal. (Pritajeno) Kralje nam bo veličal.

V tem klici: »Živela Thérèse!« Tallien, Thérèse Cabarus)

BARRÈRE: Gospoda, glejte jo! Našo ljubo termidorsko gospo! (Vsesplošen plosk)

Vnovič je zasijala med nami Charlotte de Corday. To pot neokrvavljenih rok. Očarljiva, kje naj bi črpal Tallien svojo drznost sicer... Hrabrila ga je misel, pred njim je bil up — na vaš pogled.

THÉRÈSE: (Tallien) Ja, ja, debelušček. V pržonu sem se natrpela za svoj del. Zdaj se boš vical ti. Bom že poskrbela. Ne boj se. (Smeh)

MAŠČEVALKA: (od strani) O ljudstvo; kaj ne vidiš, kakšen gnoj je preplaval Pariz! Vrata ječ so se odprla nastežaj; komaj je on končal, meč, iz nebes poslan! Le oglejte si aristovski napuh; spet se je priupal na beli dan! Razkazuje nam bledoto svoje polti in usahlost svojih lic. Hinavči na ves glas! Trkajo na usmiljenje naših src! Zares, giljotina je naš najsvetejši zakonik! Za ljudstvo ni čudovitejšega opravila mimo rdečih maš!

TALLIEN: Molči, baba! V republiki je vsepovsod red in mir. Teror je končan, morilski zbor giljotiniran.

THÉRÈSE: Meni je, ko da si rožic nasadil. Debelušček, poljub si zaslužil.

BARRÈRE: Srečen Pariz! Spet bdi zakonitost nad teboj. Zdaj pa občani, razhod!

THÉRÈSE: Junaka, koga naj poljubim najprej?

MAŠČEVALKA: Če me pri priči pobijejo, odjenjala ne bom!

DAVID: Do semle sem že sit jakobinskih litani! Vrag naj pocitra čednost in krepost! Naj živi greh! (Vsesplošno objemanje in poljubljanje)

MAŠČEVALKA: Zakaj je moral on umreti? Ker je vas, nečistnike, duše kupljive, prijatelje kralja in denarja, strah grabil pred njim!

(Ljudstvo ploska)

LAURENT: (Barrèru) Naš rešenik! Da sem dočkal ta dan!

BARRÈRE: Potulil si se, prijatelj. V odločujočih trenutkih te ni bilo ne videti ne slišati.

LAURENT: Kaj jaz; ubog trgovec; nič več.

BARRÈRE: V konventu si molčal.

LAURENT: Poslušal, prijatelj. Tebe občudoval. Vse kaže, da je napočil zlati vek. Trgovina in obrt bosta vzcveteli, kot ne pomni svet.

MAŠČEVALKA: Znova se napihuje stara nasilniška oblast! Siromakom bič, plesniv kruh, prazen bokal! Gospodi pa, kakopa: šumeči klarinet in izobilja prevrh! Kar oglejte si jih, strašila poprejšnjih dob. Giljotino je postavil in uzakonil sam Bog! Tisočero, kaj, milijone krivin je z njo izgladil. O, ti čudežni stroj v maščevalnih rokah nadzemeljskih sil! In vi ste se ji postavili nakljub! Od gospode prevarjeni ste vriskajoč pospremili Robespierrea v smrt. Strašno kazen boš pretrpel zadelj tega, o, svet! Zaman smo spremenili Bastiljo v kup razbitin! Zaman pogнали Capeta v Hades! Od strašnega videnja se mi bo vnel um! O, nihče naj ne doume preko svojih sil! Zakaj so butili bogovi z grozo spoznanja vprav tale ubogi stvor? Zakaj so dopustili večini milostno mreno čez vid? Gorje mi, gorje! (Zdivja proti mestu, nekateri za njo)

DAVID: Gospoda, kdo od nas še ni jakobinskih pridig prenažrt? Za nami je epot za vselej noč preteklih let! Mi smo sodobnost. Hočemo po vsej priliki in za vsako ceno živeti! Godci so tu, za mano, na ples.

THÉRÈSE: (Tallien) Debelušček, je tale David, je tale David... Ne mrgodi se; pojdiva plesat! (Odideta)

BARRÈRE: (sam) Takole se suče ta svet... Kako čudno je to. O, da sem ga moral videti umreti... Prinesli so ga na nosilnicah. Ko da se ga svet ne tiče, se je opljuvan in zasmehovan po našal. Saint Just je s prezirnim nasmeškom podivjano drhal motreč, korakal v neizogibno smrt. Krasotec. O ta prevrtljivost ljudskih vzhičenj! V nekovšno umazano cunjo je imel Robespierre ovito prestreljeno čeljust. Šele ko mu je giljotinski Samson strgal obvezo, je v smrtno grozo nekaterih in divje veselje drhali neizrekljivo zaječal. V naslednjem hipu je bil že spet mirno zbran. Ne smem se spomniti na njegov pogled. Odpuščajoč... Zatisnil sem oči; sicer bi proti samemu sebi, proti tolpi lajajočih psov krog sebe zbesnel. Bogovi, bogovi; ko sem se streznil, je ležal pod giljotino; nem, obglavljen, nesmiseln mrtvak... In zdaj? In zdaj? Sanjam? Sam s sabo se pogovarjam. Sem pripravljen? Se mi hoče? Sem voljan? Moram, hočem, vem! Vem? Kaj vem?

Jože Snoj: HODNIK

(odlomek iz daljšega teksta)

Svig se je tako rekoč oženil z rdečelaso psico. To je bilo lanskega poletja. Natanko se spominjamo. Praznik lovcev je minil. Gho jo je prinesla na rokah, kot zlo jagnje, v njegovo kočo in prespala z njim, edina ženska v zaselku prespala noč z moškim, ko se moške še niso bili vrnili. Nekateri med njimi se niso nikoli vrnili. Gho je prišla zjutraj na prag, klecala je, kot da se je vso noč ljubila stoje, in ni se ozrla, ko ji je Svig položil roko na rame. Psica je ostala v koči in se ni ganila s pograda. Ko je Gho molzla kravo, ko se ji je sklanjala pod vime, jo je nenadoma zaskočil mlad junec. Padla je na obraz v leseno korito, popolno mlačnega mleka. Jokaje se je stekla v kočo in psica ji je zlizala lice do vročične krvave sline.

Tega ne bo Gho nikomur povedala. Gho je dekle, ki sta ji Bogud in Baja pri spočetju po nerodnosti steptala dar govora. Svig trdi, da jo včasih sliši spregovoriti. Eno ali dve besedi, toda to razločno, tako ukazujoče, da se mu jo zahoče na mestu ubiti. Svig ima skrivnost, zato si jo je izbral za ženo. Tri poletja ji je sledil po planini, a ne enkrat se ni obrnila in ozrla vanj. Ne sliši, on pa tega ne more verjeti. Šele s psico si jo je toliko pridobil, da je stopila pred njim v njegovo kočo.

Nekomu mora pripovedovati svojo skrivnost, zato jo zalezuje, sicer jo pa sovraži, ker zalezovati pomeni sovražiti. Ima ga, da bi tulil nad njeno boleznijo, toda ve, da ne sme ozdraveti. Če bi ozdravela, se mu zazrla v obraz in spregovorila, bi nam povedala njegovo skrivnost, ki ji jo že tri poletja govori v hrbet. Srčno se boji tega in hkrati trepeta od veselja nad mislijo, da bi se to kdaj utegnilo zgoditi. Poskušal bo in ne bo odnehal.

Svig je človek, ki ne more umreti. Človek, ki ne more umreti, tudi ljubiti ne more. Svig ne ve, kaj je ljubezen. Ne ve, kaj je poljub. Če ne znaš in nočeš umreti, si nikoli ne moreš zaželeli smrti. Če si ne moreš zaželeli smrti, ne moreš do konca ljubiti. Lahko umreš mlad, ne da bi okusil ljubezen. Lahko pa ne znaš in ne moreš umreti in ljubezni ne moreš okusiti, če živiš sto let. Ubijal bi od obupa, toda ubiti se, Svigu ne pride na pamet. Nekaj je z njim, česar ni v njem. In grozovite so lahko posledice take občutljive brezčutnosti.

Mi smo staro ljudstvo, ljudstvo oblakov. Živino pasemo in talimo rudo. Sejemo tudi. Koliko vemo in koliko smo poskusili, pojejo pesmi o nas. Praznik lovcev, kadar napoči, nas ohranja maloštevilne, a jedre. Kdor se lovcem ne zna ali ne more pridru-

žiti, konča v breznu. O tem breznu pri nas nihče ničesar ne ve, ker o njem preprosto ne govorimo. Obstaja samo za nas. Iz njega se redimo, okrog njega smo sklenjeni, drug pred drugim smo si ga krivi. V tujčevih očeh smo najmilejše in najmanj bojažljivo ljudstvo pod soncem, zato si nas vsakdo zmeraj poželi zaslužnjevati. A kako boš zaslužnil greh, ki o njem grešnik sam ničesar ne ve? Lahko nas stepta, lahko nas zvrhoma poseli s svojimi ljudmi, toda brezno ostane skrito in, kadar spet napoči praznik lovcev, požira. Kogar ne pogoltne, je z nami in naš in nikoli več mu nobeno tujstvo ne more do živega. A kogar pogoltne, je na naši vesti še bolj naš, kot je kdaj bil. Tujcu pa se v sanjah ne more prikazovati ljuba domača podoba padanja, od katere do žalosti pobesniš.

Desetkrat, stokrat so nas že skupoma poselili in prevalili, pa smo še zmeraj to, kar smo bili na začetku, ljudstvo oblakov, s skalami obmetanih planot. Molčljivo ljudstvo smo in potrpežljivo. Ne vojujemo se z nikomer, razen sami s seboj in sami med seboj. In, glej, čudež — ravno zato smo se ohranili do danes. Ko bi se spoprijemali s sosedi (in koliko jih je, za nas ni štirih strani neba, za nas je en sam nepretrgan obroč zemlje, pedenj pri pednju razrivan od gnetočih se tujcev), bi že zdavnaj vsi popadali na mejah. Mi preprosto nimamo meja, ne skrbimo zanje, saj jih prerivajoči se in nas željni tujci pedenj za pednjem razrivajo in tako širijo njih krog. Čedalje obsežnejši zato postaja. Mi skrbimo zase, za svoje jedro. V njem vse preberemo, kar se nam zdi nenašega, našemu grehu tujega. Tod, onkraj brezna, se za nas začne vprašanje obrambe, ne na mejah.

Mi smo najbolj zahrbtno ljudstvo pod soncem. Stokrat, tisočkrat preganjene duše nosimo v sebi. Storimo, kar storimo, kar nanese, da je prav, in se v sebi lepo znova preganemo. In če je treba, se preganemo še enkrat in še enkrat. V dobi enega samega življenja. Ni zmožnejšega ljudstva na zemlji. Vsak od nas je sam zase tak, kot smo na splošno mi vsi. Ne brani in ne čuva svojih meja, svoje osebe navzven. Sebe grize. Zato ga ni mogoče preobrniti in pretentati, čeprav vse stori, kot je rečeno in zaukazano, še bolje, kot je zaukazano. Meje so odprte, se nastavlja potrpežljivo in prostodušno, stopite čeznje, delajte z menoj, kar se vam poljubi, zahtevajte, kar hočete in kolikor hočete. Ampak o breznu ne govori, glede brezna je molčljiv in se dela, kakor da še sam ne ve zanj. Prav zato jih lahko, ker najbrž res še sam več ne ve zanj, toliko zvabi in stlači vanj.

Mi smo ljudstvo, ki se še samo ne ve, brezdanje. In grozovite so lahko posledice take nezavedne

* Hodnik ni po naključju prizorišče teh blodenj, temveč, na primer, posledica nezadostnih hospitalnih kapacitet ustanove na — cesti. Vse, kar je bilo na primer, je bilo neogibno. Zato posvečam ta zapis zgolj in samo trpljenju.

brezdanjosti. V vsakem od nas je na tistem mestu, kjer še ne veš zase, ali že ne veš več zase, ne za svoje ime, ne svoj jezik, ne čas ne kraj — to prastaro prekletstvo. Vedno in za vsakega vsakič je obrnjeno naprej in nazaj. ZADAJ HODNIK temni, spredaj se svetlika, najbrž se končuje s širokim oknom. Najbrž se je pred širokim oknom na ulici prižgala neonska razsvetljava. Popolnoma razumljivo je zato, da vleče k sebi temo od zadaj, tako jo napenja, da je že skoraj ravna kot stena. Za tako temno, skoraj že ravno in od napetosti trdo steno ne more biti nič. Tako si dopovedujem, da ne obnorim od tesnobe. Da ne obnorimo. Na tem koncu hodnika je najbrž jašek in ta je, gotovo, potemnel od noči. Bolje je misliti na nekak jašek kot na brezno. Zvečerilo se je in v vsaki bolnišnici, če je res bolnišnica, bi morale zagoreti luči. Mogoče vse naenkrat, lahko pa tudi postopoma, ko bi kdo vendarle z mrakom prišel mimo in pritisnil na stikalo. Lahko da bi potem brez besed, celo popolnoma brez zanimanja za ležečega na vozičku, šel mimo, toda luč za njim bi ostala. Ne morem si zamisliti, zares nenavadno je, da bi se uslužbenci gibali po tolikšni zgradbi v pravem somračju, čeprav je res, da gotovo poznajo vsaka vrata in vsak odcep. Mimo tega pa je vendarle neizpodbitno, da so me konec koncev lovci ob razbitinah avtomobila našli. Resda s pomočjo rdeče psice, ki bi me zadnji hip skorajda enostavno preskočila in odšarila naprej skozi podrast in visoko poljsko travo ob cesti, toda ker je bila in je ostala žival, ki ne misli na nobeno možnost, in ker se je zaustavila ter začela zavijati, klicati na pomoč, so bili navsezadnje lovci primorani postati moji rešitelji.

Mogoče so že kmalu po odhodu rešilnega avtomobila zvedeli, kdo da sem, ali pa jim je to pravkar telefonično sporočila sestra. Ni ji bilo treba drugega, kakor da se odtihotapi od vozička, gumijast pod je kot nalašč za neslišno premikanje, za nevidno pa je poskrbela zvečeritev, zavrti splošno znano številko in jim prebere, kar je sproti beležila o moji rešitvi iz vagona. Popolnoma na dlani je: zato, zato niso prižgali luči na hodniku.

Ko bi kdo vsaj po naključju, po čisto drugih opravkih, prišel mimo in pritisnil na stikalo. Še zastokal ne bi, naredil bi se do mrtvega neopazen, kar bi bilo edino mogoče ukreniti. Obležati brez glasu, negibno, ne vznemirjati pozornosti. Lahko bi kdo čisto po naključju šel skozi TUNEL in me našel med tračnicami. Na eni strani tunela je pojeenjajoč in naraščajoč ogenj, na drugi je tema kot iz vlažne kamnite stene. Obležati ubito, brez prigovora, čeprav bi bilo pod toplo svetlobo tako lepo, tako odrešujoče poklicati. Stvar namreč zame še zdaleč ni zgubljena, četudi so sedaj tu na HODNIKU končno, po tolikih letih, mogoče vendarle zvedeli, da sem se rešil iz vagona. Dokler sem še v tunelu in dokler je ob obeh odprtinah močna, neprestano se menjajoča straža, dokler ogenj tik pred eno izmed njiju polega in se dviguje, kakor pač stražar vrže desko ali poleno nanj, toliko časa je še popolnoma mogoče, da iz tunela sploh nikoli nisem prišel, da sem vojakom prej udaril v nos, mrlič od pare in saj razmazan po licu in razbitih rokah, kakor pa kje v somraku predora iz oči v oči, ki sko-

zenj, upam, ne hodijo prevečkrat, to je moje edino upanje, da ne hodijo in da se zadovoljujejo s straženjem obeh odprtin. Zadaj je stena teme iz vlažnih rezanih kamnov, z mahom zalizanih, da ne šklopotajo, ko diha skozi hrib (tako težko sope, da je gluhost še težja). Spredaj migeta ogenj.

Tudi Svig se je zanašal na molččnost Gho in zvestobo rdeče psice. Zraven pa si je želel prav narobe in ker ne bo nikoli, TO VEM ŠE TU, NA HODNIKU, nikoli dosegel, da bi Gho k njemu dvignila obraz, odkar jo zapeljuje rdeča psica s svojo pasjo nebogljenostjo pa še celo ne, se je odločil, da bo poskusil z ognjem. Ognja se živali bojijo, tudi Bogud in Baja. In še človek se ga včasih prestraši. Dan za dnem smo mu namigovali, naj poskusi z ognjem. Ne morem vendar tako izpoletja v poletje živeti kot žival?! Prestrašiti jo moram, to žival, v sebi in v Gho, da se bo končno obrnila k njemu, se ga oklenila kot žene mož in spregovorila z ustnicami in zaprla oči. Ko se ustnice zganejo in zavesijo oči, se še živali zazdi, da je pogled, ta jasni in nedogledni, naenkrat brezčuten za zunanji svet, ves blažen sam s seboj, naenkrat ves kot brizg, neprestani brizg, v hipu odrezan, za hip pršeče lebdeč v zraku, odsrebril in odzvenel in odpršel nazaj v dušo in si med pregibom ustnic, pomešan z dihom in besedo, našel pot k tistemu, ki ga čaka, ki se ga ne more napiti, ne more najesti, ne more nasveteliti. Še žival se takrat skloni do njega in ga lovi z ustnic in se ga hoče nadihati in nasrkati in ji ni več neznana slast poljuba. Svigu in Gho je ostala neznana.

Poglej, Svig, čeprav ne doumeš, kar te žene, rdečelaso psico, ki poležuje z Gho na pogradu. Nalagaj na ognjišče, silen kres kuri v koči. Žerjavico pripravljaj, da boš med plameni jasno videl psico, kako se, vsa do nepremičnosti ranjena na duši in vitkem telesu, čas za časom trzajoče prebujajo iz sanjskih blodenj in nekaj pije iz Ghojinega lica, ki ga ne moreš opazovati, ker je vedno obrnjeno k steni, ki ga samo slišiš, ki ti ga jemlje, ker je zate samo dih. Kako ji zdaj zdaj z jezikom, žarečim od vročice, potegne nekam čez oči in nos in usta, in kako ji Gho, pol prebujena, meče golo roko čez izpahnjena pleča in jo v drhtljivem, predanem snu spet umika, da ji jo nato, ko jo psica poljubi spet in spet drami, kar naprej ponuja in proži. Kuri, da boš videl in spoznal, kaj ti je z ognjem storiti. Zase in za Gho. Žival si bil s svojo skrivnostjo, tudi ti, ni le Gho s svojo navado žival, tako daleč te je poglala stran od nas, tvojega ljudstva. Kot žival si tri poletja sledil Gho na živalskih poteh in tistih trdo v zemljo zakopanih, razkoračenih in razritih postankih, ko si jo dosegal kot Bogud Bajo, da so tla zabobnela od vajinih zadrevenih poskokov. Zdaj postajaš iz živali zver. Sploh ne spiš več. Stražiš pograd, nalagaš na ogenj, glavo vrtiš tako, da samo mimogrede opaziš vsakič, ko psica povleče jezik po nečem, kar diha in se obrača stran od tebe. Čemiš na petah in se zabijaš v zdrevenel dremež ali pa plaho prestopaš sence okrog ognjišča. In ko svit skozi počni pricurlija v koč, ko s pograda odplavi Gho po jutranjih opravkih, toplo in megleno, se zavlečeš, steptan in razrit kot zemlja v tamarju, na njeno ležišče ob mrtvoudni psici.

Kmalu vama prinese skledo še mehurčkastega mleka.

Gode se ti s to svojo skrivnostjo kot nikomur. Znal si se zalesti vanjo. Že zapiraš oči. Svet in njegove šume pridremlješ vanje. Celo na psico se boš počasi in v svojem drevenečem brezdrlju navadil, če jima obema ne posvetiš z ognjem. Ni prijetnejšega kot v somraku za lesenimi stenami, okrog katerih poskakuje zgodnji dan, kolobari s soncem in z bolj ali manj oddaljenimi klici in besedami, ki je med njimi kot črno jagnje med belimi izgubljena nema Gho, sanjariti o ognju, o ognju ob rdečelasi mrtvoudni psici. Nekoč, v kdo ve katerem prihodnjem življenju bo mogoče tudi ona ženska. Imela bo zelo ravne in dolge bronaste lase in obraza ne bo obračala vstran, dajala se bo z nezavarovanim obličjem, ploskoma in leže na hrbtu, s široko odprtimi očmi.

To sanjati skozi plamene, to sanjati To bo mogoče storiti zdaj, sredi jutra, ko se je ogenj na ognjišču po težki noči, kolikeri že, polegel in je samo še jedra žerjavica pod puhastim pepelom, ta pa pekoča in lepljiva, da zaboli v srce, če pomisliš nanjo, ob krajih zelenkasta od strupa vročine. Storit premišljeno in po tolikih namigih, ki si z njimi ljudje ne pripovedujejo nič drugega, kakor da Svig opravlja tisto samo kot pes, kot Bogud z Bajo... Žival je mogoče odvaditi enkrat za vselej njene živalske razvade, nemo prigovarjamo Svigu. Če se Gho ne zna okleniti moškega vratu, če se mu samo ustopi in je njena misel, ki je obraz (misel ne more biti drugega kot nasmeh ust, iskra oči, dihanje tistega in samo tistega trenutka), tako daleč stran od Svigovih rok, od njegove misli, ki je njegov obraz, potem naj enkrat plača, da si bo zapomnila. Naj pade z obrazom v strnjeno žerjavico, da si bo zapomnila, da ni junica, ki se ustopi naskakujočemu biku, ampak ženska, ki ponudi tudi svoj obraz, ko se daje. Žival si zapomni samo bolečino in okoliščine, ki so jo spremljale. In se jih za zmeraj zapomni.

IN TUDI TI SI SI JIH ZAPOMNILA, ŽENSKA. To vem zdajle in tukaj, na tem bolniškem vozičku, v tem gluhem hodniku, v katerem si me zapustila, prav tako dobro, kot je vedel Svig na svojem pogradu ob rdečelasi mrtvoudni psici, ki je zmogla premikati samo še glavo, čeljusti in jezik in se je z vročim smrčkom, medtem ko jo je naveličano predevala na vse strani, nekajkrat dotaknila moje gole rame. Samo, zagotavljam, to, kar bom storil z Gho, moram storiti kot Svig. Star, prastar dolg poravnani na tem hodniku, ko me kolje blazna misel, da sem ti kaj takega lahko namenoma pripravil, da sem ti zavestno izkazal obraz. Tega tebi ne bi nikoli naredil. Jaz nisem več Svig, ki je bil zmožen poriniti Gho z obrazom v žerjavico, da bi jo odvadil živalskega nastavljanja telesa. Jaz preprosto ne vem, kaj čutim, in to je veliko huje kot sto mavčevih oklepov, četudi do grla, čeprav čez oči. Ne moreš svojega čistega obžalovanja tuje nesreče, recimo tvoje NESREČE, ŽENSKA, ne moreš svoje najbolj predane usmiljenosti zapreti v tako trden oklep sočutja, da se ne bi sredi njega brez tvoje volje, samo od sebe kot bruhanje, nenadoma razpočilo veselje, da se je končno zgodilo, nekaj

strašnega in velikega, česar si se zmeraj bal. Zdaj pa je naenkrat tu, slutnja je samo še nepreklicen, jasen dogodek, ki se je pripetil in je začel še tisti hip minevati v spominu, in še zmeraj živim, dogodek pa kolobari okrog mojega veselja. Živim, vriskam, da vrešči v tesnem oklepu sožalja, še zmeraj živim, čeprav se je zgodilo. In še vriskam sam v sebi: POPOLNOMA si je razrezala obraz, zdaj je ZAZNAMOVANA za vedno in TVOJA Ljubljana, 3. dec. — Na cesti II. reda proti Kočevju je v blagem ovinku nekaj po 4. uri zaneslo vozilo trgovskega zastopnika ljubljanske reg. štev. s ceste, tako da je z desnim sprednjim delom udarilo ob bližnje drevo. Sopotnica je dobila lažje poškodbe po obrazu. Vzrok nesreče poledica. Stoj, slišiš, nobenih odvečnih podatkov več. Odslej ne boš vedno vozil sam in prav je tako, saj na vozičku zanjo ne bi bilo prostora.

To si izpeljala nadvse bistro. Ker nočeš obme na voziček, ker je bilo odtlej, od tiste nesreče, takó da si svoji dotedanji brezbriznosti dodala še popolnoma neutemeljeno sovraštvo in očitane, da sem ti nalašč poškodoval obraz, si poprosila sestro, naj počaka tukaj nekje ob meni, da vidi, kaj se bo z menoj zgodilo. Predvsem pa, seveda, da sliši, koliko se jim bo v kaši, v katero sem padel, posrečilo spraviti iz mene. Pa ste se uračunali, vsi skupaj, ti, sestra in oni. Si mogoče opazila — nobenega podatka se kratko malo nisem spomnil. In dokler si ne izmisliš rešitve iz tunela, je tudi pobeg iz vagona zanje brez dejanske in pravne vrednosti. Z drugimi, zelo razločno izgovorjenimi besedami: dokler se tako rekoč še ne ve, ali se mi je posrečilo ostati živ ob koncu vojne ali ne, je brez smisla razpravljati o tem, kar se je dogajalo po njej, ni res? Pri čemer pa boš ti s svojo vaze zavarovano logiko in v svoji bolestnosti, to sem prepričan, vztrajala in vztrajala in naprej in naprej gnala svoje — češ, ali nisem (v svoji bolestni nezaupljivosti do ljudi, boš rekla) že vnaprej vedel, kaj se bo zgodilo. Ali nisem že tedaj, ko sem ti na kopališču, proti tisti popoldanski uri, ko se iz prvih senc ob stenah in po postani vodi zaudarjajočega hladu - - - (najprej si bom tvoje besede izrekel jasno in glasno do konca, potem pa me, prosim, pusti misliti na tisto pozno popoldne na Iliriji), torej: ali nisem že tedaj mislil, ali slutil, ali hotel, ali bil prepričan, kaj vem, da si zaznamovana? In upal, da boš zato ostala pri meni? To je konec koncev, ne vem, zakaj se mi naenkrat tako zdi, res vprašanje.

Marija je imela, kot vedno, najeto kabino, saj je bila študentka in vedno že od zgodnjega dopoldneva, ko je kabine pri blagajni še bilo mogoče najeti, na kopališču. Jaz sem tiste hudičeve jeklene dni vsak dan tekal najprej ob dveh iz službe — se spomniš starih Javnih skladišč ob Dunajski cesti, ja, na sedanji Titovi, prav tam, tam sem takrat delal. Po dvorišču, tako dolgo je bilo, sem se od skladišča do skladišča vozil kar s starim diamantom, ki je imel debelo podloženo sprednjo zračnico in je tolkel po blede razžarjenem pesku ali pa se, prislonec ob kako steno, kamor je bil vsak hip znova pahnjen, poskušal spet razleteti. Bila pa je na koncu te pristajalne steze mojih najjasnejših in najbolj žarkih dnevnih mor še konjušnica

v delni opustitvi. Delni zato, ker je v njej kot velikanski napihnjem embrio poležaval bolan prevozniki konj. Bolan ali samo neraben, nikoli nisem zvedel. Čez široko mizo hrbta se mu je včasih cvileče zapodila podgana in najbrž je od tega najbolj trpel. Tine, skladiščnik, ki je zaradi cerkvene poroke pred kratkim letel iz partije (v cerkveno poroko ga je, se je šepetalo, spravila čedna hišica, zdaj dokončno in veljavno priženjena, medtem ko so ga v partijo vpisali med služenjem vojske, kar je zdaj sem in tja glasno poudaril in pristavil, da drugače ne bi bilo za prestajati), ta Tine torej si je v okviru delovnega dne seveda, redno takole ob kakih enih, odmakal zagatnost v ustih z raznovrstno pijačo, pridobljeno po skladiščniški liniji v sosednji kleti (to je bila linija vzajemne pomoči skladiščnikov, razumljivo). Zvabil me je s seboj skoraj redno samo zato, ker da sva imela nekaj skupnega, ker nama je po njegovem neomajnem prepričanju idejnopolična polomija prišla ravno prav: meni, da mi ni bilo treba več na univerzo, njemu, da se je bogato priženil. To primerjavo mi je enkrat ali dvakrat na kratko in zelo površno razložil, pozneje pa o tem sploh nisva več govorila. Nacejali smo se domala molče in vestno, kakor da jemljemo vse skupaj strogo po skladiščniško, po meri in teži in seveda po zasluženju. Bilo nas je vedno za precejšnjo družčino, z različnih trgovskih vej.

V rebulo namočeno žemljo sem potem nesel nerabljenemu konju v konjušnico, z levo roko na krmilu diamanta. Vedno sem se ob koncu pitja spomnil nanj in na Marijo. Poznal me je že po koraku in je zahrzal predse, šele nato je uvil svoj debeli vrat (sploh ni hujšal, čeprav je bil neraben) proti moji roki. Bila je levica, ker sem žemljo medtem predejal, da bi ne bil nespreten pod njegovimi širokimi šobami. Jaz sem levičar, veste — in potem sta mi obe dišali po vinu, on pa se je vedno poskušal postaviti na noge, kar sem mu nežno zabranil. Nasploh zmeraj, in po takem obisku še bolj, me je trapilo, da bi čimprej spet videl Marijo, zato mu skorajda nisem utegnil reči prijazno besedico, kar sem si poočital na poti do menze, da bi bil žalosten in bi mi ne bilo treba čakati na prikuho. Jedel sem s steklenimi zobmi, to je bilo od tistega alkohola, in prav tako hlastno in stekleno sem se premikal po ulici. Svet sem prepuščal in precejal skozi svoje lastno steklo. Verjetno takrat zato sploh nisem imel sence. Imel sem se — ne prijetno ne hudo, a zaradi stekla nekam negotovo. Marija pa najvselejša punca, kar sem jih kdaj srečal!

Z njo bi bilo vse odprto in ravno, življenje bi se kadilo za nama. Imela me je rada, kolikor je bilo gostih zob v njenem nasmehu. Od še nepreznjene pijače sem to čutil v obliki vzhicenege prepiha. Gibkost, narezljana s pravo breztežnostjo. Od hipa do hipa me je zaneslo proti kaki izložbi. Prav nič ne bi bil presenečen, če bi se mi zasmejala iz tol-muna rezko dišečega drogerijskega lokala. Narobe, začudilo me je včasih, da obraz med oglatimi kamni kolonjskih vod, na priliko ni bil Marijin. Od vsepovsod sem ga neprestano pričakoval. Vzne-mirljivo zdrzovanje me je nosilo mimo ljudi. Stekel bi nazaj, do vogla, in se prepričal, če dekle na oni

strani ceste, obris iz gneče, res ni bila Marija. Res, kar stekel bi nazaj. Nerodno obnašanje, skrajnje nerodno. Vprašujoči pogledi mimoidočih, nelagodnost kakor zaradi prekratkih hlač ali zadnji hip zadržanega pozdrava, po pomoti, seveda skorajda izrečenega, ko so mi oči nasproti prihajajočega že pričakale in se mu razločno odprle, beseda pa še ni stopila čez prag ust. Še dobro, človeka sploh ne poznam, lahko bi bil kak Marijin znanec, sorodnik, brat morebiti. Po opisu sodeč, bi utegnil biti. Ne bi bilo prav, če je, pa mu nisem na noben način dal vedeti, da je Marija sedaj z menoj.

Veliko jih je vedno zbranih okrog nje, zaradi njene številne družine in družabnosti. Vsakemu zase iz te množice je moram nekaj vzeti in temu zbiranju, temu prisvajanju ni ne konca ne kraja, celo vsak dan ga je več, kolikor bolj se pozna in se zbližujeva. To se mora enkrat končati in v tem hudičevem jeklenem dnevu se sploh razločno ne vidiva, drug pred drugim med drugimi. V kabini me je naravnost podrlo na tla neznanško število fantovskih hlač, majic in grmada čevljev. Razumljivo, takih, kot sem jaz, je bilo še veliko in vsak je poklical Marijo skozi mrežo pri vhodu. In ker je Marija vedno sedela zelo blizu mreže, je vsakič, bogve kolikokrat tistega dne, odvezala trak za vratom, podržala z notranjo stranjo leve roke levo košarico nedrčka, spustila s traku ključek od kabine in stekla k mreži, še vedno z na pol privezanim trakom. Trak ji je nagajal med potjo, nekaj belih meridianov, ki na tem delu poloble že začno nabrekati, opaznih samo zato, ker so sicer pokriti, se je skoraj dotaknilo mreže. Mreža je povečala njen nasmeh in droben pozdravni vzklík zob od obzorja do obzorja. Trak je spet z živo najlonsko ostrino zvezal Marijin tilnik s težo prsi. Dotikal se je skoraj samo ključnic, kar govori o že malo pretirano poudarjenem labodjem vratu in izraziti teži prsi.

V kabini je bil polmrak, sparjen, in čez žensko krilo na kljukici v vratih, Marijino krilo, je nekdo zaradi drugih preobteženih obešalnikov navesil dolge platnene hlače. Če se bo Marija odpravila domov pred njim, jih bo morala prestaviti. Morda si bo ravno odvezovala trak za vratom, ko se bo spomnila, da jih je treba prevesiti. Morda se bo to zgodilo hip prej ali hip pozneje, pri tem ali onem gibu rok čez vroče, šelesteče platno razgrete kože. Vsekakor pa gotovo pred tem, ko bi bila pred to ohlapno, cunjasto visečo, pa kako nesramno napadalno vsiljivostjo hlač (čisto razločno, gotovo vsega natanko zavedajočih se platnenih hlač) zavarovana s perilom. Te hlače so tukaj in nekje na tleh bodo noge, ki bodo pogledale skozi nje, poiskale ustrezne čevlje in te bodo odločno stopile tja, kamor so neogibno namenjene. Tudi njegova majica je oddala nekaj svojega vonja Marijini obleki in sprejela nekaj njenega.

Vonja sta se srečala kdaj že, nepopravljivo kdaj že v mraku in vlažni tišini kabine. Jaz sem medtem izpareval alkohol iz kleti v Javnih skladiščih in ga mešal v menzi z vonjem prikuhe, ki si je osebno sicer nisem pustil prinesiti, so pa brodili po njej jedci ob sosednjih mizah. Ne morem med njuna vonja, čisto brez moči sem spričo njiju in tlesk vrat

za hrbtom, ko se mi je koža v nagnusni vročici prijemala vsakega koščka obleke, mi je v kabini skoraj nepredušno zaprl tudi grlo. Nisem več dihal Marije in nikoli na svetu se ne bi lotil ugotavljanja, če so bile tiste hlače, ki so se dotikale Marijinega oblačila, tudi v resnici njegove. Kvartal je z njo in še dvema na ležalni deski, ko sem pristopil, saj sem ji moral vrniti ključ, in mogoče se je s stopalom noge kdaj, ko je pobiral karte s tal in se moral skloniti ter jo stegniti, dotaknil Marijinih meč.

Piščali Marijinih nog so se poleti, brž ko se je je prišlo prvo sonce, začele svetiti, če si prav obračal glavo. Iz vmesnih zornih kotov pa je ta lesk potemneval, kot bi z dlanjo potegnil prek žameta. Nekaj dni za prikaznijo tega čudeža najinega prvega in zadnjega poletja ji je začela s suhim breskovim vonjem šuštetiti tudi koža od kolen navzgor in predvsem na notranji strani. Skominanje tega dražljaja je v meni vzdigovalo goltniške tresljaje in požiral sem čisto srečo občudovanja namesto sline. Govorilo se je, da je vohljač, in kadar se je sklonil za kartami, se mu je pod kožo od pazduhe do boka kačasto zbudila mršava kita in se pred menoj zmeraj nemudoma spet potuhnila. Kakor da bi me hotela opomniti, kako veliko bolj je zagorel od mene, ki sem medtem, ko je on posedal na soncu, v skladišču, z naročili kupcev v glavi, podobni kiti napenjal nad zaboji in drugo embalažo. Imelo me je, da bi ju trdo oprl obenj. Leseno kot sprožena deska bi ga udaril čez pleča, drugega ne bi bil zmožen. Telo se lahko s telesom gibko spoprime, športno in enakovredno, če duša v užaljenosti in zavrženosti ne otrdi in se ne povogáli kot deska. V meni je takrat bila taka široka, neupogljiva, surova deska. Ne bi mogel prisesti, ker se zaradi te deske v sebi preprosto nisem mogel skloniti. In izdihaval sem, sopol zadrževano, po polžje zvite lesene ostružke.

Spustil sem se na roke v voglu pri skakalnem stolpu in obležal na hlipajočem trebuhu. Mišičasti polodrasli fantje so se lovili »čez kot«, me preskakovali in škropili z brizgi iz bazena, ko so se vse gluho popoldne metali na glavo v vodo. Topot njihovih stopal in pršec njihovih neizmišljenih veselih krikov sta me delala togotnega. In bilo je prijetno. ALI RES nisem vedel ŽE TEDAJ, ko sem se ritenski kot žival iz brloga izkopal iz prvih senc ob steni in hladu postane zaudarjajoče vode in te našel na strehi, samo in čisto drobno, da boš zaznamovana? Ali pa sem si tega samo nezavedno želel?

Marijo sem bil ravnokar že izgubil, brez besede. Pravzaprav je nisem izgubil, ker je bila že od vsega začetka nedosegljiva. Čez njeno obleko in perilo so v kabini mogoče še zmeraj visele platnene moške hlače, lahko da so bile od kateregakoli, vseeno. Od vohljača, ki mogoče nalašč zato ni dobil nobenega drugega dela, da je lahko vestno postopal, so bile mogoče še najmanj. Prepričan sem, da je nikoli ni videl jokati zaradi mene, čeprav je jokala. Dolgo, vem, čeprav ne silovito, temveč po malem. Do danes po malem midva obadva... vedela je, da prav takim, kot je bil on, tega zaradi mene ne sme pokazati. Ne bodo me stisnili v kot, z Marijo še najmanj ne, sem se zaklinjal in položil sem ti

glavo v pas in nisem videl svetlo rjavega kofeta-stega madeža na levem hlebkcu tik pod križem. Nisi se prevalila na trebuh in nisem še mogel vedeti, da si morala imeti kdaj kako dobro staro mater s tresočimi se, nepazljivimi rokami, ki te je polila čez otroško ritko za zmeraj. Tega ti jaz gotovo nisem mogel narediti, to ti je ostalo od najnežnejših otroških let. In ničesar slabega ti nikoli ne bi mogel storiti.

Ostal sem ti v zalivu pasu, skoraj pravokotno nate, skoraj do mraka. Vprašala si, in to je bilo vse, kar si izustila, če se smeš še naprej počutiti kot pravo odraslo dekle, in jaz sem ti navdušeno pritrdil, skoraj tolažil sem te, da to si in da to ostaneš. Ves sem bil v oblakih, tako prazno mi je bilo brez Marije. Njene napake so se mi prikazovale v popolni temi tebe, ki si ji vedno bila pravo nasprotje, kot sinje lučice z drugega brega. Začel sem jim odsvitati, saj so me neprestano spominjale nanjo. In medtem, ko sem te privajal ljubiti, sem si jo s tvojo veliko pomočjo sestavil iz samih napak, zame poprej nedoseženih in zdaj nedosegljivih. Zaradi tistih lučic sem naenkrat zapazil, da si sinjoka in tega naenkrat ne bi mogel več pogrešati, saj kako bi potem še mogel sestavljati Marijo iz samih napak, samih drobnih sinjih lučic. Kako sem se oklenil, recimo, tvoje neverjetne, vsesplošne zoženosti — seskov enoletne, pregnane in vitke lovske psice, mogoče rdečelase, mogoče tudi rdečelase, drobnih in štrlečih v neredu nekam na stran, pod pazduhe, po več vrst seskov, gotovo zaradi izjemno dolgega pasu, seskov skoraj dol do višine bokov, tudi deških, tudi pikčastih kot pri ameriškanski postrvi, tvoje maloštevilne in puščobne skupinice znancev, ki so naju na kopališču kdaj pa kdaj obsedli kot popoldanske sence urejenega okrasnega grmičja in šušljali samo po tistem in samo s pristriženimi gibi, tvoje sinjeoke nerazgibanosti, ki pa še zdaleč ni bila lena, tvoje svetle brezmisli, ki ni bila topost, tvojega jeklenega hladu, ki me je vroče rezal in silil v obup, tega, da si vse po mravljiničje jedko odklanjala, tudi mene — pa si nisem odpuščal nič manj kot mati, ki je po nesreči povrgla pravo celoidno punčko, nikoli toplo, vso do potankosti izmerjeno in skladno, sinjegledo in po otroško zalito in klobasasto po rokicah in nogicah.

Sivo jeklo tistih dni se mi je tako stanjšalo in zaostriilo, da je postalo sinje prosojno in od neprestanega trenja celo toplo. Hladna domačnost v poletnem, vroče preležanem somraku pod prhutom drevoreda naju je vodila za roko v vijugah mimo debel. Vsako noč sva jih s svojo cikcakasto, nemo in nebrizno stezo obšla na kilometre in kilometre. Tako je rasel in se razširjal prt praznine, hladno, trpežno, varno platno. Belo, da je odzrcaljal lunu. Vse drugo sem si izmišljeval in si izmišljam še sedaj. Ne enega stavka, ki bi ga skupaj vtakala v to platno, morda vsaj kot kičasti narodni ornament, se ne morem spomniti. Potem si čez nekaj dni pridno odšla z mamico in očkom, bratci in sestricami v počitniški dom na morje. Jaz sem se še naprej vzdrževal Marije in se dokončno prepričal, da te ljubim. Izginila si nenadoma z zadnjimi preperelimi kresnicami in ko si se jeseni vrnila, si bila vleknjena v križu.

Celo ženska si, s tem vleknjenim križem, postala brez mene, nekje na počitnicah. In celo, če bi mi zatrjevala, ne bi nikoli mogel verjeti, da ti je k temu vleknjenemu križu, k tej novi, izzivalni drži dveh celuloidnih hribčkov, kdo pomagal. S toliko varnostjo sem se obdal ob tvoji veliki pomoči, ki je bila hlad in nepristopnost. Obvarovala si me celo občutka pričujočnosti vohljačev, ki se ga prej toliko let nisem mogel znebiti. Nisem jih več zaznaval. Še tistega ob Mariji sem kar nekako pozabil. Pravo sveto blaženost je pozvanjalo okrog mene tvoje zvončasto krilo in začel sem spet moliti take alabastrne, brezspolne angele, ki se zmeraj zarede po apokalipsi iz konjskih odpadkov in jeklenih opilkov.

Kje pa, da bi ji kdo pomagal k ženskosti! Samo enkrat, mogoče samo enkrat, je zvečer poslonela ob ograji na terasi nad morjem. Imela je seveda zvončasto krilo, čez spodnja krila iz posušenih umetnih čipk, in oprijeto belo bluzo. Iz nje je poganjil šopek bele glave. Sonce je šlo v morje in v laktih, nelagodno naslonjenih na železno ograjo, ji je brneče drevnela utrujenost kot kitara. Gledala je sonce in podrhtevala brnenju. Zbolelo jo je v pasu. Uleknila se je pred bolečino, taka spreleti kdaj jalove srne na večerni paši, in morala se je prestopiti. Ustopila se je na šire, bolj napeto, zategnjenih kolen. Gledala so izpod zvončastega krila, ki je bilo pod spodnjim krilom iz posušenih umetnik čipk, o njem mi je pisala, češ da je šel nekdo, uslužen družinski znanec, od tam doli enkrat v Trst, pa ji ga je prinesel, in da mu je pritislila poljubček (saj nisi hud, kajne da nisi) od veselja in hvaležnosti, predvsem pa zaradi takega razkošnega spodnjega krila, ki si ga je že dolgo želela, pa o tem z menoj doslej, ko si še nisva bila tako blizu kot zdaj, ni mogla nikoli govoriti, samo premišljevala da je, premišljevala, in tako mislim, še posebno, ko je bilo tu nekaj dolgočasnih deževnih dni, vedno nate in na to, da si mi ob slovesu izsilil poljub tiste vrste, ti že veš, kakšne. Najprej je leglo nanjo komaj z rahlim dotikom, potem se je naslonilo z vso težo in jo skoraj zvilo v pasu. Prav do konca nog in do prstov v rokah so od tam nekje, od sredine, ki si je ni nikoli imenovala ne naglas ne v mislih, pridrobencljali potoki mravljincev in zajokala je tenko in na kratko, tako zajokajo mutaste celuloidne punčke, samo da pri čisto drugem gibu in legi, kar pa ni več bistveno. Sunkovito drži je še sama proti svoji volji, gotovo, nekajkrat ponovila, na terasi ni bilo nikogar, in vsakič je čisto pravilno na kratko in tenko zavekala.

Ta tvoja nenadna sprememba, vidiš, ko si prišla s počitnic, je bila v končni posledici porazna. Zmedla me je najprej, ker me je navdala s praznim upanjem. Praznim — celuloidne punčke so kljub vsej zalitosti teleščka in celo kljub vleknjenemu izzivalnemu pasu popolnoma votle. In prav je tako — kaj bi le storil, ko moje upanje ne bi bilo prazno, ko bi postala, recimo, vsa odprta in ženska kot Marija. Konec bi bilo mojega miru, konec. Še bolj konec kot zdaj, ker vem, da nisi drugega kot celuloidna punčka. V Gho je skozi rezo rožnato

priprto in kakor okopano v surovem mleku, skoraj slišno kot skozi reže zapaha vdiral beli dan sveže in rosne planjave. Prišlo je, kot zdaj že nekajkrat, samo od sebe, z resničnim jekom iz ust in tem svetlobnim pišem in naslonila se je težko na kamnito ognjišče, nad vroč potuhnjen pepel. Rdečelas psica se je hotela premakniti, za Svigom. Svigu se je mudilo za Gho. Navadil se je, biti na taki nemočni preži noč in dan. Navadiš se, končno, da si samo poklican, sramotno, prav nič drugega. Tega ti vsa ta leta sploh nisi opazila, ker preprosto ni bilo v tebi, da bi čutila, da je lahko tudi drugače. Da sem tudi jaz, ki bi rad poklical, z ustnicami na mahu pod ušesom, z roko, namočeno v naročje, že nič več čisto mirno in negibno. Priskočil je, kot velik rdečelas pes in to je bilo krivo, vidiš, ta njegova spočita, razdražena teža in ta njegov pasji skok s pograda, da je Gho klecnila v napetih rokah in z licem razrila pepel do žerjavice, hladno-jekleno razbeljene. Nalepila se je nanjo, čeprav so ji roke od krčevitega iskanja opore po steni ognjišča skoraj zatulile. Pes, prekleti Svig, pa ni hotel prenehati in je še in še ponavljal na njej svojo težo.

PES, SIKAS vame, prav, lahko mi rečeš tudi pes, ampak to je zmogel storiti samo on, tako oddaljen v času in tako težak. Poklical bom sestro, hočem pogovor s katerimkoli ambulantnim zdravnikom. Če katera, potem mora ob tej nočni uri delati nezgodna klinika. In ravno zdravnika s te klinike, ta je najbolj primerna, bom potisnil ob zid, prisilil ga bom, da ti dopove, da je nemogoče namenoma tako udariti z avtom ob deblo, da bo ravno od ogledalca in od ničesar drugega razrezan ženski obraz ob vozniku, ravno ženski, in nič drugega na njej, da lahko ostane še naprej uporabna in njegova, samo njegova. Prisiliti kakega mladega zdravnika možu na vozičku, možu s tako težo mavca na telesu in v taki stiski, ne more biti težko. Mile, hvala ti za roko, ki si mi jo osvobodil lepila. To je bila zmeraj nenavadno vzdržljiva roka, leva, nikoli tako gibka, kot je pri vas desničarjih desnica, nerazposajena, a prav zato močnejša. Imel sem od nekdanje dve nerazposajeni roki in levico neprijetno vzdržljivejšo. Ko si me dotekel, ko si mi padel tako rekoč na pete, ko si bil nenadoma golorok kot najljubši brat, ki ga bo treba ubiti, ob meni, saj si zato odvrnil puško, da bi me lahko dotekel, sem jaz še zmeraj lahko držal brzostrelko v levici. Res, zmeraj sva bila enako vzdržljiva in če si me hotel doseči, si moral postati lažji od mene, pa si zato noro pogumno in poln vsakršne vere odvrnil puško. Bila sva na trebuhu, drug za drugim, dve do smrti izmučeni vojaški ribi, in ti si kot krumpah kljuval od nemočne togote v snežena tla, zdaj ko si me dotekel: spusti orožje ali streljaj, svinja bela. JAZ PA TI REČEM, tule, s tega mesta, kjer me mogoče poslušajo, naj me, vseeno mi je: stoj, Mile, niti besedice več, to je bila najina stvar, to sva uredila sama, na svojo roko, to sva pretrpela in prestala samo za naju na tem svetu, bil je čisto majhen ta svet, svet za dva, drug za drugim ležeča fanta, na smrt utrujena, brez pogleda, kaj vidi mravlja z zemlje, kaj le vidi? Kljuj od nemočne togote v tla, le kljuj, odbij si glavo z vratu, samo ne načenjaj znova in ne za te svinje okrog in okrog.

Moram se obrniti in odpati z levico kolo na vozičku, vzeti moram samo kratek zalet IN ZDRAVNIKA z vso težo pritisniti ob zid, enkrat, dvakrat, hočeš še, na, hočeš še, razloži ji po zdravniško, da je z avtom nemogoče namerno razrezati ženski ob sebi samo obraz, in kaj ni namerno, če te je strah in sram, te vprašam? Kaj ni namerno, če nočeš migniti nikoli več za nikogar niti s to nespretno in nemočno desnico, levica pa je ravno zato tako vzdržljiva, ker je dobila moč prave roke in ohranila počasnost neprave. Ves sem postal ena sama namera. Priznam, od takrat, ko sem se srečno izplazil iz tunela. In univerzo sem namerno zapustil in namerno sem se zaposlil v Javnih skladiščih in namerno sem ji zgoraj na terasi kopališča položil glavo v pas, čeprav sem se s kotičkom pogleda videl skozi železno ograjo in mimo pločevinastega žleba, da je Marija spodaj, blizu mreže, obsedela sama. Tudi vohljač se je moral posloviti, medtem ko sem mižal, ko sem namerno mižal do sence, ki se je od strani začela bližati žlebu. Marijina obleka je obvisela sama v kabini, kupi čevljev so izginili in platnenih hlač niti ni mogla preklinjati, ker ni nikoli zvedela, kako sem jim dopustil, da so mi jo kradle. Po senci, zmeraj daljši, sem potakal oči v žleb za ograjo. Tako se niso mogle izdati, da dobro vidijo tudi navzdol, na skoraj izpraznjene deske, potakal sem jih pametno in premišljeno po senci. In samo enkrat mi je zastalo srce, ko je nenadoma, v tem ko sem trenil z očmi, ni bilo več na tistem mestu. Pa je čez hip spet bila tam. Traku ni več spenjala okrog vrata in ključek je položila na leseno zgnavje predse. Ponj je očitno stekla pravkar k mreži, nekdo od zadnjih jo je bil poklical. V kabini sta ostali njena in moja obleka. Utrujen hlad je lezel vanjo skozi špranje in med čedalje redkejšim škropotom tušev.

REKEL SEM TI, ŽENSKA, da pojdi k njej po ključ in prenesi mojo obleko v svojo kabino. Potem sem se prevrgel na trebuh in ostal sam.

Če hočeš do Marijine kabine, moraš po tem hodniku. Že od takrat te čakam na njem. S težo vozička lahko ubijem ali pa vsaj hudo poškodujem mladega zdravnika. Zaleta je malo, zato pa je odboj od gumijasto prevlečene stene tako silovit, da sem z zadnjim delom takoj spet v nasprotni steni in samo majhen, dodaten vrtljaj kolesa moč novega skoka še poveča in kar naprej tako in kar naprej. Ti topi udarci ob steno bodo mogoče le koga privabili sem. Najprej mladega zdravnika iz neugodne ambulante. Potem boš prišla ravno še ti, ker drugod v Marijino kabino ne moreš. Čisto vseeno je, če do nje ne boš prišla. Nimam več svoje obleke in s tega hodnika tako in tako ne morem. Odšla si ponjo, na prvo besedo, čeprav si vedela in vsako popoldne s strehe, od tistega žleba sem videla, da se imava rada, priznaj, da si šla na prvo besedo. Mladi zdravnik ti bo seveda še ves poln izpitne zgovornosti tvezil kaj vem kaj o plastičnih operacijah in če me bo sploh slišal, kaj sem ga vprašal in po čem sem ga zaprosil, bo pripomnil, da pustijo tudi operacijsko najbolj uspele transplantacije zdrave kože na mesto poškodovane v duševnosti nekdanjega pacienta občutke, ki se oglašajo podobno kot zrasline pred spremembo vremena.

Zdi se, bo razlagal na dolgo in široko, namreč takemu rekonvalescentu, veste, na primer, da mu stara, zgrbančena in svetlikajoče se zarasla koža, ki je po operaciji dejansko ni več, ker jo skoraj neopazno nadomešča nova, zardeva ob najbežnejšem pogledu sogovornika ali mimoidočega ali celo koga, ki si ga priklie samo v misel. Občutek čez čas tako naraste, da se takemu nekdanjemu pacientu zazdi, kakor da mu bodo od navala sramežljivih krvnih pljuskov popokale spodaj pod novo kožo gole, nabrekle žilice. Kri seveda ne bo imela kam odtekati, kako tudi, če pa je čez scefano in skupaj zvlečeno staro rano že nepremočljiva trpežna nova. Prestopila bo, kot bi se lahko reklo, bregove žil in žilic, med staro in novo kožo bo napeto brnela kot natočena v meh, z zobotrebcom, navadnim zobotrebcom, vam jo lahko, gospod, kdo z neopaznim, komaj zaznavnim vbodljajem vso spusti iz telesa.

Tak pazite se, za božjo voljo, kri je vendar kri in vi ste vendar ves napet od notranjega pritiska, z zobotrebcom vam lahko, vam rečem, v vsaki najbolj navadni samopostrežni restavraciji, kdo vzame življenje.

In koliko let, če smem vprašati, zaradi anamneze, zagotavljam, samo zaradi anamneze, nisem ti isti vohljač, ki je sedel zraven Marije, tistemu ni bilo treba doštudirati, koliko let torej, povejte popolnoma po resnici, že takole notranje zardevate? Gospa, njegova žena, kajne? če smem vprašati, vaš mož je že leta in leta v nenehni življenjski nevarnosti. Še dobro, da ima tako trden mavčast oklep na telesu. Če se da in kolikor se da, svetujem — stran z zobotrebci in podobnimi nenevarnimi drobnimi ošiljenimi stvarmi iz njegove bližine. In kar je najbolj zoprno, z nobenim posegom, razen z milimi pomirjevalnimi medikamenti zoper sramežljivo zardevanje, tega stanja ni mogoče odpraviti.

Glej si ga no, devičnika sramežljivega, v kak obup spravlja svojo skrbno in prestrašeno ženičko. Kakšen falotek, kaj, gospa, krc krc po nosku — kukuc iz gipska. Kaj bi se le tjavdan in naprej in naprej sramoval in spravljal v zagato sebe in svoje bližnje. Poglej, recimo, kolikim, ki so iz polpretekle zgodovine, da se tako omledno izrazim, da se ne boš preveč prestrašil, kujonček, prinesli takole milo rečeno krvave rokice in celo nogice do gležnjev in čez, niti transplantacije ni bilo treba narediti, da o tem da bi se rdečili pod trpežno in lično novo kožno prevleko, sploh ne govorim, sploh ne govorim. Gospa, kar strogo z njim, kar neusmiljeno, takim to najbolj pomaga. In če morete, če se vam ne zdi odveč, si kdaj recimo ob kakem prazniku ali kaki drugi slovesni urici, malce razrežite, recimo, lice ali vsaj nadlakt. To jih silno razveseli in za nekaj časa jim sploh ne pride več na misel, scrkljančkom, da bi kar naprej in naprej zardevali.

Svig je takoj po tem, ko se je v koči, med kožuhovino in steljo po netopirsko spretno obletel in ubil Ghoin krik, pravzaprav je bil zaradi svoje prhutavosti, ki ni in ni hotela ponehati, že skoraj zateglo tuljenje, stopil pred vhod svojega bivališča in vse skupaj pojasnil — in zakaj bi mu ne verjeli. Zakaj bi mu ne verjeli? Njegova starost res ni bila dosti večja od let tega vsevednega stažista, te zo-

prnosti, je pa davna, da se ne da primerjati z njo. Kar posili se mi v spomin in to ni čisto neprijetno, ker ostaja v njem tudi potem, ko gotovo mislim že na čisto tretjo stvar in me prav to prijetno hladi. Legel je tako, da se najini telesi ne pokrivata čisto natanko, zato sploh vem, da je legel, čutim ga kak centimeter, mogoče malo manj, čezse, preprosto čez kožo. Pa ne kot oklep, ni govor o kakem mavcu, DA SI NE BOŠ MISLILA kaj takega, temveč kot pravo toplo telo, kak centimeter ali za spoznanje manj čezme. Leži na hrbtu na pomuljeni travi in izsušenih kravjekih pred vhodom v svoje bivališče, z rokama pod glavo, z glavo pod nebom, in se ne zmeni za obroč ljudi, ki se čedalje gosteje prestopa okrog njega.

Gho bo dobila otroka, reče zbranim in ima zaradi sončne bleščave, pod katero je nenadoma padel, pa tudi zaradi dreveneče lenobnosti, ki si jo je bil tako brezobzirno in po pasje odsuval nad Gho, samozavestno priprte veke. Bogud jo je v prvi jezi, ker jo je za zmeraj izgubil, porinil z licem v žerjavico. Leži na pogradu (in ne pove zbranim, da je ob njej zleknjena rdečelasa mrtvoudna psica).

No, pripovedujte mi, jih spodbuja počasi, drug za drugim, kakšna je bila videti v obraz prej. Po bolnišnicah, to vam je zdaj menda jasno, se ni potikala zato, da bi si dala popraviti tiste zrasline, temveč preprosto zato, ker sva hotela dobiti otroka. Tisto je bila le pretveza ali, pravzaprav, posledica vseh nesporazumov, ki take težave spremljajo. Odslej bova spet z vami vsemi, zaradi otroka, ki ne more ostati brez človeške družbe. Če imate čas in počakate kakšno uro ali dve, bo že pridrobenc ljul iz koč, dam svojo moško besedo. Lahko si ga kdo izmed vas izbere in posvoji. Gho ni nobena mati in nikoli ne bo. Ta otrok bo moral biti od vsega svojega začetka popolnoma samostojen, tako rekoč majhno odraslo bitje. Gho se zanj sploh ne zmeni, že sedaj ne. Ima seveda hude bolečine in druge skrbi (o mrtvoudni rdečelasi psici nam ne zine nobene besede, nobene besede). KDOR bi se ji poskušal približati, ga ubijem, čeprav sem brez obleke, na tem hodniku, na vozičku. Samo mimo mene ji lahko odhiti na pomoč stažist, ki je še mlad in neumen in ne ve, da se tam ne da nič pomagati. Stisnem ga ob steno, priščipnem ga z vozičkom, držim ga četudi vso noč, malo sem in tja popustim, da se lahko naprej pogovarjava.

Dobi spet nekaj sape v prsi in že začne znova tvesti kot dež svoje medicinske marnje. To lahko ponavljam z njim po mili volji. Klinika je kot izumrla, odkar si se mi izmuznila, odšla k Mariji in ji ukazala, naj ti da iz kabine mojo obleko. Ležal sem na terasi kopališča in te še naprej čakal. Ko sem se obrnil, Marije ni bilo več spodaj na deskah, in tudi prišla ni več. Mogoče joka v prazni kabini kje na koncu tega hodnika, jaz pa odslej ne morem več k njej. Pustila si me tu na vozičku. Brez obleke sem brez moči. Potrebujem navadno civilno obleko, še najbolje, če malo obnošeno, da ne bo vzbujala pozornosti. Kaj mi tudi pomaga, če pridem lahko neopažen iz tunela, ko pa je zunaj kar naprej, dan za dnem svetlo in me bo prijavil že vsak otrok, če trčim obenj.

Ta svetloba dan za dnem je nekaj najbolj nenaravnega, kar sem kdaj doživel. Popačen prvi krajec z one strani tunela se sveti zdaj, ko sem se priplazil do krivine, po odtočnem jarku, po njeni notranji strani, kajpak, enako svetlo kot prej skoraj polna luna vhoda na drugi strani. Premikam se naprej, proti temu prvemu krajcu, zavoje predora je komaj opazen, ne smem šklopotati po tej plesnivi vodi, to se sliši, in že se debeli v polno luno, srebrno kot satan, ona na oni strani vhoda, pa se ukrivlja v zadnji krajec. In to pri belem dnevu in kar naprej in kar naprej sem in tja. In kako previdno, da se čofot ja ne bi preveč pršil na to ali ono stran, v ušesa stražarja.

Na tej ali oni strani so gotovo čisto različni stražarji. In v kopita šarcev so vžgane čisto različne številke. Čofot pa ostaja isti, zame popolnoma isti, dokler ga na tej ali oni strani ne bo kdo ujel razločno v uho. Takrat bo na tisti strani nenkrat narasel v prave poskoke trdih in nepazljivih podplatov po tej postani mahovinasti vodi. Nalašč bodo kar se da nepazljivi in hrupni, čez pragove pa si ne bodo upali žvenketaje se opotekati. Pa bi se lahko, čisto brez skrbi bi se lahko na vso moč naglo približevali tudi povrhu nasipa. Neoborožen sem in kar stiskam v roki, je samo odbit vrat steklenice. Tega sem našel v jarku in je oster in šiljast. Steklo je najbrž zelenkasto. Če se po njem, po takem steklu, pocedi kri, postane mahoma rdečerjava, nič več ni gosto rdeča. Tunel je kratek, iz enega samega zavoja, ne smem predaleč ne sem ne tja. In čofot ne sme narasti na nobeni strani. Na eni strani naraste, v poskoke in pljuske goničev, na drugi pa čisto zamre. In ko se žival, to sem jaz, korak za korakom umika in umika vanj, v tisti molk, se ta navsezadnje utrga v en sam dobro namerjen rafal. To mi je seveda popolnoma jasno. Ne preostane drugega, kot da se potuhnem ravno na okljuku, tu, kjer mi svetita prvi in zadnji krajec ves dan in kar naprej, da kaj takega še svoj živ dan nisem videl.

In tudi take lune ne. Ko je polna, je kot narobe obrnjen vojaški kotel, ko pa je prvi ali zadnji krajec, se kotel zoži v granato, vitko in nabito z lučjo. Nobenega sledu o kakem polmesecu ne kaže taka granata, kako tudi bi, saj ukrivljena ne bi mogla skozi cev. Zame pa je ukrivljena, hočem, da je ukrivljena, prvi ali zadnji krajec, da je vsaj pokvarjena granata, ki ne more zleteti iz cevi, če mi že ne more in ne more pomagati iz tunela. Pomagam si z dlanjo pred očmi in jo lepo počasi in na obe strani ukrivljam — zdaj v prvi krajec, zdaj v zadnji. Prijetno je, ker me sicer bolj ščemijo in ker ne smejo zaspati. Ves čas ju, oba izhoda, onespobaljam, zdaj prvi krajec zdaj zadnji, neprestano. Dokler bom imel odprte oči in gibko dlan, granati ne bosta mogli skozi cev, ne na levi ne na desni strani.

Kar poskusijo naj, bodo že videli, če je mogoče storiti kaj z granato, ukrivljeno v polmesec. Samo potihoma, fant, in nepretrgoma, takole jim sproti kvariš posel, pa če ti solze iz oči skopljejo dvoje jarkov v lica, če ti ju objedo do kosti. Na eni ali drugi strani se mora enkrat prikazati lokomo-

tiva, potpeti moraš s tunelom, tudi on čaka ne-
prestano in mežika v eno ali drugo smer.

Ni lahko iz tako trde, čadaste in vlažne teme brez
predaha strmeti v dan na eni strani hriba in isto-
časno na drugi. Glavo trga, narazen jo vleče, tudi
od sreče jokaš, seveda, edini od tovarišev si ostal
tukaj in čeprav si samo tukaj, si vseeno edini.
Trpiš tunel, to je in nič drugega. V srcu te stvari
si, ki se ji reče tunel. Tunel ne pomeni nič dru-
gega, kot biti nepretrgoma pripravljen, da je nekaj,
karkoli, mogoče vsak hip, nenadoma na enem ali
drugem vhodu. Vsak hip je mogoče, oči se pečejo
na žaru luči, da cvrčijo dolgi, kot las tenki vbod-
ljaji v glavi. In to velikansko, z rezanim kamnom
in betonom od znotraj obloženo srce tunela sploh
ne bo poskočilo, ko se bo prikazala lokomotiva.
Ti boš seveda takoj izravnal prvi ali zadnji krajec
vhoda v pravi udobni obok, od koder že bo pla-
nila, in se prihulil med tračnice. Zato riješ med
tema pragovima v nasip z rokama in z odbitim
vratom steklenice in kolikor mogoče potihoma.
Tunel pomeni tudi riti potihoma, riti in čakati, ča-
kati v prediranju skozi, skozi nekaj, vzdrževati od-
rinjeno v loku, biti obok votlega. Kar pa sploh ni
res. Nič od tega ne bi pomenilo tistega, kar je, če
tunel ne bi bil tudi hrib. Travnato pobočje nad
vhodom, to je pa tistemu, ki ga kosi, res samo še
hrib.

Letos je gotovo že prvič pokošeno, tik do kam-
nitih obokov. Samo čeznje visijo šopi pregrete in
prezrele trave, tja kosci ni segel. V porezani, krat-
ki travi je mogoče opaziti vdolbine njegovih sto-
pinj, trdo se je moral s stopali ustopati v tla, da
na strmem pobočju ni zdrsnil. Lahko bi padel na
progo in mogoče bi obležal in v tistem hipu bi bil
zanj ta njegov hrib tudi tunel, še kako tunel. Ne-
nadoma bi moral namreč računati z vlakom, z ne-
varnostjo, da ga povozi. Tako pa zanj sploh ni to.
Tako je samo hrib. Ostale so trše stopinje nad
vhodom in seno je pospravljeno.

Ampak ko je vlak naenkrat v useku, ko se, za-
radi nenadnega ovinka, prikaže pred vhodom, se
te otrdele in mrko nezavedne stvari vedno znova
ostro in usodno postavijo druga proti drugi. In
razčistiti morajo vse med seboj tisti hip, neutego-
ma. Kako do kraja mučno in napeto. A tudi mirno
in mogočno: kjer je hrib, hoče biti tudi vlak, in
ker je vlak, je tudi tunel. Naenkrat se zgodi, da
je vse pravilno in z upoštevanjem vseh okoliščin
na svojem mestu, malo prej pa je bilo vse še tako,
kot je hotelo samo. Ostro in odrešilno zgripi vse
drugo proti drugemu, a — hvala bogu — drugo v
drugo. **TO JE TISTI TRENUTEK**, ki ga **ČAKAŠ**.
Edina tvoja možnost, skočiti v te stvari, po mačje,
premišljeno. Tebi je treba o tem premišljevati, vse
natanko premozgati vnaprej, ti si padel mednje,
med te stvari, to si zapomni. In izvlekel se boš
lahko iz njih samo po isti poti. Prišel si z vlakom,
z vlakom se moraš odpeljati. Če bo res vse ostro
in zadnji hip trdno in nepreklicno na svojem me-
stu. Vlak in nenadoma hrib, hrib in nenadoma
tunel. Tunel in nenadoma, zaradi razmajanih pra-
gov, upočasnjena vožnja. Vedno bolj raztegnjeno
zavijanje koles na tračnicah in vmes, kakor da gre
za vrzel v trajanju neznosnega zvoka in ne za de-

janski prostor nekega med dva vagona povzpeta
telesa, mojega telesa, obupno krčevit oprijem, tu-
di strupen, če bo treba, če bo mesto tam že pre-
prosto in nič hudega sluteč zasedeno.

Če bo, in kdo bi mogel predvideti kaj več in
kaj določnejšega, gotovejšega, bo to nenadoma
tako preprosto. Telo bo zanihalo med dvema va-
gonoma in vrnitve v to vdolbino pod pragom ne
bo več. Preproščina tega dejstva je strahotna. Ni
mogoče misliti nanjo, ne da bi se vse temno grlo
TEGA HODNIKA ne spremenilo v butajoče srce.
Seveda plahuta tako le od vseh strani v hladni
mavec stisnjeno srce, in tudi zaradi napornega
ritja v ostri gramoz med tračnicama. Toda zdajle,
se mi zdi, ga dviga v grlo predvsem misel.

Misliti moram, neprestano misliti, da se nihče ne
prikaže ne tostran ne onstran, dokler vdolbina ne
bo toliko poglobljena, da me ne zagrabi odbijač
lokomotive, ko bo navalila čezme. In navalila bo,
to je neogibno. Nič hudega sluteč, in tudi to upo-
števaj. To, samo to je na tvoji strani. Ne sestra
NE zdravniki **NE** slutijo ničesar in tudi tisti, ki bo
morebiti sedel tam, kamor se bom skušal povzpeti
in česar se bom moral okleniti, bo nič hudega slu-
teč. Mogoče ga bo potegniti navzdol, da bo kriknil
med kolesi. Dobro so te stvari v svoji neizmerni
nevednosti in neobčutljivosti. Mogoče se je na
hitro in z vso ihto zriniti mednje, mogoče, to ti
pravim. Vprašanje je samo, kako zdržati hrumot,
ki se bliska pred očmi, ki je nezadržno in od hipa
do hipa večji, višji, bolj gost.

Hodnik ga nenadoma, prepričan sem, ne bo
mogel več požirati, hrum se ne bo mogel odteči iz
njega. Naenkrat ga bo do vrha poln in že se trdi
v samo rohneče železje.

Železje, kajpada, kako si mogel kaj drugega pri-
čakovati, ni voda, da bi se razlilo enakomerno po
prostoru, da bi ga s svojo brezoblično, mirno to-
gotnostjo zapolnilo in udušilo, da bi že bilo ko-
nec vsega tega. Ne, kje pa, same prečke, drogovi
in na vse strani štrleče plošče in obodi in obroči
in kotli in sulice so ga. Tišči glavo, kamor hočeš,
nekaj te v nepredirnem dimu kovinskega trušča
išče, da bi te nabolilo, da bi se zadrlo vate, da bi
te zasekalo, odrobilo, do brezobličnosti zdrsalob
čem drugim, prav tako trdem, gladkem in hlad-
nem. Nekaj te bo našlo, obupuješ še zadnje hipe
v sebi, še preden se ti bo vrzel v sluhu kot struna
tanko razpolovila pred očmi, ki ničesar ne slišijo,
kaj šele, da bi videle, kam se je treba pognati od
spodaj med dva vagona. Na hitrico, kolikor mo-
rem s to svojo **EDINO UPORABNO** roko, porav-
navam in gladim in usmerjam podse drogove in
prečke in osi tega svojega vozička. To naletavanje
železja iz teme, ta kovinski plaz me za sedaj še
nese na svoji površini, ki jo krotim, da mi prsti
in dlan drevenijo od ostrih robov, ki jih zadržu-
jem, da ne bi vznemiril strežnega osebja. Toda ko-
liko časa bo v meni toliko neznanske moči, koliko
hipov, ki so odločilni, ki je od njih odvisno vse,
seveda razen tega, da je vprašanje, ali bo na odbi-
jaču že kdo sedel, koliko hipov še? Zadržati vozi-
ček z vsemi njegovimi spolzkimi kolesi na mestu
in v mirovanju z eno samo roko, ne da bi se mo-
gel dotakniti tal, **TLA SO SE ŽE ODMAKNILA**,

z enim samim krčevitim stiskom železne prečke, presega človeške moči. Še posebno sluh. Lokomotiva je, počasi kot večnost, čezme, a hkrati že z menoj, se že skupaj premikava. Imenujeva se trušč.

Oklenil sem se je, prečke, in zdaj jo držim s sluhom. Sluh je do roba in čez poln hrumenja in če prepljuskne in če popustim, me odnese in razčetveri. Najprej odtrga od vozička, nato odpljuskne in raztelesi. Za nohti se že oglašajo kljuni žil. Ostri so in režejo do kosti, do srca. Srce se je umirilo, nič več ne buta, zdaj se drobi in para na koščke. V vsakem prstu je po eno srce, drobno je in ostro bije. Nenadoma imam v rokah deset razcefranih src. Vsako posebej bi bilo treba prestreliti ali prebosti, da bi me ubilo. Samo kljujejo naj najprej in vse bo dobro. In kljuvala bodo, če bom stiskal, če bom stiskal. Desnica, ta neokretna in šibkejša, popušča, hoče preprosto obviseti, preširok in preglaček je obod odbijača. Pet kljuvajočih src takoj zastane in koliko napora je treba, da telo s petimi omrtvelimi srci potiska roko še zmeraj naprej, še zmeraj naprej, do tam, kjer se, ko steko kolesa v rahel ovinek, spoja obeh odbijačev približata in za cvileč hip dotakneta drug drugega. Toda roka pride do spoja in, hvala bogu, tudi blagi ovinek tračnic pride. Pet omrtvelih src stisneta odbijača toliko, da spet zaključujejo in oživijo, kri v njih pa je sesirjena. Ta moja srca poganjajo bolj ali manj sesirjeno kri.

Zato ni nobene nevarnosti, da bi izkrvavel, pa če se odprem, če me zaseka ali prebode kjerkoli. Na odbijačih ni bilo nikogar, še zmeraj sem sam, in to je edino varno. Za hip sem že pomislil, da bi mi bilo lepše v dvoje, z njo. Ona mi je bila ta zadnja leta za pomoč v preganjanju samote, to je treba priznati tudi samemu sebi. Ker je bila varna. Ali pa je mogoče res, da ni bila varna? Ni res, bil sem sam ob njej, toda bila je varna. Bila je varna, če pomislim, kolikim nevzdržnim poizvedovanjem bi bil dan za dnem izpostavljen, ko bi bila družabna kot Marija. Ker sem bil sam s teboj, SESTRA, pa je med nama začela naraščati nevarnost. Tudi ti si sama, posebno še na taki nočni službi, ko si dežurna in ko je po hodnikih polno tega drsljivega železja. Lahko se zgodi, da se en sam voziček, pa ni treba, da ležim na njem jaz, da se oprijemam teh odbijačev in si z nogami pomagam nekam navzgor, ne samo da ni treba, to se ne sme zgoditi, namreč da se en sam voziček premakne in trči v drugega in tako naprej, tega ti jaz ne smem povzročiti, nisi zaslužila česa takega, pa bodi, da si taka ali taka. In če se en sam voziček premakne in buti ob drugega in ta drugi ob naslednjega in naslednji ob naslednjega in se vsi skupaj zadrevijo med temi ozkimi stenami, potem ti nočna samota naenkrat zagrozi s smrtjo.

Neznosno počasno smrtjo, če pomislim, da železje ni voda, da ne uduši vse pod seboj s svojo mirno in temeljito togotnostjo, temveč da prebada in mesari. Potegnem te k sebi na odbijača, zdaj te že lahko, ju že jaham obenož in imam prosti in še kako žilavi in nepopustljivi roki. Potegnem te, pa naj se zgodi karkoli. Samo na obraz pazi, obraza ti ne morem zavarovati, ko te stiskam k sebi.

Nimam več kot dve roki in še ti sta razrezani od steklovine in odrgnjeni od ostrega gramoza. Ne boj se, črepinjo sem potisnil v žep bluze in ker te oklepam z obema rokama, je nemogoče, da bi jo uporabil. Čeprav se, denimo, ne bi zavedal, da sem jo pograbil in ti skušam potegniti z ostrim robom čez lice, se to ne more zgoditi preprosto zato ne, ker imam obe roki zaposleni s teboj. Gladka si, enakomerno in razpotegnjeno okrogla in jekleno trda kot cev. V tej cevi se premikata, drsita in po mišje cvilita odbijača. Tako sem te zmeraj objemal in ljubil, kot enakomerno razpotegnjeno, jekleno drsečo, skoraj neoprijemljivo cev, ničesar nisem čutil ob tebi in ti ne ob meni. Znotraj te cevi pa sva se po mišje tenko cvileča premikala kot dva odbijača. Bila sva dva odbijača v isti cevi, in na ovin-kih naju je drgnilo do krvi. Vlaka pa ni mogoče ustaviti in prav je tako. Nese me proč od tunela. Sem mar jaz kriv, da si bila z menoj, da brez te vožnje najina zveza pravzaprav ne bi bila mogoča. Ko te ne bi dvignil k sebi, bi te stlačili vozički na tem hodniku, in ko bi se sam ne povzpел na vlak, ki je prvi prihrumel nadme, bi za zmeraj ostal v tunelu.

Res da promet po tisti poti tiste čase ni bil pogost in da je lokomotiva skoraj po polžje vozila skozi predor. Toda to so bile samo srečne okoliščine usode, nič drugega. Zame srečne, zate nesrečne, pa gotovo in s kakšne druge strani tudi narobe, seveda. Takrat vlak in zdaj hodnik. Vlak je bil, recimo, sreča zame, hodnik pa zate. Dokler naju bodo tako povezovali različni predmeti in okoliščine, se ne bova mogla raziti. Saj naenkrat dobivajo nekaj skupnega, nedeljivega. Vzemiva, recimo, steklovino. Ni treba, da je scela, da predstavlja določen predmet, na priliko zeleno steklenico, po kateri se pcedi kri in postane rjavkasta, ali vetrobransko steklo pri avtomobilu ali samo drobno vzvratno ogledalce. V vsakem od teh predmetov je za naju pomembno in naju združuje samo to, da jih je mogoče zdrobiti in da imajo posamezni kosci ostre robove, primerne, da si razrežeš lice.

Ko bi se ti to ne bilo zgodilo, bi ti predmeti ne imeli nobenega pomena za naju oba. Še več, ne bila bi midva OBA vtihotapljena v njihov, za naju skrit pomen — JAZ SAM bi bil in bi ti še naprej, kot nekdanj in kot zdajle pri tej priči, ponavljal: ne bródi mi s prsti čez te zrasline, občutljive so kot bodeča žica ob vsakem vremenu in ob vsaki priložnosti. Samo malo naj se mi zategne tanka rdečkasta črta čez kožo, pa jo dobesečno vidim, kako se napne okrog in okrog kot zategnjena žica in zaseka, da zdrevenim. Ne morem si pomagati, ljubica, nekakšen trnast tok je v teh zraslinah na mojih prsih ali kaj; nobenega stekla ni več pod kožo, ne, to ne. No, daj, bodi dobra, in preloži glavo kam drugam. Saj držati jo na prsih, posebno sedaj, ko so v mavčnem oklepu, res ni posebno udobno. Ti pa si bila od nekdanj za udobje, za to, da bi se bilo treba čim manj žrtvovati. Tega, da si se poročila z menoj, upam, da le ne boš razglašala za veliko žrtev. Reciva si rajši kar odkrito, da ti je bilo vse okrog in okrog od nekdanj, menda prirojeno ali kaj, nevznemirljivo. In potem najbrž ni

nobena žrtev, če greš z človekom, ki se je bil zaljubil, da v njegovem življenju nobene vznemirljivosti ne bo več. Samo to je — v meni je bilo vsega do vrha, vse zmeraj nared, da ob najmanjšem sunku prepljusne, zato sem trepetal pred vznemirjanjem in se neprestano umikal. Tvoja mirnost pa je bila prazna, zato si jo lahko kar naprej brez skrbi ponujala okrog sebe. Kar prosila si, priznaj, da nekaj, kar že, pride, in da se razleti, no, recimo, razpoči in zdrobi kot steklo.

Zato tudi sem ti odločno rekel: ne bova kupila avtomobila in, zadnjič te lepo prosim, ne brodi mi z dlanmi in obrazom po prsih. Preprosto ne prenesem tega in če misliš, da je zraslina na njih zares poginjajoča morska zvezda, ki jo pod obleko mučim že leta in leta in je naravnost nagnusno, da tega nočem in nočem priznati ljudem, da jo skrivam pod dlakavostjo in da na kopališču sploh ne hodim v vodo, ker bi se mi košata porast sprijela in zredčila in bi bila zmrtvičena in skrivenčena morska zvezda vsakomur opazna na prvi pogled, potem PRITISNI na alarmni zvonec, saj si SESTRA v nočni službi in imaš polno pravico obvestiti, da neko bitje na hodniku umira. Naj pridejo in naj razbijejo ta mavčni oklep, toda samo vpričo tebe, in tedaj jim bom vpričo tebe, tega se zavedaj, povedal, da je to bitje umiralo in se zvijalo tebi ob strani že leta in leta, od vsega najinega začetka, pa nisi nikdar pritisnila na noben alarmni zvonec, samo s prsti si včasih odmaknjeno brodila čez rdeče zategnjene zaplate kože in te ni vznemirjalo, zakaj me še zmeraj ob vsakem dotiku, iz leta v leto bolj, zacuknejo, kot da so iz bodoče žice. Konec koncev, se ti ne zdi, velja za nas vse, četudi nismo zdravniki in sestre, četudi nisi sestra, kodeks zdravniške etike. Velja, a ne obvelja, o tem bi ti jaz lahko kaj povedal, ko bi me kdaj vprašala. Pa me nisi in dobila sva avto in v avtu je vzvratno ogledalce. To menda ni zarota, ampak, priznaj, tehnično prometna naprava. In na ogledalcu si si razrezala obraz in zdaj, že vidim, boš trdila, da ni naključje, da imam tudi jaz v prsi vrezano morsko zvezdo. Da sem, povejva si naravnost, kar imava oba v mislih, bil takih stvari, takih vrezovanj, že vaju. Da sem v nuji vedno posegel po najhujšem. In da te nisem maral izgubiti. Raje da sem izbral prvo drevo ob cesti in ti spačil lice, ko si mi povedala, da me zapuščaš in nama je prav tedaj na poti proti Kočevju tako rekoč iz jasnega pred avtomobilska kolesa nena doma skočila poledica.

Odtlej za naju ni več pomembno, za kakšne steklene predmete gre, temveč samo to, da jih je mogoče razbiti in si z njihovimi ostrimi drobci razrezati kožo. Dotlej so bile steklene črepinje samo moja stvar in neskončno malo je bilo vsa leta najinega življenja vezi med nama. Zdaj sva se v samo srce teh in takih predmetov zalezla oba in ne moremo več drug brez drugega.

Poslej, po tistem, ko nama je poledica kot z jasnega — saj je bilo z jasnega zame tudi tvoje sporočilo, da me zapuščaš — skočila pred avto, da sem, znova zatrjujem, brez vsake zle misli pritisnil na zavore in da naju je pri tisti hitrosti brez volje

kogarkoli moralo zanesti z asfalta, pa sva praktično bila in sva zmeraj bolj vsaksebi. Ti si veliko preležala po bolnišnicah in tudi ne glede na to si včasih za dneve in dneve odšla zdoma. Ni bilo, ne, zmeraj tako, da bi bila bolniška sestra in vrh vsega, kakšno naključje, kot nocoj, ravno v nočni službi. V nočni službi si, očitno, in ne bom se vtiikal v to stvar. Sklenil sem se vzdrževati vseh vprašanj, ki bi se v prihodnje še dotikala naju dveh. Sklenil sem preprosto takole vzdrževati se vsega, poglej. Negiben sem in dih se mi je umiril, srce je izginilo s hodnika, kot da ga sploh nimam več, kot da je otrdelo in se vpilo v te sive, črnoprogame stene. Iz srca tega miru, na katerega dnu sem, čeprav ležim na drsljivi, za dobro moško stegno debeli jekleni cevi med vagonoma in se je, to je najmučnejše, v tem svojem stanju ne morem oklepati z rokami in nogami, čeprav je edino tako na njej mogoče zdržati in ne zdrkniti pod kolesa, iz dna tega miru me kot vzgon v globoki mirni vodi dviga dejstvo, da sem sam.

Poslej sem bil velikokrat tako sam. Pogledaš, recimo, v zmrznjeno trdo gmoto stekla, okruška ali kakorkoli oblikovanega, pa se vidiš v tem dnu zalitega z vseh strani, na vse strani skrotovičenega, samega, drobcenega, nemirnega spačka z zvedavo odebeljeno gluhonemo glavico. Sploh ne prosi iz svoje ječe, ne sili ven, samo vrti se v prosodni gmoti, a se žal ne poreže do smrti in ne zaduši. Odmakneš glavo, pa se čez vso neotipljivo globino razleze in razblini in veš, da boš spet primaknil glavo bliže in da bo že spet na svojem mestu, nepoškodovan in neuničljiv. Tako lahko stojiš za točilno mizo ure in ure, buljiš v odebeljeni rob kozarca in se loviš s svojim spačkom. In misliva drug o drugem tako nekako, da je drugi od naju v kakem drugem takem okrušku, še raje v celem predmetu; ti ne razbijaš kozarcev, o ti že ne.

Teh najinih zasteklenih ujetnikov, teh neuničljivih majhnih spak, ne moreva spraviti skupaj in ne moreva in večnost lahko preteče, pa jih ne bova, in če še tako poskuša. Pa veš, zakaj ne; ne vem, če veš, zakaj ne. Mislim, da ne veš, da zato ne, ker sta vsak v svojem okrušku stekla. Moj je v tisti črepinji, tistem odbitem vratu steklenice, ki sem ga bil otipal v odtočnem jarku ob steni tunela. In tvoj je v koscih vzvratnega ogledala, kolikor niso premajhni, da bi te vzeli vase in so ti, za proseno zrnice veliki in še manjši, raje ostali v koži in te raje presenečajo kot odvrtni mozoljci, kadar se jim zahoče pogledati se v velikem ogledalu, ki se nadenj neprestano sklanjaš in se v njem nenehno prestrašeno ogleduješ. Tako je. Da se pa gledajo vanj, jim omogočaš predvsem in samo ti sama. Sediš cele ure pred ogledalom in jih najprej stiskaš, da se s sokrvico izlije na dan drobec tvoje steklene ječe, kolikeri že, kolikeri že, potem pa mi ga na pisemskem papirju, vedno na pisemskem papirju, preganjenem, kot pripravljenem za v zalepko, prineseš pokazat. Kupila si najdražjo kolekcijo ovojnic in pisemskega papirja. Potem si ga ogledam — rad bi z dotikom prsta preskusil trdoto in ostrino drobca, tako me enostavno prime, da bi, pa me vsakič obtožiš brezobzirne in nesramne krutosti. A ne zajo-

kaš — preganjeni papir porineš v ovitek, ga zalepiš in nasloviš name.

Ne vem, čemu obtoževati človeka krutosti, ko je enkrat že sam imel opravka s steklom, oblikovanim v kakšen predmet, ali še pogostejše, s stekleno črepinjo. To črepinjo sem prinesel iz tunela in medtem ko sem visel med odbijači, sem iztuhel, kako jo bom uporabil, da me ljudje ne spregledajo, ko pridem spet mednje. Porezal se bom z njo, me je prešinilo, in to v znamenju, da ne bo nihče dvomil, kdo sem. Preskušam jo počasi in z največjo pazljivostjo, ker moram medtem, ko sem se odločil, ko mi je rešitev šinila v glavo, in trenutkom, ko bom zarezal ZVEZDO v svoje prsi, še veliko, neizmerno veliko premisliti. Odkriti vrat steklenice je odlično prestal padec. Najostrejši konec zelene steklovine, na kateri se pocejena kri mahoma spremeni v nekaj umazano rjavega, mogoče tudi zaradi blata, saj sem z njim neutrudno rahljajl prst pod gramozom med tračnicama, je pri skoku z vlaka in padcu predril mojo vojaško bluzo in se mi zaril v kožo na prsih. In ravno to, ta neznatna bolečina, povezana s ščegetajočim potočkom krvi, zlivajočim se v pas čez prsi, je v meni zbudila zamisel moje rešitve. Misel o peterokraki. Ves odbiti vrat steklenice je ostal cel po nekakšnem čudežu, saj sem padel ploskoma naprej, na obraz, na prsi, na trebuh, na stegna, nikar, hvala bogu, na kolena, nikar na komolce. To te lahko razbije, te stolče ob nasipu, te pusti tu na tem rahlem ovinku, ki se mu mečeš nasproti, negibnega, prepuščenega prvemu, ki pride, na milost in nemilost. Razkrili se, razplošči se že v zraku, naj zadoni telo kot zvon velikega govejega vampa, spodsekanega s topim udarcem sekire med rogove. Ta sekira padca je bliskovita in ne zgreši drobnega mesta med obema očesoma. Pusti ju, hvala bogu, nerazlita, udari z vetrom naravnost mednju, pobije me še v letu, zadonim zamolklo, vreča neobčutljivega blata brez vrednosti, in obležim razkriljen v travnati meji. Šele potem me zasuje, enkrat, dvakrat, ne zavedam se več, ker ne štejem, še zmeraj me preobrača in končno spet obležim, že zmeraj v travnati meji, samo da malo nižje, a še zmeraj varno stran od koles na nasipu, ki se še dvakrat, trikrat, ne zavedam se, ker ne štejem, pokažejo v višini glave, potem še ničkolikokrat in potem izginejo.

TU NA HODNIKU se je ZGODILO drugače, omahnil sem sekiri padca nasproti, zadela me je med oči, kot je treba in kot je pošteno in prav za pravi udarec na to mesto, toda kolesa vozička se niso odmaknila, tik ob glavi mi še zmeraj stojijo. Kljub strahotnemu trušču. V tem skoraj zaprtem prostoru se niso premaknila in oddaljila. Preprosto sem padel z vozička, nič drugega. Štejem jih z očmi — prvo, drugo, tretjo, četrto, in se zavedam. Štejem jih še enkrat — prvo, drugo, tretjo, četrto, in se skoraj zavedam. Štejem jih vnovič — prvo, drugo, tretje, četrto, pa mi spet ni več vse jasno. Kako ti bom pojasnil svoj nemogoči novi položaj, ko boš prihitela pogledat iz dežurne sobice, kaj neki pomeni ta trušč na hodniku. Seveda, če te je bil prebudil. Nikoli te nisem prebudil, ko sem v najini zakonski postelji padal tope-

mu ušesu sekire nasproti, da me udari med oči. Vedno si spala naprej, ker te ploski udarec najbrž ni nikoli dosegel. In svojega nemogočega položaja v tej družbi ti nikoli nisem pojasnil. Takrat, moraj razumeti, sem bil v stekleni črepinji, spaček, od vseh strani stisnjen v prosojno gmoto, še sam.

Držal sem v roki odbit vrat steklenice, sam me je opozoril nase, z vbodljajem, ki tako rekoč sploh ni bodel in svetel dan me je še stiskal od vseh strani v vznožju travnate meje. Popoln negiben spaček sem in glava se mi, to čutim, vidno debeli. Tudi oči imam izbuljene in ne v isti črti. Eno, levo ali desno, ne vem, je izpahnjeno. Tudi oko se lahko izpahne, ne da bi se razlilo. Zlezem vrh meje, čeprav me presojni dan neusmiljeno stiska od vseh strani, prekotalim se v turščico na oni strani, še zmeraj se gledam v steklovini, debeli in zelenkasti, takrat prvič v življenju. S prstom preskušam ostrino najdaljše in, kakšna božja sreča, pri padcu povsem nepoškodovane konice. To delam neizmerno počasi, ker moram medtem, ko sem se odločil, do tedaj, ko bom potegnil po koži, čisto zavestno in kar se da pravilno potegnil, še neznanško veliko premisliti.

Zmeraj si bila vedno tako preprosto naravnost, tako odvisna v presoji samo od tega, kar si videla, obtipala, kako drugače občutila, če si sploh občutila in če se temu sploh sme reči presoja? Pravzaprav to je presoja, samo da taka, ki ne ve nič za včeraj in še prej in še prej, in nič za jutri in še kasneje in še kasneje. Je samo iz enega samega trenutka in včasih je, moram reči, celo posrečena. Recimo ta tvoja o poginjajoči, zverženi morski zvezdi na mojih prsih. Strinjam se, v tvojih očeh, iz najine postelje v kotu, pod žametasto zeleno zaveso je to morska zvezda in bi morala biti odslej za vselej samo morska zvezda in moral bi se smejati tvoji dovtipnosti in moralo bi mi biti všeč, da mi brodiš s prsti čez prsi in si jo razkrivaš pod kocasto poraščenostjo. In ne bi me smela, ta tako imenovana morska zvezda, zacukniti kot bodeča žica v živo meso in moral bi te podsuti, četudi tu, na tleh, pod tem vozičkom, z vsem svojim telesom in moral bi preprosto živeti s teboj odslej za vselej. Moral bi jo pritisniti ob tvoje drobne, brez-pametne seske, pa naj se še krči, če se more, pod to mojo toplo kožo. Moral bi tako, še preden se je zgodilo, da si tudi ti zašla v stekleno črepinjo ali v kak še nerazbit steklen predmet.

Zdaj si v njem in zato ti končno moram povedati vso resnico o sebi, zato pokliči tehnika ali kogarkoli, da me odreši mavčevega oklepa čez prsi. To moram storiti čimprej, preden se ne onesvestim in ne obležim tukaj na tleh na hodniku in me ne pobere prva patrulja, ki bo nadzorovala progo. Ko me najdejo s čisto pravilno v kožo na prsih vrezano peterokrako zvezdo, bom odrešen, bom njihov, me razumeš zdaj, me končno razumeš, BOM NAŠ. In poskrbeli bodo, da ozdravim, saj česa takega, kaj tako krutega s človekom gotovo niso nikoli delali nobeni razen tistih, pri katerih sem ostal, čeprav me je Mile vabil in rotil, naj prebegnem k njegovim. In mogoče, kaj veš, bodo menili, da so me, njihovega, zatekli, še se jih skriva nekaj tod okoli, in so zadnjič zapisali

svojo prisotnost na trzajoco kožo. Zadnji sem, zadnjič, in od tolikega hinavstva, ki ga čutim v sebi, me sili na bruhanje, in od blaznega strahu, ki me goni, skoraj vriskam v blaženosti. Bolečina teh ravnih črt ni nič, pravi nič proti temu, da se smem končno, po vsem svojem sramotnem grehu, rezati sam, me razumeš, in mogoče, če mi je mogoče dana ta zadnja priložnost, to zadnje zadoščanje, po svoji jasni volji. Geometrijska pravilnost tega znamenja je neprimerljiva. Od nekod iz središča brizga v peterih klinih, ostrih, da zabadajo v srce, pa le brizgajo iz srca, iz mojega, glejte, in si mislite karkoli in še zavirate mi lahko, iz mojega tudi. V srce rastejo kot čisti zglajeni trni in iz srca bodejo v isti mah. Zato nima primere to znamenje in potrebna je mirna in pazljiva roka, da ga izrežem. Kaj mi mar, če kdo pride, in to, kaj si bodo ljudje mislili, ko me najdejo. Ta rešitev, ki se mi je zarezala v prsi, je veliko večja, veliko globljega pomena od hipne rešitve in od mirne in pazljive roke je odvisno vse. Jaz se, razumi, takrat ko sem si zvezdo vrezoval v prsi, NISEM REŠEVAL, ampak KAZNOVAL.

Lahko bi te zadavil, ko si mi rekla, da je morska zvezda, samo roko bi moral trdo upogniti in te ujeti za vrat in nikoli ne bi vedela, čemu bi te lahko zadavil. Zdaj konec koncev lahko rečeš zdravnikom, da je morska zvezda in ne prava peterokraka in da sem bil v mornarici. Lahko stvari tako razglašaj, ker te tedaj nisem zadavil, ker si bila majhen poosebljen, ob prsih mi ležeč, do nesramnosti neveden, koristolovski čas. Pridružil se mi je (in ne samo meni, vsem s te in one strani, ki smo se bili zakleli, da v življenju nobenega vznemirjenja več, se je pridružil), sami smo ga poklicali. Jaz, na priliko, sem pustil Marijo in te šel iskat na streho kopališča, legel sem pravokotno nate in glavo sem ti položil v pas — in iz pravilno izrezane peterokrake se je zavrtinčila in zvlekla skupaj morska zvezda. Zdaj jim lahko razkriješ mojo morsko zvezdo in jo po mili volji razkazuješ. Vsi smo v njenem znamenju, pa četudi je zdaj takšna ali takšna. Prišli smo podnjo hote ali nehote, za ali proti, ni važno. Obstaja in samo ob njej, za ali proti, smo, obstajamo iz preteklega v sedanje in naša nostalgija bo to znamenje v prihodnje. Ti tega ne boš nikoli razumela, ti jo vidiš kot izmučeno, naplavljeno morsko zvezdo. Da je napisana na mojo lastno kožo, ti ne da misliti, niti najmanj.

Kot po pivniku vlečem črto s črepinjo in sproti mi jo zaliva kri. Ne drgeče roka, črnilo to rdeče je mastno, še zmeraj je mastno, čeprav ne vem, kdaj sem zadnjič jedel. Prvi rog se odlepi in postane mrtvaško bled, ni več hinavski, nobene preračunljivosti ni več v njem, ko se usahlo sfrkne. SAM zase je usahel list, ki so mu robovi že odkrvaveli, pa še ne more pasti raz mene. Zdaj je med zaraslinami najbolj skrotovičen in najbolj zacuknjen. Zdaj te najbolj spominja na morsko zvezdo, takrat pa sem omedlel, ko sem ga tako zrelega videl viseti s sebe. Imam še štiri nedozorele liste na prsih, zlezem vase, v tri gube, čimbolj vbočen, mogoče se odlepijo sami od sebe, tako natrgani, tako odločno zarezani. Triglav na mojih

prsih, takrat še neporaščenih, preglednih in jasnih, že ima tri roglje. Ko mu zrasteta še dva kraka (štirje togotni, ihtavi urezi še, nič več), shodi in steče majavo in krvavo kar nekam počez po njivi. Med to gosto turščico ne bo daleč prišel. Malo prave krvi sem izgubil. Nekaj se je razlilo po stekleni črepinji in nekaj se je nateklo do pasu, zdaj moči rob hlač, toda veliko premalo je bilo, da bi ga do konca razmočila. Če se mi Triglav izgubi kam v sredo njive, ga ne bom več našel, pa sem zanj toliko pretrpel. Brž ko sem mu osvobodil oba kraka, je stekel. Med hrstljivo bučevino se spotika, tu in tam se iz velikega rumenega cveta zakadi cvetni prah in ga popolnoma zakrije očem. Po otroško objesten je in za njegove tri muhave glave sta nožici obeh krakov prešibki in premalo ubogljivi. Moram ga ujeti in spraviti k pameti. Od samega veselja, da se me je rešil, je brezglavo norčav in samozavesten. Tako vse trepeti v meni, da bi potresel vsako koruzno steblo, da bi se z licem OSMUKAL ob vsak šop belih, pa tudi že rjavečih lask na štokih, da bi poskusil podložiti dlan pod vsak plahutast, kosmat bučni list, potipati hlad med njim in njegovim koščkom zemlje, prešariti vse brazde, tako, navzgor do kraja njive, pa spet po drugi navzdol do drugega kraja, dvigniti vso njivo v zrak kot jato jerebic, naj vzplahuta s svojo turščico in bučami in nizkim fižolom čezme, naj se vzvihari in razšušti in razdiha čez ves svet, ta moja njiva, ta moja preorana, globoko razbrazdana odrešitev.

Zaprem čebelo v rumenem, v dajanje lijakasto izbočenem bučnem cvetu. In sicer tako, da zavijam nazaj njegove voskaste spodnje liste in jih pritisknem ob zgornje. Samo za trenutek, že popustim, čebela že ritensko leze iz njegovega prašnega osrčja, se že obrača in me jezljivo obleti. Ženska, ta cvet, rumeno in lijakasto zaprt, z vražjimi rožički repečih prašnikov in s tistim globoko, prepovedano odprtim pestičem, s tem svojim voščeno puhastim hladom, ki je hlad vabeče vlage, to je ženska, nič drugega ne more biti. Pozabil si že, globoko si že pozabil, zdaj pa si se nenadoma spet ovedel: še se odpira svet zate, ženska te še čaka, ženska, izrezal si si jo, iztrgal skoraj s prsi, kot strgane cunje visi s tvojih prsi koža, medliš in tvoj krvavo zasluženi mali Triglav opotekajoče, po otroško nerodno kobaca čez brazde, v zeleni goseničasti podrašti, da pozabljaš nanj in ga vmes zateglo pritajeno, stokaje kličeš. Vse se naperja v tebi, vse bo zdaj zdaj popokalo. Tako si nora srečen, da poljubljaš izbočeno rumeno brado tega cveta, ki je tudi peterokrak. Kako razkošno in sočno narezani listi, kako mehko drug čez drugega v ta lijak, ki po njem brodiš z ustnicami, z obrvmi, z nosom, z brado, brodiš za tak enostaven tresljaj prepolnega prašnika, ki ti rumeni lice. In koliko posla si si v tem brezglavem veselju nakopal: tam je še en cvet, ki te zdaj čaka, in naprej še eden in potem še vsi v dolgi vrsti pred tabo in v vseh vrstah in po turščici naokrog.

Kolikor bolj dvigneš glavo in kolikor dalj ponesiš pogled, toliko več jih je in vsi čakajo, da se osmukaš ob njih s svojim rumenim licem. Vse to mi je naenkrat in ne da bi najmanj še pričakoval,

spet padlo pred noge, da mi od nestrpnosti jemlje dih.

Triglav, slišim samega sebe, Triglav moj mali, krvavo rojeni, počakaj, da popravim, toliko dela imam naenkrat. Kobali se čez velikansko, progastozeleno bučno glavo in ne more čeznjo, drsi mu na gladki, rejeni oblini. Šele zdaj jih opazim, buče, med cvetovi in listi leže kot sloni in topo buljijo vame. Mogoče marsikaj mislijo, ko tako visijo proti zemlji, da se šibi bučevje in turšična stebila, ali ko tlačijo razor ali bebasto polnijo brazdo, da so vse poležane in porumenele po trebuhih. Mogoče mislijo, da sem srečen iz same svoje pretekle preračunljivosti, da mi je ta nenadno pridobljena in, če pomislim, skorajda že zagotovljena svoboda veliko več kot odrešitev, ki se mi je ponudila, se sklonila nadme globlje od najnižjega svinčenega neba in mi ukazala, naj se KAZNUJEM, naj se razrežem do krvi in do živega mesa olupim, da bom spet človek — svoj in sam.

Mogoče mislijo, da vlečem s sebe svojo vojaško bluzo in v pasu s krvjo prepojene hlače, ki me žulijo do penastih mehurjev, zato, ker natančno vem, kaj mi je storili, da me ne prepoznajo tisti, ki me bodo nemara našli razmesarjenega v tej njivi. Besno udarim s stekleno črepinjo po najbližji. Zadnji moj sovražnik so in jaz ne smem umreti. Hočem čez vse in, če treba, do krvi, samo umreti ne. Razkoljem jo počez in vame pogledajo izmaličeni in izbiti zobje zrelih, vlažno dišečih pešk. Koliko takih zob je ostalo na podu vagona, rjavkasto krvavih pri odbiti korenini. Nekaj sem jih moral izbiti z otepajočimi se in trzajočimi nogami, ko sem z glavo naprej ril proti dnu, jaz pa sem do zdajle, do tega trenutka mislil, da je bil tisti trenutek samo znamenje, kako se že lomijo deske v podu. In koliko jih je iztepla iz glav in izluščila iz ust čreda s tolikimi parklji, spet zaradi mene — spustil sem jo s stene tega hodnika, odmaknil sem pogled od ene same, prekleto črne lise v steni. Nisem zdržal pogleda. In kaj, če pomislim, moj bog, je zdržal oni pod menoj še po smrti, šele mrtvemu je škrtnila hrbtenica, glasno in razločno. Ali res šele mrtvemu?

In da bi jaz zdaj ne zdržal teh topoglavih buč okrog sebe, vsa njiva jih je polna in samo tuhtajo. Zaradi mene se je tista trenutke, ko je vlak v tunelu stal in se je lokomotiva zaganjala in se trudila potegniti ga iz njega, a zaman, ravno pravšen čas, zaman, zatrpala odprtina v dnu vagona. Ne samo zaradi mene, tudi zaradi tistega in še posebno zaradi tistega, ki je trmoglavil skoznjo z nogami naprej. Pa vseeno — predvsem zaradi mene. In čreda, to sem vedel vnaprej, se v tem hodniku mora pobiti in polomiti do zadnje glave, če jo sprožim raz stene. Pa sem vse to storil, moral sem storiti, ker nočem umreti, ker ne morem umreti.

In zdaj zakopavam v greben brazde, čeprav bi bilo lažje in hitreje v dno brazde, a hkrati tudi veliko verjetneje, da to še ob meni odkrijejo, svojo vojaško bluzo in hlače in črepinja mi zleti v velikem loku iz rok nekam v sredino njive. Kaj morem, če zadane malega kobacajočega Triglava, spet je odšaril nekam med stebila in še klicati in vabiti k sebi ga ne utegnem. Črepinja mora iz mojih rok,

in to čimdlje. Se je čreda mar zastoj zmendrala v tem hodniku, do zadnjega moža? Sem zaman tako besno lačen?

Pojedel sem samo hrenovko z žemljo, v bifeju, ker je bilo šele pol enajstih, za pravo kosilo še ni bil čas in ker se sploh neredno hranim, odkar odhajaš za cele dneve zdoma. Bom kosil in večerjal skupaj kje v bližini tovarne, ko pospravim, sem mislil, ker tudi lakote ne čutim, če dlje časa vozim. Po svoje, veš, je sproščajoče, če se vržeš na pot iznenada, sredi dneva na primer, brez dolgotrajnih in premišljenih priprav, brez drhtljivega zgodnjega vstajanja in vsega, kar te drasti k želji, da bi se čimprej vrnil. Enostavno odpotuješ, ker je treba, posel je tak, TRGOVSKI ZASTOPNIK SI, in ker je ravno prav, da si sam. Nobene obvezne vrnitve ni. Ti si zadnje čase, odkar si prenehala poležavati po bolnišnicah, ostajala tako neobvezno zdoma; in kako je ob tem rasla v meni gobasta želja, da bi se spet natanko, do dolžnosti obvezno srečavala. Tako je rasla, da se je razpočila in cesta mi zdaj enakomerno podrhteva, pravzaprav mi krmilo podrhteva v rokah. Imava gobasto sončen, s pravo žarečo sončevo sekiro razklan dan. Ni treba, da se vračava domov na večer, kosiva in večerjava lahko kjerkoli. Še lepše bi bilo kositi in večerjati obenem. Potem tam prespati, mogoče malo posedeti pred spanjem. Popolnoma brezobvezno, se razume. Z obveznostmi sva opravila in takale pot je najprimernejša, da se kljub temu dobro počutiva drug ob drugem.

Resda bosta urica ali dve minili, preden se doobra pogovorim v tovarni in preden pridemo do potrebnih sklepov, toda to naj te nikar ne moti, saj te ni z menoj, že dva dni te nisem videl, niti po naključju ne. Nobene možnosti za ostre ali očitajoče besede, vidiš. Teh možnosti skratka, ni več, opravila sva z njima, vrh glave sva jih imela, res je. PRIDEŠ, če se ti zdi, da z menoj ni kaj v redu, po HODNIKU, stopiš kadarkoli iz sobe za dežurne sestre in medtem, ko se bom jaz pogovarjal v tovarni, odspiš kako urico ali dve na belo povoščeni zofi ob steni. Mislim, da bo še vse dobro, da je takale pot prav sproščajoča in da zdaj res ne bo nobenega povoda za sumničenja in očitanja, neprestana, vedno ista in, oba sva prišla do tega, nevzdržna.

Cesta podrhteva, dan je razklano čista sončna goba, nimava se kam vrniti in če mi tam rečejo, naj še nekaj dni ostanem, ne bom nič pomišljal. Ostanem ali pa naj me pošljejo naprej. Vedno si si želela potovanj in prav nič mi niso bile po godu te tvoje sanjarije. Vsak korak čez privajeno me je vrigel iz tira. Ta cesta pa je preimenitna. S tistim potom se mi je priljubila, ko se mi je zazdelo, da se nimava kam vrniti. Temeljito sva počistila s svojim domom. Kam si le odnesla žametaste zelene zavese in zakaj ravno te in ravno te tako hitro? Na tem hodniku sicer še zdaleč ne bi segale od vrha do tal in komaj nekaj metrov stene bi prekrile, pa bi bilo pod njimi vseeno lepo zadremati. Navadil sem se pač nanje, razumeti moraš, domače so bile. V njihovih gubah je bil šelest, ki ga je bilo treba samo premakniti, z nogo na primer. Ko bi jo le mogel predeti, vreči od sebe, se stegniti na pol-

trebuhi in polobrazu, in takoj je, zelena zavesa, zaradi enega samega razkošnega giba napolnila predspanec s samimi lahkotno in preprosto, na gošto visečimi šumi. Potreben sem takih zastorov, ne morem se zgubiti v spanec, zavesa si nepreklicno in najprej odnesla in HODNIK bi bil, tudi ko bi zavesil del stene, še zmeraj tako obupno prazen. Razumljivo, gub si na tej goli stenski puščavi ne bi mogel nihče privoščiti, še tako iznajdljiv in bogat človek ne. Treba bi bilo zavesa raztegniti do konca, in če ni gub, tudi nagubanega ozračja ni.

Turščica šelesti, donebno, če se samo za hip, nič več kot za hip, zlekнем pod ta rumeni bučni cvet. Skoraj gol sem, a to hladi in meso buče je vodeno sladko. Zagrizem vanj, koliko dni že nisem jedel, koliko dni? in izvije se mi eden sprednjih zob. Enostavno in brez bolečine se upogne. Izpljunem ga skupaj s peškami, ki jih imam polna usta. Ob-leži med njimi, rdečkasto rjav pri korenini. Nanje in nanj brž sedajo muhe, brez razločka. Drobovje buče je vodeno sladko in v mojih glodajočih ugrizih prav do kiselkaste lupine je povsod lepo viden greben. Po njem, ki ga pušča široka vrzel med prednjimi zobmi, me že zdavnaj ne bi mogel nihče vej prepoznati. Tudi tu v bolnišnici ne. Umeten sekalec, na oko čisto podoben svojim sosedom, jo je zapolnil. Že zdavnaj, že zaradi Marije. Ljubila me je, čeprav sem bil brez širokega sprednjega zoba, in poljubljala. Jokala je, ko je nekega dne opazila, da so mi ga nadomestili z umetnim, in rekla, da ji je zdaj jasno, da ji ne zaupam. Ko sem bruhal, ko sva na sprehodu proti Čadu naletela na veliko bučo, visčečo čez rob njive, pa je rekla, da ve, da jo bom zapustil. Bruhal sem žolč, ker tistega dne še nisem jedel. Nekdo se je prejšnji večer pri gospodinji zanimal zame, koliko časa da že stanujem pri njej. Sreča, sama sreča, da sem na sprehodu tako po naključju naletel na bučo. Izbruhal sem se in potem sva v gostilni obilno večerjela. Postal sem zabaven in začel sem celo pripovedovati Mariji, kako smo pobje na zimo pod kozolci v prav take buče lovili sinice. Nič drugega ni treba, kot v tako zrelo in votlo bučo izrezati drobnog luknjo. Sinica se prismuka in frk vanjo, po peške. Ti pa, izpod koša, skok in zasloniš luknjo z dlanjo. Celo besedo drobna ujetnica sem porabil, ne da bi mi stisnilo grlo od strahu. Tisti večer, mogoče zaradi vinske razgretosti, sem mislil, da bo šlo z Marijo, da sem svojo muko domučil. In nazaj grede sem si jo na klopici prvič in prvi vzel. Ko sva našla vsak svojo besedo v trepetavem dihu, je rekla, da ji ni hudo, ker bi ne mogel biti drug in drugačen. Imela je ves čas široko odprte oči in mi je v prestrašenem pričakovanju strmela v lice. Nikoli še nisem bil tako natančno in zvesto opazovan. Rekla mi je, kasneje, ko sva se iz tedna v teden na novo preskušala, da hoče, da se mi nad njo spremeni obraz. Šaljivo sem jo zavračal, češ da je presilna in da terja preveč truda, da bi imel čas za kaj takega. Ona pa je ostala na smrt resna in je domislila, da ima lahko samo silna muka tako kamnite in nespremenljive poteze, da ona že ve in da jo bom zagotovo pustil. Lahko bi ga ubil, tistega, ki bi te pustil, sem zatrjeval in mislil muko z ljubezenskim naporom izznajiti iz sebe. Zavijala

si me, Marija, v moj lastni znoj. Nagonsko si se v svojem velikem obupu še ti oprijemala tega zdravljenja. Bila si mi ostala neprimerljiva.

TI, SESTRA, MORAŠ prihajati k meni samo po hladni službeni dolžnosti. Vedno si tako prihajala. Na tleh sem, recimo, zdajle. Na trebuhu ležim in ne morem se prevreči na hrbet. Ko bi lahko spodvil eno izmed nog, ko bi jo lahko, levo ali desno, potegnil podse, bi si z odlepljeno levico lahko pomagal naokoli, te sploh ne bi potreboval. V tej ploski legi pa se te moram venomer spominjati. Na misel mi prihajaš, seveda, ker si tipična bolniška sestra, nasmejana in brez zanimanja za tuje občutke. Marija pa me je zdravila, nagonsko se je oprijela zdravljenja, z ljubezenskimi napor. In glej, konec koncev me vse tako navdaja, da si me ti ozdravila, od Marije pa sem odšel bolan.

Zdrav sem v tej ploski legi in ne potrebujem nikogar, ki bi pridrsal po hodniku in mi pomagal vsaj na hrbet, če že ne nazaj na voziček. Vsega sem se otrešel, razrezal sem se, kolikor se je dalo, zdaj mi ne preostane drugega, kot da čakam. Kako se razploščiš na tleh, kako miren in v vsem vdan postaneš. Moje obzorje je zdrsnilo v tla in vase zajelo še vse tisto, kar je bilo prej za njim nevidno.

Tudi Mile še zmeraj ploskoma leži za menoj in s široko odprtimi usti lovi srce, ki skače nekaj pednjev pred njim v že malo razpihanem in rahlo topečem se pršču, od njegove goste in vroče sape razpihanem in že talečem se. V tej ploski legi in ob tej pozni uri se srečujemo. Tudi Svig, ležeč pred svojo kočo, se je prevalil na trebuh, ko so ljudje odstopili od njega, ko jim je vse po resnici povedal. Tudi on je za zmeraj opravil z Gho, tako je mislil v tistih pradačnih časih, z obrazom v shojeni, od živadi pomuljeni travi pred svojim hišnim pragom. Toda jaz sem se prevalil na hrbet v brazdi pod rumenim bučnim cvetom, ker črna prst žre in se zajeda v rane bolj od naftalina. Tudi jaz te ne potrebujem in vem, da bodo vrata dežurne sobe do jutra ostala zaprta. Stvari so se napele, da nas je vrglo na obraz, in zdaj so popustile in v olajšanju se želimo prevaliti na hrbet.

Tudi pred menoj poskakuje majhno rdeče srce po pedenj ali dva pred zevajočimi usti, sneg je razpihan in že malo staljen. Z Miletom buljiva v najini poskakujoči srci zbrano tiha. Prvič ju vidiš takole iz sebe, pa naju je presenetilo in popolnoma zaposlilo. Vsaj mene je in ker tudi od Mileta nedaleč za menoj ni nobenega glasu, lahko sklepam, da je njega prav tako. Zdaj, po tolikem času menda že spet lahko sklepam, tisto zimo triinštiridesetega sem začel sklepati. Nehal sem misliti, samo sklepal sem še in od te mučne razvade postaneš tak, da ne vidiš dlje kot ped pred seboj. Toda to, kar vidiš, vidiš ostro in ne moreš pogrešiti. Posebno z dobro puško ne. Vem, vse sem zgrešil, toda zmotil se nisem nobenkrat. Še sem živ, celo potem sem ostal živ, ko sem moral nehati sklepati. Nehali smo se pobijati in, vidiš, celo potem sem ostal živ. Zima je blažja od lanske, ne vleče se in ne stiska, zelo mirno leži, popolnoma mirno in brezglasno, sneg se bo izparil v meglo in megla se bo sesirila v mrak. Kmalu bo trda tema, najini srci na snegu

pa sta goli in nezavarovani. Vrh vsega sta še močno vlažni in tudi v tej blagi zimi vidno zmrzuje. To je ugotovljivo iz njunih poskokov, veliko okornejši so že. Malo od zmrzovanja najbrž, nekaj pa gotovo tudi od tega, ker ju je začelo zapuščati veselje nad tem, da sta izskočili iz naju. V trdi temi lahko zgrešiš človeka, tudi če je pedenj pred tvojim nosom. Mirno lahko misliva, jaz in Mile za menoj, da sta ti dve najini srci majhna človečka. Toliko nevarneje, da ju izgubiva, ker sta zares majhna. Toliko sva se gnala drug za drugim od poznega dopoldneva, da sva se končno zmanjšala do teh dveh vlažnih krvavih, zmeraj manj okretno poskakujočih, votlih kepic svojega najboljšega, najbolj odpornega in zvestega mesa. Dokler se ne dotipam do njega, dokler ga ne zgrabim z roko in spet ne pogoltnem vase, sem nič, črna, na široko razpognjena lisa na snegu.

In če prej dotipam brzostrelko kot srce, če se mi roka spet vraste v vrat nad njenim kopitom, v grlo te moje tako težko pridobljene lepote, ki v njem bije žila, če ga dovolj stisneš, če se mi posreči potegniti jo predse in se zdršati v smeri proti Miletu, jo bom moral naravnati vanj, preden spet najdem v snegu svoje poskakujoče srce. Ni čudno, da v sebi sploh še nisem prepričan, katero od teh dveh stvari bom prej dotipal. Bojim se, ker nisem prepričan. Težko je predvideti, kaj se bo zgodilo. Brzostrelko sem vlekel s seboj od poznega dopoldneva natančno toliko težko kot srce. Ko sem omahnil, tako da me je Mile lahko dotekel, je v loku zletela od mene tako kot tudi srce, a ne tako daleč kot srce.

Natančno moram premisliti, kaj naj človek stori, da se na mestu obrne v hoteno smer. NA HODNIKU bo to po eni strani VELIKO LAŽE kot v snegu. Ploščice na tleh so gladke in zdrgnjene do svetlega sijaja. Tudi tedaj je dan v redkem gozdu še sijal. Posebno, ker se je tlo povzpelo v pobočje, nasprotno večernemu siju. To pobočje me je tudi dokončno podrlo. Po drugi strani pa je na hodniku tako premikanje veliko težje. Utrujenost se mi je ta kratek čas, kar lovim pred seboj orožje in srce, prehitro strdila in skamenela na udih. Znoj se je mahoma posrebril in zmrznil v hromeč in trd mavec in sto centov čutim na vsaki roki in nogi. Z levico je treba grabiti, samo brez prestanka grabiti čimbolj v levo in z desno nogo čimdlje v desno iskati oporo. Vse skupaj se mora odigrati na komolcih in kolenih, zato sem se rotill, naj se razpočita trebuh in prsi, ko se požinem z odbijačev v ovinek, naj zabobnim kot prazen meh ob travnato mejo, samo komolci in kolena naj, za boga, ostanejo nepoškodovani. In zakaj ravno v tem rahlo zavitem, nizkem okljuku, zakaj ne kje na kakem visokem nasipu — skotališ se z njega in planeš v turščico ali grmovje ali karkoli. Narobe, popolnoma narobe. Misliš zmedeno, kot da ne znaš več jasno sklepati in predvidevati, kot da te ravno ta zmožnost ta leta ni reševala ob vsakem koraku.

Kakšna leta? Kaj so to leta? Ali so to letnice v lesu? Takrat, ko si jih štel, si se naučil sklepati. Deblo je bilo ožgano gladko, nizko nad tlemi. Ploskev štor, poševno odrezana, je bila kot knjiga pred licem. Oni v jarku onstran ceste s kratkimi

rafali cefra lubje na obe strani štor, samo da se zganem. Takrat, mislim, sem začel sklepati. Od tedaj nisem več mislil. Ni mučnejšega od tega, da začneš sklepati, namesto da bi mislil, kot mislijo navadno ljudje in jim je pri tem tako ali drugače, NEKAKO jim je gotovo. Meni nenadoma ni bilo nič, preprosto praznina. Nič ne more človek pričakovati, če skoči ponevedoma praznih rok pred brzostrelko. Še to, kar bi se po vsej pameti moralo zgoditi, se ne zgodi. Oni je zgrešil, najbrž iz čiste živčnosti in presenečenja. Razmišljam, čigavo pričakovanje je pravkar šlo po vodi, moje ali njegovo, in na čigavo srečo. Ležim za štorom in torej še zmeraj malce mislim, to se pravi, še zmeraj mi je NEKAKO. Oni je onstran ceste, v plitvem jarku in še zmeraj se mu ne posveti, da sem neoborožen.

Rekli so, pravzaprav govorilo se je vsevprek in tako na gosto, da sploh ni bilo razločiti, od kod prihajajo, mobilizirali bodo. NEKAKO mi je bilo, strah ali kaj, pa sem stekel za hišo in v breg. Samo da se prepraskam skozi grmovje do ceste. Po cesti, sem mislil, ne morejo priti. Pa v Ljubljano in nazaj na univerzo. Pa je ravno na njej stopil predme, poznam brzostrelko, italijanska je. Zasipa me neprestano. Najbrž misli, da se pripravljam vreči bombo, pa bi mi rad preprečil vsak gib, lučaj desnice, gotovo še posebno pazi na mojo desnico, po nepotrebnem — levičar sem in brez bombe, brez vsega.

Ne morem misliti, popolnoma sem prazen iznena in neobčutljiv. Štejem letnice, najprej široke, na spodnjem delu ploskve, tik pred očmi, potem še zgornje, ožje in bolj zbite, tam, kjer se odžagana ploskev dviga. Teže jih je razbrati, treba je dvigniti glavo. Kazno je, da oni onstran ceste izgublja živce. Obrizga me z dolgim rafalom. Potem za čas obnemim, nekaj kovinsko škrtne. Torej je bržkone zamenjal okvir. In kaj potem? Nekdo, NE MISLIM VEČ, ZAČENJAM SKLEPATI, v mojem primeru je to oni, onstran ceste, je izstrelil zadnji naboj v okviru, ker z naboji sploh ni varčeval, ker je streliva po italijanski kapitulaciji nenadoma na kupe in je prijetno po tolikem stiskanju stresati strele na gosto in brez strahu, čeprav ostaneš nenkrat s praznim orožjem v rokah. In ko je izstrelil poln okvir, je moral poseči po drugem. SKLEPAM, napeto sklepam. Treba je dotipati torbico in izvleči iz nje drugi okvir. Nato je treba s prsti leveice pridvigniti železni jeziček in ga pridržavati toliko časa, da se nov okvir stakne z orožjem. Takrat kovinsko tleskne. In potem je treba cev spet prav in natanko naravnati. Za to bo onemu onstran ceste treba časa. Kaj je to čas? So letnice na štoru čas? Čas na sploh ali čas tega nekdanjega drevesa? In ta na oni strani je čisto in samo moj primer, ni kdorsibodi. SKLEPAM: če od zdaj naprej štejem njegove kratke rafale, vsak ima po tri ali štiri strele, to si moram natanko zapomniti, toliko časa štejem, da bom povsem zagotovo vedel, kdaj bo ta drugi okvir prazen, bom lahko skočil. Ali je to čas ali sklepanje? Misel gotovo ni. Ne mislim, kdo je na oni strani.

Zganem se, kot da bi se pripravljaj na met bombe, kot da iščem oporo za nogo in levico, kot da se hočem rahlo pridvigniti izza kritja, in že štejem.

Tako ga dražijo k čedalje pogostejšim prizom krogel. In natančno štejem strele. Čas je zagotovo tisto, kolikor bo trajalo tipanje po torbici, pridržavanje jeklenega jezička z levico, kovinski tlesk. Nobenega drugega časa ni več za človeka, ki je misel zamenjal s sklepanjem. To bo čas, da planem nadenj. In popolnoma jasno je, da tvegam manj, če se vržem z odbijačev v breg na rahlem ovinku, kakor pa da počakam na kak visok nasip in planjavo. Že res, da bi bil hitreje v polju in med rastjem, da se mi ne bi bilo treba še kobaliti čez visoko mejo v turščico, toda kako opazen bi bil iz vsega dolgega vlaka. Tako pa še dva, trije vagoni in vse je mimo, za ovinkom.

Ti sploh nisi zmožen normalno misliti, je rekla Marija. Samo sklepaš, in kako tjavendan. Ali nisem s teboj že skoraj tri mesece in pol, povej, ali nisem? In ali ni to najin čas, najin dokaz, no, recimo, tudi tistemu vohljaču, kakor mu praviš. Če je kdaj že prisedel, ne vem če za minuto ali dve, nič več, kaj je to proti najinemu času. Kakor da tri in pol mesece sploh nisem zatisnila oči, tako mi je lepo, ti pa takoj: sta se prej, no, preden sva se midva našla, večkrat videvala? Si ga ta čas, te tri mesece in pol, kdaj srečala, ko me ni bilo zraven? In če bi ga, te vprašam, če bi ga prej ali kdaj pozneje, ko bi po naključju tako nanese, recimo da bi šla v trgovino ali h klavirju ali k Vidi na obisk, kaj ti čas res nič ne pomeni, kaj te res ne more pomiriti? In enkrat, to jasno slutim, boš sklepal tako, kot da sva se ravnokar prvič videla in ti ravno ne bom po volji in boš sklenil, jaz vem, kaj boš sklenil — oditi boš sklenil. In boš mislil, da si se na en mah izkopal iz težav. Samo od hipa do hipa sklepaš in času ne verjameš. Zato se mi zdi, sploh nisem res, vsak dan sem ti menda drugačna. Jaz vem, ko ti bom enkrat samkrat takšna, da ne boš več strpel ob meni, me boš brez pomisleka zapustil. Jasno se ti bo zazdelo, da me moraš, da moraš nekaj odrešilnega ukreniti, pa boš šel. In nikoli me ne moreš spremljati k maši. Tam je treba verovati v čas, tam šele. Kaj v tri mesece in pol, kaj v mene, Marijo, tam je treba verjeti do konca, do večnosti.

Ležim na terasi kopališča, pravokotno nate, z glavo v tvojem po srnje pretegnjenem naročju, Gho, ti jalovka, in komaj opazno dvigam in spuščam pogled, da te skriva in odkriva rob žleba, Marija. Obdana si od družbe, kvartate. Najbrž veš, kje sem, od kod te opazujem, pa vzdržiš in kvartaš naprej. Jaz, Marija, nisem več za igro, za tekmo, ne vzdržim več merjenja sil, opustim in se umaknem, moram se. A s kom, za božjo voljo, nenehno tekmuješ, je večkrat rekla Marija, koga si umišljaš?

Nama, meni in Miletu, je lepo NA TEM HODNIKU. Na varnem sva, ničesar ne bo treba med nama več urejati brez premisleka, iz same gole hipne potrebe. Ne morem se zasukati proti njemu, pa naj še toliko poskušam, pa čeprav mi je ravno Mile, ravno on, osvobodil levico lepljivega mavca. In če mu ne morem pogledati v obraz, ne morem naravnati vanj cevi in ni mi treba streljati. Dovolj časa imava, da loviva vsak svoje srce pred usti. Tapnem s plosko roko po njem in zdi se mi, da tik za menoj tapne tudi on. Ali je to le

odjek mojega udarca? Dlan zapeče bolj kot srce, čeprav ga skoraj vsakič zadenem. Komaj slišno piskne, ko ga s težo roke sploščim ob trda položena bolnišnična tla, kot, na primer, medvedek iz gumija, s piščalko. Orožja nocoj ne bom našel, prinesli so me semkaj skoraj golega.

Tako sem prišel prvič in nehoti do orožja, v tistem jarku, s skokom izza štora, in nisem ga odvrigel od tedaj in tudi ves čas bega pred teboj, Mile, ne. Zakaj sem se obrnil v beg in zakaj proti gozdu? Lahko bi obračunala med seboj v vasi, sama sva se srečala v njej, oba dovolj drzna, sredi dopoldneva, na nikogaršnji zemlji, opoldne skoraj. Oba v rojstni. Ravnal sem, očitno, kot bi moral po vsej pameti ravnati ti — začel sem bežati pred teboj. Če je to res, Mile, potem zdajle ta hip ne vem več, kaj je resnica o najinem preganjanju. Še najbolje so se temu ugibanju izognili ljudje. Pozneje sem slišal, in ti najbrž tudi: Rjavčev in Rojinov sta sredi vasi trčila drug ob drugega. Razdalje je bila med njima toliko kot od cerkve do Žanove gostilne. (Bili so tako previdni, da niti tega niso povedali, da ni bila samo razdalja res tolikšna, temveč da je bila prav ta razdalja in nobena druga.) Ti si prišel od cerkve in jaz od gostilne. Nista se hotela pobiti pred svojimi domačimi (in bili so tako previdni, da niso govorili: nista se hotela pobiti pred nami, čeprav je res, da se nisva hotela pred njimi, ravno pred njimi vsemi ne). Planila sta v gozd (in niso raznašali govoric, da sem bil jaz tisti, ki se je obrnil v beg).

Zakaj te potem vidim ves čas pred seboj, ko sopeva drug za drugim, tega ne vem. Vitkejši si in višji od mene. Zdi se, kot da nog sploh ne dvigaš, samo nosiš jih, drugo za drugo, kolikor mogoče nizko nad tlemi in tako hitro, da moram napeti vse sile, da povečam razdaljo. Ker ne dvigaš nog, tečeš mirno, kot bi pokončna žrd rezala meglo. Samo glava ti rahlo omahuje v levo in v desno. Komolcev ne vidim, da bi se premikali. Kaj res nimaš komolcev, kaj si nenadoma brez rok? Kje pa, kako sem nespameten — seveda jih ne moreš premikati, ko pa jih, medtem ko ne premaknem pogleda s tvojega hrbta, tiščiš izprožene in napete pred seboj s puško, pripravljeno na strel. Dokler te bom gledal v hrbet, dokler te bom imel takole v mislih pred svojimi očmi, dokler ti bom tako iz srca zaupal, ne boš pritisnil na petelina. O tem sem tako trdno prepričan, da si v teku zalučam brzostrelko čez pleča. Z rokama si zdaj odlično pomagam pri poganjanju naprej. Spet povečujem razdaljo in v pršcu, ki ga dvigaš, te čedalje manj razločno vidim. Če se še malo napnem, mi utegneš izginiti izpred oči, popoldanska zimska megla se ti kodra pod nogami, kot da dvigaš prah, in kam, v katero smer naj potem zavijem, če izgineš v tej sivini in mladem smrečju.

Vidiš me in mi daješ moči, o katerih prej sploh nisem nič vedel, čeprav sem v resnici daleč pred teboj. In kdo bi si mislil, da se tako spoznaš v tem enoličnem podrastju, da tako zadaneš pravo smer. Ti me boš izpeljal iz te kaše, samo ti in nihče drug. Tako, da me odpelješ s seboj ali da me počiš. Mogoče me boš prav zares ustrelil. Zbrojevko imaš v rokah in če bi se zaustavil, če bi

pokleknil na tla in mirno pomeril, me z nekaj streli ne moreš zgrešiti. Moja brzostrelka se glede natančnosti lahko skrrije pred tvojo puško. Ne vem, ali te to mika storiti ali ne, dovolj je, da te imam še zmeraj pred seboj, da te z vso svojo silo obvladujem, čeprav zmeraj bolj megleno, bolj razblinjeno, ker sem v resnici čedalje dlje pred teboj.

Zdržal boš še ta bregec, seveda boš, potem je naprej spet po ravnem, saj konec koncev o tem gozdu tudi jaz nekaj vem. Nisva bila enkrat skupaj v njem. Če boš zdržal v zametenem kolovozu, se boš zgoraj spet nekoliko odpočil, naenkrat bo spet lažje premikati noge. Še posebno tebi, ki toliko, da jih pridviguješ. Jaz se včasih tako poženem, da potem prestrmo omahnem in zaboli me v gležnju ali kolenu, zdaj tem zdaj onem. Zakaj le si tako trdovratno molčeč. Lahko bi se mi, ko takole klecnem v kotanji, na vse grlo zasmeljal, tudi prekleti bi me najbrž smel, ko bi le hotel, pa nočeš. Hočeš samo, da tečeva naprej in naprej. Najbrž samo to hočeš in potem izginjaš, ko pobiram zadnjo sapo in večam razdaljo med nama. Nočem, da izginjaš, pa kolikor bolj nesmiselno je potem to neznosno poganjanje naprej. Tako tesnobno bi me spreletelo, da bi se mi noge razmajale in bi se razčesnil do tal, če bi ti ušel naprej in izginil med drevjem. To je tako, kot če bi ti puško, ki jo držiš pred seboj, nenadoma nameril tik pred svoj korak v tla in bi se s cevjo zapičila v prst. Od takega udarca bi ostala, štrleča iz zemlje, od človeka menda ena sama razčesnjena črna rogovila.

Bolje bi bilo, pravim ti, da predeneš puško v eno samo roko, levo ali desno, jaz bi jo nosil v levi, ali pa da jo sploh zadeneš čez pleča. Drugače me ne boš nikoli dotekel. Dovoliš, da grem vsaj samo pod temi nizkimi vejami korakoma, vsaj samo deset metrov, samo osem. Izgubil se ti bom za trenutek pod vejami in se ne boš mogel jeziti, kajne da ne? Ta jasa, no, to je nekaj drugega, razumem, čeznjo se je treba v nekaj skokih pognati. Samo da takih širokih posek ne bi bilo veliko, sicer popustim, se ti približam in naenkrat te bom imel tik za hrbtom. Za tako bliskovito preletavanje iz kritja v kritje sva, se ti ne zdi, oba že malo preveč izmozgana. Pomeniva se, daj, postoj, tam, kjer si. Tudi tebe je gotovo na smrt upehalo. Deset korakov, samo pet, takole od debela do debela. Razumel si, odlično, fant, takoj si razumel.

V naletu me zaustavi srednje debela bukev. Ker sva se vendar sporazumela, se mi enostavno noče umakniti s poti. Z razširjenima rokama ji priletim nasproti, vržem se ji v objem, zavrtim se okoli nje, nehote, ker ne odstopi niti za korak, in zdajci te zagledam. Iz lica v lice se meriva, čeprav si lic ne vidiva. Opetekaš se, ker si spehan, tako si izdihan, kot jaz. Še malo huje, ker se sploh nisi vrigel v nobeno deblo. Ravnokar ga, klecajočih kolien, iščeš za kritje. Še hip, pa se spet ne bova gledala. Pol debela moje bukve je od krošnje navzdol temnejše, pa se vendar drobno svetlika. Od zadnjega naliva, ko jo je po tej strani opljuskaval veter, je mokra, na to mokroto je doživela zmrzal, zato se svetlika. In jaz to premišljujem. Preživel, si pravim, si dva, tri mesece, odkar je to gladko,

togotno močno deblo mokro po privetrni strani. Tako me prešine. In te je čakalo, čeprav ni vedelo, da mu boš nekega dne skočil nasproti in se ga oklenil in se zavrtel okrog njega, sicer bi padel z obrazom naprej v nizek, pomrznjen sneg. Preživel si jih, medtem ko je ta bukev takole stala čez dan in čez vsako noč. Nisi vedel zanjo in zato nisi mogel biti vesel. Ko bi to vedel, bi jokal od veselja, tako kot zdajle, enostavno hlipal bi in pritiskal svoje strnišče, pekoče in obribano od mraza in toplega sopuha, h gladki skorji. In koliko bi ti bilo lažje. In mogoče bi se veliko prej odločil priti nazaj v vas. Ali se sploh zavedaš, kaj je pomenilo, priti nazaj v vas? Dezertiral si s tem, ko si se odločil. Pa se sploh nisi odločil, samo moral si; stran od njih. Odločati se je začelo, ko si pred cerkvijo trčil na Mileta. In ravno na Mileta: zavriskalo je v tebi, ko si se obrnil v beg. Nisi pobegnil, obrnil si se.

Ni me strah, Mile, sram me je. Kakšna sramota, prestopiti na drugo stran pred očmi vse vasi. Zdaj, ko mi veselje zaliva oči, pa solzé se tudi od mraza in teka, vem, da me je bilo sram in ne strah. In če me je bilo sram, brž ko sem te nepričakovano — ali res nepričakovano? ali res nepričakovano? ugledal, potem sem se bil najbrž moral že odločiti, preden sem to vedel. Nič ne vem, kaj sem bil preživel. Samo to je res, da sem živel, ko je to bukev po eni strani, natančno, kot potegnjeno z ravnilom, pral zadnji jesenski dež, ko je začela zmrzovati in ko je stala dan in noč tukaj, dokler nisem pritekel k njej. Tako stoji, in bo še stala. Jutri bo še zmeraj natanko tukaj. Deblo ima gladko in svilen, kakor da je poraščeno s tako gosto sivo srebrno dlako, da je s prostim očesom sploh ni mogoče razločiti, pa jo vendar greje. Toplo je deblo, lice pa kameni ob njem. Tam, kjer so čezenj vdrole solze, tudi od hladnega vetra in teka, bo postalo temnejše in svetlikalo se bo. Če pomislim, da bo tako stala in da jaz ne bom nič več ničesar vedel o njej, preprosto ne bom vedel, da je tukaj, in da bodo šli čezenjo dnevi in noči brez prestanka... Brez mene? Mile, rečem ti, hočem živeti, zaradi te bukve in zaradi te bukve, stokrat zaradi te bukve, imej pamet, ne približuj se mi tako. Zmeraj bliže si mi, pazi, že te lahko dosežem z rafalom. Ne menjavaj kritja, ne tako, ne po vojaško. Steci, vrzi puško vstran, lóvi se od debela do debela, po fantovsko, če še moreš, in tudi, če danes še imaš moči. Stoj, s-t-o-j, prosim te.

Spodaj, pri tleh, je okrog debela za prst debela reža, vse do zemlje. Rad bi pokleknil in pogrebel po njej, tako je globoka in spodbudna. Pa ne smem, ves čas te moram držati na očeh. Taka reža se lahko naredi samo okrog živega bitja, ki diha, ki vztraja. Ne moreš ga čisto zasuti in ko pride odjuga, ko se začne po tej svileni koži cediti, čedalje globlje navzdol cediti, postaja čedalje širša. Tu, vidiš, prav tu, se začne sneg umikati, in — ali ni čudno, da se prav tu odloči za vso zemljo. In koliko je še takih krajev, takih skritih kotičkov, kjer se stvari spoprimejo in se boj odloči za eno ali drugo. Lahko se odloči tudi za sneg, ti se boš mogoče smejal, a tudi za sneg, proti vsem naravnim zakonom. Če te počakam (kako se bo zablis-

nilo iz cevi, ne bom več višel), pa se odloči. Zame na tem kotičku. Reža okrog bukve se bo širila in nižal se bom z njo. Kaplje bodo že tudi čez noč dosežale tla, brez prestanka bodo drsele po deblu. Nočna zmrzal jih ne bo več zaustavljala. In naenkrat, neko uro, se bom dotaknil tal. Potem se bo reža širila okrog mene. Ko me bo vsega zaobsegla, je ne bo več. In potem se začne čez poldan in naprej na prisojnem od vseh mokrih stvari kaditi. Kakšen ogabno mrzel dim, z mrtve, od vode prepojene stvari. Zame se lahko tukaj, na tem mestu odloči, da sneg za vedno obleži. Zame, mrtvega. Ne bi hotel tega ravno pod to bukvijo. Ne veš, koliko časa sem iskal kako stvar, okrog katere leži svet natanko v krogu in tako, da se tega zaveš, brž ko se spomniš nanjo. In spomniš se lahko nanjo zmeraj in vsepovsod. Lepo v krogu, vedno širšem, a vseeno čisto razločnem in jasnem.

Bukev se bo razprla, ti nenadoma šine v glavo. Te suhe rjave iglice se bodo že kako odsvedrale, čeprav so tik do zadnjega, do ozelenitve, videti take, kot da ni mehkih sočnih listkov v njih. In se spomniš vseh bukovih gozdov, saj se čeznje kotili jasen, sončen dan. Kako se ne bi kotalil in poskakoval, saj so mu same skrite dolinice in griči na poti. Kamor zapelje, v katerokoli smer naravna pri nas na Dolenjskem, povsod tako prijetno gor pa dol. In sonce se ves dan malo potresava na nebu, za spoznanje poplesava.

Jaz gledam ta svet, pod to bukvijo, ki sem jo našel, ti pa kakor hočeš. Čisto lahko, da te pustim vnemar, preveč imam premisliti, da te ne bi, in približaš se mi na odlično strelno razdaljo. Daj, če hočeš, samo to ti rečem, jaz že gledam, kako se potresava sonce na nebu od tistega neprestanega kotaljenja gor dol gor dol. Težko je dobro meriti, če se ti tla spodmikajo in naraščajo pod nogami, in prav je, da ni mogoče koga natanko dobiti na mušico. Kar naprej plešeš okrog nje, ti si mušica, da veš, ti si mušica, pa se tega sploh ne zavedaš, kar plešeš in plešeš venomer. In prav je, da plešeš, nočem te zadeti, ampak počakaj, norec, prisilil te bom, da se boš ustavil, da se boš vrgel v kritje med koreninami, da boš naenkrat dobil čas razgledati se okrog sebe — v krogu, vedno širšem, a razločnem do jasnosti, svet okrog in okrog. Drdram nate z brzostrelko, togotno in v zadnji sili, da mi tolče zob ob zob, čeprav stiskam čeljusti. Se boš zaril med korenine, se boš, ti norec, pred cev si mi mislil prileteti, kaj. Enostavno pred cev, potem pa stori, si mislil, kajne, to, kar si očitno nameraval storiti, ko si prišel v vas. In še zmeraj ne povlečeš puške k licu, še zmeraj ne, pa si od okleščkov in lubja že ves trskast, tako drdram in sekam okrog tebe.

In niti ne krijem se za deblom več. Kar pometam okrog tebe. In zdajle bom moral premenjati okvir, zdaj stisni, zdaj imaš priložnost! Ne pisneš ne bev ne mev, Mile, ej, jaz sem vedel, da me ti poznaš in da mi zaupaš. Da bi jaz tebe takole pokropil s svincom, da bi te takole postavil na laž, ko si jim gotovo zatrjeval: on ni tak in ko bo zvedel, da prihajam velikokrat pri belem dnevu domov, bo prišel še sam, tudi o belem dnevu. Ne bo se zgodilo, da bi se pobila, zastonj čakajo eni

in drugi. Ti veš, kaj sem iskal pod bukvijo, zato metako nemo zasleduješ in tudi počakaš, če je treba. Najbrž imaš okoli sebe že dolgo vse pregledno in jasno, lepo v krogih, zmeraj širših, a jasno razločnih, saj si bil, pravijo, organiziran že tik pred vojno. Tam na enem od obronkov, malo višjem, saj se zemljišče še zmeraj dviga, vidiš, sem ob deblu mlade bukve tudi jaz. Razločno me vidiš, lahko bi pomeril vame in me z enim samim strelom stisnil, pa lepo čakaš, da se umirim, ker ti je vse popolnoma jasno, tudi to, kaj in kako je z menoj in h katerim sodim. Pa meni ni, Mile, pa meni ni jasno. Svet okrog te moje bukve, lepo v krogu in razločno iz dneva v dan, hoče, da bo zagotovo in brez vseh vznemirjanj in vsakega tveganja iz dneva v dan, samo to, da ZAGOTOVO BO in da se do pozne jeseni okrog bukve polagajo tisti modri zvončasti cvetovi, ki zmorejo posvetiti v vsako še tako gosto in porumenelo praproto. Ta svet hoče samo, da sem, in ne tudi, kakšen naj bom. Ti (in tvoji) pa hočeš, da sem natanko takšen in takšen.

Proti moji bukvi lezeš, kritje iščeš, medtem ko mi zaupaš in veš, da rafala ne bom izprašil vate, molče me preganjaš in ti je vse jasno. Seveda, res, jasno, saj se tudi ne skrivam pred tabo. Proti moji edini bukvi rineš. Naravnost nadme se ravnaš in niti za korak te ne morem obrniti vstran. Mile, ali si sploh še človek, ali je mogoče, da si tako prepričan, da veš, kakšen bi moral biti svet. Saj potem jaz nisem več sam zase, saj, hudiča, hočeš, da sem zate, da sem samo še zate, da sem samo še zato, da zlezete gor in zmagate. To je, čisto preprosto, da zmagate. Moram izpod bukve, moram planiti naprej, ti si me prisilil, ki trmoglaviš naprej in te ni mogoče zaustaviti drugače kakor s kroglo. Zakaj se pobiraš s tal, ko premenjavam okvir, in spet rineš proti bukvi? Zakaj me nisi mogel vsaj majceno pustiti v miru, da se odhropem in razgledam? Pazi, tudi bombo lahko vržem.

Toda ZDAJ, ko leživa skupaj na tem TESNEM HODNIKU, je ne morem sprožiti. Za oba mi gre, verjemi, Mile, in tukaj bi šla k hudiču oba, prav zagotovo, in še dežurno sestro bi zbudila. Teh gladkih ploščic ne smeja pokrvaviti ali kako drugače umazati. Sestra ima še mreno ukradenega spanca čez oči, lahko stopi na drsljiv pod in pade. Ne smem se ji še enkrat dati v zobe, razumi, češ da sem kriv njene nesreče. Če ne bi bilo treba paziti nanjo, in jaz pazim, bolje ne bi mogel skrbeti za čista in varno suha tla, kot skrbim zdajle, ko si prizadevam čimdlje seči z dlanjo in do suhega zbrisati vsak moker madež na njih, bi se konec koncev lahko brez večjih pomislekov spravila s sveta. Oba sva odbornika društva za vzgojo in varstvo ptic pevk, ti si zraven tega še lovec, vi vsi ste najraje še lovci, in celo Svig je navsezadnje začel dvomiti o sebi, ali morda ni eden od mož lovcev, ampak to ni važno. V bistvu sedaj nimava pomembnejše funkcije od te, da sva tam odbornika, in če se mesto katerega od naju izprazni, že čakajo nanj fantje, ki jim je zdaj največ do uveljavljanja tega svojega konjička. Na primer ta beli Jože, tega bo enkrat treba sprejeti v društvo, temu je še veliko do tega, in potem ta mesarski Jo-

že, on žrtvuje za te stvari tako rekoč ves svoj prosti čas in odvečni denar. Z nama je, daj si dopovedati, bistveno drugače. Midva morava ob nedeljah nekako priti na zrak, ti izpod stropov in jaz iz pisarne. In čutiti morava drug drugega ob sebi, to je pravzaprav vse. Daj, dogovoriva se, da se jim kratko malo umakneva. Naj se gredo društvo in akcije in diskusije, pa naj pod točko razno premeljejo tudi najin primer. Utrudila sva se in ne zdi se nama več vredno, razen tega, se ti ne zdi, hvala lepa za to pomembnost. Naenkrat sem se je naveličal, spregledal sem jo.

Saj mi je bila smešna že od vsega začetka. Od takrat, ko si me neko nedeljo dopoldne srečal na cesti in me vzel na sestanek in mi rekel, da potem lahko spiš, če v prostem času predevaš ptiče iz kletke v kletko, da se jih, skratka, ne moreš naveličati, ko jih gledaš. Kako zdaj ta zdaj oni prhne s klina na klin, kako sfrfotata po dva hkrati, tudi po trije, kako se včasih srečajo v tistem drobnem ozračju za žičnato steno, da to po tvojem mnenju sploh ni dotik, tako je hiter in rahel in puhast, da sta to samo dve barvi, včasih še več barv, cela razpeta perutnica drobnih barv, ki so po naključju, zato ker si primaknil svoj obraz bliže, srebrno tenko završile druga na drugo, pa se spet mirno razpršile na vse strani. Da jih potem čutiš na licu in očeh kot pogrete oljnate kapljice, ker da poskropijo človeka z barvo tudi skozi žice. Človek bi se samo čudil, si še pristavil, in potem da imaš kaj pametnega premišljevat. Celo spominjati se, in to ne da bi te v vsem tem sedanjem prerivanju in lakomni grmadi ljudje odrgnili do krvi.

In tudi sestanek se mi je zdel smešen. Nasploh in v moji tičarski karieri moj prvi sestanek. Pravo hahljajoče se zmagoslavje, prvič v življenju na sestanek, in to na tak sestanek. Zaradi tebe, Mile, posebno še zaradi tebe, pa se mi zdajle na tem mestu ne zdi več smešen. Ti si namreč hodil že na drugačne sestanke. Pa si bil, kot zmeraj, tako brez pregrad do mene, da ti ni bilo žal in odveč tvegati tudi to, da te bo mogoče sram polil pred mano. Tvegaj si, tokrat, tisto medlo in varno nedeljsko dopoldne, več kot takrat, ko sem z brzostrelko kosil okrog tebe. Takrat si bil junak, zdaj, Mile, pa nisi bil več. Smiliš se mi, hudič, ali pa te imam rad, kaj vem.

Pokličiva sestro, naj pride s pisalnim strojčkom in naj natipka najino obrazložitev. Jaz sam ji bom narekoval, da se ti ne bo zapletalo v štabu. Kakor hočejo, lahko jo ocenijo tudi kot odpoved in ji navržejo še očitek umika in izdajstva, ampak zdaj, ko skupaj loviva ptiče po barju, je že čas, da razloživa, kako je bilo, in da se prepričava, da sva ravnala prav. Kaj, povej mi, bi bilo danes ta dan drugače, če bi jaz tebe ali ti mene spraval s poti? Midva drug z drugim stvari ne bi razrešila. Mi štirje, če vzamem v račun še ta belega Jožeta in

ta mesarskega Jožeta, tudi ne. Ta domači Janez je odbredel skozi roso in meglo s steklenko k sosedu, od jutra kuhajo žganje v svinjski kuhinji. Ko se bo vrnil, ga bo že spotoma kar precej odpil, in če mu, recimo, čeprav je že pomisliti dandanes smešno, predlagamo, naj pristopi k eni ali drugi strani, nam bo odbrusil, da smo že tako in tako nacejeni, in zlepa ne bo hotel dati nobenemu niti požirka.

Jaz, za svojo osebo, sem raje steklen od žganja kot od mraza. In ti, vidim, si si blaženo postlal na listju v plitkem BARJANSKEM jarku, sonce je predrlo meglo, medlo vleče iz tebe dremotni sadjevec in do popoldanske megle ti ga bo izvleklo iz udov. Jelše se prestopajo okrog tebe, po prstih in v gumijastih škornjih. Ptiči so se najedli, ne letajo več, prazno nedeljsko poldne se je posnelo čez nebo, s težavo odkrhavamo repo s kupa ob njivi. Zemlja, kolikor se je ni dalo otrepi s pomodreljih glav, je brez okusa in pusta, repovina pa žge želodec skupaj z žganjem. Tako smo, po tolikih dnevih in letih postavanja po mestu, na novo pregreti, da se nam sploh ne da več ganiti. Lahko si že predstavljam, kaj si misli ozimina pod snegom, tako blizu smrti sem že tolikokrat bil, pa naj bi se prepirali po dva nasproti dvema, po trije nasproti dvema ali pa mogoče štirje proti tebi?

Že res, treba te je zlepa ali zgrda spraviti iz jarka. Kar kadi se že od tebe in jutri lahko obležiš. Vem, da nisi pijan, in mi tega sploh ni treba zatrjevati. Hočeš samo, da te pustimo v miru, ki te je tukaj doletel. Pošiljaš nas k vsem hudičem in zraven se smehljaš, kot da ne misliš resno. Težak si kot mrlič, čeprav so te še zmeraj same razpotegnjene kosti. Lahko, da si predstavljaš, da veš, kako se počuti ozimina pod snegom. Tisto, česar drug nad drugim nisva izpolnila, se vrača s takimi predstavami. Eden od naju, ali oba, bi moral to, kako se počuti ozimina pod snegom, že zagotovo vedeti. Jaz, na primer, bi obležal pod bukvijo in bi se lepo nižal s snegom pod seboj in s tistim, ki bi v pozni zimi še zapadel. Ti pa, kot vidim, si si toliko let za tem raje izbral listje za ležišče. Plitev, z rušo prevlečen jarek je ravno pravišen za to, da se v njem nabira humus. Ena plast listja, ena plast upehanega borca, pa spet ena plast listja, naslednjo jesen, seveda.

Mile mora počakati, sem rekel ostalim trem in izpustil roko, za katero sem te bil vlekel. Kako počakati, so vprašali. Počakati, sem ponovil, in ne sprašujte naprej. Vi, mladi, tega ne razumete. Mile, sem te nato poklical, mi gremo. Ja, si rekel, greste. V bifeju bomo, sem rekel. Tam te počakamo. Ja, si odvrnil takoj in prisebno. Pazi, da se ne boš prehladil. Ne bom se, si mi zatrdil. Ali se ga ni na smrt navlekel, je vprašal ta beli Jože, ko smo se že nekaj deset metrov oddaljili od plitvega jarka. Niti najmanj, sem rekel.

V naraščajočem opredeljevanju slovenskega kulturnega prostora ob nekaterih literarnih in likovnih proizvodih enega dela mlajših piscev prihaja do popolnega zakrivanja razlike med vprašanjem umetniške vrednosti te literature (oz. potrebe po njeni strokovni oceni) in vprašanjem načelne možnosti objavljanja in tiskanja vseh tistih stvaritev, ki izstopajo iz že utrjenih poti pisanja. V zavračanju teh posameznih pojavov se vedno znova pojavlja demagoška zahteva po administrativni zapori z odvzemom denarja. Demagoško imenujemo to zahtevo zato, ker smo prepričani, da z odvzemom denarja stvari ne moremo reševati: problema idejne tujosti enega dela mlajših literarnih generacij — če ta dejansko obstoji — ne moremo reševati s tem, da ga odslovimo s strani (mladinskih) revij in časopisov. Nasprotno, ta literatura nas samo opozarja, da prihaja do novih miselnih stremeljenj, ki jim bo treba s poglobljeno strokovno analizo poiskati vzroke in predvideti posledice ter jih opredeliti v razmerju do razvoja naše družbe. Prepričani smo, da je razgovor o idejni platformi vseh prihajajočih generacij potreben in možen: toda nihče ga ne more voditi iz utrjenih okopov lastništva nad družbeno resnico in družbenimi sredstvi. Samo možnost svobodnega razgovora in opredeljevanja brez nestrpnosti, insinuacij in sklicevanja na imaginarne vrednote nas lahko obvaruje pred zapredanjem žive socialistične misli v mrežo dogem in pred zapiranjem porajajoče se kulture v slonokoščeni stolp ali v zožena razmerja posameznikov.

Ker pa se zahteve po administrativnem odvzemu denarja vedno znova pojavljajo hkrati z ugibanji in neverjetnimi podatki o ceni revialnega tiska, smo se odločili, da pred slovensko javnostjo razgrnemo tako finančno poslovanje revije »Problemi« kakor tudi številke, ki nakazujejo razmerje med osrednjimi slovenskimi revijami: Teorijo in prakso, Sodobnostjo in Problemi.

II.

Literarna produkcija kakor vsaka produkcija utira svoje področje, postavlja svoja pravila in se dogaja današnji družbi po lastni zakonitosti. Tudi revialna. Ustvarjanje, kroženje in potrošnje literarnega produkta omogoča in olajšuje vrsta družbenih ustanov in strokovnih služb. Te institucije so bolj ali manj prožne, pospešujejo ali zavirajo kroženje literarnih dobrin — toda važno je predvsem to, da vse zavestno vzpostavljajo čim ustreznejši sistem, v katerem poteka produkcija, cirkulacija in konsumpcija literarnih del. Trdimo lahko celo, da brez takega institucionalnega okvira v sodobni družbi ne more družbeno zaživeti nobeno delo. Za to trditev je dovolj dokazov na področju literarne ustvarjanja.

V naši družbi literarna produkcija ni tržna produkcija. To pomeni, da razmeroma razvejana mreža kulturniških ustanov (to so ustanove za »omogočanje in pospeševanje kulture«) uresničuje *posebni družbeni interes* za literaturo in sploh za umetniško produkcijo; na ta način poskuša ta družba odstraniti deformacije, ki jih poraja trg s svojimi blagovnimi odnosi. Ta intervencija torej pomeni, da družba hoče zagotoviti *boljše delovne razmere* na tem področju: da omogoča širšo, raznovrstnejšo, bolj prefinjeno itd. produkcijo, kot pa jo omogoča izravnavaajoča, uniformna, toga in zgolj kvantitativno-vrednostna tržna logika. Ko je družba zavestno odpravila možnosti nagrajevanja literarne (kulturne) produkcije, kakršno nudi trg, ker takšno nagrajevanje kulturnega producenta eksploatira, odtuja, ponižuje in demoralizira, je obenem vsaj načeloma zagotovila ustreznejše, spodbudnejše nagrajevanje: kadar govorimo o »družbenem denarju« za kulturo, kaže to upoštevati. Vsaj načeloma.

III.

Institucija, ki naj bi zagotavljala realizacijo posebnega interesa družbe na področju revialnega ustvarjanja, je sklad SRS za pospeševanje založništva. Sklad praviloma ni bil kompetenten rangirati posameznih revij po literarno teoretični ali estetski vrednosti, zato je za razdeljevanje sredstev uporabljal druge kriterije. Kakšna so finančna razmerja dotiranih revij na osnovi teh kriterijev?

Strukturo proizvodnih stroškov sleherne revije lahko opredelimo s tremi vrstami izdatkov: to so stroški tiska, izdatki za avtorske honorarje in uredniško-tehnični izdatki. Skupaj predstavljajo ti stroški preko 90 % vseh normalnih izdatkov nekega uredništva. Pri tem velja: na stroške tiska vpliva predvsem obseg revije in naklada, kvaliteta papirja in cena tiskarne. Višina avtorskih honorarjev je odvisna od odločitve uredništva, ki pa je bolj ali manj približana nekim poprečnim avtorskim honorarjem. Na uredniško-tehnične izdatke vpliva poleg obsega in naklade predvsem tip revije: specializirane revije so prisiljene dosledneje prekrivati svoje področje z ocenami in recenzijami dogajanja in knjižnih oz. revialnih novosti.

Vsi podatki se nanašajo na l. 1967 in izhajajo iz pogodb, ki so jih uredništva omenjenih revij podpisala s skladom za pospeševanje založništva; edino podatek o obsegu letnika 1967 je nov, dobili pa smo ga s preračunavanjem obsega posamezne revije na avtorsko polo (30.000 znakov), da smo s tem izključili razlike zaradi različnega formata in tiska in obenem upoštevali obseg, ki je dejansko bil realiziran, ne pa v pogodbi predviden.

Podatki so naslednji:

	Dotacija v l. 1967	Obseg letnika v avtorskih polah	Naklada v l. 1967
Sodobnost	220.000	131,7	1400
Problemi	280.000	219,2	3200
Teorija in praksa	400.000	165,3	5000

Na osnovi teh splošnih podatkov in naslednje specifikacije izdatkov, ki jo je nakazala vsaka revija:

	Skupno za avtorske honorarje	Skupni tiskarski stroški	Uredniški honorarji
Sodobnost	114.000	96.000	52.000
Problemi	141.600	232.000	34.000
Teorija in praksa	130.000	230.000	170.000

lahko izračunamo naslednja razmerja:

dotacija na eno avtorsko polo znaša pri Sodobnosti 1670 din, pri Teoriji in praksi 1653 din, pri Problemih pa samo 1266 din, kar pomeni, da je za 24 % nižja kot je poprečje za drugi dve reviji.

Če upoštevamo, da en del proizvodnih stroškov zavisi tudi od naklade (tisk) in v ta izračun vključimo še naklado, so razmerja naslednja: na eno avtorsko polo, upoštevajoč naklado, dobi Sodobnost 1,192 din, Teorija in praksa 0,330 din, Problemi 0,399 din — ali: dotacija Problemom je za 38 % pod poprečjem ostalih dveh revij ali kar za 67 % pod dotacijo Sodobnosti.

Tako nesorazmerje v dotaciji pa je seveda možno samo ob izjemno racionalnem poslovanju uredništva Problemov. To spet najlepše ilustrirajo naslednji podatki: avtorski honorarji na eno avtorsko polo znašajo pri Sodobnosti 865 din, pri Teoriji in praksi 786 din, pri Problemih samo 645 din — so za 22 % pod poprečjem ali kar za 26 % nižji kot pri Sodobnosti.

Prav tako so stroški tiska na eno avtorsko polo in upoštevajoč naklado pri Problemih, za 14 % nižji, kot je poprečje, oziroma za 37 % nižji kot pri Sodobnosti (0,330 oziroma 0,520 din).

Popolno nesorazmerje pa vlada pri uredniških honorarjih. Ti so v letu 1967 znašali pri Problemih samo 20 % poprečja ostalih dveh revij — ali samo 17 % tistega, kot pri Sodobnosti (Problemi 0,048 din na avtorsko polo — upoštevajoč naklado, Sodobnost 0,282).

Vsa ta (neso)razmerja nas opozarjajo, da sedanji kriteriji za podeljevanje dotacije osrednjim slovenskim revijam že zdavnaj ne ustrezajo več. Zlasti je to postalo očitno v l. 1968, ko je upravni odbor sklada še zmanjšal dotacijo Teoriji in praksi od 400.000 na 380.000 din (za 5 %) in Problemom od 280.000 na 260.000 (za 7,1 %). Ta restrikcija lanskih sredstev je prisilila uredništvo Problemov, da je ponovno znižalo avtorske honorarje za približno 10 %. To je hkrati pojasnilo in opravičilo sodelavcem Problemov, zakaj za svoje prispevke prejmejo znatno nižje honorarje kot bi jih pri drugih revijah.

Do polnega izraza pa pridejo ta nesorazmerja v fiktivnem izračunu. Kolikšno dotacijo bi morali dobiti Problemi, če bi ta dotacija temeljila na istih osnovah kot npr. pri Sodobnosti?

Glede na poprečje dotacije na avtorsko polo — 364.091,20 din;
glede na avtorsko polo in upoštevajoč naklado — 836.115,48 din;
glede na izdatke za tisk (365.388,80), avtorske honorarje (188.509,00) in uredniške honorarje (197.806,08) skupaj 774.951,00 din.

Če to fiktivno dotacijo primerjamo z realno letošnjo dotacijo (260.000), nadaljnji komentar ni potreben.

V.

Sedanje obdobje ekonomizacije družbenih razmerij posredno vpliva tudi na področje literarne ustvarjalnosti v revijah, torej na način financiranja teh revij, čeprav prav to financiranje (»DOTIRANJE«) izpričuje poseben družbeni interes. To pomeni, da je treba poiskati nove kriterije uveljavljanja tega posebnega interesa. Izhajanje teh kriterijev mora temeljiti — vsaj v finančnem oziru in dokler ne bo vzpostavljeno telo, ki bo sredstva podeljevalo na osnovi strokovne ocene umetniške vrednosti objavljenih revij, če bo to sploh kdaj mogoče — na osnovnih oblikah proizvodnih stroškov in mora v načelu zagotavljati enakopravnost revij.

Izhajajoč iz teh ugotovitev, že lahko predlagamo formulo za nov način financiranja. Celotna dotacija je sestavljena iz treh delov in sicer: velikost prvega dela zavisi od obsega revije v avtorskih polah in se nanaša na avtorske honorarje, upoštevajoč poprečno višino teh honorarjev pri Sodobnosti in Teoriji in praksi (825). Drugi del se nanaša na tiskarske stroške in upošteva poprečen strošek tiska ene avtorske pole pri nakladi vsake teh treh revij. Tretji del se nanaša na uredniško-tehnične stroške (uredniški honorarji, lektoriranje, korekture, vzdrževanje, režija itd.) in upošteva nujno večje stroške specializirane revije (v tem primeru Teorije in prakse) za nek določen odstotek (lahko 30 do 50 %). Ob postavitvi enotnih osnovnih števil kot poprečij za avtorske honorarje, stroške tiska in uredniško-tehnične stroške, kar je stvar sklada oziroma dogovora med skladom in uredništvu, je formula za računanje dotacije enostavna in upošteva hkrati specifičnosti vsake revije (naklado, specifikacijo itd.) ter omogoča reviji znotraj enakopravne participacije na družbenih sredstvih svobodno prenašanje sredstev z ene postavke na drugo. Tako izračunavanje dotacije pa seveda že vnaprej predvideva, da bo v primeru nezadostnih sredstev za popolno kritje tako izračunanih stroškov restrikcija procentualna in za vse revije enaka.

VI.

Omenjeni kriteriji za financiranje revij prihajajo v tej obliki v poštev le za osrednje revije: izjemnost področnih revij se izkazuje zlasti v njihovi majhni nakladi, s tem pa že hkrati ob sorazmerno višjih stroških tiska in procentualno višjih honorarjih, postavlja vse te revije v skupen, toda nasproti osrednjim revijam izjemen položaj. Tudi za financiranje teh revij bi lahko vzpostavili podobne kriterije, le z drugimi izhodišči. Poseben družbeni interes se tudi tu mora uveljaviti za vse te revije enakopravno, toda bistveno različno kot pri osrednjih revijah. Osnovno merilo za določitev tega razmerja naj bo ugotovitev: prav nobenega smisla nima podeljevati zgolj simboličnih subvencij; ali subvencije omogočajo *normalno in dostojno delo* ali pa so nezadostne.

VII.

Ureditev finančnega upoštevanja obstoječih revij je samo eden od obstoječih in nerešenih problemov. Danes se nahajamo v prelomnem obdobju med tradicionalnim pojmovanjem kulture in umetnosti na eni in iskanjem novega odnosa do njiju na drugi strani. Ti dve *delovni področji* sta bili v poslednjih stopetdesetih letih slovenske zgodovine v nekem smislu privilegirani: bili sta

glavni tvorci nacionalne zavesti, hkrati pa iz svoje realne vloge sami od sebe preinterpretirani v temeljno vrednostno bitnost. Razumeli sta se — in razumelo se jih je — kot hranilki, ustvarjalki in varuhinji vrednot, ki jih ljudje v svojem konkretnem življenju le uresničujemo. S tem pa sta bili tudi nosilki temeljnih meril, po katerih se presoja tisto, kar je najbolj temeljno in bistveno človeško. Brez njiju si človeškega življenja ni moč zamišljati, saj je to življenje brez njiju brez smisla, neutemeljeno, viseče v zraku, problematično.

Če to svojo ugotovitev spojimo še z drugo, namreč, da se je slovensko duhovno življenje snovalo neprestano znotraj metafizično opredeljenega ekskluzivnega nasprotja med dobrim in zlim, dedovanega iz krščanstva in pozneje še okrepljenega z mesijansko pojmovanim eshatološkim marksizmom — to poenostavljeno razmerje je v nekaterih političnih dimenzijah še danes prisotno — vidimo, da se je sleherno dejstvo našega nacionalnega življenja gledalo skozi prizmo tega moralistično religioznega nasprotja. Razumljivo je torej, da smo od kulture in umetnosti pričakovali nenehno posredovanje vrednot, pojmovanih bolj ali manj pedagoško: od utilitarne pedagoškosti militantnega katolicizma ali marksizma do »širokega«, »kulturnega«, a v bistvu od neposredne pedagoškosti prav nič različnega nauka o njuni »človeški vrednosti«, o odkrivanju poti k boljšemu, »lepšemu«, »vrednejšemu«, »smiselnejšemu« življenju; vsi ti pojmi pa so bili notranje vezani na predstavo umetnosti, ki da uresničuje že predhodno obstoječe in absolutno, za vse čase vrednostno in veljavno. Tisto, kar bi se v nenehnem snovanju moralo šele najdevati in oblikovati, je bilo kot gotovo že predpostavljeno. Pedagoška nastrojenost umetnosti ni dopuščala nobenega dvoma ali skepse, iz katere se rojeva nemir in iskanje, temveč le izpostavljanje trdnega in gotovega v podobah lepega. Odtod tudi samoumevno prepričanje tradicionalno usmerjenih slovenskih kulturnikov, da pomeni koncipiranje drugačnega odnosa do sveta, odnosa temeljne vprašljivosti, v katerem poskušamo premostiti neprestano beganje, vnaprej opredeljeno znotraj ekskluzivnega nasprotja med dobrim in zlim, metafiziciranega sistema »kulture«, — napad na kulturo in umetnost nasploh, s tem pa že tudi nihilističen napad na človeka samega, na njegov svet (predpostavljanih) večnih vrednot in »globljega smisla«: napad na »človečnost« nasploh in na svet nasploh. Institucionalizacija vseh teh vrednot v posebne hrame, posvečene posebej ekspliciranemu nacionalnemu bistvu kot Resnici in varovane po zboru zaslužnih, je omogočala temeljno razliko kulture po *pripadnosti*. Bistveno kulturno se ni več dogajalo na področju iskanja, mišljenja in snovanja, temveč na področju politike. Vse kulturno je bilo politično neproblematično in vse problematično je bilo nekulturno. Vsa problematična politika se je dogajala v kulturi in vse kulturno dogajanje je bilo razrešeno v politiki. Ogroženost te »kulture« po »nihilizmu« je zato očitno — ogroženost družbe prek »politične sabotaže«.

VIII.

Demokratsko bistvo samoupravnega socializma legalizira in ustvarja možnosti za ukinjanje razkola med institucionalno in neinstitucionalno duhovno ustvarjalnostjo. Državno-centralistični in monopolno kapitalistični sistemi omogočajo samo takšno institucionalno grupiranje v kulturi (revije, založbe, strokovna združenja, zveze), ki vnaprej pristaja na sprejemanje obstoječih vrednot družbenega reda ali kvečjemu na gibanje, ki ne zapušča vrednostne skale — establishmenta. V tem smislu lahko polpreteklo slovensko revijalno situacijo imenujemo totalitaristično, vznemirjeno z občasnimi »prekinitvami dela«. Ukinitvev razkola v socialistični družbi bi tedaj bila v doslednosti samoupravne demokracije, ki ne pristaja na oficialnost kategorij in smisla določene estetske variante in njene sakrosanktnosti, temveč v ustvarjalnem prihajanju neinstitucionalne duhovne ustvarjalnosti na nivo možnosti družbenega komuniciranja. To hkrati pomeni, da socialistična družba ukinja lastništvo na področju kulture (lastništvo resnice establishmenta, vrednot in v nekem smislu tudi sredstev) in kakršnokoli legalizacijo zgolj ene estetske variante (odbrane v pripadnosti, torej z logiko volje do moči) z ambicijo univerzalne humanistične doktrine. Še manj v skladu z nekim demokratičnim konceptom je reduciranje te univerzalne doktrine na posameznike — uveljavitev personalnega odnosa, ki zagotavlja kontinuiteto ene in edine variante humanističnega mišljenja. Socialistična družba z ukinitvijo privatističnih odnosov financiranja kulturnih institucij (posebno revij) prevzema obveznosti v tem smislu, da omogoča »kata-

logom«, ne glede na (pre)vladujoče vrednostne kriterije, izražanje, ki še ne more biti dokončno izoblikovano, ki je šele na poti. To toliko bolj, če ponovno premislimo način formiranja (pre)vladujočih kriterijev v kontekstu prejšnjega poglavja. Skratka, družbeni interes v kulturi je dejansko družben, kolikor je pripravljen nuditi prostor in možnosti za svoje lastno ukinjanje in formiranje na vedno novih osnovah. Kontinuiteta družbene misli ne poteka prek vsakodnevne negacije, ki se mora odvijati tudi na nivoju institucionalnega pojavljanja. Zbiranje predvčerajšnje družbene misli v posebne okvirčke, legitimirane tudi s hotelskimi nalepkami mednarodnega »revolucionarnega« turizma, in njih shranjevanje za jutri in pojutrišnjem ni vselej ohranjevanje kontinuitete, temveč včasih tudi — posiljevanje.

IX.

Svojevrstna razmejitev kulturnega prostora osrednjih revij ne omogoča enakomerne razporeditve teh revij nasproti porajajočemu plimovanju prihajajočih literarnih generacij. Pritisku plime so najmočnejše izpostavljeni Problemi, s tem pa je na nek način že določena dimenzija kulturno politične pripadnosti in problematičnosti te revije v tistem smislu, kot smo o tem govorili zgoraj. Hkratno preraščanje te revije iz krogov začetniškega pisanja, nek samodejni vzgon, s katerim vsaka uredniška generacija poskuša »odnesti revijo s seboj v svojo bodočnost«, pa Probleme neprestano trga iz dosegljivosti prihajajočih, kar ustvarja permanentno zahtevo po ponovnem zasnovanju nove, »najmlajše« revije: kolikor »močnejša« je uredniška generacija, toliko večji je odmik, tem večji je razmak, v katerem se včasih skoraj brutalno postavlja potreba po ne utrtem, po *mladih potih*. Dokler tej potrebi ne bo zadoščeno, ostaja uredniška politika Problemov edini mogoč koncept urednikovanja: razpirajoč zapahnjena razmerja kulture in publicistike v načelni enakopravni možnosti in zanemarjajoč »politično globino« tako slovenske »buržoazne« (poklicne) kulture kot (samopoklicanega) »proletkulta« ohranja možnost iskanja skozi nenehno funkcionaliziranje publicističnega dogajanja v kulturnem, političnem in tudi ekonomskem smislu.

X.

Kulturno produkcijo poskušamo vključiti v celoten družbeni sistem kot funkcionalni element brez njene pedagogije in »izjemnosti« kot »prinašalke« vrednot. S tem poskušamo demistificirati tradicionalni slovenski kulturni »kompleks«, ki je nastajal ravno iz odsotnosti celovitega socialnega sistema. To bo moralo razbremeniti kulturno in literarno produkcijo, da se bo ta lahko res svobodno porajala. Permanentno socializacijo produkcije opravljajo kulturne ustanove, katerih institucionalnost ni določena v »pripadnosti« v kulturnem smislu temveč kvečjemu v ideološkem. Za to delo dobivajo te institucije (npr. revije) materialno in moralno družbeno podporo; za svoje delo so družbi in njenim družbenim organom tudi odgovorne. Toda svoje delo lahko te kulturne institucije opravljajo le kot *strokovne* službe. Tu pa se pričinja vprašanje njihove relativne samostojnosti, ki jim jo mora družba zagotoviti, saj sicer nimajo nobenega smisla.

S svojim relativno samostojnim, toda strokovnim (kar skupaj združeno lahko poimenujemo umetniško svobodnim) delom morajo revije konkretno uresničevati optimalne razmere v kulturni produkciji, ki jih omogoča načelna družbena intervencija na tem področju v materialnem smislu. Kulturna produkcija poteka spontano, nenehno in daje razmeroma številne produkte; revije imajo omejene količine denarja, prostora in časa. Iz tega nenehnega in nepremagljivega protislovja je le ena ustrezna pot: revija objavi svoj program ali koncept in potem na tej podlagi izbira produkte ter način, kako jih bo socializirala. Pomote so seveda vedno možne in se tudi ves čas dogajajo. Toda to ni najvažnejše: pomembno je, da taka institucija (npr. revija) kompetentno na temelju vseh dosegljivih informacij in po tehtni strokovni presoji določa svoj program, ki ga lahko vsak čas korigira in katerega je dejansko pripravljen korigirati.

Uredništvo Problemov je na temelju dolge razprave na zboru sodelavcev v uredništvu in v stikih med uredniki in izdajatelji, v pogovorih s kompetentnimi političnimi forumi in osebnostmi izoblikovalo svoj program, ki smo ga ustrezno in večkrat objavili. Razprava o programu je seveda permanentna in popravki so vselej možni. Uredništvo je pripravljeno, da posluša vse kritike in pripravljeno se je pogovarjati z vsemi kritiki; je pa tudi pripravljeno, da izpelje program, na temelju katerega se je konstituiralo in za katerega uresničitev je dobilo mandat od zbora sodelavcev in izdajateljev. Zato najostreje obsojamo poskuse spodbijanja uredniške svobode, saj to onemogoča delo, ki ga je zmožno in dolžno opravljati le uredništvo.

Uredniški odbor Problemov,
časopisa za mišljenje
in pesništvo

Največja knjigarna v Sloveniji

MLADINSKA KNJIGA

Ljubljana, Titova 3/I

vas opozarja na posebno novost, ki bo izšla 15. decembra 1968:

TRGOVINSKA ANGLEŠČINA NA PLOŠČAH

Za uspešno uporabo tečaja, ki vas bo seznanil v obliki vprašanj in odgovorov s strokovnimi področji — organizacijo in tehniko trgovine, dopisovanjem, carino, zavarovanjem, menico, računovodstvom ter z zemljepisom in zgodovino Velike Britanije in Združenih držav Amerike, je potrebno le osnovno znanje angleščine s slovnico.

Ker je naklada omejena, se na zbirko čimprej naročite v knjigarni. Cena plošč bo predvidoma 200,00 N din. Dobite jih lahko tudi na obročno odplačevanje.

Študente slavistike opozarjamo na Matičino izdajo

ZGODOVINE SLOVENSKEGA SLOVSTVA

ki jo prodajamo v kompletih po znižani ceni za 160,00 N din.

V kompletu so:

Realizem 1876—1895

Nova struja in nadaljnje oblike realizma in naturalizma

Obdobje moderne

Slovenska književnost 1945—1965 v dveh delih

Slovenska lirika

Slovenska povojna proza

Germanisti lahko dobite pri nas vse potrebne tuje učbenike.

Naj naštejemo le nekatere:

Schulz-Griesbach: DEUTSCHE SPRACHLEHRE FÜR AUSLÄNDER

Grudstufe: 1. Teil za 15,35 N din, 2. Teil za 17,70 N din

Grudstufe in einem Band 20,30 N din

Za vaš študij sta tudi nujno potrebna učbenika

Krell-Fiedler: DEUTSCHE LITERATURGESCHICHTE za 37,00 N din

ali **Brennerjeva NEMŠKA LITERARNA ZGODOVINA** za 25,50 N din

Tudi za angliste smo uvozili v večjih količinah vse predpisane učbenike:

R. W. Zandvoort: A HANDBOOK OF ENGLISH GRAMMAR.

Cena tega temeljnega dela angleške gramatike je 40,25 N din.

Poleg Michela Westa: **IMPROVE YOUR ENGLISH** lahko dobite tudi komplet del angleškega profesorja Alexandra.

Medicince opozarjamo na **Grayerjevo ANATOMIJO**, ki jo je izdala angleška založba Longmans. Cena je 280,00 N din.

Medicinska knjiga iz Beograda pa je izdala delo **Berović-Stefanovića: KLINIČKA HEMATOLOGIJA**. Cena je 140,00 N din.

Problemi, časopis za mišljenje in pesništvo, št. 72

PROBLEMI

442

Pri založbi Obzorja v Mariboru je izšla pesniška zbirka:

Franci Zagoričnik: V risu

V kratkem izide pri isti založbi esejistična knjiga:

Taras Kermauner:

Na poti k reči in niču

(porajanje reizma v povojni slovenski poeziji)